

Službeni list

Europske unije

C 100

Hrvatsko izdanje

Informacije i objave

Godište 66.

16. ožujka 2023.

Sadržaj

I. Rezolucije, preporuke i mišljenja

REZOLUCIJE

Europski gospodarski i socijalni odbor

574. plenarno zasjedanje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora, 14.12.2022.–15.12.2022.

2023/C 100/01	Rezolucija Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Dugotrajno nasljeđe Europske godine mladih: uključivanje i osnaživanje mladih”	1
---------------	---	---

MIŠLJENJA

Europski gospodarski i socijalni odbor

574. plenarno zasjedanje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora, 14.12.2022.–15.12.2022.

2023/C 100/02	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Rodno osviještena ulaganja u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost” (samoinicijativno mišljenje)	8
2023/C 100/03	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Ulaganje s rodnom dimenzijom kao način poboljšanja rodne ravnopravnosti u Europskoj uniji” (samoinicijativno mišljenje)	16
2023/C 100/04	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Komuniciranje o temeljnim pravima i vladavini prava” (samoinicijativno mišljenje)	24
2023/C 100/05	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Industrijska strategija za sektor pomorske tehnologije” (samoinicijativno mišljenje)	31
2023/C 100/06	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Osnaživanje mladih radi postizanja održivog razvoja putem obrazovanja” (samoinicijativno mišljenje)	38

HR

2023/C 100/07	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Europska građanska inicijativa – Spasimo pčele i poljoprivrednike” (samoinicijativno mišljenje)	45
2023/C 100/08	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Krizna cijena hrane: uloga špekulacija i konkretni prijedlozi za djelovanje nakon izbijanja rata u Ukrajini” (samoinicijativno mišljenje)	51
2023/C 100/09	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Socioekonomsko stanje u Latinskoj Americi nakon krize koju je izazvao COVID-19 – uloga civilnog društva u procesu oporavka” (samoinicijativno mišljenje)	61
2023/C 100/10	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Digitalna tranzicija u euromediterranskoj regiji” (samoinicijativno mišljenje)	68
2023/C 100/11	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Provjera konkurentnosti radi izgradnje snažnijeg i otpornijeg gospodarstva EU-a” (razmatračko mišljenje)	76

III Pripremni akti

Europski gospodarski i socijalni odbor

574. plenarno zasjedanje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora, 14.12.2022.–15.12.2022.

2023/C 100/12	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Izvešće Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Izvešće o politici tržišnog natjecanja za 2021.” (COM(2022) 337 final)	83
2023/C 100/13	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru te Odboru regija – Novi europski program za inovacije” (COM(2022) 332 final)	89
2023/C 100/14	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o: a) Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavljanju instrumenta jedinstvenog tržišta za hitne slučajeve i stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 2679/98 (COM(2022) 459 final – 2022/0278 (COD)); b) Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni uredbi (EU) 2016/424, (EU) 2016/425, (EU) 2016/426, (EU) 2019/1009 i (EU) br. 305/2011 u pogledu izvanrednih postupaka za procjenu sukladnosti, donošenje zajedničkih specifikacija i nadzor tržišta zbog izvanrednog stanja na jedinstvenom tržištu (COM(2022) 461 final – 2022/0279 (COD)); i c) Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni direktiva 2000/14/EZ, 2006/42/EZ, 2010/35/EU, 2013/29/EU, 2014/28/EU, 2014/29/EU, 2014/30/EU, 2014/31/EU, 2014/32/EU, 2014/33/EU, 2014/34/EU, 2014/35/EU, 2014/53/EU i 2014/68/EU u pogledu izvanrednih postupaka za procjenu sukladnosti, donošenje zajedničkih specifikacija i nadzor tržišta zbog izvanrednog stanja na jedinstvenom tržištu (COM(2022) 462 final – 2022/0280 (COD))	95
2023/C 100/15	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o horizontalnim zahtjevima za kibersigurnost za proizvode s digitalnim elementima i o izmjeni Uredbe (EU) 2019/1020” (COM(2022) 454 final – 2022/0272 (COD))	101
2023/C 100/16	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog direktive Europskog parlamenta i Vijeća o povratu i oduzimanju imovine” (COM(2022) 245 final)	105
2023/C 100/17	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi zajedničkog okvira za medijske usluge na unutarnjem tržištu (Europski akt o slobodi medija) i izmjeni Direktive 2010/13/EU” (COM(2022) 457 final – 2022/0277 (COD))	111

2023/C 100/18	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o „Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o budućnosti bez azbesta: europski pristup ublažavanju zdravstvenih rizika povezanih s azbestom” (COM(2022) 488 final) i o „Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Direktive 2009/148/EZ o zaštiti radnika od rizika povezanih s izlaganjem azbestu na radu” (COM(2022) 489 final – 2022/0298 (COD))	118
2023/C 100/19	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog odluke Europskog parlamenta i Vijeća o Europskoj godini vještina 2023.” (COM(2022) 526 final – (2022)0326 (COD))	123
2023/C 100/20	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Analiza nedostatnih ulaganja u obranu i daljnji koraci” (JOIN(2022) 24 final)	132
2023/C 100/21	Mišljenje Europski gospodarski i socijalni odbor „Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o održivoj upotrebi sredstava za zaštitu bilja i izmjeni Uredbe (EU) 2021/2115” (COM(2022) 305 final – 2022/0196 (COD))	137
2023/C 100/22	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog uredbe Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) br. 389/2012 u pogledu razmjene informacija iz elektroničkih upisnika o gospodarskim subjektima koji premještaju proizvode oporezive trošarinama među državama članicama u komercijalne svrhe” (COM(2022) 539 final – 2022/0331 (CNS))	145
2023/C 100/23	Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o utvrđivanju mjera za upravljanje, očuvanje i kontrolu primjenjivih na području obuhvaćenom Sporazumom o ribarstvu u južnom Indijskom oceanu (SIOFA)” (COM(2022) 563 final – 2022/0348 (COD))	146

I.

(Rezolucije, preporuke i mišljenja)

REZOLUCIJE

EUROPSKI GOSPODARSKI I SOCIJALNI ODBOR

574. PLENARNO ZASJEDANJE EUROPSKOG GOSPODARSKOG I SOCIJALNOG ODBORA,
14.12.2022.–15.12.2022.

**Rezolucija Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Dugotrajno nasljeđe Europske godine
mladih: uključivanje i osnaživanje mladih”**

(2023/C 100/01)

predlaže predsjednik stručne skupine SOC **Laurențiu PLOSCEANU** na zahtjev Koordinacijske skupine za
Europsku godinu mladih (Katrīna LEITĀNE (predsjednica), Neža REPANŠEK, Michael McLOUGHLIN,
Nicoletta MERLO, Mateusz Maciej SZYMANSKI, Florian MARIN, Pierre BOLLON, Dolores SAMMUT
BONNICI i Davor MAJETIĆ)

Pravna osnova:	pravilo 50. Poslovnika rezolucija
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	15.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	150/0/1

Unatoč neizvjesnosti povezanoj s ratom u Ukrajini, pandemijom COVID-a 19 i klimatskom krizom, mladi su i dalje okosnica europskog projekta, a njihova kreativnost, energija i entuzijizam pokretačka snaga njegove održivosti. Današnje odluke određuju naš svijet sutrašnjice; stoga je ključno osigurati da mladi imaju pravo glasa u odlukama koje utječu na njihovu budućnost jer čak i neizravne politike mogu biti od velike važnosti za mlade ljude i buduće naraštaje i na njih znatno utjecati.

U prosincu 2021. predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen proglasila je 2022. Europskom godinom mladih jer je „**Europi potrebna sva njezina mladež**” i „naša Unija treba imati dušu i viziju s kojom se oni mogu identificirati” ⁽¹⁾. Osim toga, kako je izjavila povjerenica Mariya Gabriel, „**Europska godina mladih trebala bi dovesti do promjene paradigme u načinu na koji uključujemo mlade u politike i donošenje odluka**” ⁽²⁾.

⁽¹⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/speech_21_4701

⁽²⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/IP_21_5226

U svojem mišljenju ⁽³⁾ o Strategiji EU-a za mlade za razdoblje 2019. – 2027. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) poziva na to da se naglasak stavi na međusektorski pristup, uz sveobuhvatno sagledavanje mladih, njihovih potreba i prava, te naglašava da je EGSO „uvjeren da je **uključivanje mladih u postupke donošenja odluka potrebno promicati** i izvan jednokratnih događanja. Nadalje, tijekom daljnjeg razvoja Dijaloga s mladima potrebno je poboljšati ulogu volonterskih organizacija mladih i nacionalnih vijeća mladih te iskoristiti dodatne mogućnosti. Institucije EU-a trebale bi preuzeti vodstvo u tom pogledu, s EGSO-om na čelu institucija koje osiguravaju veću uključenost mladih na razini EU-a.”

EGSO već godinama radi na poboljšanju uključivanja stavova mladih u svoj rad i u proces donošenja odluka EU-a na strukturiran i smislen način pokrivanjem raznih tema, primjerice klime i održivosti ⁽⁴⁾, osnivanjem okruglih stolova za mlade o klime i održivosti; uključivanjem izaslanika mladih u službeno izaslanstvo EU-u na sastancima Konferencije stranaka (COP) Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o klimatskim promjenama (UNFCCC), kao i u izaslanstvo EGSO-a; isticanjem uloge obrazovanja u održivom razvoju ⁽⁵⁾; obrazlaganjem situacije i odredbi u području zapošljavanja i na tržištu rada ⁽⁶⁾; uključivanjem mladih u razvoj nacionalnih planova za oporavak ⁽⁷⁾ u kojima se poziva na veću uključenost organizacija mladih u fazu provedbe i praćenja planova i u procese donošenja odluka; provedbom politike za mlade na zapadnom Balkanu ⁽⁸⁾ u okviru koje EGSO poziva EU da dodatno podrži nastojanja zapadnog Balkana da pospješi sudjelovanje mladih; uključivanjem perspektive mladih u sva područja politika na razini EU-a uvođenjem ocjene učinka EU-a iz perspektive mladih ⁽⁹⁾, koja uključuje i konkretne preporuke i prijedloge, te predlaganjem poboljšanja internog angažmana mladih i organizacija mladih u radu EGSO-a.

Nadalje, **EGSO je pozdravio** ⁽¹⁰⁾ **prijedlog da se 2022. proglasi Europskom godinom mladih** izražavajući spremnost da preuzme vodeću ulogu u tom projektu i nadovezujući se na svoje uspješne inicijative kao što su „Tvoja Europa, tvoje mišljenje!”, okrugli stolovi za mlade o klime i održivosti i program EGSO-a za mladog izaslanika/mladu izaslanicu za COP. EGSO je u jedinstvenom položaju da olakša suradnju s mrežama mladih. U skladu s tim, osnovao je **Koordinacijsku skupinu za Europsku godinu mladih** kako bi se osigurala zastupljenost i vidljivost te inicijative unutar EGSO-a i koordinirale aktualne inicijative povezane s mladima. Zadatak te skupine je jačanje suradnje s organizacijama mladih i mladim ljudima tijekom i nakon Europske godine mladih te suradnja s drugim institucijama EU-a i organizacijama civilnog društva kako bi se osigurala bolja međusektorska integracija mladih u njihove svakodnevne aktivnosti.

U nacrtu rezolucije koji je sastavila Koordinacijska skupina za Europsku godinu mladih institucije EU-a i nacionalne vlade pozivaju se da osiguraju dugotrajno nasljeđe Europske godine mladih promicanjem strukturiranog i smislenog sudjelovanja mladih u oblikovanju politika i donošenju odluka na svim razinama, kao i poticanjem participativnih mehanizama za mlade i njihove organizacije. Povrh toga, EGSO potvrđuje svoju predanost jačanju angažmana mladih u okviru svog rada i promicanju uključivanja mladih na svim razinama u interesu ujedinjenije i snažnije Europe.

Ne možemo uvijek graditi budućnost za svoje mlade, ali možemo izgraditi svoje mlade za budućnost. – Franklin D. Roosevelt

⁽³⁾ Mišljenje EGSO-a „Nova strategija EU-a za mlade” (komunikacija), SL C 62, 15.2.2019., str. 142.

⁽⁴⁾ Mišljenje EGSO-a „Ususret strukturiranom angažmanu mladih u području klime i održivosti u postupku donošenja odluka EU-a”, SL C 429, 11.12.2020. str. 44.

⁽⁵⁾ Mišljenje EGSO-a „Osnaživanje mladih radi postizanja održivog razvoja putem obrazovanja” (SL C 100, 16.3.2023., str. 38).

⁽⁶⁾ Informativno izvješće EGSO-a „Jednako postupanje prema mladima na tržištu rada” (u tijeku).

⁽⁷⁾ Mišljenje EGSO-a „Kako pravilnom izradom nacionalnih planova oporavka zajamčiti dostojanstven rad mladima i osigurati uključivanje mladih koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih (NEET)”, (SL C 152, 6.4.2022., str. 27.)

⁽⁸⁾ Mišljenje EGSO-a „Politika za mlade na zapadnom Balkanu kao dio inovacijskog programa za zapadni Balkan”, (SL C 443, 22.11.2022., str. 44.)

⁽⁹⁾ Mišljenje EGSO-a „Ocjena učinka EU-a iz perspektive mladih”, (SL C 486, 21.12.2022., str. 46.).

⁽¹⁰⁾ Mišljenje EGSO-a „Prijedlog odluke Europskog parlamenta i Vijeća: Europska godina mladih 2022.”, (SL C 152, 6.4.2022., str. 122).

1. Dugotrajno nasljeđe Europske godine mladih u EGSO-u

1.1 EGSO smatra da svi dionici moraju poduzeti korake u vezi s pitanjima o kojima se raspravljalo tijekom Europske godine mladih i pristupiti im otvorena uma. Od presudne je važnosti da ta godina ostavi konkretno nasljeđe, a rad na daljnjim koracima nastavlja se tijekom Europske godine vještina i nakon nje. Nadalje, u okviru strategije EU-a za mlade i Konferencije o budućnosti Europe predviđeni su i važni koraci prema strukturiranijem i smislenijem sudjelovanju mladih u izgradnji budućnosti Europe.

1.2 EGSO smatra da su organizacije civilnog društva, a naročito organizacije mladih, ključne za utvrđivanje inovativnih participativnih instrumenata za uključivanje perspektive mladih u oblikovanje politika na svim razinama i u svim područjima politika te naglašava ulogu organizacija civilnog društva u jačanju aktivnog građanstva i zaštiti temeljnih ljudskih prava i demokratskih vrijednosti za mlade.

1.3 EGSO izražava žaljenje zbog toga što se prostor za građansko djelovanje organizacija mladih smanjuje⁽¹¹⁾ i naglašava njegovu demokratsku važnost. Ujedno poziva na donošenje mjera za osnaživanje organizacija mladih i osiguravanje održivih resursa kojima će se povećati njihova sposobnost zastupanja i zagovaranja vlastitih prava i interesa.

1.4 EGSO u svojim mišljenjima⁽¹²⁾ ističe uspješne inicijative za strukturirano i smisleno sudjelovanje mladih koje su pokrenute u posljednjih nekoliko godina i izražava svoju predanost razvoju novih inicijativa za promicanje angažmana mladih i njihove perspektive u donošenju politika.

1.5 EGSO smatra da je aktivno sudjelovanje mladih u oblikovanju politika i donošenju odluka od presudne važnosti za izgradnju budućnosti Europe i stvaranje vizije s kojom se mladi mogu poistovjetiti. Stoga potiče institucije EU-a da provedu ocjenu učinka EU-a iz perspektive mladih kako bi se osiguralo da se sve oblikovanje politika na razini EU-a promatra iz te perspektive.

1.6 Nadovezujući se na prijedloge predstavljene u mišljenju „Ocjena učinka EU-a iz perspektive mladih”, EGSO poziva na uključivanje mladih u oblikovanje politika na svim razinama i na razvoj zajedničkog pristupa strukturiranom i smislenom angažmanu mladih za sve institucije EU-a, koji bi se trebao temeljiti na sljedećim stupovima:

- zajedničko stvaranje inicijativa, projekata i događanja povezanih s mladima, pri čemu organizacije mladih treba uključiti od samog početka i osigurati da mogu iznijeti svoje stavove u svakom koraku procesa;
- dijeljenje odgovornosti za inicijative, projekte i događanja s organizacijama mladih, pri čemu im se daje vodeća uloga i naglasak stavlja na njihove prioritete i potrebe;
- jačanje kapaciteta organizacija mladih i pružanje financijskih resursa i odgovarajućih alata koji su im potrebni za sudjelovanje;
- osmišljavanje strukturiranog i smislenog daljnjeg djelovanja, daleko šireg od *ad hoc* sastanaka i poziva na savjetovanje.

⁽¹¹⁾ SAFEGUARDING20CIVIC20SPACE20FOR20YOUNG20PEOPLE20IN20EUROPE202020_v4.02028129.pdf (youthforum.org).

⁽¹²⁾ Na primjer, Mišljenje EGSO-a Komunikacija Komisije Europskom Parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija: Uključivanje, povezivanje i osnaživanje mladih: nova strategija EU-a za mlade (COM/2018/269 final), SL C 62, 15.2.2019., str. 142., Mišljenje EGSO-a „Ususret strukturiranom angažmanu mladih u području klime i održivosti u postupku donošenja odluka EU-a” (samoinicijativno mišljenje) (OJ C 429, 11.12.2020., str.44), Mišljenje EGSO-a „Prijedlog odluke Europskog parlamenta i Vijeća o Europskoj godini mladih 2022.”, (COM (2021) 634 final – (SL C 152, 6.4.2022., str. 122.), Mišljenje EGSO-a „Ocjena učinka EU-a iz perspektive mladih”, (SL C 486, 21.12.2022., str. 46).

1.7 EGSO se obvezuje da će uspostaviti stalnu internu strukturu kako bi osigurao mehanizme za transparentnu i međusektorsku koordinaciju i tako u svoj rad uključio perspektivu mladih i istražio i razmotrio dodatne mogućnosti da u svom radu primijeni koncept ocjene učinka EU-a iz perspektive mladih radi razvijanja dosljednog pristupa sudjelovanju mladih u radu EGSO-a.

1.7.1 Nadalje, EGSO poziva na stvaranje strukture koja bi predstavljala i/ili uključivala organizacije mladih u sve institucije EU-a i/ili eventualno platforme dionika kao što je Europska platforma dionika kružnog gospodarstva, koja bi bila u nadležnosti EGSO-a. Osim toga, s obzirom na to da je dijalog EU-a s mladima najznačajniji participativni proces u Europi koji uključuje donositelje odluka i mlade koji raspravljaju o pitanjima i dolaze do zajedničkih rješenja, mogli bi se poduzeti daljnji koraci za jačanje tog participativnog mehanizma, primjerice uvođenjem strukture zajedničkog upravljanja⁽¹³⁾, koju bi također vodio EGSO.

1.8 EGSO poziva na veću uključenost mladih u procese donošenja odluka, od izrade zakonodavnih prijedloga i inicijativa do provedbe, praćenja i daljnjeg postupanja. Taj se pristup primjenjuje od 2021. u izaslanstvu EU-a na sastancima COP-a UNFCC-a, na kojima izaslanstvo ima najmanje jednog mladog izaslanika/mladu izaslanicu. EGSO odlučno preporučuje da druga izaslanstva EU-a usvoje sličan pristup i uzmu u obzir međugeneracijsku perspektivu.

1.9 Kako bi se ojačala uloga EGSO-a u premošćivanju jaza između oblikovatelja politika i organizacija mladih i mladih ljudi na nacionalnoj i europskoj razini, preporučuje se, kao prvo, da se uspostavi transparentan, strukturiran i smislen participativni mehanizam za mlade radi djelotvorne koordinacije zakonodavnog rada, primjerice panel mladih, a kao drugo, da se surađuje s mladim ljudima i organizacijama mladih i da ih se uključi u njegov rad. Osim toga, trebalo bi provesti koordinaciju i razmjenu dobrih praksi u pogledu angažmana mladih na svim razinama i u svim državama članicama te ciljanije aktivnosti otvaranja prema javnosti, konkretno, jačanje odnosa s nacionalnim organizacijama mladih i povećanje vidljivosti lokalnih projekata za mlade u okviru EGSO-a i među članovima i članicama.

1.10 Nadalje, uzimajući u obzir aktualni turbulentni geopolitički kontekst, ključno je osigurati sudjelovanje mladih u održivosti, sigurnosti i izgradnji mira. EGSO pozdravlja nedavno usvojen Akcijski plan za mlade u okviru vanjskog djelovanja Unije i o njemu će 2023. donijeti samoinicijativno mišljenje. Osim toga, poziva EU da dodatno podupru nastojanja zapadnog Balkana da pospješi sudjelovanje mladih, uzimajući u obzir pozitivnu korelaciju između mobilnosti u području obrazovanja ili osposobljavanja te građanskog i političkog sudjelovanja mladih. Isto bi načelo trebalo uzeti u obzir u odnosima s Ukrajinom i Gruzijom. EGSO insistira na jačanju suradnje sa zemljama kandidatkinjama u području politika za mlade.

1.11 EGSO će nastojati sustavno uzimati u obzir stavove mladih u svojim mišljenjima, među ostalim u *samoinicijativnim mišljenjima* i *razmatračkim mišljenjima* usvojenima na zahtjev rotirajućih predsjedništava ili drugih europskih institucija. Zahvaljujući svojem izvrsnom odnosu s njima, EGSO će dati sve od sebe kako bi ih uvjerio da bi ti zahtjevi trebali obuhvaćati aspekte koji se tiču mladih.

2. Središte pozornosti u predstojećim godinama: zajedno graditi bolju, zeleniju, uključiviju i digitalniju budućnost

2.1 EGSO naglašava važnost povećanja znanja i informiranosti mladih o europskim institucijama, funkcionirajućim mehanizmima, područjima djelovanja, konkretnim primjerima iz svakodnevnih aktivnosti i prilikama za osobni i profesionalni razvoj među mladima. Trebalo bi povećati broj europskih programa za razmjenu iskustava i osposobljavanje (Erasmus+, DiscoverEU itd.) na lokalnoj i vanjskoj razini, kao i programa u okviru zajedničkog nadzora s drugim obrazovnim ustanovama u zemlji i inozemstvu. EGSO će promicati i poticati svoje članove i članice da organiziraju inicijative „Djelujmo lokalno” usmjerene na mlade.

⁽¹³⁾ Sustav zajedničkog upravljanja Vijeća Europe.

2.2 EGSO ističe potrebu za stvaranjem i jamčenjem okvira za sudjelovanje svih mladih u procesu donošenja odluka na europskoj i nacionalnoj razini izgradnjom otvorenijih institucija koje su spremne raditi s mladima. Posebno je važno omogućiti mladima u nepovoljnom položaju te ranjivim i marginaliziranim mladima da sudjeluju u procesima donošenja odluka. Promicanje sudjelovanja mladih na političkim izborima trebalo bi biti prioritet. Nadalje, sudjelovanje mladih doprinosi kreativnosti i inovativnosti, njihovi se stavovi moraju uzimati u obzir, a njihovo građansko sudjelovanje i sudjelovanje u zajednici treba poticati od rane dobi.

2.3 EGSO preporučuje provedbu programâ za ponovno uključivanje u obrazovanje i programâ pismenosti za osobe koje rano napuštaju školovanje, kao i mjera za smanjenje ranog napuštanja školovanja osiguravanjem usmjeravanja, potpore i programâ socijalne zaštite namijenjenih mladima iz ruralnih područja i iz siromašnih obitelji kako bi im se olakšao pristup obrazovnim uslugama.

2.4 Nužno je postići visokokvalitetno i uključivo obrazovanje i osposobljavanje, kao i cjeloživotno učenje, kako bi se osiguralo da svi steknu znanje, vještine, kompetencije i stavove koji su Europi potrebni da bi uspostavila pravednije, kohezivnije, održivije, digitalnije i otpornije društvo. Mladi moraju posjedovati vještine koje im omogućuju potpuno sudjelovanje u društvu i uspješno upravljanje tranzicijama na tržištu rada⁽¹⁴⁾, s naglaskom na najranjivijim osobama. Kvalificirani radnici važna su sastavnica osiguravanja europske konkurentnosti, kako je prepoznato i u prijedlogu Europske komisije za Europsku godinu vještina 2023.⁽¹⁵⁾, kao i osiguravanje dobrih radnih uvjeta, predvidljivosti karijere i pristupa mogućnostima. Treba poticati sudjelovanje u obrazovnim ustanovama. Prioritet bi trebala biti provedba europskog stupa socijalnih prava u odnosu na mlade. Napredak treba ostvariti i u reformi obrazovanja, rješavanjem problema neusklađenosti vještina i fokusiranjem na cjeloživotno učenje, prekvalifikaciju i usavršavanje⁽¹⁶⁾.

2.5 EGSO poziva na olakšavanje pristupa obrazovnom sustavu mladima iz ruralnih područja osiguravanjem materijalne i digitalne infrastrukture potrebne za visokokvalitetan obrazovni proces, posebno u području održivog razvoja i zaštite okoliša.

2.6 U suradnji s organizacijama civilnog društva EGSO potiče države članice da stvore ciljani pristup školama za osobe s rijetkim bolestima ili osobe koje ne mogu pohađati školu iz zdravstvenih razloga te da osiguraju infrastrukturu nužnu da se prioritetno zajamči jednak pristup osoba s invaliditetom obrazovnim uslugama kako nitko ne bi bio zapostavljen.

2.7 Obrazovanje je ključni pokretač svih ostalih ciljeva održivog razvoja. EGSO stoga podržava rad Europske komisije na učenju za potrebe zelene tranzicije i održivog razvoja te poziva države članice da u skladu s tim provode i reformiraju obrazovanje u svojim zemljama⁽¹⁷⁾.

2.8 EGSO predlaže osmišljavanje informativnih i savjetodavnih sastanaka ili obrazovnih programa kojima bi se, u suradnji sa socijalnim partnerima i civilnim društvom, objasnili osnovni elementi koji čine tržište rada, odnosno pojmovi kao što su poslodavac, ugovor o radu itd. Za to se treba izdvojiti dovoljno sredstava, prvenstveno za ranjive mlade ljude i mlade zaposlene u netipičnim oblicima zapošljavanja. Te informacije treba prenijeti i mladim migrantima pri ulasku u nepoznatu zemlju kako bi ih se brže integriralo u novo društvo, njegove obrazovne i radne sustave i kulturu. U širem smislu, mladim ljudima treba ponuditi više sredstava za učenje o temama kao što su financijsko obrazovanje i, što je vrlo važno, za dobro poznavanje njihovih prava kao građana i građanki i radnika i radnica. Sve je to važno kako bi se mladima pomoglo da se pripreme za buduću život odraslih osoba.

2.9 EGSO je već naveo da poduzetništvo može imati ključnu ulogu u poboljšanju konkurentnosti, inovativnosti i dobrobiti, kao i u razvoju socijalnog i zelenog gospodarstva, osobito u kontekstu oporavka nakon pandemije. Poticanje poduzetničkog obrazovanja u cilju razvoja poduzetničkih vještina moglo bi biti jedan od načina da se otvore mogućnosti za razvoj karijere, osobito među mladima⁽¹⁸⁾.

⁽¹⁴⁾ Vidjeti, na primjer, Mišljenje EGSO-a „Kako na temelju obrazovanja i osposobljavanja i iz perspektive cjeloživotnog učenja promicati vještine koje su Europi potrebne za uspostavu pravednijeg, povezanijeg, održivijeg, digitalnijeg i otpornijeg društva”, točke 1.2. i 2.3., SL C 286, 16.7.2021., str. 27.

⁽¹⁵⁾ Komisija započinje rad na Europskoj godini vještina (europa.eu).

⁽¹⁶⁾ Mišljenje EGSO-a „Jednako postupanje prema mladima na tržištu rada” (u tijeku).

⁽¹⁷⁾ Mišljenje EGSO-a „Osnaživanje mladih radi postizanja održivog razvoja putem obrazovanja” (SL C 100, 16.3.2023., str. 38).

⁽¹⁸⁾ Rezolucija Europskog gospodarskog i socijalnog odbora: Doprinos Europskog gospodarskog i socijalnog odbora Programu rada Europske komisije za 2023., SL C 443, 22.11.2022., str. 1. (točka 4.14.).

2.10 EGSO potiče na to da se na nacionalnoj razini pronalaze odgovarajuća rješenja za kontrolu cijena najma kako bi se olakšala mobilnost u obrazovne ili profesionalne svrhe te da se provede program izgradnje socijalnih stanova za mlade, posebno u velikim gradovima i centrima gospodarskog razvoja.

2.11 EGSO poziva na to da se mladima omogući bolji pristup kvalitetnim zdravstvenim uslugama, posebno mladima iz ruralnih područja, povećanjem broja bolničkih odjela ili mobilnih lokacija koje pružaju primarnu zdravstvenu zaštitu i provođenjem kampanja za podizanje svijesti u obrazovnim ustanovama o temama kao što su sprječavanje ozljeda, poremećaji prehrane, mentalno zdravlje, opće zdravstveno obrazovanje i reproduktivno zdravlje, što su važne teme. Treba razviti posebne istraživačke programe za pomoć mladima u liječenju bolesti (primjerice raka) jer im lijekovi namijenjeni odraslima često ne odgovaraju.

2.12 U suradnji s organizacijama civilnog društva EGSO poziva na pojačane i stalne napore u pogledu mjera usmjerenih na obrazovanje o prometu, sprječavanje spolno prenosivih bolesti, maltretiranje i govor mržnje, konzumaciju duhana, alkohola i droga, koje treba provoditi u školama i uz sudjelovanje mladih i civilnog društva.

2.13 EGSO predlaže da se mladima osigura pristup službenim sustavima zastupanja u okviru njihovog odnosa sa zainteresiranim akterima na tržištu rada te da se svim mladim ljudima, a prije svega onima koji nisu zaposleni ili rade na nesigurnim radnim mjestima, osigura sloboda udruživanja i pravo radnika i poslodavaca da osnivaju organizacije koje žele i sudjeluju u njima.

2.14 EGSO poziva na jačanje kapaciteta socijalnih partnera i organizacija civilnog društva kako bi predstavljali mlade i olakšali proces prelaska iz škole u aktivan radni život te kako bi se organizacije mladih uključile u institucije socijalnog dijaloga, kolektivno pregovaranje i tripartitne organizacije koje djeluju na tržištu rada.

2.15 EGSO traži modernizaciju i jačanje institucija aktivnih na tržištu rada u svrhu prilagodbe njihovih usluga posebnim potrebama mladih kako bi one postale lako dostupne, dinamične, pristupačne korisnicima i manje birokratske.

2.16 EGSO poziva na to da se zajamči pravedno postupanje prema ženama i muškarcima u pogledu jednakih mogućnosti, ali i prema mladima u usporedbi s drugim dobnim skupinama, pri čemu misli na plaće, radne uvjete i mogućnosti osposobljavanja i napredovanja na radnom mjestu. Rad pripravnika, posebno mladih, ne bi smio podrazumijevati iskorištavanje i biti sredstvo za izbjegavanje radnog odnosa. Neplaćeno stažiranje ili stažiranje bez kompenzacije može vrlo negativno utjecati na iskustvo mladih ljudi na tržištu rada ⁽¹⁹⁾ pa se mora zabraniti ⁽²⁰⁾. Potrebno je dodatno ojačati zastupljenost mladih.

2.17 EGSO smatra da je socijalnoj ekonomiji potrebna potpora jer mjere koje se u tom sektoru poduzimaju za povećanje samopouzdanja, poboljšanje komunikacije itd. aktivno pomažu socijalno marginaliziranim mladima i drugim ranjivim pojedincima.

2.18 EGSO smatra da zbog situacije nastale uslijed slabe dostupnosti zdravstvenih usluga tijekom pandemije treba ulagati veće napore u to da se mladima pomogne da otkriju znakove problema s mentalnim zdravljem i prepoznaju pitanja važna za dobrobit te da se na što većem broju kanala promiču točne informacije kako bi se vrijedne informacije razlučile od lažnih obećanja pomoći/potpore, među ostalim upotrebom zdravstvenih alata.

2.19 EGSO poziva na reformu sustava socijalne zaštite i radnog zakonodavstva kako bi se prilagodili novim okolnostima i oblicima rada te kako bi se osiguralo da se naknadne promjene u području rada u budućnosti mogu brže prilagoditi i regulirati, uz potpuno poštovanje nacionalnih modela radnih odnosa i autonomije socijalnih partnera.

2.20 EGSO predlaže da se mirovinski sustavi i sustavi socijalne zaštite ponovno povežu s ekonomskim i socijalnim okolnostima u kojima žive mladi te da budu pravedni, uključivi i prilagođeni stvarnosti na tržištu rada, osiguravajući zaštitu mladima koji rade u novim oblicima rada i onima koji nisu zaposleni. Visokokvalitetna radna mjesta za sve mlade moraju biti prioritet.

⁽¹⁹⁾ Informativno izvješće EGSO-a „Jednako postupanje prema mladima na tržištu rada” (u tijeku).

⁽²⁰⁾ Mišljenje EGSO-a „Kako pravilnom izradom nacionalnih planova oporavka zajamčiti dostojanstven rad mladima i osigurati uključivanje mladih koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih (NEET)” (samoinicijativno mišljenje), SL C 152, 6.4.2022., str. 27., točka 1.9.

2.21 EGSO ističe da je razdoblje pandemije koju je uzrokovao koronavirus pokazalo da su u zapošljavanju, uz stabilnost i predvidljivost, važna i zdravstvena i sigurnosna pitanja, među ostalim, pitanje psihosocijalnih rizika. Potrebno je otvoriti dijalog s mladima o tome kako u budućnosti spriječiti probleme u tom području. Važno je da budu dostupni različiti oblici zapošljavanja zasnovani na stabilnosti i standardima kvalitete kako bi se olakšalo sudjelovanje mladih na tržištu rada. Osim toga, potrebne su mjere za jačanje nadzora nad uvjetima zapošljavanja mladih, uključujući jačanje inspekcija rada.

2.22 EGSO traži da se uspostavljanjem ravnoteže između poslovnog i privatnog života, zaštitom prava na privatni život i očuvanjem prostora za kolektivno pregovaranje zaštite prava mladih i zajamči njihova socijalna zaštita. Treba poticati pronalaženje načina da se olakša uvođenje odgovarajuće fleksibilnosti rasporeda radnog vremena u svrhu završavanja studija.

2.23 EGSO poziva na to da se u obzir uzme veća sinergija između raznih instrumenata namijenjenih mladima, kao što su Garancija za mlade i Garancija za djecu. Mladima treba pružiti stvarno jamstvo koje im daje predvidljive izgleda za razvoj karijere. Javno financiranje za potporu mladima na tržištu rada ne bi smjelo doprinijeti nesigurnosti, a uključenost socijalnih partnera i civilnog društva u pružanje pomoći mladima na tržištu rada trebala bi ostati prioritet.

2.23.1 EGSO nastoji osigurati da se organizira odgovarajuća i visokokvalitetna alternativna skrb za svu djecu i mlade koji nemaju odgovarajuću roditeljsku skrb te, s obzirom na to da su obiteljske veze u tim okolnostima još važnije, da sestre i braća mogu ostati zajedno, osim ako to nije u njihovu najboljem interesu. U širem smislu, važno je da se mehanizmi potpore ne prekinu naglo kada mladi navrše 18 godina.

2.24 EGSO ističe da je potrebno poduzeti odgovarajuće mjere za svladavanje ekonomskih, socijalnih i ekoloških izazova koji proizlaze iz postojećeg gospodarskog modela, prije svega kad su posrijedi mladi. To treba činiti imajući na umu da bi proces kroz koji će naša društva postati zelenija, pravednija, uključiva, održiva i više okrenuta dobrobiti trebao krenuti od interesa mladih kao osnovnog stupa budućnosti. Mladi bi trebali biti transverzalna tema/cilj ulaganja iz europskih strukturnih i investicijskih fondova.

2.25 EGSO smatra da je potrebno osigurati da mladi imaju priliku zasnovati obitelji. Jačanje napora za motiviranje mladih da izgrade obitelj i imaju djecu ključni su za stabilnost i budućnost Europe. Stoga je ključno osigurati pristup stanovanju, uslugama skrbi za djecu i fleksibilnoj socijalnoj potpori stvaranjem namjenskog programa EU-a.

2.26 EGSO odlučno poziva da se mladim naraštajima osigura istinski demokratski i pluralistički javni prostor za izražavanje mišljenja bez straha od isključivanja ili mržnje. Istodobno je iznimno važno razviti znanje i svijest o manipulaciji informacijama i o dezinformiranju.

Bruxelles, 15. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

MIŠLJENJA

EUROPSKI GOSPODARSKI I SOCIJALNI ODBOR

574. PLENARNO ZASJEDANJE EUROPSKOG GOSPODARSKOG I SOCIJALNOG ODBORA,
14.12.2022.–15.12.2022.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Rodno osviještena ulaganja u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost”

(samoinicijativno mišljenje)

(2023/C 100/02)

Izvjestiteljica: **Cinzia DEL RIO**

Odluka Plenarne skupštine:	20.1.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za ekonomsku i monetarnu uniju te ekonomsku i socijalnu koheziju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	8.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	163/5/14

1. Zaključci i preporuke

1.1 EGSO ponavlja da samo veća i bolja gospodarska i socijalna konvergencija u Europskoj uniji može pomoći u osiguravanju potpune rodne ravnopravnosti i promicanju jednakih mogućnosti temeljeći se na mjerama i strategijama koje su u skladu s europskim stupom socijalnih prava.

1.2 EGSO ističe da su države članice većinu nacionalnih planova za oporavak i otpornost izradile bez prethodne evaluacije učinka pojedinačnih ulaganja na uklanjanje rodnih nejednakosti i na olakšavanje pristupa žena tržištu rada i njihova zadržavanja na njemu. Samo je mali broj država donio strateški pristup koji se sastoji od posebnih i međusektorskih mjera i reformi u šest investicijskih osi iz nacionalnog plana za oporavak i otpornost. Metodologija koju je donijela Europska komisija temelji se na evaluaciji učinka uspješnosti provedenih mjera. U tu svrhu EGSO preporučuje Europskoj komisiji da u fazi evaluacije donese posebne usporedive pokazatelje za mjerenje poboljšanja u pogledu jednakosti plaća, pristupa tržištu rada, usklađivanja radnog vremena i vremena pružanja skrbi te promicanja samopoduzetništva žena.

1.3 Mjere iz nacionalnih planova za oporavak i otpornost uključuju izravne i neizravne mjere s različitim učincima u kratkoročnom ili srednjoročnom razdoblju kako bi se potaknuo pristup žena svijetu rada i njihovo zadržavanje u njemu, ali je okvir mjera među zemljama rascjepkan i neujednačen. EGSO smatra da je prioritet u fazi provedbe nacionalnih planova za oporavak i otpornost jačanje izravnih i neizravnih mjera za koje će se morati pronaći sigurni i trajni investicijski kanali sa sredstvima programiranimi i za srednjoročno i dugoročno razdoblje.

1.4 Kad je riječ o izravnim mjerama za promicanje zapošljavanja žena, EGSO smatra da bi poticaji za otvaranje stabilnih i kvalitetnih radnih mjesta za žene trebali imati prednost u odnosu na druge povremene poticaje te da bi ih trebalo isključiti iz konteksta državnih potpora.

1.5 EGSO poziva na jačanje klauzule o nagrađivanju za poduzeća koja promiču zapošljavanje žena i njezino proširenje na sve projekte javne nabave te na regulaciju javnih natječaja za provedbena tijela uz izričito navođenje ciljeva rodne ravnopravnosti.

1.6 EGSO pozdravlja prateće mjere i mjere potpore za samopoduzetništvo koje su predviđene u nekim nacionalnim planovima za oporavak i otpornost te se nada da će potpora obuhvaćati i mjere za financijsko osposobljavanje i osposobljavanje u području upravljanja te pristup financijskim instrumentima.

1.7 Kao što je navedeno u Komunikaciji Europske komisije o rodnoj ravnopravnosti, EGSO smatra da je u provedbi nacionalnih planova za oporavak i otpornost važno djelovati u fiskalnom području putem poreznih olakšica na drugi dohodak u kućanstvima s nižim dohotkom i na dohodak obitelji sa samohranim roditeljem slabijeg imovinskog stanja.

1.8 Neizravne mjere u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost uključuju ulaganja u usluge za djecu i usluge skrbi. EGSO smatra da je prioritet ulagati sredstva u usluge za usklađivanje radnog vremena i vremena dugotrajne skrbi, provoditi dodatne usluge i osiguravati dostupnost tih usluga kućanstvima s niskim dohotkom.

1.9 EGSO smatra da se više ne mogu odgađati konkretna ulaganja za poticanje sudjelovanja žena u tehničkim i znanstvenim institutima te u prirodoslovno-tehničkim sveučilišnim programima (STEM), što može pospešiti zapošljavanje žena u sektorima u kojima trenutačno prevladavaju muškarci, imajući pritom u vidu razvoj situacije na srednji i dugi rok.

1.10 EGSO preporučuje da se nacionalni planovi za oporavak i otpornost planiraju koordinirano i usklađeno sa svim drugim resursima i programima EU-a, počevši od sredstava i programa za koheziju i ruralna područja. U evaluaciji Europske komisije u okviru europskog semestra s preporukama za pojedine zemlje ti bi se ciljevi trebali uzeti u obzir iz rodne perspektive s novim transparentnim i dostupnim pokazateljima koji su usporedivi među zemljama i raščlanjeni po rodu.

1.11 EGSO preporučuje da donošenje rodno osjetljivog proračuna na svim razinama javne uprave postane obavezan korak predviđen u fazi europskog semestra.

1.12 Dostupni podaci pokazuju da su socijalni partneri i organizacije civilnog društva u većini zemalja bili slabo i povremeno uključeni. EGSO preporučuje da oni u potpunosti sudjeluju u provedbi, praćenju i evaluaciji nacionalnih planova za oporavak i otpornost na europskoj, nacionalnoj i lokalnoj razini.

2. Uvod

2.1 Cilj je ovog mišljenja istaknuti reforme i ulaganja koji utječu na poticanje rodne ravnopravnosti, a koje su države članice predvidjele u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost, na temelju raspoloživih informacija koje ažuriraju i Europska komisija, Europski parlament te Predsjedništvo Europske unije. Valja napomenuti da EIGE (Europski institut za ravnopravnost spolova) za švedsko predsjedanje Vijećem EU-a 2023. provodi studiju o rodnoj ravnopravnosti i uključivanju rodne dimenzije u oporavak od bolesti COVID-19⁽¹⁾, konkretno o mjerama predviđenima u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost koje uključuju rodno osjetljiv pristup u svim fazama, od izrade programa do provedbe i evaluacije, te o mjeri u kojoj su države članice smatrale da ravnopravnost pridonosi oporavku.

2.2 Europsko vijeće je u svojim zaključcima od 21. srpnja 2020. donijelo plan *Next Generation EU* (NGEU) zajedno s višegodišnjim financijskim okvirom za razdoblje 2021. – 2027. (VFO za razdoblje 2021. – 2027.). Među ciljevima VFO-a i NGEU-a navodi se i promicanje jednakih mogućnosti osiguravanjem toga da se rodna perspektiva uključi u aktivnosti i mjere relevantnih programa i instrumenata te da se njima može djelotvorno doprinijeti postizanju ravnopravnosti u skladu s europskom strategijom.

⁽¹⁾ Studija EIGE-a *Gender equality and gender mainstreaming in the COVID-19 recovery* (Rodna ravnopravnost i rodno osviještena politika u oporavku od bolesti COVID-19), objavljivanje predviđeno 2023.

2.3 Uredbom (EU) 2021/241 Europskog parlamenta i Vijeća ^(?) uspostavlja se Mehanizam za oporavak i otpornost, čiji je cilj poduprijeti oporavak nakon pandemije, promicati koheziju i ulagati u zelenu i digitalnu tranziciju. U Uredbi se izričito navodi da nacionalni planovi za oporavak i otpornost moraju promicati rodnu ravnopravnost. EGSO podržava Uredbu u pogledu važnosti mjera za borbu protiv rodne neravnopravnosti jer su te mjere u skladu s ciljevima europskog stupa socijalnih prava.

2.4 Europska komisija je u svojoj komunikaciji naslovljenoj „Godišnja strategija održivog rasta 2021.” od 17. rujna 2020. iznijela smjernice Mehanizma za oporavak i otpornost i pozvala države članice da posvete posebnu pozornost skupinama u nepovoljnom položaju, ženama i mladima koji ulaze na tržište rada osiguravanjem kvalitetnih mogućnosti zapošljavanja.

2.5 Delegiranom uredbom EU-a od 28. rujna 2021. utvrđuju se zajednički pokazatelji i detaljni elementi tablice pokazatelja za oporavak i otpornost, pri čemu je utvrđeno 14 pokazatelja. Od utvrđenih pokazatelja samo su četiri raščlanjena po rodu ^(?). Nedostaje, na primjer, raščlamba po rodu u pokazateljima 6 i 9, koji se odnose na poduzeća kojima upravljaju žene i koja primaju potporu.

2.6 Rat u Ukrajini, koji je posljedica ruske agresije, doveo je do znatnog usporavanja, a izgledi za rast obilježeni su nesigurnošću, osobito u pogledu opskrbe energetskim resursima i povećanja troškova, što utječe na raspodjelu troškova i ulaganja u nacionalne proračune. Ta će nesigurnost utjecati i na provedbu nacionalnih planova za oporavak i otpornost.

2.7 Svijet rada i društvo u cjelini pokušavaju izaći iz krize uz pomoć dugoročnog gospodarskog i socijalnog oporavka na kojem se temelje nacionalni planovi za oporavak i otpornost i koji se ne može izostaviti iz donošenja rodno usmjerenog okvira za rješavanje i prevladavanje nejednakosti i rodni razlika koje je kriza uzrokovana bolešću COVID-19, nažalost, produbila u nekim proizvodnim sektorima, skupinama stanovništva i područjima ⁽⁴⁾.

3. Kontekst, priprema financiranja i sredstva koja se dodjeljuju u okviru nacionalnih planova za oporavak i otpornost

3.1 Europska komisija prošlog je srpnja Europskom parlamentu i Vijeću predstavila izvješće o pregledu provedbe programa, koje se bavi i rodnom neravnopravnošću ^(?). U izvješću se objašnjava trenutačno stanje financijskih doprinosa koje su države članice dobile na temelju podnesenih nacionalnih planova za oporavak i otpornost, iz kojih proizlaze glavni prioriteti 25 nacionalnih planova za oporavak i otpornost koji su analizirani na temelju šest stupova iz Mehanizma za oporavak i otpornost ⁽⁶⁾.

3.2 Većina mjera koje su predložile države članice ima međusektorske ciljeve koji nisu nužno posebno usmjereni na rodnu ravnopravnost; od 129 predloženih mjera, dosad je samo njih 13 pokrenuto ulaganjima. Nisu sve države članice predvidjele reforme i resurse koji bi bili izričito usmjereni na izazove povezane s rodni pitanjima ili u kojima bi žene bile korisnice. Jednako su slabe i inovativne mjere u sektorima s niskom stopom zaposlenosti žena ⁽⁷⁾. Mnogo ih je usmjereno na zaštitu djece, skrb i obrazovanje. Izvješće Komisije pokazuje da samo nekoliko zemalja ima nacionalne planove za oporavak i otpornost koji uključuju strateški pristup s pomoću mjera i reformi usmjerenih na rodnu ravnopravnost.

3.3 Druge države članice dale su prednost određenim osima kao što su mjere za socijalnu i teritorijalnu koheziju, uz naglasak na jednake mogućnosti, što često uključuje i cilj rodne ravnopravnosti, ili pak mjere usmjerene na ranjive skupine koje često uključuju žene i mlade, a naposljetku i mjere koje prate zelenu i digitalnu tranziciju s naglaskom na

^(?) Uredba (EU) 2021/241 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. veljače 2021. o uspostavi Mehanizma za oporavak i otpornost (SL L 57, 18.2.2021., str. 17.).

^(?) To su, konkretno, sljedeći pokazatelji: (a) istraživači koji rade u istraživačkim ustanovama koje su primile potporu; (b) broj sudionika koji se obrazuju ili osposobljavaju; (c) broj osoba koje su zaposlene ili traže posao; (d) broj mladih u dobi od 15 do 29 godina koji primaju potporu.

⁽⁴⁾ Istraživanje EIGE-a iz 2021. godine *Gender equality and the socio-economic impact of the COVID-19 pandemic* (Rodna ravnopravnost i socioekonomske posljedice pandemije bolesti COVID-19).

⁽⁵⁾ COM(2022) 383 final.

⁽⁶⁾ Nizozemska je nacionalni plan za oporavak i otpornost dostavila kasnije od drugih država; mađarski nacionalni plan za oporavak i otpornost trenutačno je obustavljen zbog pitanja povezanih s poštovanjem vladavine prava.

⁽⁷⁾ Vidjeti bilješku 1. i članak „PNRR Italia, Gender Gap e politiche per l'innovazione e la digitalizzazione nel PNRR: quali misure?” (Talijanski plan za oporavak i otpornost, rodni jaz i politike za inovacije i digitalizaciju u nacionalnom planu za oporavak i otpornost: koje se mjere poduzimaju?), autorice: Marusca de Castris, Sveučilište Roma Tre, i Barbara Martini, Sveučilište Roma Tor Vergata, rujan 2022.

osposobljavanje, pri čemu žene u nekim zemljama nemaju jednak pristup programima osposobljavanja i prekvalifikacije. Treba napomenuti da većina država članica u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost u okviru mjera za potporu rodnoj ravnopravnosti rodno uvjetovano nasilje nije utvrdila kao jedan od izazova.

3.4 Nacionalni planovi za oporavak i otpornost izrađeni su na temelju prethodne evaluacije gospodarske i socijalne situacije na nacionalnoj razini u skladu s već utvrđenim prioritetima potrošnje za koje se nije uzela u obzir rodna dimenzija ni u pogledu dodjele sredstava ni ispitivanja sadržaja podnesenih projekata ulaganja. Izvorni Prijedlog uredbe Europske komisije o Mehanizmu za oporavak i otpornost nije sadržavao nikakvo upućivanje na rodnu ravnopravnost kao cilj i u njemu se žene nisu spominjale kao posebni ciljni korisnici. Tek je naknadno, zbog pritiska gospodarskih i socijalnih partnera i organizacija civilnog društva, Uredbom objavljenom u veljači 2021. u nacionalne planove za oporavak i otpornost uvedena rodna dimenzija. Zbog toga rodna dimenzija i donošenje rodno osjetljivog proračuna nisu prisutni u svim nacionalnim planovima za oporavak i otpornost, već samo u onima u kojima je izvorno uspostavljena rodno orijentirana kvaliteta potrošnje i ulaganja.

3.5 Mehanizmom za oporavak i otpornost utvrđuje se da države članice navedu kako se nacionalnim planovima za oporavak i otpornost rješava problem rodnih razlika, ali će se evaluacija učinka provesti uzimajući u obzir samo uspješnost donesenih mjera. Stoga je važno da Europska komisija u fazi evaluacije uporabom posebnih usporedivih pokazatelja izmjeri učinkovitost planiranih aktivnosti i ulaganja te uključi gospodarske i socijalne partnere i organizacije civilnog društva. Dosad prikupljeni podaci ne odražavaju stvarno stanje na nacionalnoj razini. Danas je stoga teško reći koji je učinak nekih mjera za borbu protiv rodne diskriminacije, posebno višestruke diskriminacije, u okviru šest stupova.

3.6 Danas iz sredstava dodijeljenih nacionalnim planovima za oporavak i otpornost nije moguće dobiti jasnu sliku o ulaganjima koja se podupiru ne samo Mehanizmom za oporavak i otpornost, nego i dodatnim nacionalnim javnim i privatnim sredstvima namijenjenima isključivo za rodnu ravnopravnost u različitim područjima svijeta rada i društva. Dodijeljena sredstva moći će se kvantificirati tek u provedbenoj fazi.

3.7 Međutim, prema izvješću Europske komisije o posebnim mjerama za rodnu ravnopravnost predviđenima u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost postotak mjera znatno se razlikuje, od 11 % koje je dodijelila Švedska do manje od 1 % u Hrvatskoj i ispod 2 % u nekoliko zemalja, ali bi trebalo uzeti u obzir i učinak neizravnih mjera predviđenih u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost te izravnih i neizravnih mjera predviđenih zajedničkim sredstvima u okviru instrumenta NGEU, kojima se dopunjuju nacionalni planovi za oporavak i otpornost, kao što su sredstva iz inicijative React-EU i EPFRR (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj).

3.8 Prema izvješću Komisije i prvim informacijama koje je prikupio EIGE slika koja prevladava pokazuje rascjepkanost i neujednačenost među zemljama. Nemaju sve zemlje podatke iskazane po spolu, unatoč tome što je Europska komisija to od njih zatražila kako bi na temelju nekih zajedničkih elemenata mogla redovito i pravodobno izvješćivati o rashodima povezanim s rodnom pitanjima u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost.

3.9 Budući da nisu sve države članice stavile na raspolaganje detaljne analize temeljene na rodu prije izrade nacionalnih planova za oporavak i otpornost, nedostaje evaluacija učinka mjera na dodatno i kvalitetno zapošljavanje i kvalificirana radna mjesta. Rodnu ravnopravnost 14 je zemalja smatralo općim međusektorskim načelom⁽⁸⁾; jedino je Španjolska u cijelom nacionalnom planu za oporavak i otpornost navela kriterij uključivanja rodne osviještenosti (engl. *gender mainstreaming*). Italija je uvela posebne mjere za rodnu ravnopravnost i razradila učinak mjera i u smislu povećanja zaposlenosti, ali i dalje postoji zabrinutost u pogledu njihove stvarne učinkovitosti i kvalitete intervencija⁽⁹⁾. U drugim su zemljama za promicanje jednakih mogućnosti među rodovima predviđene neizravne mjere kao što su ulaganja u ravnotežu između poslovnog i privatnog života, ulaganje u usluge skrbi, poticanje osposobljavanja u području STEM-a, poboljšanje radnih uvjeta i osposobljavanje, koje će imati srednjoročni i dugoročni učinak koji se danas ne može kvantificirati. Osim tih ulaganja neke su države članice predvidjele i izravna ulaganja kao što su poticaji za zapošljavanje i olakšice za žensko poduzetništvo.

⁽⁸⁾ Vidjeti bilješku 1.

⁽⁹⁾ Vidjeti bilješku 6.

3.10 Neke su zemlje posvetile posebnu pozornost rodnoj perspektivi u nabavi (engl. *gender procurement*)⁽¹⁰⁾ uz pomoć mjera uvjetovanosti za zapošljavanje žena i mladih u ugovorima o javnoj nabavi sklopljenima s pomoću sredstava iz nacionalnih planova za oporavak i otpornost. Bilo bi poželjno urediti javne natječaje za provedbena tijela izričitim navođenjem ciljeva rodne ravnopravnosti.

3.11 Među inovativne nacionalne planove za oporavak i otpornost u tom području svrstavaju se, na primjer, nacionalni planovi za oporavak i otpornost Španjolske, Italije i Francuske. Španjolskim nacionalnim planom za oporavak i otpornost uvedena je značajna obveza da svi javni administrativni postupci moraju imati rodnu perspektivu. Talijanskim nacionalnim planom za oporavak i otpornost uvedene su smjernice o jednakim mogućnostima u ugovore koji se financiraju iz nacionalnog plana za oporavak i otpornost, kojima se predviđa primjena mjera nagrađivanja i obrazaca za odredbe u obavijestima o natječaju, koje se razlikuju ovisno o sektoru, vrsti i prirodni projekta, uz obvezu da se 30 % zapošljavanja rezervira za provedbu ugovora za mlade mlade od 36 godina i žene, kao i za certifikaciju da je poduzeće rodno ravnopravno. S druge strane, za poduzeća je francuskim nacionalnim planom za oporavak i otpornost utvrđeno uvođenje novih pokazatelja za utvrđivanje profesionalne ravnopravnosti i napretka s pomoću akcijskog plana, dok se irskim i hrvatskim nacionalnim planovima za oporavak i otpornost dodjeljuju novčane nagrade onim poduzećima koja stvaraju vlastite kriterije za promicanje rodne ravnopravnosti⁽¹¹⁾.

3.12 Izvješće Europske komisije iz srpnja 2022. pokazuje da su se rasprave s gospodarskim i socijalnim partnerima te organizacijama civilnog društva za vrijeme pripreme nacionalnih planova za oporavak i otpornost vodile vrlo slabo i povremeno. Socijalni akteri i druge organizacije civilnog društva izrazili su veliku zabrinutost u pogledu sudjelovanja u fazi provedbe i praćenja mjera. Konkretno, stručnjaci za rodna pitanja⁽¹²⁾ smatraju da će bez pouzdanih, usporedivih i ciljanih podataka raščlanjenih po rodu koji su prije svega kvalitetni i obuhvaćaju različita područja i sektore, biti teško vrednovati učinak mjera. EGSO snažno preporučuje europskim, nacionalnim i regionalnim institucijama da socijalne partnere i organizacije civilnog društva koje se bave promicanjem rodne ravnopravnosti u većoj mjeri uključe u provedbu, evaluaciju i praćenje nacionalnih planova za oporavak i otpornost.

4. Ocjena konteksta nacionalnih planova za oporavak i otpornost

4.1 EGSO naglašava važnost provedbe UN-ova Programa održivog razvoja do 2030. u kojem je postizanje rodne ravnopravnosti (engl. *gender equality*) uvršteno u 17 ciljeva, zajedno s ciljevima navedenima u komunikaciji Europske komisije naslovljenoj „Unija ravnopravnosti: Strategija za rodnu ravnopravnost 2020. – 2025.”⁽¹³⁾ u kontekstu ravnopravnog sudjelovanja u raznim gospodarskim sektorima i razlike u plaći između žena i muškaraca.

4.2 Strategija za rodnu ravnopravnost obuhvaća politike i mjere za borbu protiv svih oblika diskriminacije i nejednakosti, među ostalim i kad je riječ o LGBTIQ osobama⁽¹⁴⁾, te mora biti referentna točka za provedbu nacionalnih planova za oporavak i otpornost. EGSO naglašava važnost provedbe ključnih mjera, zajedničkih svim stranama, usmjerenih na osiguravanje ravnopravnog sudjelovanja i jednakih mogućnosti na tržištu rada, zatim smanjenja razlike u plaćama za jednake pozicije i nedostatka pristupa višim rukovodećim položajima te postizanja rodne ravnoteže u procesu donošenja

⁽¹⁰⁾ Rodna perspektiva u nabavi inovativna je strategija koju je uvela Europska komisija kako bi potaknula ulaganja u ravnopravnost uvođenjem posebnih rodno osjetljivih zahtjeva ili kriterija u obliku poticaja za sudjelovanje u nabavi ili kriterija za dodjelu koji uključuju socijalne parametre. Rodnom perspektivom u nabavi nastoji se povećati rodna ravnopravnost na tržištu rada, poboljšati prisutnost žena na višim položajima i smanjiti razlika u plaći.

EIGE je 2022. objavio izvješće *Gender-responsive public procurement: the key to fair and efficient public spending in the EU* (Rodna perspektiva u javnoj nabavi: ključ za pravednu i učinkovitu javnu potrošnju u EU-u), u kojem, uz studije slučaja i preporuke, navodi kako javna nabava može usmjeriti i poduprijeti rodnu ravnopravnost poboljšanjem učinkovitosti i kvalitete javnih troškova.

⁽¹¹⁾ Podaci prikupljeni analizom EIGE-a, vidjeti bilješku 1.

⁽¹²⁾ Briefing Europskog parlamenta iz travnja 2022., *Gender equality in the Recovery and Resilience Facility* (Rodna ravnopravnost u Mehanizmu za oporavak i otpornost), u kojem se prenosi zabrinutost iz nekoliko studija koje su na nacionalnoj razini proveli istraživački centri ili sveučilišta.

⁽¹³⁾ Komunikacija Europske komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija od 5. ožujka 2020. COM/2020/152 final.

⁽¹⁴⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija „Unija ravnopravnosti: Strategija o ravnopravnosti LGBTIQ osoba 2020. – 2025.” usvojenog 2021. SL C 286, 16.7.2021., str. 128.

odluka i političkom procesu. EGSO poziva na brzo donošenje i provedbu Direktive o transparentnosti plaća⁽¹⁵⁾, kojom se utvrđuju instrumenti i mjere na nacionalnoj razini za rješavanje problema razlika u plaćama i njegovo uklanjanje, te poziva na pomno praćenje uzroka i odgovornosti.

4.3 Cilj boljeg sudjelovanja žena na tržištu rada mora se postići na strukturiran i sveobuhvatan način, uzimajući u obzir gospodarske, obrazovne, geografske, društvene i kulturološke varijable, među ostalim i u udaljenim i ruralnim područjima. U tom bi pogledu trebalo usvojiti integrirani pristup na način da se usustavi doprinos svih europskih, nacionalnih i regionalnih institucija putem uspješnih mehanizama socijalnog dijaloga sa svim dionicima na raznim razinama.

4.4 Kako bi se povećalo sudjelovanje žena na tržištu rada, EGSO naglašava da je hitno potrebno da sve države članice što prije primijene Direktivu o ravnoteži između poslovnog i privatnog života (Direktiva (EU) 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća⁽¹⁶⁾), kojom se uvode pravila o dopustu zbog obiteljskih razloga i fleksibilnim radnim uvjetima za radnike te promiče ravnopravna podjela obveza skrbi među roditeljima, čime se pomaže u uklanjanju prepreka koje u obitelji otežavaju slobodu izbora majčinstva i roditeljstva.

4.5 Preporuke za pojedine zemlje za 2019. i 2020., u okviru semestra, o mjerama koje treba poduzeti za smanjenje rodni nejednakosti potaknule su neke države članice da uključe rodnu dimenziju u nacionalne planove za oporavak i otpornost⁽¹⁷⁾. Nažalost, okvir tih mjera među zemljama je neujednačen.

4.6 Zbog pandemije i njezina utjecaja na žene preporuke za pojedine zemlje izdavale su se povremeno. Godine 2022. samo su tri zemlje – Austrija, Njemačka i Poljska – imale preporuke za pojedine zemlje povezane sa sudjelovanjem žena na tržištu rada i funkcioniranjem usluga za djecu, dok su još 22 zemlje dobile preporuke za pojedine zemlje koje su se odnosile na skupine u nepovoljnom položaju⁽¹⁸⁾, što je dovelo do neizravnih mjera u vezi sa zapošljavanjem žena ili njihovim statusom koje je teško kvantificirati. EGSO napominje da bi, s obzirom na podatke o učinku krize uzrokovane COVID-om 19 na gospodarsku i socijalnu situaciju žena, bile poželjne specifične preporuke za pojedine zemlje u pogledu rodne ravnopravnosti kako bi se pozvalo na dosljedno ex ante planiranje u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost, među ostalim s ciljanim ulaganjima.

4.7 EIGE u nekoliko izvješća ističe nejednaku raspodjelu obiteljskih obveza, posebno kad je riječ o skrbi za djecu i uslugama dugotrajne skrbi za starije osobe i osobe s invaliditetom⁽¹⁹⁾. Te su odgovornosti jedan od glavnih razloga niske razine sudjelovanja žena na tržištu rada⁽²⁰⁾. Zbog ograničenja kretanja i zatvaranja škola situacija se pogoršala. U tom kontekstu treba napomenuti da se u mnogim nacionalnim planovima za oporavak i otpornost prepoznaje odnos između neplaćenih usluga skrbi i mjera za postizanje ravnoteže između poslovnog i privatnog života te su njima uvedene posebne mjere kojima se prednost daje jačanju usluga skrbi o djeci⁽²¹⁾.

4.8 Te usluge moraju biti dostupne i obiteljima slabijeg imovinskog stanja, zbog čega treba preispitati kriterije određivanja cijena kako bi se svima olakšao pristup tim uslugama. Posebnu pozornost trebalo bi posvetiti promicanju cjelodnevnog boravka u cijelom školskom sustavu, uključujući i školske i izvanškolske aktivnosti, te provedbi dodatnih usluga u vrtićima, kao što su usluge koje se pružaju prije i poslije vrtića, te poboljšanju javne ponude ljetnih kolonija za djevojčice i dječake. Riječ je o neizravnim mjerama za koje je potrebno pronaći sigurne i trajne investicijske kanale, koji nažalost nisu navedeni u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost sa srednjoročno i dugoročno programiranim sredstvima.

⁽¹⁵⁾ O Prijedlogu direktive o transparentnosti plaća trenutno se pregovara u okviru trijaloga.

⁽¹⁶⁾ Direktiva (EU) 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. lipnja 2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU (SL L 188, 12.7.2019., str. 79)

⁽¹⁷⁾ Europski parlament, izvješće „Preporuke za pojedine zemlje i planovi za oporavak i sigurnost – Tematski pregled o rodni pitanjima” objavljeno u listopadu 2021.

⁽¹⁸⁾ Vidjeti bilješku 14.

⁽¹⁹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Članovi obitelji koji brinu o osobama s invaliditetom i starijim osobama – Uloga članova obitelji koji brinu o osobama s invaliditetom i starijim osobama: strelovito širenje te pojave tijekom pandemije” SL C 75, 28.2.2023., str. 75”, u kojem se iznose važne preporuke o mjerama koje treba poduzeti.

⁽²⁰⁾ Izvješće EIGE-a *Gender Mainstreaming – Gender stakeholders consultation* (Rodno osviještena politika – Savjetovanje s dionicima o rodni pitanjima) objavljeno 2019.

⁽²¹⁾ Vidjeti bilješku 1.

4.9 EGSO želi da se osposobljavaju djelatnici centara za zapošljavanje s usmjeravanjem na rodnu perspektivu kako bi se razvila i širila kultura bez rodni stereotipa. Istodobno je važno promicati partnerstva poduzeća i radnika u pogledu zapošljavanja i osposobljavanja kako bi se promicalo uključivanje žena u sektore u kojima prevladavaju muškarci.

4.10 EGSO podržava ideju davanja prednosti poticajima za poduzeća koja zapošljavaju žene na koje se odnose aktivne politike, sa stabilnim ugovorima o radu i dobrim radnim uvjetima. Osim toga, važni su i poticaji za prateće mjere i mjere potpore za samopoduzetništvo, među ostalim i putem potpore usmjerene na mjere za financijsko i upravljačko osposobljavanje i pristup financijskim instrumentima ⁽²²⁾.

5. Posebne napomene

5.1 Kriza je zadala jak udarac ženama, koje su često primorane prihvaćati poslove za koje su prekvalificirane. Osim toga, neželjeni rad na nepuno radno vrijeme sve je češći među radnicama. Kako bi se preokrenuo taj trend i povećalo sudjelovanje žena na tržištu rada te promicalo kvalitetno i kvalificirano zapošljavanje, prioritet je jačanje izravnih i neizravnih mjera u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost.

5.2 Kako bi se smanjile rodno uvjetovane razlike, EGSO preporučuje usklađeno i komplementarno programiranje nacionalnih planova za oporavak i otpornost sa svim drugim sredstvima i programima EU-a, počevši od sredstava i programa za koheziju.

5.3 Zbog postojećih rodni razlika i nejednakosti javne politike nisu rodno neutralne, stoga je važno da sve institucije – europske, nacionalne i lokalne – donesu rodno osjetljiv proračun kao dokument koji je komplementaran s poreznim politikama. U tu svrhu EGSO preporučuje da donošenje rodno osjetljivog proračuna bude obvezno u fazi europskog semestra ⁽²³⁾.

5.4 EGSO upozorava na rizik da bi Mehanizam za oporavak i otpornost, s obzirom na to kako je osmišljen, mogao povećati razlike u nekim proizvodnim sektorima kao što su zeleni i digitalni sektori. Iako je rodna ravnopravnost međusektorski prioritet, bez konkretnih i mjerljivih mjera za promicanje zapošljavanja žena, među ostalim u pogledu visokih kvalifikacija u sektorima s visokom stopom zaposlenosti žena, postoji opasnost da će se rodno uvjetovana razlika u zapošljavanju dodatno povećati uz rizik daljnje segregacije žena i njihovo zapošljavanje u manje profitabilnim djelatnostima.

5.5 Nacionalni planovi za oporavak i otpornost trebali bi uključivati usporedive pokazatelje za mjerenje poboljšanja u pogledu jednakosti plaće, pristupa tržištu rada po sektorima, usklađivanja radnog vremena i vremena posvećenog skrbi, povlaštenih kredita, poticaja za promicanje samopoduzetništva i samozapošljavanja žena.

5.6 Poticaji za zapošljavanje žena na neodređeno vrijeme trebali bi imati prednost u odnosu na druge poticaje i trebalo bi ih isključiti iz konteksta državnih potpora.

5.7 Bolje usklađivanje radnog vremena i vremena posvećenog skrbi jedan je od glavnih ciljeva za oslobađanje punog potencijala žena u svijetu rada i poboljšanje poslovne produktivnosti. U tu svrhu EGSO smatra da je prioritet ulagati sredstva u usluge usklađivanja rada i usluga skrbi ne samo dodatnim uslugama u vrtićima i promicanjem sve većeg broja besplatnih usluga obrazovanja za djecu u dobi do 3 godine za kućanstva s niskim dohotkom, nego i povećanjem ulaganja u provedbu usluga dugotrajne pomoći i skrbi.

5.8 Postizanje ciljeva usklađivanja radnog vremena i vremena posvećenog skrbi mora se poduprijeti zapošljavanjem osoba s posebnim vještinama i potrebom za kontinuiranim strukovnim osposobljavanjem svih uključenih u pružanje tih usluga, u kojima danas prevladavaju žene.

⁽²²⁾ U okviru španjolskog plana za oporavak i otpornost namijenjeno je 36 milijuna EUR za pomoć poduzeticama *start-up* poduzeća; u okviru talijanskog plana za oporavak i otpornost mobilizira se 400 milijuna EUR za potporu sudjelovanju žena u poduzetničkim aktivnostima.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Ulaganje s rodnom dimenzijom kao način poboljšanja rodne ravnopravnosti u Europskoj uniji” (SL C 100, 16.3.2023., str. 16), u kojemu se iznose prijedlozi za poticanje ulaganja u žensko poduzetništvo.

⁽²³⁾ Dokument Europske komisije za raspravu, *Gender Budgeting Practices: Concepts and Evidence* (Prakse donošenja rodno osjetljivog proračuna: koncepti i dokazi), lipanj 2022.

5.9 EGSO ističe važnost proširenja klauzule o nagrađivanju za zapošljavanje žena na cjelokupnu javnu nabavu kako bi se pružila potpora poduzećima koja se trude stvarati stabilna radna mjesta, jačati socijalnu uključenost i smanjiti rodno uvjetovane razlike u zapošljavanju.

5.10 Rodni jaz vrlo je prisutan u prirodnim znanostima, a stvara se već u ranom obrazovanju. Nažalost, samo su u nekoliko nacionalnih planova za oporavak i otpornost predviđene mjere za povećanje sudjelovanja žena u tehničkim i znanstvenim institutima te u prirodoslovno-tehničkim sveučilišnim programima (STEM). Stoga su potrebna posebna ulaganja u planove osposobljavanja kako bi se potaknulo sudjelovanje djevojaka u znanosti, kao i u istraživanju i razvoju, te ulaganja i novi oblici potpore ciljanim projektima radi osiguravanja većeg sudjelovanja žena u inovativnim aktivnostima. S obzirom na to da će te mjere imati pozitivan učinak u srednjoročnom i dugoročnom razdoblju, potrebno ih je strateški planirati.

5.11 EGSO smatra da je važno djelovati i u području oporezivanja, u skladu s uputama Komisije⁽²⁴⁾ i na temelju nacionalnog zakonodavstva, uvođenjem poreznih olakšica na drugi dohodak u kućanstvu, koji je često dohodak žena, za obitelji s nižim dohotkom. Važno je i uvesti porezne olakšice na dohodak obitelji sa samohranim roditeljem koje su slabijeg imovinskog stanja.

5.12 Osim mjera utvrđenih u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost, EGSO kao popratne strateške mjere predlaže obveznu certifikaciju rodne ravnopravnosti kako bi se smanjio rodni jaz i poboljšali radni uvjeti žena, riješio problem rodno uvjetovanog nasilja⁽²⁵⁾, širio pametan rad kroz pregovore sa socijalnim partnerima i aktivirao plaćeni dobrovoljni rad na nepuno radno vrijeme, u skladu s nacionalnom praksom i zakonodavstvom, za žene koje se vraćaju s rodiljnog dopusta.

5.13 EGSO pozdravlja Komisijin pristup u izvješću, kojim se predviđa praćenje mjera nacionalnih planova za oporavak i otpornost pojedinačnih zemalja iz rodne perspektive. Bit će važno da misije Europske komisije u raznim državama članicama budu posebno usmjerene na postojeće mjere za rodnu ravnopravnost, osiguravajući pritom postupanje s transparentnim i dostupnim podacima.

5.14 EGSO preporučuje da gospodarski i socijalni partneri te civilno društvo budu u potpunosti uključeni u provedbu, praćenje i evaluaciju nacionalnih planova za oporavak i otpornost, među ostalim kroz namjenske upravljačke odbore na europskoj i nacionalnoj razini kako bi se promicalo koordinirano programiranje inicijativa za rodnu ravnopravnost.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

⁽²⁴⁾ Vidjeti bilješku 10.

⁽²⁵⁾ Države članice pozvane su da ratificiraju Konvenciju MOR-a br. 190 o nasilju i uznemiravanju na radnom mjestu, koju su do sada ratificirale samo dvije europske zemlje.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Ulaganje s rodnom dimenzijom kao način poboljšanja rodne ravnopravnosti u Europskoj uniji”

(samoinicijativno mišljenje)

(2023/C 100/03)

Izvjestiteljica: **Ody NEISINGH**

Suizvjestiteljica: **Maria NIKOLOPOULOU**

Zahtjev za savjetovanje:	20.1.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	23.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	172/6/7

1. Zaključci i preporuke

1.1 EGSO čvrsto vjeruje da suradnjom muškaraca i žena te stvaranjem plodnog tla za žensko poduzetništvo i odgovarajućih financijskih i zakonodavnih instrumenata, kao što je donošenje rodno osjetljivog proračuna, možemo stvoriti uključiv financijski ekosustav u EU-u i državama članicama te brže napredovati prema rodnoj ravnopravnosti.

1.2 Podaci, procjene učinka i zajednički pokazatelji ključni su za rodno osviještenu politiku. Podatke i pokazatelje iz država članica i u institucijama na razini EU-a treba uskladiti kako bi ih se moglo koristiti u rješavanju pitanja rodne neravnopravnosti. EGSO naglašava da bi EU u europskom kontekstu ulaganja trebao prikupljati podatke razvrstane po rodu i unijeti ih u godišnji indeks rodne ravnopravnosti.

1.3 Kako bi se ubrzao budući rast ženskog poduzetništva, bilo bi korisno istražiti ulogu poslovnih anđela, ulaganja početnog kapitala i „kruga uzvraćanja”.

1.4 EGSO čvrsto vjeruje da će poboljšanje položaja žena u pogledu primanja financijskih sredstava imati pozitivan učinak koji će pridonijeti poboljšanju financijskih i društvenih rezultata.

1.5 Da bi se stvorilo plodno tlo za žensko poduzetništvo, EGSO smatra da je važno ženama omogućiti više prilika za umrežavanje i osposobljavanje, kao i više programa mentorstva. Osim toga, EGSO ističe važnost obrazovanja u suprotstavljanju rodnim stereotipima, uključujući stereotipne ideje o poduzetnicima kao muškarcima, i u izgradnji poduzetničke kulture koja žene ohrabruje da prošire vidike u pogledu vlastitih ambicija.

1.6 EGSO državama članicama preporučuje da poduzeticima osiguraju pristup roditeljskim naknadama i opcijama za roditeljski dopust, u skladu s načelima utvrđenima u Preporuci Vijeća o pristupu radnika i samozaposlenih osoba socijalnoj zaštiti.

1.7 EGSO naglašava da bi države članice trebale početi raditi na tome da već u ranoj fazi kod djevojčica pobude zanimanje za područja STEM-a. Trebale bi podupirati poduzetnice i ženske uzore u tim sektorima te ulagati u programe koji kod srednjoškolki izazivaju zanimanje za područja STEM-a.

1.8 EGSO predlaže da se rodna osviještenost uključi u akcijski plan za socijalnu ekonomiju osiguravanjem ciljanih mjera za žene i primjenom kriterija rodne perspektive prilikom dodjele sredstava EU-a i nacionalnih sredstava te u javnoj nabavi kako bi se na tržištu rada promicao i zadržao talent žena.

1.9 EGSO navodi da bi raznovrsnost timova s posebnim naglaskom na ženama trebao biti jedan od kriterija za primanje javnih financijskih sredstava. Važno je utvrditi specifične standarde kako bi se izbjegao *pinkwashing* ⁽¹⁾.

1.10 EGSO preporučuje da sva europska tijela i države članice srednjoročno upotrebljavaju alate za donošenje rodno osjetljivog proračuna na svim razinama proračunskog procesa. Sudjelovanje civilnog društva i socijalni dijalog ključni su u prepoznavanju područja o kojima treba voditi računa pri donošenju proračuna.

1.11 U financijskom sektoru nesvjesna pristranost je tvrdokoran problem, pa među ulagačima i povjerenstvima za odabir treba u vezi s time provoditi kampanje za podizanje svijesti i osposobljavanje. Osim toga, EGSO smatra da u svim povjerenstvima za odabir u europskim financijskim institucijama treba čim prije postići rodnu ravnotežu kako bi se izbjegla homofilija, odnosno pristranost prema sličnim osobama, a članovi i članice tih povjerenstava usto bi trebali proći osposobljavanje u području nesvjesne pristranosti.

1.12 EGSO predlaže da Komisija objavi procjenu učinka godišnjeg proračuna EU-a na rodnu ravnopravnost, da je predstavi kao priloženi dokument i da osnuje radnu skupinu koja bi sudjelovala u pregovorima te uskladila ciljeve rodno osviještene politike EU-a i uključila ih u sljedeći VFO (2028. – 2034.) i u reviziju tekućeg VFO-a (2021 – 2027) ⁽²⁾ u sredini programskog razdoblja.

1.13 EGSO poziva na to da se pojednostavljenjem postupaka i pružanjem bespovratnih sredstava za njihove osnovne aktivnosti organizacijama žena olakša pristup sredstvima EU-a.

1.14 Naposljetku, EGSO poziva Europsku komisiju i europske institucije da osmisle ambicioznu viziju za donošenje rodno osjetljivog proračuna i ulaganja s rodnom dimenzijom, uključujući konkretne ciljeve za dodjelu financijskih sredstava ženama, konkretne ključne pokazatelje uspješnosti, zakonodavstvo, ažurirane kriterije i (pojačane) programe za poboljšanje položaja žena u poduzetništvu i njihovog pristupa financiranju (npr. namjenska bespovratna sredstva za žene, namjensko ograničeno financiranje komanditora za fondove u vlasništvu i suvlasništvu žena, kreditna jamstva ili mikrofinanciranje, platforme za zajednička ulaganja, rodne obveznice ili mikrokrediti).

2. Opće napomene

2.1 Rodno osviještena politika ključni je cilj Europske unije (EU) u skladu s člankom 2. Ugovora o Europskoj uniji i člankom 8. Ugovora o funkcioniranju Europske unije. Unatoč tim pravnim obvezama osiguravanja jednakosti između žena i muškaraca, napredak u pogledu djelotvorne rodno osviještene politike spor je, posebno u pogledu financija i proračuna.

2.2 U ovom se mišljenju žele istaknuti izazovi i mogućnosti koje u području rodne ravnopravnosti donose poduzetništvo, javna i privatna ulaganja i donošenje proračuna te se poziva na ambicioznu viziju europskih institucija i država članica za ulaganja s rodnom dimenzijom i donošenje rodno osjetljivog proračuna. Naglasak na tome pozitivno će utjecati na ostvarenje ciljeva održivog razvoja koji se tiču postizanja rodne ravnopravnosti (peti cilj održivog razvoja) i smanjenja nejednakosti (deseti cilj održivog razvoja). Također je važno osvijestiti da, želimo li postići rodnu ravnopravnost, na promicanju ravnopravnosti trebaju surađivati i žene i muškarci.

⁽¹⁾ *Pinkwashing* znači pretvarati se da se vrlo aktivno djeluje u interesu rodne ravnopravnosti, dok se zapravo to područje zanemaruje. (Može se usporediti s terminom *greenwashing* (manipulativni zeleni marketing) u području održivosti.)

⁽²⁾ D'Alfonso, A. (2021.), Višegodišnji financijski okvir za razdoblje 2021. – 2027., europa.eu, izvještaj Službe Europskog parlamenta za istraživanja (EPRS), EP 637.979. Služba Europskog parlamenta za istraživanja: „Europska komisija predložila je obaveznu reviziju funkcioniranja VFO-a u sredini programskog razdoblja koje će se provesti do prosinca 2023.“, str. 8.

2.3 Prema podacima Europske komisije žene predstavljaju oko 52 % ukupnog stanovništva Europe, no čine 34,4 % samozaposlenih osoba i 30 % poduzetnika u *start-up* poduzećima ⁽³⁾.

2.4 Timovi koje su osnovali isključivo muškarci dobivaju gotovo 92 % ukupnog rizičnog kapitala uloženog u Europi. Kad je riječ o financiranju, u početnoj fazi samo 1 % financijskih sredstava doprije poduzećima kojima su na čelu žene, a u kasnijim fazama to nikad ne prelazi 30 % iako je utvrđeno da timovi koje su osnovala žene i mješoviti timovi ostvaruju bolje rezultate od timova koje su osnovali muškarci ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾ ⁽⁶⁾ ⁽⁷⁾.

2.5 U ožujku 2017. OECD je izvijestio da u svim zemljama, osim u Sjedinjenim Američkim Državama, Meksiku, Grčkoj i Indoneziji, žene puno rjeđe nego muškarci navode da imaju pristup financiranju potrebnom za pokretanje poslovanja. Ta rodna neravnopravnost može se povezati s tim da žene imaju manje iskustva i da posluju u iznimno konkurentnim sektorima niskog rasta, kao i s rodno pristranim ocjenjivanjem kreditne sposobnosti i rodnim predrasudama pri evaluaciji ulaganja. Žene usto često sputava ograničeniji pristup osnovnim financijskim uslugama (npr. tekući i štedni računi) ⁽⁸⁾. Nadalje, samozaposlene žene češće zaziru od kreditiranja nego samozaposleni muškarci.

2.6 Prema Strategiji Europske komisije za rodnu ravnopravnost za razdoblje 2020. – 2025., samo su 10 % donositelja odluka u društvima rizičnog i privatnog kapitala žene iako su u nekim privatnim fondovima, koji se izjašnjavaju kao rodno osviješteni, 72 % partnera žene. Podaci ukazuju na to da u prosjeku 85 % glavnih partnera društava rizičnog kapitala čine muškarci, a samo 15 % žene. Ako su žene partneri, obično je riječ o manjim fondovima.

2.7 Pandemija COVID-a 19 povećala je rodnu i ekonomsku nejednakost. S društvenog i gospodarskog aspekta jasno se vide razlike u učinku koronavirusa s obzirom na rod. Pandemija COVID-a 19 ujedno je utjecala i na pristup žena financiranju. Podaci za Europu nisu dostupni, no Sjedinjene Američke Države čak su bile suočene s povećanjem već postojeće rodne neravnopravnosti u financiranju rizičnim kapitalom za *start-up* poduzeća kojima su na čelu žene ⁽⁹⁾.

2.8 Osviještenost o ulaganju s rodnom dimenzijom globalno se sve više povećava. Europski investicijski ekosustav za poduzetnice i osnivačice ipak je i dalje rascjepkan i nedostaje mu sustavan i strateški naglasak na rodnoj dimenziji ⁽¹⁰⁾. Rijetki su posebni fondovi za rodnu ravnopravnost i te inicijative ne uspijevaju privući više poduzetnica. Oko 50 % financijskih sredstava u Europskoj uniji čini novac poreznih obveznika. Zajedničko nastojanje na razini EU-a da se stvori rodno osviješteniji i ravnopravniji ekosustav financiranja, uz praćenje tijekom cijelog procesa osnivanja poduzeća, može dovesti do konsenzusa i pomoći prevladati prepreke na putu prema promjenama.

2.9 Kad je riječ o ulaganju s rodnom dimenzijom, treba osvijestiti postojanje intersekcionalnosti s drugim nejednakostima koje dodatno utječu na pristup financiranju, na primjer žene s invaliditetom, žene s niskim socioekonomskim statusom, mlade žene, žene migrantskog podrijetla ili intersekcionalnost sa spolnom orijentacijom, rasom itd.

⁽³⁾ https://www.eib.org/attachments/thematic/why_are_women_entrepreneurs_missing_out_on_funding_en.pdf.

⁽⁴⁾ Eurostat i Europska komisija. *The State of European Tech 2020* (Stanje europskog tehnološkog sektora 2020.), Atomico 2020.

⁽⁵⁾ *Why are women entrepreneurs missing out on funding? Reflections and considerations – Executive summary* (Zašto su poduzetnice izostavljene iz financiranja? Osvrti i razmatranja – Sažetak) (eib.org).

⁽⁶⁾ *Funding women entrepreneurs: How to empower growth* (Financiranje poduzetnica: kako osnažiti rast), 2020.

⁽⁷⁾ <https://europeanwomeninvc.idcinteractive.net/8/>.

⁽⁸⁾ *COSME Programme Call for Proposals Encouraging community building around the issue of women entrepreneurship – Management and running of the WEgate platform* (Poziv na podnošenje prijedloga u okviru programa COSME – Poticanje izgradnje zajednice za pitanje ženskog poduzetništva – Upravljanje i vođenje platforme WEgate).

⁽⁹⁾ *Women-Led Startups Received Just 2,3 % of VC Funding in 2020* (*Start-up* poduzeća kojima su na čelu žene dobila su 2020. samo 2,3 % financiranja rizičnim kapitalom) (hbr.org).

⁽¹⁰⁾ UN Women (2021.) *Investment with a gender lens in Europe* (Ulaganje s rodnom dimenzijom u Europi).

3. Posebne napomene

3.1 EGSO čvrsto vjeruje da će poboljšanje pristupa žena financijskim sredstvima imati pozitivan učinak koji će pridonijeti poboljšanju financijskih i društvenih rezultata. Kad poduzetnice koje rade s rizičnim kapitalom donose odluke, dvostruko je vjerojatnije da će uložiti u osnivačke timove koji se sastoje od žena i time povećati zaposlenost žena. *Start-up* poduzeća čiji su osnivači žene među svojim osobljem zapošljavaju 2,5 puta više žena. Poduzeća kojima su osnivači i izvršni direktori žene zapošljavaju šest puta više žena ⁽¹¹⁾.

3.2 Prikupljanje podataka od presudne je važnosti za ocjenu trenutačne situacije i osmišljanje strategija za napredak. Europska komisija, Vijeće, OECD, Eurostat i EIGE ulažu napore u tom području i prikupljaju podatke o nekoliko rodni aspekata, no da bi ti podaci bili relevantni za rješavanje pitanja rodne neravnopravnosti potrebno ih je uskladiti. Prikupljanje relevantnih podataka treba biti obveza država članica. Potrebno je objediniti upotrijebljene metodologije i metriku kako bi se dobio sveobuhvatan pregled i kako bi se mogli upotrijebiti dodatni podaci (društvena i etnička pristranost, pristranost na temelju interseksionalnosti itd.), što bi omogućilo praćenje i evaluaciju napretka i politika. Osim toga, potrebno je provoditi redovitije i poboljšane analitičke studije. EGSO naglašava da bi EU u europskom kontekstu ulaganja trebao prikupljati podatke razvrstane po rodu i unositi ih u godišnji indeks rodne ravnopravnosti.

3.3 Jednako je važno uzeti u obzir veličinu izdanja (iznos uloženog novca) i ulogu poslovnih anđela i ulaganja početnog kapitala. Bilo bi korisno istražiti i „krug uzvraćanja”: žene u koje se ulagalo, koje napreduju i počinju prikupljati vlastiti ulagački kapital te same postaju anđeli ulagači. To bi mogao biti pozitivan katalizator budućeg rasta ženskog poduzetništva i mogao bi se povećati ciljanim promidžbenim kampanjama usmjerenima na povećanje općeg razumijevanja prilika i doprinosa koje anđeli ulagači mogu pružiti, zajedno s informacijama o tome odakle početi. U potporu tome države članice mogle bi istražiti i uvođenje poreznih olakšica.

3.4 EGSO smatra da će se rodno osviještena politika u EU-u postići aktivnim promicanjem rodne ravnopravnosti u izradi svih politika i u donošenju svih odluka (uključujući socijalnu i kohezijsku politiku i politiku tržišnog natjecanja EU-a), kao i u rashodima iz proračuna EU-a. Još uvijek nedostaju potrebni preduvjeti i djelotvorno praćenje provedbe u svrhu ispravljanja mjera politike ako je to potrebno. Budući da znamo da posljedice pandemije COVID-a 19 nisu rodno neutralne, EGSO ponovno poziva oblikovatelje i oblikovateljice politika na svim razinama da poštuju načelo rodne osviještenosti i da aspekt rodne ravnopravnosti uključe u sve odluke, među ostalim i u odluke o donošenju proračuna, ulaganjima i financiranju te javnoj nabavi. To uključuje i proračunski ciklus VFO-a za razdoblje 2021. – 2027. i planove za oporavak i otpornost, a trebalo bi uključivati i ocjene učinka na rodnu ravnopravnost, primjerene obvezujuće pokazatelje, kao i sustave praćenja i evaluacije ⁽¹²⁾.

3.5 U nedavnom izvješću Europskog revizorskog suda navodi se da Komisija nije pridala dovoljno pozornosti rodnoj analizi politika i programa koje je razmatrala. U ograničenoj je mjeri upotrebljavala podatke i pokazatelje razvrstane po rodu te je objavila malo informacija o općem učinku proračuna EU-a na rodnu ravnopravnost. Međutim, u područjima u kojima su detaljno utvrđeni pravni zahtjevi olakšano je uključivanje rodne ravnopravnosti u programe.

4. Konkretna mjera

4.1 Stvoriti plodno tlo za poduzetnice

4.1.1 Da bi se stvorilo plodno tlo za žensko poduzetništvo, EGSO smatra da je važno ženama omogućiti više prilika za umrežavanje i osposobljavanje, kao i više programa mentorstva. Od presudne je važnosti da žene razviju svoje mreže poznanstava putem kojih će si međusobno pomagati u poslovnim pothvatima, kao što to muškarci već rade, jer su mreže žena uglavnom manje i ne toliko raznolike. Uzori i mentori imaju isto tako važnu ulogu: u studiji provedenoj u Italiji 70 % djevojčica navodi da je promijenilo svoj pogled na budućnost nakon upoznavanja uzora.

⁽¹¹⁾ https://www.kauffmanfellows.org/journal_posts/women-vcs-invest-in-up-to-2x-more-female-founders.

⁽¹²⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Rodno osviještena ulaganja u nacionalnim planovima za oporavak i otpornost” (SL C 100, 16.3.2023., str. 8.).

4.1.2 Stereotipi o poduzetništvu javljaju se već u osnovnoškolskom obrazovanju. EGSO ističe važnost obrazovanja u suprotstavljanju rodnim stereotipima, uključujući stereotipne ideje o poduzetnicima kao muškarcima, kao i u izgradnji poduzetničke kulture koja žene ohrabruje da prošire vidike u pogledu vlastitih ambicija. U Europi poduzetnice i žene na visokim položajima i dalje prate negativne društvene konotacije. Nadalje, škole imaju neizostavnu ulogu u stjecanju financijskih i poduzetničkih sposobnosti. Te bi vještine trebalo uključiti u školske nastavne programe već u osnovnoškolskom obrazovanju te ih treba jačati i razvijati kroz cijeli školski sustav. Poduzetnički sajmovi i drugi programi putem kojih bi žene mogle dobiti pristup početnom kapitalu te, na primjer, pristup „djevojčice u znanosti” bili bi dobri načini za poticanje ženskog poduzetništva od rane dobi.

4.1.3 „Sindrom varalice” psihološka je pojava koja opisuje stanje ljudi koji sumnjaju u vlastite sposobnosti i kojima se čini da nisu dovoljno dobri u svojem poslu. Taj je sindrom u velikoj mjeri prisutan među poduzetnicama. Radom na sposobnostima i samopouzdanju žena tijekom cjelokupnog obrazovanja ta će se pojava smanjiti, a ženama će se otvoriti više mogućnosti za razvoj⁽¹³⁾.

4.1.4 Vremensko siromaštvo s kojim se žene trenutačno suočavaju zbog neplaćenih obveza skrbi u velikoj je mjeri prepreka poduzetništvu. Kulturne promjene, kao što je zajednička odgovornost među partnerima kad je riječ o održavanju kućanstva i brizi o djeci i drugima, u kombinaciji sa sustavnim mjerama, kao što je cjenovno pristupačna ili besplatna skrb o djeci i starijim osobama, od ključne su važnosti. EGSO preporučuje državama članicama da poduzetnicama osiguraju pristup roditeljskim naknadama i mogućnostima za roditeljski dopust, u skladu s načelima utvrđenim u Preporuci Vijeća o pristupu radnika i samozaposlenih osoba socijalnoj zaštiti⁽¹⁴⁾ ⁽¹⁵⁾.

4.1.5 Programi poduzetničkog osposobljavanja usmjerenih na žene uglavnom su okrenuti tržištima i sektorima u kojima su žene već dobro zastupljene. Postoje sektori u kojima vlada ozbiljan nedostatak poduzetnica, kao što su područja visoke tehnologije i znanosti, tehnologije, inženjerstva i matematike (STEM). EGSO naglašava da bi države članice trebale početi raditi na tome da već u ranoj fazi kod djevojčica pobude zanimanje za ta područja. Trebale bi podupirati poduzetnice i ženske uzore u tim sektorima i ulagati u programe koji kod srednjoškolki izazivaju zanimanje za područja STEM-a.

4.1.6 Aktualna rodna neravnoteža na tržištu rada prepreka je i za buduće pothvate žena. Žene imaju manje prilika za stjecanje odgovarajućih upravljačkih i poduzetničkih vještina i manje uštedevine za pokretanje vlastitog poslovanja. Stoga se mlade žene suočavaju s više prepreka u pokretanju poslovanja. Osim toga, razlika u plaći na temelju spola ili nepravedna plaća mogu ograničiti njihove financijske izvore. Budući da brojne mogućnosti financiranja iziskuju privatno početno ulaganje poduzetnika/poduzetnice, EGSO smatra da će ukidanje razlike u plaći na temelju spola i uspostava rodne ravnoteže na tržištu rada pozitivno utjecati na žensko poduzetništvo.

4.1.7 Žene su sklonije pokretanju poslovanja u održivim i društvenim područjima jer žele postići mjerljiv pozitivan učinak na društvo i voditi socijalna *start-up* poduzeća⁽¹⁶⁾ ⁽¹⁷⁾. Poduzeća koja posluju u okviru socijalne ekonomije u središte svojeg djelovanja stavljaju gospodarske i društvene potrebe zajednica i svojih radnika i radnica, kao i okolišnu održivost. Ulažu u dobrobit, a u poslovanju veliku važnost pridaju vrijednostima. Stoga će povećanje financiranja za projekte socijalne ekonomije i promicanje stvaranja ekosustava socijalnih poduzeća pozitivno utjecati na ekonomsku emancipaciju i razvoj žena. Jednako tako, promicanje ženskog poduzetništva potaknut će rast socijalnih poduzeća. U Akcijskom planu Europske komisije za socijalnu ekonomiju naglašava se da „je udio poduzetnica veći u socijalnom poduzetništvu nego u tradicionalnom poduzetništvu”. Međutim, nema ciljanih mjera za poticanje ženskog poduzetništva, uključujući socijalno poduzetništvo. EGSO preporučuje da se u Akcijski plan za socijalnu ekonomiju uključi načelo rodne osviještenosti⁽¹⁸⁾ osiguravanjem ciljanih mjera za žene.

⁽¹³⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o rodnoj ravnopravnosti (razmatračko mišljenje na zahtjev češkog predsjedništva) (SL C 443, 22.11.2022., str. 63.).

⁽¹⁴⁾ Direktiva (EU) 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. lipnja 2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU (SL L 188, 12.7.2019., str. 79.).

⁽¹⁵⁾ Preporuka Vijeća o pristupu radnika i samozaposlenih osoba socijalnoj zaštiti, 8. studenog 2019.

⁽¹⁶⁾ *The Value of Investing in Female Founders* (Vrijednost ulaganja u osnivačice), Forbes, 2019.

⁽¹⁷⁾ Prema društvu S&P Global, koje je anketiralo ulagače u 11 zemalja.

⁽¹⁸⁾ Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija: Izgradnja gospodarstva za ljude: akcijski plan za socijalnu ekonomiju (COM(2021) 778 final).

4.2 Izmijeniti financijski i investicijski sektor

4.2.1 EU bi trebao imati vodeću ulogu u stvaranju plodnog tla za rodno osviješten ekosustav. Od 2006. do 2018. u Europi se većina financiranja serije C za poduzeća kojima su na čelu žene odvijala u četiri zemlje: Švedska, Njemačka, Španjolska i Francuska. Uspjehu vodećih zemalja pridonijeli su snažan ekosustav i ciljane aktivnosti za promicanje rodne uključivosti⁽¹⁹⁾. EGSO preporučuje razvoj europske mreže rodno osviještenih ulagača i ulagačica koji mogu razmjenjivati najbolje prakse i promicati mogućnosti koje su već prisutne u pogledu financiranja ženskog poduzetništva. Kodeks o ulaganju u žene (engl. *Investing in Women Code*) britanske banke British Business Bank, tj. obveza koju su preuzela poduzeća za financijske usluge da poboljšaju pristup poduzetnica alatima, resursima i financijama, mogao bi biti inspiracija za suradnju s privatnim sektorom⁽²⁰⁾.

4.2.2 U području rizičnog kapitala i privatnog vlasničkog kapitala otprilike 10 % donositelja odluka su žene. Potrebno je privući talentirane žene u financijski i investicijski sektor i poboljšati razvoj njihovih karijera kako bi se postojeća „muška kultura”, zbog koje je taj sektor ženama neprivačlan za početak i razvoj karijere, pretvorila u uključivu kulturu. U okviru te kulture trebao bi se mjeriti i povrat ulaganja ne samo u vidu ekonomskih izvješća već i u vidu održivosti i društvenog povrata ulaganja. Stoga bi EGSO želio da raznolikost rukovodećih i osnivačkih timova postane jedan od glavnih kriterija za dodjelu javnih sredstava, uključujući javne mirovinske fondove, te da se time potakne zapošljavanje i zadržavanje talentiranih žena u financijskom i investicijskom sektoru. EGSO također predlaže razmjenu najboljih praksi među državama članicama o načinima promicanja raznolikosti timova i timova koje vode žene u financijskom sektoru. Mogao bi se osmisliti pečat izvrsnosti ili standard za ulagače u investicijskom sektoru, koji bi mogao poslužiti kao jedan od kriterija prilikom podnošenja zahtjeva za javno financiranje⁽²¹⁾. Za razliku od jednokratne obveze, standard bi se mogao podvrgnuti reviziji i godišnjem preispitivanju kako bi se izbjegao *pinkwashing*.

4.2.3 EGSO predlaže da Europska unija ili države članice institucijama u privatnom financijskom sektoru osiguraju pristup tehničkoj pomoći i osposobljavanju u području ulaganja s rodnom dimenzijom.

4.2.4 Postoji opća pretpostavka da su žene sklonije izbjegavanju rizika od muškaraca, da su opreznije i pokazuju manje agresivno natjecateljsko ponašanje. EGSO predlaže da se to niskorizično ponašanje uzme u obzir u financijskim instrumentima i da se osmisle posebni proizvodi za određene niskorizične projekte koji bi iziskivali manje jamstava i niže kamatne stope za dodjelu zajma ili pokrivali veći postotak početnog kapitala prilikom dodjele subvencije.

U financijskom sektoru pristranost, najčešće nesvjesna, tvrdokoran je problem, na primjer prednost se daje poslovnim projektima koje predstavljaju muškarci ili se smatra da je u sadržaju čiji su autori žene naglasak na društvenom učinku, dok muškarci više pažnje pridaju financijama i brojkama. Kampanje za podizanje svijesti i osposobljavanje u području nesvjesne pristranosti namijenjeni ulagačima i povjerenstvima za odabir mogu biti iznimno važni za podizanje svijesti o toj pojavi. Ujedno je unutar tog sektora vrlo bitno podizati svijest o važnosti stabilnih i otpornih poslovnih modela koji napreduju sporo ali sigurno, umjesto naglasaka na brzom kratkoročnom povećanju i vrednovanju prihoda.

4.3 Donošenje rodno osjetljivog proračuna i ulaganje s rodnom dimenzijom putem javnog financiranja

4.3.1 Proračuni su odraz političkih prioriteta i najvažniji su instrument ekonomske politike za preobrazbu društava. Javne politike imaju važnu ulogu u vodstvu i stvaranju pogodnog okruženja za ulagače te time stvaraju dostojanstvena radna mjesta. Odavno je poznato da su donošenje rodno osjetljivog proračuna, ciljano financiranje osnaživanja žena, proračunsko namjenjivanje i regulacija rodno osjetljivih postupaka i procesa javne nabave kao sredstva za provedbu rodno osjetljivog proračuna alati nužni za postizanje rodne ravnopravnosti.

⁽¹⁹⁾ *Funding Women Entrepreneurs Through MFF 2021-2027 EU Parliament hearing Women & Investment* (Financiranje poduzetnica putem VFO-a 2021. – 2027. Saslušanje u Europskom parlamentu o temi „Žene i ulaganje”), 19. travnja 2021.

⁽²⁰⁾ <https://www.british-business-bank.co.uk/investing-in-women-code/>.

⁽²¹⁾ Dobar je primjer standard za raznolikost u rizičnom kapitalu (engl. *Diversity VC standard*) koji se trenutno koristi u EU-u i SAD-u: www.diversity.vc.

4.3.2 Donošenje rodno osjetljivog proračuna proces je kojim se javni proračuni ispituju da bi se procijenilo doprinose li većoj ravnopravnosti žena i muškaraca i preoblikuju kako bi to doista činili. Taj proces iziskuje dvotračni ili dvojni pristup: uključivanje rodne ravnopravnosti u sve proračune i programe i posebno ciljano financiranje za rješavanje temeljnih uzroka rodne neravnopravnosti. Rodnu dimenziju treba uključiti u sve faze proračunskog ciklusa, od proračunskih prijedloga (*ex ante*) i tijekom cijele faze potrošnje (*ex nunc*) do evaluacije i kontrole stvarno potrošenog novca (*ex post*). Podaci, procjene učinka i zajednički pokazatelji ključni su za rodno osviještenu politiku u proračunskom ciklusu: planiranje, provedba, praćenje i ocjenjivanje. Iako državama članicama može biti teško prikupljati podatke razvrstane po rodu, to je jedini način za napredak i uspostavu primjerenih rodno osviještenih politika.

4.3.3 EGSO preporučuje da sva europska tijela i države članice srednjoročno upotrebljavaju alate za donošenje rodno osjetljivog proračuna na svim razinama proračunskog procesa. Sudjelovanje civilnog društva i socijalni dijalog također su ključni u prepoznavanju područja o kojima treba voditi računa pri donošenju proračuna. Rodna analiza preduvjet je za donošenje rodno osviještenog proračuna i rodnu osviještenost u (financijskim) politikama, osobito u višegodišnjem financijskom okviru (VFO), paketu *Next Generation EU* i europskim strukturnim i investicijskim fondovima. Posebnu pozornost treba posvetiti kohezijskoj politici, koja je jedan od ključnih alata za ispravljanje neravnoteža među zemljama i regijama. EGSO preporučuje da se u okviru kohezijske politike i prema pokazateljima koji bi se osmislili izričito u tu svrhu prikupljaju podaci specifični za rodnu ravnopravnost.

4.3.4 EGSO sa zadovoljstvom primjećuje da je Komisija pokrenula interni program osposobljavanja za donošenje rodno osviještenog proračuna, iako je taj program zasad skromnih razmjera. EGSO bi želio da sve osobe koje rade na proračunima Europske komisije i u europskim financijskim institucijama budu adekvatno osposobljene za ulaganje s rodnom dimenzijom i donošenje rodno osviještenih politika i rodno osjetljivog proračuna. Takvo osposobljavanje na nacionalnoj razini također je ključno za provedbu ciljeva rodne ravnopravnosti.

4.3.5 EGSO smatra da je važno osnovati namjenske fondove i financijske instrumente za potporu ženskom poduzetništvu, uključujući fondove rizičnog i privatnog kapitala kojima upravljaju (i suupravljaju) žene i koji su u vlasništvu žena, te usto istražiti inovativna financijska rješenja kojima bi se riješili slučajevi nefunkcioniranja tržišta (npr. namjenska bespovratna sredstva za žene, namjensko ograničeno financiranje komanditora za fondove u vlasništvu i suvlasništvu žena, kreditna jamstva ili mikrofinancije, platforme za zajedničko ulaganje, rodno osviještene obveznice ili mikrokrediti).

4.3.6 Osim toga, EGSO smatra da je radi smanjenja rodne neravnopravnosti neophodno ažurirati kriterije investicijskih fondova. Na primjer, ako europski fondovi poput fonda InvestEU i Europskog investicijskog fonda iskustvo smatraju važnim kriterijem za financiranje *start-up* poduzeća, a raznolikost ne, ženama ne dajemo jednak pristup tržištu kapitala. EGSO predlaže da se postojanje plana za rodnu ravnopravnost (koji uključuje strategiju predmetnog fonda za ulaganje s rodnom dimenzijom i navedenu obvezu za postizanje rodne ravnopravnosti) postavi kao uvjet kad se prilikom podnošenja zahtjeva za javno financiranje ocjenjuju fondovi fondova (eng. *funds of funds*) i fondovi rizičnog kapitala i privatnog vlasničkog kapitala.

4.3.7 Načela donošenja rodno osviještenog proračuna i ulaganja s rodnom dimenzijom trebala bi se upotrebljavati i izvan europskih granica u mehanizmima vanjskog financiranja, uključujući politike razvojne suradnje.

4.3.8 Komisija bi trebala provesti procjenu učinka godišnjeg proračuna EU-a na rodnu ravnopravnost i predstaviti je kao priloženi dokument. Taj prilog proračunu služiti će kao dokument za praćenje rodne osviještenosti politika u cilju preoblikovanja proračuna u budućnosti te bi u vezi s tim Odbor za prava žena i rodnu ravnopravnost (FEMM) Europskog parlamenta mogao donijeti mišljenje. EGSO također preporučuje da se, uz savjetovanje sa stručnjacima za donošenje rodno osviještenog proračuna i nevladinim organizacijama koje se bave rodnom ravnopravnošću, informacije i istraživanja objavljuju puno prije odluke parlamenta o godišnjem proračunu kako bi se promicale opsežne rasprave o proračunskim i makroekonomskim politikama.

4.3.9 EGSO smatra da u svim povjerenstvima za odabir u europskim financijskim institucijama treba čim prije postići rodnu ravnotežu kako bi se izbjegla homofilija, odnosno pristranost prema sličnim osobama, a članovi i članice tih odbora usto bi trebali proći osposobljavanje u području nesvjesne pristranosti. Na primjer, u okviru svog programa Akcelerator Europsko vijeće za inovacije postavilo je kao cilj povećanja broja *start-up* poduzeća kojima upravljaju žene, koji planira ostvariti povećanjem broja žena u povjerenstvu za odabir na 50 % i pozivanjem većeg broja žena da predstavljaju poslovne projekte svojih poduzeća. Vijeće je povećalo postotak *start-up* poduzeća kojima upravljaju žene s 8 % na 29 %.

4.3.10 EGSO također predlaže da se u okviru Europske komisije i ministarstava za poduzetništvo u državama članicama imenuje direktor/direktorica ili visoki predstavnik/visoka predstavnica za žensko poduzetništvo koji/koja će imati horizontalnu ulogu u podizanju svijesti i promicanju gospodarskih koristi od poticanja većeg broja žena da pokrenu i razvijaju poduzeća, uključujući socijalna poduzeća.

4.3.11 EU i države članice trebali bi podupirati ulogu javnih, lokalnih ili regionalnih razvojnih agencija na investicijskom tržištu i njihovu ulogu u društvenom učinku. Na primjer, u Nizozemskoj te regionalne razvojne agencije ulažu u *start-up* poduzeća i pridaju veliku vrijednost društvenom učinku.

4.3.12 Civilno društvo i neprofitne organizacije koje rade na rodno osviještenoj politici u Europi uglavnom se nedovoljno financiraju. EGSO poziva na to da se pojednostavljenjem postupaka i pružanjem bespovratnih sredstava za njihove osnovne aktivnosti organizacijama žena olakša pristup sredstvima EU-a. Postupci za dodjelu sredstava iz strukturnih fondova trebali bi biti usklađeniji s izravnim fondovima kako bi se izbjegla birokracija.

4.3.13 EGSO naposljetku poziva Europsku komisiju i europske institucije da osmisle ambicioznu viziju za donošenje rodno osjetljivog proračuna i ulaganje s rodnom dimenzijom, uključujući konkretne ciljeve za dodjelu financijskih sredstava ženama, konkretne ključne pokazatelje uspješnosti, zakonodavstvo, ažurirane kriterije i (pojačane) programe za poboljšanje položaja žena u poduzetništvu i njihova pristupa financiranju. EGSO preporučuje osnivanje radne skupine za donošenje rodno osviještenog proračuna u okviru Europske komisije i uključivanje načela rodne osviještenosti u tekući VFO i druge financijske instrumente. Kako bi se pripremilo za buduću čvršću rodno osviještenu politiku, EGSO predlaže da se što prije osnuje radna skupina među institucijama EU-a koja bi sudjelovala u pregovorima, usklađivala ciljeve rodno osviještene politike EU-a i uključila ih u sljedeći VFO.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Komuniciranje o temeljnim pravima i vladavini prava”**(samoinicijativno mišljenje)**

(2023/C 100/04)

Izvjestitelj: **Cristian PÎRVULESCU**Suizvjestitelj: **José Antonio MORENO DÍAZ**

Odluka Plenarne skupštine:	20.1.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	23.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	199/3/4

1. Zaključci i preporuke

1.1 Europska unija temelji se na zajedničkim vrijednostima, kako je navedeno u članku 2. UEU-a: vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava, ljudskih prava, pluralizma, nediskriminacije, tolerancije, pravde, solidarnosti i jednakosti muškaraca i žena. Vladavina prava i ljudska prava dio su europskog identiteta.

1.2 Osim toga, u Povelji o temeljnim pravima, kao osnovnom i obvezujućem dokumentu, navodi se da je Unija utemeljena na nedjeljivim, univerzalnim vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti te se temelji na načelima demokracije i vladavine prava⁽¹⁾. Jačanje primjene Povelje istodobno je obveza i smislen način da se ljudi zaštite i osvijeste o važnosti zaštite vladavine prava i temeljnih prava. Iako Odbor podržava sve napore koji se ulažu u tom području, naglašava da je potrebno da sve institucije EU-a aktivno i izravno komuniciraju sa širom javnošću. Vladavina prava i temeljna prava iznimno su važni i moraju postati dio zajedničke građanske i demokratske kulture na kontinentu.

1.3 Venecijanska komisija Vijeća Europe nudi jasan opis ključnih načela koja su obuhvaćena vladavinom prava: zakonitost, pravna sigurnost, sprečavanje zlouporabe ovlasti, jednakost pred zakonom i nediskriminacija te pristup pravosuđu⁽²⁾. To su jasni kriteriji za procjenu sukladnosti svake državne mjere s načelima vladavine prava i potvrdio ih je Sud⁽³⁾.

1.4 EGSO potiče sve institucije EU-a na nultu toleranciju prema povredama vladavine prava u državama članicama. EU ima pravnu obvezu podržavati vladavinu prava i zaštitu temeljnih prava, neovisno o namjerama raznih političkih aktera koji mogu postupati protivno tom cilju.

⁽¹⁾ Povelja Europske unije o temeljnim pravima (SL C 326, 26.10.2012., str. 391.), Preambula.

⁽²⁾ Venecijanska komisija Vijeća Europe, Kontrolni popis vladavine prava, usvojen na njezinu 106. plenarnom zasjedanju, 2016.

⁽³⁾ Presuda od 16. veljače 2022., Poljska protiv Parlamenta i Vijeća, C-157/21, presuda Suda EU:C:2022:98, točka 325.

1.5 EGSO ističe presudu Suda prema kojoj je proračun jedan od instrumenata koji čini konkretnom obvezu svih država članica da poštuju temeljne vrijednosti EU-a, uključujući vladavinu prava i ljudska prava ⁽⁴⁾.

1.6 Godišnje izvješće Europske komisije o vladavini prava vrijedan je instrument koji može spriječiti nazadovanje demokracije, vladavine prava i zaštite temeljnih prava. Međutim, potrebno ga je reformirati da bi ostvario svoje ciljeve. Trebalo bi ga prilagoditi tako da uključuje sve vrijednosti iz članka 2. UEU-a, pravne i/ili financijske mjere u slučaju kad preporuke za pojedinu zemlju nisu u potpunosti uzete u obzir i peti stup posvećen praćenju nacionalnih kretanja povezanih s građanskim prostorom ⁽⁵⁾.

1.7 EGSO je već istaknuo da civilno društvo ima ključnu ulogu u očuvanju demokracije u Europi i da samo snažno i raznoliko civilno društvo može obraniti demokraciju i slobodu i sačuvati Europu od autoritarizma ⁽⁶⁾. Osim toga, ne postoji vladavina prava bez demokracije i temeljnih prava i obrnuto. Ta su tri koncepta neraskidivo povezana ⁽⁷⁾. Stoga EGSO poziva sve relevantne strane da prestanu govoriti o tzv. neliberalnoj demokraciji, čak i da bi kritizirale taj koncept. Ne postoji demokracija bez liberalnih načela.

1.8 Nastojanjima da vladavina prava postane opipljiva stvarnost trebalo bi se pridružiti više dionika: socijalni partneri, strukovne organizacije, kao što su odvjetničke komore, i organizacije na lokalnoj razini koje rade s ranjivim osobama i zajednicama više izloženima riziku od napada, nepovoljnog položaja i diskriminacije.

1.9 Vladavinu prava i ljudska prava neki mogu smatrati izričito apstraktnim, dalekim, žargonskim i pravnim konceptima. Djelotvorna komunikacija o vladavini prava iziskuje usredotočenost na zajedničke vrijednosti i povezane koncepte pravde i pravde. Pritom može pomoći i autentična priča prave osobe koja se krije iza dokaza i statistike.

1.10 EGSO poziva države članice da vladavinu prava i temeljna prava uključe u škole i visoko obrazovanje. Građansko obrazovanje trebalo bi biti obvezno, trebalo bi ga početi poučavati što prije i to tijekom više godina, a osim toga, potrebno je osigurati sredstva EU-a i nacionalna sredstva za odgovarajuće osposobljavanje nastavnika građanskog obrazovanja.

1.11 Okvir ljudskih prava temelji se na načelu odgovornosti i stoga iziskuje mjere za utvrđivanje tko je odgovoran za koji ishod, kao i za utvrđivanje poželjnih promjena politike. Također je važno utvrditi pitanja od općeg interesa za širu javnost, kao što su pristup energiji, prijevozu, regionalnoj jednakosti, radu, stanovanju, zdravstvenoj skrbi i raznim drugim javnim uslugama na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.

1.12 Zaštita ljudskih prava i vladavina prava jačaju se kroz snažnu socijalnu državu, bez obzira na različite oblike koje ona može poprimiti u Europi. Ta međusobna povezanost prepoznata je u europskom stupu socijalnih prava, osnovnom alatu politike za izgradnju uključivije Unije.

1.13 Inicijative na lokalnoj razini i osobe koje su iskusile siromaštvo moraju zauzeti središnje mjesto u demokratskoj obrani ljudskih prava. Ne postoji bolji način za obranu ljudskih prava, posebno socijalnih prava, nego da se glas osoba koje su najviše pogođene nejednakostima, siromaštvom i socijalnom isključenošću čuje u javnom prostoru i raspravama o politikama.

⁽⁴⁾ Poljska protiv Parlamenta i Vijeća, C-157/21, točke 130. i 131.; presuda od 16. veljače 2022., Mađarska protiv Parlamenta i Vijeća, C-156/21, presuda Suda EU:C:2022:97, točke 116. i 117.

⁽⁵⁾ Laurent Pech i Petra Bard, *Rule of Law Report and the EU Monitoring and Enforcement of Article 2 TEU Values* (Izvješće o vladavini prava i EU-ovo praćenje i provedba vrijednosti iz članka 2. UEU-a), Izvješće za Odbor Europskog parlamenta za građanske slobode, pravosuđe i unutarnje poslove i Odbor Europskog parlamenta za ustavna pitanja, veljača 2022., str. 12–13.

⁽⁶⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Postizanje postojeće demokracije snažnim i raznolikim civilnim društvom” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 228, 5.7.2019., str. 24.).

⁽⁷⁾ Mišljenje Europskoga gospodarskog i socijalnog odbora – Europski nadzorni mehanizam za vladavinu prava i temeljna prava (samoinicijativno mišljenje) (SL C 34, 2.2.2017., str. 8.).

2. Opće napomene

2.1 EGSO podsjeća na stajalište koje je iznio u svojem mišljenju SOC/598 (2018): „Vladavina prava međusobno je povezana s jamstvima zaštite pluralističke demokracije i poštovanja temeljnih prava i neodvojiva je od njih. Vladavinom prava jamči se da vlade poštuju standarde temeljnih prava, a pluralistička demokracija jamči da vlade provode politike kojima se unapređuje dobrobit njihovih naroda. Poštovanjem same vladavine prava ne jamči se da zakon poštuje temeljna prava ni da je zakon oblikovan u skladu s uključivim i zakonitim postupcima temeljenim na dobro obaviještenim, pluralističkim i uravnoteženim javnim raspravama i sudjelovanju. Da bi se izbjegla puka ‚vladavina pravom‘, potrebno je poštovati temeljna prava i standarde pluralističke demokracije uz vladavinu prava”⁽⁸⁾.

2.2 Kako je istaknuto u izvješćima Komisije o vladavini prava za 2021. i 2022., očuvanje povjerenja građana u javne institucije i vladavinu prava iziskuje, među ostalim, postojanje neovisnog pravosudnog sustava s djelotvornim sudskim nadzorom kako bi se osigurala sukladnost s pravom EU-a; snažnu javnu posvećenost borbi protiv korupcije i osiguravanju demokratske odgovornosti; medijski pluralizam i slobodu medija, uključujući transparentnost vlasništva nad medijima; transparentne ustavne i institucijske mehanizme za osiguravanje sustava provjere i ravnoteže uz aktivno sudjelovanje civilnog društva i jačanje međunarodne suradnje za održivi razvoj, ljudska prava, demokraciju i vladavinu prava⁽⁹⁾. U izvješću za 2022. Komisija je također istaknula ozbiljne prijetnje za vrijednosti EU-a i poredak utemeljen na pravilima koje proizlaze iz ruske agresije na Ukrajinu, koja teško krši međunarodno pravo i načela Povelje UN-a te, osim europske i globalne sigurnosti i stabilnosti, narušava demokraciju, kao i vladavinu prava⁽¹⁰⁾.

2.3 Nikakva demokratska ni reprezentativna norma ne može opravdati kršenja vladavine prava i temeljnih prava. Institucije EU-a, a posebno Europska komisija, moraju upotrijebiti sve instrumente koji su im na raspolaganju kako bi vratile integritet načela EU-a.

2.4 Zbog praćenja stanja na terenu organizacije civilnog društva i borci za ljudska prava imaju ključnu ulogu, posebno u situaciji pogoršanja stanja vladavine prava i napada na ljudska prava⁽¹¹⁾. Autoritarne vlade priete organizacijama civilnog društva ne samo smanjenjem i premještanjem dostupnog prostora za njihove aktivnosti nego i osobnim prijetnjama i progonom, financijskim ograničenjima ili neodgovarajućom zaštitom od fizičkih i verbalnih napada⁽¹²⁾.

2.5 Kako je prethodno istaknuto, ukupni kapacitet organizacija civilnog društva i boraca za ljudska prava za rad unutar okvira Povelje o temeljnim pravima trebalo bi značajno ojačati putem paketa koji uključuje osposobljavanje i prijenos znanja, organizacijsku i financijsku potporu te zaštitu od napada i negativnih kampanja⁽¹³⁾. U tom cilju EGSO potiče Komisiju da predloži sveobuhvatnu strategiju europskog civilnog društva koja bi pružila smjernice za suradnju, rad na izgradnji kapaciteta i djelotvornu komunikaciju o vladavini prava i temeljnim pravima.

2.6 EGSO smatra da je rad organizacija civilnog društva i boraca za ljudska prava ključan kako bi se ranjivim skupinama pomoglo da se nose s ozbiljnim izazovima za svoju sigurnost, dobrobit i dostojanstvo. Svi bi se ljudi jednog dana mogli naći u ranjivom položaju. U mnogim se slučajevima izvori ranjivosti preklapaju i dovode do strukturne marginalizacije i diskriminacije.

⁽⁸⁾ Mišljenje Europskoga gospodarskog i socijalnog odbora o „Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o zaštiti proračuna Unije u slučaju općih nedostataka u pogledu vladavine prava u državama članicama” (COM(2018) 324 final – 2018/0136 (COD)) (SL C 62, 15.2.2019., str. 173.).

⁽⁹⁾ Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija: Izvješće o vladavini prava za 2021. Stanje vladavine prava u Europskoj uniji (COM/2021/700 final).

⁽¹⁰⁾ Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija: Izvješće o vladavini prava za 2022.: Stanje vladavine prava u Europskoj uniji (COM/2022/500 final).

⁽¹¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Europskom vijeću i Vijeću – Daljnje jačanje vladavine prava u Uniji: trenutno stanje i mogući sljedeći koraci (COM(2019) 163 final) (SL C 282, 20.8.2019., str. 39.).

⁽¹²⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Populizam i temeljna prava – prigradska i ruralna područja” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 97, 24.3.2020., str. 53.), t. 1.6.

⁽¹³⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Strategija za jačanje primjene Povelje o temeljnim pravima u EU-u (COM(2020) 711 final) (SL C 341, 24.8.2021., str. 50.).

2.7 Zaštitu vladavine prava i temeljnih prava trebalo bi osigurati i u kontekstu zaštite demokracije, posebno promicanja slobodnih i poštenih izbora i snažnog demokratskog sudjelovanja⁽¹⁴⁾. Onaj tko je u položaju da dovodi u pitanje vladavinu prava djeluje i protiv političke oporbe i neovisnih masovnih medija. Akcijski plan za europsku demokraciju neophodan je korak u tom smjeru.

2.8 Socijalni partneri imaju značajnu ulogu u komuniciranju o vladavini prava i temeljnim pravima. Pogoršanje političke i pravne klime u zemlji utječe na sva radna mjesta. Poduzeća, MSP-ovi i socijalna poduzeća ne mogu djelotvorno poslovati ako nisu uspostavljeni sustavi zaštite vladavine prava i temeljnih prava. Socijalni partneri trebali bi se posvetiti radu na poboljšanju integriteta i djelotvornosti. Radnici moraju moći slobodno osnivati sindikate i pridruživati im se po vlastitom izboru, a sindikati moraju moći slobodno djelovati⁽¹⁵⁾. Radnici i zaposlenici imaju pravo pregovarati i sklapati kolektivne ugovore i, u slučaju sukoba interesa, poduzimati kolektivne mjere radi obrane vlastitih interesa, uključujući štrajkove⁽¹⁶⁾.

2.9 Agencija za temeljna prava ima znatan kapacitet za prikupljanje relevantnih informacija. Već je sastavila opsežnu bazu znanja koju mogu upotrebljavati svi zainteresirani akteri. Njezina je stručnost pouzdana i trebala bi pružiti osnovu za poboljšanje njezine komunikacijske dimenzije. Agenciji bi trebalo dodijeliti više sredstava kako bi se uključila u javnu komunikaciju u svim državama članicama EU-a. Potrebna je veća suradnja sa specijaliziranim institucijama kao što su Vijeće Europe i Ured OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODHIR).

2.10 EU je također globalni akter, čija je odgovornost da poštuje vladavinu prava i temeljna prava u središtu njegova međunarodnog identiteta i uloge. U svim vanjskim politikama, programima, instrumentima i mjerama trebalo bi se odražavati njihovo središnje mjesto u EU-u i važnost za demokratski svijet u kojem vlada mir.

3. Posebne napomene

3.1 Pozitivan diskurs i okvir

3.1.1 Građansko obrazovanje u području načela demokracije, temeljnih prava i vladavine prava trebalo bi učvrstiti na svim razinama. Komisija bi također trebala nastaviti promicati senzibilizaciju javnosti ambicioznim komunikacijskim planom⁽¹⁷⁾.

3.1.2 Mit o stvaranju EU-a više nije sâm po sebi dovoljan da privuče europske stanovnike. EU bi trebao predložiti diskurse o poželjnoj budućnosti i oživiti ključna načela koja su imala veliku ulogu u europskom projektu⁽¹⁸⁾, uključujući vladavinu prava i temeljna prava. To je posebno važno u kontekstu ruske vojne agresije na Ukrajinu.

3.1.3 Okvir ljudskih prava temelji se na načelu odgovornosti i stoga iziskuje mjere za utvrđivanje tko je odgovoran za koji ishod i za koju poželjnu promjenu politike. Također je važno utvrditi pitanja od općeg interesa za širu javnost, pitanja kao što su pristup prijevozu, energiji, radu, stanovanju, zdravstvenoj skrbi i raznim drugim javnim uslugama na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini. Mora se učiniti više od samog kritiziranja situacije koja nije u skladu sa standardima ljudskih prava i opisati budućnost u čijoj izgradnji mogu pomoći vladavina prava i ljudska prava poticanjem pozitivnih asocijacija kod ljudi⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁴⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o akcijskom planu za europsku demokraciju (COM(2020) 790 final) (SL C 341, 24.8.2021., str. 56.).

⁽¹⁵⁾ Članak 8. stavak 1. Međunarodnog pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima.

⁽¹⁶⁾ Članak 28. Povelje EU-a o temeljnim pravima.

⁽¹⁷⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o akcijskom planu za europsku demokraciju (COM(2020) 790 final) (SL C 341, 24.8.2021., str. 56.).

⁽¹⁸⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Populizam i temeljna prava – prigradska i ruralna područja” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 97, 24.3.2020., str. 53.).

⁽¹⁹⁾ Agencija Europske unije za temeljna prava, Deset ključnih savjeta za učinkovito informiranje o ljudskim pravima, 2018.; Europska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava, *Tips for Effective Messaging about Economic & Social Rights* (Savjeti za djelotvorno izražavanje o ekonomskim i socijalnim pravima), 2019.

3.1.4 Vladavina prava ne postoji bez demokracije i temeljnih prava i obrnuto. Ta su tri koncepta neraskidivo povezana⁽²⁰⁾. Stoga EGSO potiče sve relevantne strane da prestanu govoriti o tzv. neliberalnoj demokraciji, čak i kad to upotrebljavaju kako bi kritizirale taj koncept. Ne postoji demokracija bez liberalnih načela. Neliberalna demokracija nije jedna od alternativa niti je čak razrijeđeni oblik demokracije. Neliberalna demokracija nije demokracija.

3.2 Potrebne politike i relevantna područja politika

3.2.1 Kao što je EGSO prethodno primijetio, postoji korelacija između percipiranog ili stvarnog nepostojanja koristi od ekonomskog blagostanja, s jedne strane, i negativnih stavova prema javnim institucijama i temeljnim načelima, s druge strane⁽²¹⁾.

3.2.2 Obrana ljudskih prava i vladavine prava iziskuje korake za utvrđivanje politika koje mogu poboljšati svakodnevicu ljudi.

3.2.3 Zaštita ljudskih prava i vladavina prava jačaju se kroz snažnu socijalnu državu, bez obzira na različite oblike koje ona može poprimiti u Europi. Ta međusobna povezanost prepoznata je u europskom stupu socijalnih prava, osnovnom alatu politike za izgradnju uključivije Unije⁽²²⁾. Radnici moraju imati pravo na poštenu plaću koja omogućuje dostojanstven životni standard (šesto načelo stupa) i svatko kome nedostaju dostatna sredstva mora imati pravo na odgovarajući minimalni dohodak, kako bi se osiguralo da može živjeti dostojanstveno u svim fazama života, te djelotvoran pristup potpornim dobrima i uslugama (14. načelo)⁽²³⁾.

3.2.4 Pandemija bolesti COVID-19 podsjeća na važnost univerzalnog, pristupačnog i pravednog javnozdravstvenog sustava. EGSO ponavlja stajalište koje je iznio u svojem mišljenju SOC/691 (2022.): „EU i njegove države članice trebali bi ozbiljno promisliti o uzrocima krize s društvenog aspekta i o razlozima koji su doveli do toga da je većina europskih zdravstvenih sustava zbog pandemije došla do ruba urušavanja. Višegodišnja politika štednje dovela je do općeg trenda neulaganja u zdravstveni sektor i druge ključne socijalne usluge (pomoć uzdržavanim osobama i ranjivim skupinama, domovima za starije osobe itd.), što je stvorilo tempiranu bombu koja je eksplodirala pred najvećim zdravstvenim izazovom”⁽²⁴⁾.

3.2.5 Pandemija nije jedina kriza koja utječe na temeljna prava. Rat u Ukrajini ugrožava milijune ljudi u Ukrajini i diljem svijeta. Klimatske promjene i s njima povezani izazovi i katastrofe, primjerice šumski požari, izravno utječu na ljude diljem kontinenta. Mnogi Europljani bore se s povećanim cijenama energije. Europske alate za djelovanje trebalo bi ažurirati i prilagoditi na odgovarajući način.

3.2.6 Politike, posebno one o ekonomskoj reformi, trebale bi se temeljiti na sustavnim *ex ante* i *ex post* procjenama učinka na ljudska prava⁽²⁵⁾ kako bi omogućile informirane i uključive europske i nacionalne rasprave o arbitraži i prilagodbi političkih izbora⁽²⁶⁾.

⁽²⁰⁾ Mišljenje Europskoga gospodarskog i socijalnog odbora o „Analizi transparentnosti, metodologije i resursa koji se koriste za procjene i evaluacije učinka koje Europska komisija provodi u cilju poboljšanja kvalitete europskog zakonodavstva” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 34, 2.2.2017., str. 8.).

⁽²¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Populizam i temeljna prava – prigradska i ruralna područja” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 97, 24.3.2020., str. 53.).

⁽²²⁾ Europska komisija, Europski stup socijalnih prava u 20 načela.

⁽²³⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Za europsku okvirnu direktivu o minimalnom dohotku” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 190, 5.6.2019., str. 1.).

⁽²⁴⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Utjecaj COVID-a 19 na temeljna prava i vladavinu prava diljem EU-a i budućnost demokracije” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 275, 18.7.2022., str. 11.).

⁽²⁵⁾ Neovisni stručnjak UN-a za posljedice stranog duga i drugih povezanih međunarodnih financijskih obveza država u pogledu potpunog ostvarenja svih ljudskih prava, osobito ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, *Guiding Principles for human rights impact assessments for economic reform policies* (Vodeća načela za procjenu učinka politika gospodarskih reformi na ljudska prava), Dokument UN-a A/HRC/40/57, 19. prosinca 2018.

⁽²⁶⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Populizam i temeljna prava – prigradska i ruralna područja” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 97, 24.3.2020., str. 53.).

3.2.7 Veću pozornost trebalo bi pridati glavi III. (Jednakost) i glavi IV. (Solidarnost) Povelje o temeljnim pravima kao ključnim elementima demokratskog kredibiliteta EU-a koji se temelji na vrijednostima ⁽²⁷⁾. Sva ljudska prava priznata u Povelji nedjeljiva su, neovisna i jednako važna. Kako je Europski sud za ljudska prava istaknuo u jednom povijesnom predmetu, nema nepropusne podjele između socioekonomskih prava te građanskih i političkih prava ⁽²⁸⁾.

3.2.8 Poželjna bi bila daljnja suradnja između institucija EU-a i država članica kako bi se zajamčilo da svi građani i stanovnici ostvaruju sva prava priznata u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima, Europskoj socijalnoj povelji (u njezinim višestrukim oblicima) i relevantnim konvencijama UN-a o ljudskim pravima. EGSO poziva Komisiju i države članice da na odgovarajući način uzmu u obzir europski stup socijalnih prava i Europsku socijalnu povelju tijekom izrade, tumačenja i provedbe prava EU-a.

3.2.9 EGSO poziva sve države članice da potpišu i ratificiraju (revidiranu) Europsku socijalnu povelju iz 1996. i da prihvate postupak kolektivnih žalbi Europskog odbora za socijalna prava.

3.2.10 EGSO podupire inicijativu Komisije za omogućavanje ekonomskih korektivnih mjera prema državama članicama u kojima postoje ozbiljne i stalne povrede vrijednosti navedenih u članku 2. UEU-a ⁽²⁹⁾. „Komisija mora osigurati odgovarajuće ljudske i financijske resurse i dosljedno slijediti upozorenja o mogućim povredama. Pritom Komisija mora strogo primjenjivati objektivne kriterije i ispitivati povrede na isti način u svim državama članicama” ⁽³⁰⁾.

3.3 Demokratska obrana ljudskih prava i važnost proživljenog iskustva

3.3.1 Prema opsežnoj anketi koju je provela Agencija za temeljna prava, gotovo devet od deset osoba u EU-u smatra da su ljudska prava važna za stvaranje pravednijeg društva. ⁽³¹⁾ Europljani i Europljanke smatraju da ljudska prava mogu imati značajnu ulogu u njihovim životima.

3.3.2 Kako bi ljudska prava postala stvarnost diljem Europe, potrebne su mjere za isticanje načina na koji ljudska prava – na primjer socijalna prava kao što su pravo na rad, socijalnu sigurnost, stanovanje, obrazovanje i zdravstvena skrb – mogu u svakodnevnom životu pozitivno utjecati na svakoga, i to na mjestima koja su im najvažnija i u njihovim lokalnim zajednicama ⁽³²⁾.

3.3.3 Inicijative na lokalnoj razini i osobe koje su iskusile siromaštvo moraju zauzimati središnje mjesto u demokratskoj obrani ljudskih prava. Ne postoji bolji način za obranu ljudskih prava, posebno socijalnih prava, nego da se glas osoba koje su najviše pogođene nejednakostima, siromaštvom i socijalnom isključenošću čuje u javnom prostoru i raspravama o politikama. Pritom može pomoći i autentična priča prave osobe koja se krije iza podataka i statistike. Da bi se socijalna prava shvatila ozbiljno, osim drugačijih politika potrebni su i uključiviji procesi za oblikovanje tih politika. ⁽³³⁾

3.3.4 Europsko društvo ne može si dopustiti lažni izbor između dviju mogućnosti – prava ili demokracije. Da bi se poštovala ljudska prava, ona bi se morala popularizirati među svima izgradnjom i očuvanjem pokreta za zagovaranje prava na lokalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini.

⁽²⁷⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Strategija za jačanje primjene Povelje o temeljnim pravima u EU-u (COM(2020) 711 final) (SL C 341, 24.8.2021., str. 50.).

⁽²⁸⁾ Airey protiv Irske, presuda, osnovanost, zahtjev br. 6289/73 (1979) presuda ESLJP-a od 9. listopada 1979., točka 26.

⁽²⁹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Utjecaj COVID-a 19 na temeljna prava i vladavinu prava diljem EU-a i budućnost demokracije” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 275, 18.7.2022., str. 11.).

⁽³⁰⁾ Mišljenje Europskog odbora regija – Od polja do stola: lokalna i regionalna dimenzija (SL C 194, 12.5.2022., str. 27.).

⁽³¹⁾ Agencija za temeljna prava, *Many Europeans believe human rights can build a fairer society but challenges remain* (Mnogi Europljani smatraju da ljudska prava mogu izgraditi pravednije društvo, no i dalje su prisutni izazovi), priopćenje za medije od 24. lipnja 2020.

⁽³²⁾ Casla, Koldo i Barker, Lyle, *Human Rights Local* (Ljudska prava na lokalnoj razini), *blog Centra za ljudska prava – Sveučilište u Essexu*, 17. siječnja 2022.

⁽³³⁾ Casla, Koldo, *Nothing about us, without us, is really for us* (Ništa o nama bez nas zapravo nije za nas), *Global Policy*, 14. listopada 2019.

3.3.5 Skupine civilnog društva moraju predvoditi taj proces, a javna tijela u EU-u i državama članicama moraju olakšati demokratsku obranu ljudskih prava transparentnim djelovanjem i poštovanjem uloge civilnog društva prema kojoj se ta tijela pozivaju na odgovornost. Trebalo bi jačati nacionalne institucije za ljudska prava koje trebaju podizati svijest o mogućim pravnim lijekovima dostupnima građanima.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Industrijska strategija za sektor pomorske tehnologije”**(samoinicijativno mišljenje)**

(2023/C 100/05)

Izvjestitelj: **Anastasis YIAPANIS**Suizvjestitelj: **Christophe TYTGAT**

Odluka Plenarne skupštine:	20.1.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Savjetodavno povjerenstvo za industrijske promjene
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	11.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	207/2/4

1. Zaključci i preporuke

1.1 EGSO sastavlja ovo samoinicijativno mišljenje kako bi potvrdio nepostojanje mjera sektorske politike za potporu izazovima i potrebama sektora pomorske tehnologije te iznosi konkretne prijedloge za hitno djelovanje u cilju jačanja pomorske otpornosti i strateške pomorske autonomije Europe te ponovne uspostave globalne konkurentnosti.

1.2 Odbor je zabrinut zbog budućnosti sektora pomorske tehnologije u Europi, koji se suočava s nepoštenom konkurencijom, posebno onom iz Azije.

1.3 EGSO zahtijeva da se pomorska tehnologija što prije počne smatrati strateškim sektorom EU-a, a njezine aktivnosti „kritičnom infrastrukturom” te poziva na to da se osmisli strategija pomorske industrije i da se osigura dovoljno namjenskih sredstava u službama Komisije. U sklopu održive europske pomorske strategije mora se voditi računa o vlasništvu nad europskim lukama i drugom povezanom kritičnom infrastrukturom.

1.4 Odbor poziva na hitne mjere kojima bi se potaknula domaća potražnja za zelenim plovilima i plovilima sa sustavima visoke tehnologije, uključujući program EU-a za obnovu flote i nadogradnju postojećih plovila u skladu s ciljevima europskog zelenog plana i za neposredna ulaganja u infrastrukturu i alternativna goriva.

1.5 EGSO poziva na posebne klauzule u bilateralnim sporazumima i sporazumima o slobodnoj trgovini kojima bi se pomorskim poduzećima iz EU-a osigurao slobodan pristup tržištu, zabranile trgovinske barijere, zahtijevala uzajamnost i osigurala dužna pažnja. Ako međunarodni pregovori ne budu uspješni, EU mora razmisliti o jednostranim mjerama kako bi stvorio prednost u odnosu na međunarodnu konkurenciju.

1.6 Da bi se osigurao održiv gospodarski i društveni razvoj, zadržala obrambena i strateška pomorska autonomija EU-a te očuvala radna mjesta i ključne sposobnosti, Odbor smatra da bi trebalo osigurati poticaje za preseljenje proizvodnih postrojenja u EU, uz tehnologije proizvedene u EU-u, i poticaje za zadržavanje lanaca opskrbe i proizvodnje potkomponenti u EU-u.

1.7 EGSO poziva Komisiju i države članice da provedu opsežne programe prekvalifikacije, usavršavanja i strukovnog obrazovanja uz evaluaciju programa i certifikaciju vještina, kao i potpunu uključenost socijalnih partnera i akademske zajednice te zahtijeva financijsku potporu za Pakt za vještine EU-a ⁽¹⁾ i za namjenske kampanje koje bi taj sektor učinile privlačnijim, među ostalim ženama i mladima.

1.8 EGSO poziva na pojačane napore kako bi se osigurala **pravedna tranzicija** za sve radnike i MSP-ove, kako bi se uspostavila i konsolidirala europska radnička vijeća i ispunili najviši međunarodni socijalni standardi kroz punu usklađenost sa zakonodavstvom EU-a i pravilima Međunarodne organizacije rada. Smatra da odbor za sektorski socijalni dijalog u europskoj brodogradnji (SSDC) ima ključnu ulogu u tom pitanju i u pitanjima jačanja sektora pomorske tehnologije.

1.9 Poduzeća u sektoru pomorske tehnologije, posebno MSP-ovi, imaju teškoća u pridobivanju bankovnih zajmova i javnog financiranja. EGSO poziva na donošenje pravila taksonomije EU-a kojima će se podržati održiva ulaganja u pomorskom sektoru, promicati uključivost i osiguravati pravna sigurnost za tehnološka ulaganja.

1.10 Odbor zahtijeva da se sva sredstva prikupljena od povreda prijedloga „FuelEU Maritime” ⁽²⁾ i prihodi od sustava trgovanja emisijama EU-a ⁽³⁾ upotrijebe za pomoć i u financiranju sektora vodnog prometa ⁽⁴⁾ i njegova lanca opskrbe, osobito pomorskog tehnološkog sektora. Također poziva na uspostavu jamstvenog fonda EU-a kojim će se olakšavati pristup financiranju za visokorizična pomorska ulaganja.

1.11 EGSO smatra da strana poduzeća koja prakticiraju socijalni damping i potkopavaju jednake uvjete na globalnoj razini ne bi smjela imati pristup instrumentima financiranja EU-a i unutarnjem tržištu. Povrat ulaganja od tih instrumenata trebao bi koristiti europskim poduzećima.

1.12 Da bi se postigla potpuna dekarbonizacija sektora pomorske tehnologije, potreban je potpuni prelazak na alternativna goriva i tehnologije. EGSO pozdravlja uspostavu partnerstva u okviru zajedničkog programa za vodni promet bez emisija.

1.13 Odbor smatra da bi „stručna skupina za pomorski promet” i „europski industrijski savez za sektor pomorske tehnologije” mogli pomoći da se poboljša i vrati globalna konkurentnost sektora pomorske tehnologije.

1.14 Naposljetku, EGSO je spreman više se uključiti u pružanje pomoći sektoru pomorske tehnologije da odgovori na izazove koji mu prijete te poziva Europsku komisiju i države članice da hitno provedu strategiju pomorske industrije. EGSO je zabrinut da će EU bez ciljanog paketa instrumenata izgubiti svoje pomorske sposobnosti, znanja i radna mjesta te da će postati u potpunosti ovisan o Aziji u pogledu svojih civilnih i vojnih brodova i platformi te pomorske i odobalne opreme. Ne bude li posebna pomorska industrijska strategija pripremljena i brzo provedena, bit će to velika politička pogreška.

2. Uvod

2.1 EGSO sastavlja ovo samoinicijativno mišljenje na temelju mišljenja donesenog 2018. CCMI/152 – *Strategija LeaderSHIP 2020. kao vizija sektora pomorske tehnologije* ⁽⁵⁾. Cilj mu je **podizanje svijesti o ozbiljnim problemima s kojima se sektor pomorske tehnologije EU-a** ⁽⁶⁾ **suočava i o nepostojanju mjera sektorske politike EU-a i nacionalnih javnih tijela kako bi se pružila potpora u izazovima i potrebama tog sektora**. EGSO iznosi konkretne prijedloge mjera za osiguravanje konkurentnosti i stvaranje rasta i poslovnih mogućnosti u sektoru pomorske tehnologije. Poziva institucije

⁽¹⁾ Pakt za vještine.

⁽²⁾ Prijedlog „FuelEU Maritime”.

⁽³⁾ Direktiva 2003/87/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 13. listopada 2003. o uspostavi sustava trgovanja emisijskim jedinicama stakleničkih plinova unutar Unije i o izmjeni Direktive Vijeća 96/61/EZ (SL L 275, 25.10.2003., str. 32.).

⁽⁴⁾ Pojam „sektor vodnog prometa” mora se široko tumačiti na način da uključuje pomorsku tehnologiju, pomorski promet, plovidbu unutarnjim plovnim putovima, rekreacijsku plovidbu i jedrenje te njihove lance opskrbe.

⁽⁵⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o strategiji LeaderSHIP 2020. kao viziji sektora pomorske tehnologije: ususret inovativnoj, održivoj i konkurentnoj pomorskoj industriji 2020. (samoinicijativno mišljenje) (SL C 262, 25.7.2018., str. 8.).

⁽⁶⁾ Sektor pomorske tehnologije obuhvaća brodogradilišta i cijeli lanac opskrbe proizvođača i dobavljača pomorskih sustava, opreme i tehnologije. Ne uključuje pružatelje pomorskih usluga (npr. broderska društva, lučke uprave i pružatelje lučkih usluga).

EU-a, države članice, socijalne partnere i ostale dionike da zajedno što prije utvrde i poduzmu političke mjere kako bi očuvali i zaštitili taj strateški sektor za osiguravanje obrane i zaštite obalnog područja EU-a, njegove pomorske autonomije, pristupa trgovini, plavog gospodarstva i globalnog vodstva u pomorskom sektoru.

2.2 EGSO namjerno prati strukturu komunikacije Komisije o inicijativi LeaderSHIP⁽⁷⁾ kako bi istaknuo slab napredak u četirima predloženim smjerovima i upozorio na prijeko potrebnu ciljanu intervenciju u sektoru pomorske tehnologije, osobito uzimajući u obzir posljedice pandemije i rata u Ukrajini.

3. Poboljšanje pristupa tržištu i pravedni tržišni uvjeti

3.1 Očekuje se da će se povećati potražnja za hranom, robom i energijom, što će zahtijevati proširenje infrastrukture vodnog prometa (pomorskih i unutarnjih plovnih putova), kapaciteta, plovila, tehnologija i upravljanja logistikom. U porastu je i potražnja za turizmom i aktivnostima u slobodno vrijeme koji se odvijaju na vodnim putovima i u obalnim područjima.

3.2 COVID-19 i rat u Ukrajini razotkrili su strateške rizike prevelike ovisnosti EU-a o stranim zemljama te su izazvali nestašicu i blokade lanaca opskrbe, uz povećanje cijena sirovina i energije, što dodatno opterećuje poduzeća u sektoru pomorske tehnologije. Rat u Ukrajini podsjetio je EU i na važnost posjedovanja ključnih pomorskih vojnih kapaciteta, uključujući trgovačka i vojna plovila i tehnologije za obranu, sigurnost te graničnu i obalnu zaštitu.

3.3 Globalna konkurencija za proizvođače iz EU-a nemilosrdna je, a poduzeća iz Azije, osobito iz Kine i Južne Koreje, osvajaju sve više tržišta zahvaljujući snažnoj potpori svojih vlada, među ostalim putem složenih programa državne potpore, dok istodobno primjenjuju niže socijalne i okolišne standarde. To im je omogućilo da pridobiju tržišta koja su tradicionalno bila naklonjena EU-u i da privuku narudžbe europskih poduzeća po dampinškim cijenama. Aktualni rast inflacije i visoke cijene energije stvaraju dodatno opterećenje europskim proizvođačima. EGSO je zabrinut za budućnost sektora pomorske tehnologije i smatra da treba hitno djelovati kako bi se ojačala otpornost europskog pomorstva, ponovno zadobila globalna konkurentnost, zaštitio snažan položaj Europe u složenom sektoru brodogradnje i rekreacijske plovidbe te očuvala strateška pomorska autonomija Europe.

3.4 U sklopu održive europske pomorske strategije mora se voditi računa i o vlasništvu nad europskim lukama i drugom povezanom kritičnom infrastrukturom, od kojih su mnoge kupila, u cijelosti ili djelomično, kineska poduzeća koja su pod potpunom ili djelomičnom kontrolom kineske države. Da bi se osigurala europska strateška neovisnost, od presudne je važnosti ponovno procijeniti vlasničke strukture i ponovno uspostaviti europsko vlasništvo gdje god je to moguće.

3.5 EGSO poziva na sektorsku strategiju za sektor pomorske tehnologije kako bi se potaknula njegova globalna konkurentnost i kako bi mu se omogućilo da iskoristi poslovne prilike u okviru usporedne zelene i digitalne tranzicije. Potrebno je odmah razviti posebne trgovinske mehanizme EU-a, pristup financiranju, programe osposobljavanja radne snage i programe za istraživanje i razvoj ako se EU želi nastaviti natjecati na ovom neuravnoteženom globalnom tržištu prepunom subvencija na kojemu njegovi glavni konkurenti ne poštuju pravila WTO-a. Osim toga, EGSO zahtijeva da se pomorska tehnologija smatra strateškim sektorom EU-a, kao u SAD-u, Kini, Japanu ili Južnoj Koreji, te da mu se dodijeli dovoljno ljudskih i financijskih resursa u službama Komisije.

3.6 Europski sektor pomorske tehnologije temelj je obrane i nadzora u EU-u, prijevoza robe, energije i putnika te ostvarivanja političkih ciljeva EU-a u pogledu europskog zelenog plana i plavog gospodarstva. EGSO poziva na uvođenje hitnih mjera kojima će se poticati domaća potražnja za zelenim plovilima i plovilima sa sustavima visoke tehnologije, uključujući program EU-a za obnovu flote (npr. nacionalnih ribarskih flota, flota za pomorski promet na kraćim relacijama i kabotažnih flota te brodice za rekreativnu plovidbu) i nadogradnju postojećih plovila u skladu s ciljevima europskog zelenog plana.

⁽⁷⁾ *LeaderSHIP 2020 – The Sea: new opportunities for the Future* (LeaderSHIP 2020. – More: nove mogućnosti za budućnost).

3.7 EGSO napominje da na konkurentnost tog sektora izravno utječe europski zeleni plan jer je riječ o korjenitom zaokretu u cijelom sektoru vodnog prometa. Njegova provedba rezultirat će bržim uvođenjem alternativnih goriva i tehnologija. Međutim, EGSO ističe da ograničena infrastruktura i dostupnost alternativnih goriva otežavaju brzi prelazak i stoga poziva na neposredna ulaganja u tom pogledu, primjerice uspostavom namjenskog pomorskog fonda EU-a. Trebalo bi razmotriti posebne značajke svih vrsta plovila, za što bi trebalo pripremiti posebne planove za pogonske sustave, goriva i tehnologije s nultom stopom emisija.

3.8 EGSO je zabrinut zbog trgovinskih prepreka za europska poduzeća u Aziji i poziva da se aktualni i budući bilateralni sporazumi i sporazumi o slobodnoj trgovini te gospodarska partnerstva osuvremene uvođenjem klauzula kojima se pomorskim poduzećima EU-a osigurava slobodan pristup tržištu, zabranjuju trgovinske prepreke, zahtijeva uzajamnost i osigurava dužna pažnja.

3.9 EGSO smatra da su međunarodne rasprave i sporazumi najbolji način za suzbijanje trgovinskog protekcionizma i poziva Komisiju da pojača svoje međunarodne napore u uvođenju globalnih pravila. Druga je mogućnost da Komisija primijeni jednostrane mjere, ako su potrebne, kako bi zadobila prednost u odnosu na svoju međunarodnu konkurenciju. EGSO smatra da je glavni prioritet boriti se protiv stranog subvencioniranja i dampinških cijena.

3.10 Sektor pomorske tehnologije temelj je za plavo gospodarstvo Europe jer se u sklopu njega grade i nadograđuju plovila, strukture i tehnologije, npr. za razvoj zelenih ribarskih flota, energije iz obnovljivih izvora u moru, akvakulture i podmorskog rudarenja. Kako bi ostvario ciljeve europskog zelenog plana, EU će morati znatno povećati svoje industrijske kapacitete za obnovljive izvore energije mora i druga alternativna goriva. U suprotnom će se morati oslanjati na strane kapacitete kako bi razvio to strateško tržište i ostvario vlastite ciljeve europskog zelenog plana. Kako bi se izbjegao taj rizik, EGSO poziva Komisiju da strateški sektor pomorske tehnologije i njegove aktivnosti odmah svrsta u „kritičnu infrastrukturu”.

3.11 Odbor čvrsto vjeruje da se vodeća uloga EU-a u gospodarstvu može postići samo s pomoću snažnih proizvodnih postrojenja na tlu EU-a jer je to jedina mogućnost za osiguravanje održivog gospodarskog i socijalnog razvoja, zaštitu obrane i strateške pomorske autonomije EU-a, očuvanje sigurnosti građana EU-a i zaštitu njihovih radnih mjesta. EGSO također poziva na uvođenje posebnog programa i poticaja za proizvođače koji žele preseliti svoja proizvodna postrojenja u EU (vraćanje u matičnu zemlju).

4. Zapošljavanje i vještine

4.1 Sektor pomorske tehnologije stvara oko milijun radnih mjesta u primorskim regijama diljem Europe⁽⁸⁾.

4.2 Prihvatanje ozelenjavanja i digitalizacije te usvajanje revolucionarnih tehnologija zahtijevaju specijalizaciju radne snage. U tom cilju EGSO poziva Komisiju i države članice da razviju i odmah provedu opsežne programe prekvalifikacije, usavršavanja i strukovnog obrazovanja i osposobljavanja uz evaluaciju programa i certifikaciju vještina, kao i uz punu uključenost socijalnih partnera i akademske zajednice. Osim toga, poziva na konkretnu financijsku potporu za Pakt za vještine EU-a i za namjenske kampanje koje će taj sektor učiniti privlačnijim, među ostalim ženama i mladima, kao i osobama s invaliditetom i posebnim kompetencijama. EGSO također ističe da su u sektoru pomorske tehnologije potrebni radnici s naprednim vještinama u području robotike, umjetne inteligencije, kibersigurnosti, senzoričke, automatizacije i 3D ispisa, kao i visokokvalificirani inženjeri, uz specifičnu potrebu za radnicima u proizvodnji (npr. zavarivačima, električarima, monterima cijevi).

4.3 Europska poduzeća ispunjavaju najviše međunarodne socijalne standarde koji su u potpunosti u skladu sa zakonodavstvom EU-a i pravilima Međunarodne organizacije rada. EGSO prepoznaje napore europskih poduzeća u postavljanju i podizanju međunarodnih standarda rada, kao i važnost dobrih radnih uvjeta, pristojnih plaća i socijalne sigurnosti za radnu snagu u tom sektoru, te poziva na pojačane napore za uspostavljanje i jačanje europskih radničkih vijeća. Nadalje, Odbor ponovno naglašava da radnici upućeni u drugu državu članicu moraju imati pravo na niz temeljnih prava koja su na snazi u državi članici domaćinu u skladu s Direktivom o upućivanju radnika.

⁽⁸⁾ A Future European Maritime Technology Industrial Policy (Buduća europska industrijska politika pomorske tehnologije).

4.4 Kako je istaknuto u strategiji LeaderSHIP 2020. (2013.), sektor pomorske tehnologije suočava se s poteškoćama u osiguravanju međugeneracijskog prijenosa znanja i iskustva. EGSO je vrlo razočaran time što dosad nisu poduzete nikakve konkretne mjere (EU-a) te poziva na donošenje jasnog plana za pravednu tranziciju, povećanje privlačnosti sektora pomorske tehnologije i stvaranje odgovarajućih mogućnosti za obrazovanje i osposobljavanje s novim obrazovnim programima i vještinama prilagođenima novim trendovima i poslovnim modelima te zelenoj i digitalnoj tranziciji. Okvir za pravednu tranziciju mora se temeljiti na socijalnom dijalogu i osigurati odgovarajuća sredstva za privlačenje nove radne snage i potporu tranziciji između radnih mjesta te prekvalifikaciji i usavršavanju radnika, uključujući osposobljavanje u novim tehnologijama i procesima u području zdravlja i sigurnosti. Svi programi trebali bi se evaluirati i certificirati kako bi se osposobljavanje ujednačilo i temeljilo na istim standardima.

4.5 EGSO smatra da odbor za sektorski socijalni dijalog ima ključnu ulogu u jačanju sektora pomorske tehnologije. Kvalitetan socijalni dijalog (npr. ambicioznim zajedničkim djelovanjem), sporazumi i suradnja među socijalnim partnerima, među ostalim putem odbora za sektorski socijalni dijalog, od ključne su važnosti i trebalo bi ih poštovati.

5. Pristup financiranju

5.1 EGSO smatra da je neophodno zadržati proizvodna postrojenja u Europi i učiniti ih konkurentnima te poziva EU i države članice da im financiranje tog sektora bude prioritet. Sektor pomorske tehnologije suočava se sa sve većim poteškoćama u pristupu bankovnim zajmovima i javnom financiranju te je vrlo ograničeno izložen drugim izvorima financiranja, što najviše utječe na MSP-ove. EGSO također poziva na donošenje pravila taksonomije EU-a kojima se podržavaju održiva ulaganja u pomorskom sektoru, pri čemu se nitko ne smije zapostaviti te se mora izbjeći diskriminacija među akterima u tom sektoru. Kriteriji okolišne učinkovitosti također moraju biti usklađeni sa zakonodavstvom EU-a i osigurati pravnu sigurnost tehnoloških ulaganja.

5.2 EGSO smatra da bi EU brodovlasnicima iz EU-a trebao pružiti financijske poticaje za izgradnju plovila u Europi, a lance opskrbe i proizvodnju potkomponenti u što većoj mjeri zadržati u EU-u. Namjenska sredstva i pozive na dostavu prijedloga trebalo bi uzeti u obzir zbog toga što se mogućnosti u pomorskom sektoru gotovo jedva spominju ili razmatraju u sporazumima o partnerstvu ili nacionalnim planovima za oporavak i otpornost.

5.3 Odbor poziva na to da se sredstva prikupljena od povreda prijedloga „FuelEU Maritime” te prihodi od sustava trgovanja emisijama EU-a upotrijebe i kao dodatni izvor namjenskog financiranja za sektor pomorske tehnologije, posebno za istraživanje, razvoj i inovacije. EGSO je spreman uključiti se u izradu novih politika i programa financiranja EU-a te poziva institucije EU-a da se uključe u sve buduće rasprave o tom pitanju.

5.4 Budući da postojeći financijski instrumenti nisu dovoljni ili nisu prilagođeni za sektore koji se u velikoj mjeri oslanjaju na kapital, EGSO ponovno poziva Komisiju „da uspostavi namjenski financijski instrument kojim bi se povećala ulaganja u sektore koji se u velikoj mjeri oslanjaju na rizični kapital, kao što je europski sektor pomorske tehnologije”⁽⁹⁾, pri čemu je „također [...] potrebno razmotriti mogućnost uspostave financijskog programa uz pomoć kojeg bi se europskim postrojenjima za reciklažu omogućila demontaža većih vrsta brodova”. EGSO poziva na uspostavu Jamstvenog fonda EU-a kojim bi se olakšao pristup financijskim sredstvima za visokorizična ulaganja u pomorstvu. Rastavljanje i recikliranje dotrajalih plovila, uključujući rekreacijske i ribarske brodove, također bi trebalo omogućiti financijskim sredstvima EU-a.

5.5 Naposljetku, neprihvatljivo je da poduzeća iz trećih zemalja koja ne poštuju standarde EU-a i dalje imaju pristup financiranju EU-a (npr. financiranju EIB-a) i unutarnjem tržištu. Stoga bi EU trebao strogo primjenjivati načelo uzajamnosti i dužne pažnje u poštovanju standarda EU-a i osigurati da se instrumenti financiranja EU-a i pristup unutarnjem tržištu ne pružaju niti dodjeljuju poduzećima koja ustrajno prakticiraju socijalni damping i potkopavaju ravnopravne uvjete na

⁽⁹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o strategiji LeaderSHIP 2020. kao viziji sektora pomorske tehnologije: ususret inovativnoj, održivoj i konkurentnoj pomorskoj industriji 2020. (samoinicijativno mišljenje) (SL C 262, 25.7.2018., str. 8.).

globalnoj razini. Europska komisija trebala bi na inozemna subvencionirana brodogradilišta i proizvođače pomorske opreme primijeniti uredbu o stranim subvencijama te razmotriti reviziju Uredbe (EU) 2016/1035⁽¹⁰⁾ o zaštiti od štetnog određivanja cijena plovila.

6. Istraživanje, razvoj i inovacije

6.1 Kako bi se ostvarili ciljevi europskog zelenog plana i provela industrijska strategija EU-a, potreban je sektorski pristup s posebnim mjerama sektorske politike. EGSO naglašava da se teorija i praksa uvelike razlikuju te je iznimno razočaran što se ništa ne poduzima kako bi se podržao industrijski napredak EU-a. Odbor, socijalni partneri i lokalni proizvođači uzalud čekaju poticaj za prelazak predmetnog sektora na zelena plovila, alternativna goriva i tehnologije kako bi bili u skladu s paketom „Spremni za 55 %”⁽¹¹⁾.

6.2 Prihvatanje novih revolucionarnih tehnologija (npr. pametni senzori za brodove i luke, analitička obrada podataka, internet stvari, računalstvo u oblaku, umjetna inteligencija) ključno je za očuvanje prednosti u odnosu na konkurenciju. One će omogućiti integriranije usluge brodskog prijevoza i lance opskrbe, veću sigurnost i energetska učinkovitost te bolji dizajn. Međutim, EGSO ističe da lokalni proizvođači već ulažu u prosjeku znatnih 9 % svojeg godišnjeg prometa u istraživanje, razvoj i inovacije te poziva na posebne javne politike i veću financijsku potporu tim predvodnicima.

6.3 Odbor također zahtijeva veće napore na nacionalnoj i međunarodnoj razini te razini EU-a kako bi se povećali kapaciteti kibersigurnosti jer će se zajedno s tehnološkim razvojem i uvođenjem automatiziranih procesa i plovila povećavati i kiberrizik.

6.4 Da bi se postigla potpuna dekarbonizacija sektora pomorske tehnologije, potreban je potpuni prelazak na alternativna goriva i tehnologije. Iako ovaj sektor čine prijevozna sredstva s najvećom energetska učinkovitošću, EGSO ističe da ima još prostora za poboljšanje u području recikliranja, zelenih ulaganja, luka bez emisija koje su otporne na klimatske promjene, infrastrukture vodnih putova i brzih lučkih logističkih lanaca. EGSO poziva na potporu istraživanju i inovacijama u sektoru pomorske tehnologije jer su oni ključni za razvoj revolucionarnih tehnologija i potencijalnih alternativnih koncepata za pomorski promet te za konkurentnost sektora pomorske tehnologije. U tom bi pogledu trebalo težiti širokoj suradnji s obrambenom industrijom.

6.5 Budućnost sektora pomorske tehnologije oslanja se na prikupljanje podataka i upravljanje njima jer je analitička obrada podataka važna mogućnost za poboljšanje logistike, operativnost brodova, prostornog praćenja velikih morskih područja i ekološke učinkovitosti brodova.

6.6 Zaštita znanja i iskustva te intelektualnog vlasništva ključni su u sektoru pomorske tehnologije. Znanje prikupljeno istraživanjem, razvojem i inovacijama koje je financirao EU mora poduzeća EU-a učiniti konkurentnijima i biti na korist društvu. Stoga bi se zelene i pametne pomorske tehnologije razvijene putem projekata EU-a trebale smatrati strateškima za konkurentnost i stratešku autonomiju EU-a te bi moralo biti moguće privremeno ograničiti pristup poduzećima iz trećih zemalja rezultatima tih projekata u skladu s pravnim odredbama programa Obzor Europa. Sektori vodnog prometa koji još nisu uključeni u područje primjene postojećih partnerstava, kao što su plovila za rekreaciju i jahte, također bi trebali imati koristi od financiranja istraživanja, razvoja i inovacija u okviru programa Obzor Europa.

6.7 Naposljetku, EGSO ističe da ulaganja u istraživanja, razvoj i inovacije mogu EU-u osigurati vodeću ulogu u svjetskom tržišnom natjecanju te stoga pozdravlja uspostavu partnerstva za zajedničke programe za vodni promet bez emisija.

7. Zaključne napomene

7.1 Kao i za druge načine prijevoza, Odbor smatra da bi „stručna skupina za pomorski promet” i „europski industrijski savez za sektor pomorske tehnologije” mogli pomoći u poboljšanju i vraćanju globalne konkurentnosti sektora pomorske tehnologije.

⁽¹⁰⁾ Uredba (EU) 2016/1035 Europskog parlamenta i Vijeća od 8. lipnja 2016. o zaštiti od štetnog određivanja cijena plovila (SL L 176, 30.6.2016., str. 1.).

⁽¹¹⁾ „Spremni za 55 %”: ostvarivanje klimatskog cilja EU-a za 2030. na putu ka klimatskoj neutralnosti.

7.2 Ako se na sektorskoj razini ne poduzmu nikakve mjere, ovo bi mišljenje EGSO-a moglo biti jedan od posljednjih poziva na neposrednu potporu sektoru pomorske tehnologije kako bi se očuvali tržište, industrijski kapaciteti i radna mjesta u Europi te uložili naponi da se povrate izgubljena tržišta. EGSO je pridonio privlačenju pozornosti na podizanje svijesti o potrebnom političkom djelovanju i spreman je poduzeti daljnje radnje kako bi se ovaj sektor učinio konkurentnijim. Ako EU ne poduzme hitne mjere te ne pripremi i ne počne brzo provoditi posebnu pomorsku industrijsku strategiju, mogao bi postati potpuno ovisan o Aziji kad je riječ o civilnim i vojnim brodovima i strukturama te pomorskoj i odobalnoj opremi. To bi bila ne samo velika šteta, nego i ozbiljna politička pogreška.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Osnaživanje mladih radi postizanja održivog razvoja putem obrazovanja”**(samoinicijativno mišljenje)**

(2023/C 100/06)

Izvjestiteljica: **Tatjana BABRAUSKIENĖ**

Odluka Plenarne skupštine:	20.1.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	24.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	15.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	126/1/1

1. Zaključci i preporuke

1.1 EGSO poziva države članice da ponovo potvrde obvezu koju su preuzele na samitu COP26 ⁽¹⁾, a to je da djelovanje u području klime i održivi razvoj postanu ključna sastavnica obrazovnog kurikulumu. Ključno je uvidjeti da na novoj viziji budućnosti treba raditi zajedno s mladima i da treba osmisliti novi društveni ugovor koji obrazovanje mijenja na pozitivan način.

1.2 EGSO naglašava da, želimo li promijeniti paradigmu, treba zauzeti sveobuhvatni međusektorski pristup kojim se osigurava suradnja između različitih dionika, socijalnih partnera i organizacija civilnog društva. Organizacije mladih i neformalno obrazovanje imaju ključnu ulogu u podizanju svijesti o ciljevima održivog razvoja i podupiranju njihove provedbe.

1.3 EGSO potiče Europsku komisiju da se u Europskoj godini vještina 2023. nastavi usmjeravati na potrebe mladih i da godinu poveže s održivim razvojem i izazovima s kojima se mladi suočavaju u svijetu koji se mijenja.

1.4 EGSO pozdravlja koordinacijsku ulogu Komisije u promicanju projekata, osposobljavanja, razmjene dobrih praksi i komunikacije među nastavnicima kako bi se potaknula provedba ciljeva održivog razvoja u obrazovanju. Međutim, i teorijsko i praktično obrazovanje za pristupe i strategije koji se temelje na održivom razvoju trebalo bi osmišljavati na lokalnoj, nacionalnoj i regionalnoj razini i ono bi se trebalo temeljiti na dosljednim istraživanjima i jasnim akcijskim planovima te uključivati praćenje i omogućavati stalno napredovanje i razmjenu iskustava.

1.5 EGSO naglašava važnost socijalnog i građanskog dijaloga za integraciju održivog razvoja u sve razine obrazovanja, formalno i neformalno obrazovanje i obrazovanje nastavnika kako bi se osiguralo da oni uključuju jasne okvire kompetencija koji omogućuju definiranje konkretnih ishoda učenja i metoda ocjenjivanja.

1.6 EGSO ističe da za borbu protiv klimatskih promjena svi moraju posjedovati odgovarajuće znanje, naročito u pogledu svih aspekata održive potrošnje i proizvodnje, odgovornog donošenja odluka o hrani, smanjenja rasipanja hrane i upotrebe održive energije. Obrazovanje djece treba nadopuniti cjeloživotnim učenjem za roditelje i obrazovanjem građana. Osim toga, trebalo bi promicati komunikaciju sa svima, među ostalim tako da se organizacijama koje vode mladi pruži podrška u vezi s tim pitanjem.

⁽¹⁾ Zaključci supredsjedatelja sa samita ministara obrazovanja i zaštite okoliša na sastanku COP26 „Uči za naš planet, djeluj za klimu”.

1.7 EGSO poziva na bolje povezivanje ulaganja EU-a s obrazovanjem o održivom razvoju kroz upotrebu fondova EU-a kao što su Mehanizam za oporavak i otpornost, Erasmus+, Obzor, Europski fond za regionalni razvoj (EFRR) i Europski socijalni fond plus (ESF+).

1.8 EGSO poziva sve države članice da se pobrinu za održiva i kvalitetna javna ulaganja kako bi se osiguralo uključivanje ciljeva održivog razvoja u nacionalno obrazovanje, ne samo u teoriji nego i u praksi – izradom sveobuhvatnih kurikuluma za razvijanje sposobnosti kritičkog mišljenja i informiranog donošenja odluka.

1.9 EGSO poziva države članice da pruže djelotvornu potporu nastavnicima kako bi ta profesija postala privlačnija. Iako u Europi postoji ogroman manjak nastavnika, obrazovanju za održivost potrebni su cijenjeni nastavnici s pristojnim plaćama i dobrim radnim uvjetima. Za preobrazbu obrazovnog sustava nužno je osigurati visokokvalitetno početno i trajno osposobljavanje nastavnika, jednakost i uključenost u sustave obrazovanja i osposobljavanja te inovativnu organizaciju škola.

1.10 EGSO poziva na to da se mladi stave u središte procesa obrazovanja i učenja. To se može postići smanjenjem birokracije kojoj su izloženi nastavnici, usmjeravanjem na inovativnu pedagogiju i blisku suradnju s učenicima. U tom je kontekstu važno sve nastavnike pripremiti za učinkovitu upotrebu novih tehnologija i nove kontekste učenja, bilo u kurikulumu bilo u vlastitom životu. Bilo bi korisno procijeniti izvedivost razvijanja posebne internetske platforme ili pregleda pokazatelja za razmjenu najboljih praksi.

1.11 EGSO poziva Europsku komisiju da radi na uvođenju europskog pokazatelja smanjenja siromaštva i ranog napuštanja školovanja, u skladu s obrazovanjem o održivom razvoju, kako bi se suzbila nejednakost. Europski pokazatelj mogao bi se razviti tako da bude usklađen s globalnim pokazateljem.

2. Osnovne informacije i kontekst

2.1 Potreba za održivim razvojem

2.1.1 Političari, donositelji odluka i dionici na svim razinama moraju prepoznati činjenicu da je sveobuhvatna transformacija iz linearnog gospodarstva temeljenog na fosilnim gorivima i intenzivnom korištenju resursa u kružno gospodarstvo koje pogoduje klimi nadasve potrebna, ali da dovodi do golemih previranja u životima građana i njihovim planovima za budućnost, pogotovo kad je riječ o mladima i budućim generacijama.

2.1.2 Ruski rat protiv Ukrajine također je istaknuo neodrživu ovisnost Europe o fosilnoj energiji i zelenu tranziciju stavio u novi geopolitički kontekst. Smanjenje ovisnosti i ubrzanje dekarbonizacije neizbježni su i potrebni nego ikad prije. S obzirom na trenutačne i buduće izazove, Program održivog razvoja do 2030., njegovih 17 ciljeva održivog razvoja i obveza da nijedan pojedinac i nijedno područje ne budu zapostavljeni pružaju jedinstven put prema ekonomiji dobrobiti, boljoj obnovi i postizanju ravnopravnijeg, pravednijeg, uključivijeg, održivijeg i otpornijeg svijeta.

2.1.3 U bliskoj budućnosti EU bi trebao poslužiti kao primjer stvaranjem gospodarski održivog puta u zelenu i socijalno pravednu tranziciju. Kako bi se to postiglo, EGSO poziva države članice i institucije EU-a da osnaže mlade i uključe ih u donošenje odluka, prilagode obrazovanje i zapošljavanje te mobiliziraju još veći broj mladih. Prema Svjetskom programu djelovanja Ujedinjenih naroda za mlade do 2000. i kasnije⁽²⁾, koji je Opća skupština UN-a usvojila 1995. godine, mladi u svim zemljama istodobno su glavni ljudski potencijal za razvoj i ključni pokretači društvenih promjena, gospodarskog razvoja i tehnoloških inovacija. EGSO ističe da su mladi predvodnici budućnosti. Treba ih podržati u pristupu progresivnim inovacijama i potpuno integrirati u oblikovanje politika kako bi se poboljšao održivi razvoj.

2.1.4 Cilj je ovog samoinicijativnog mišljenja analizirati jesu li i na koji način ciljevi održivog razvoja uključeni u obrazovni kurikulum država članica te ispitati može li se pristup država članica smatrati transformativnim obrazovanjem za promicanje održivog razvoja⁽³⁾. Osim toga, mišljenje daje preporuke za potporu Europskoj komisiji i državama članicama o tome kako poticati prilike i prevladati izazove u pogledu daljnjeg razvoja politika za mlade, a pritom osigurati integriranje obrazovanja za održivi razvoj u ranoj fazi.

⁽²⁾ UN – Svjetski program djelovanja za mlade.

⁽³⁾ Upotrebljavaju se različiti pojmovi – u mišljenju se govori o „transformativnom obrazovanju za promicanje održivog razvoja”. Međutim, u trenutačnom se kontekstu naizmjenično upotrebljavaju „obrazovanje za održivi razvoj” i „obrazovanje za okolišnu održivost”. Vidjeti i pojmovnik u Dodatku.

2.2 Političko okruženje

2.2.1 Ujedinjeni narodi donijeli su 2015. ciljeve održivog razvoja kao ambiciozan plan pomoću kojeg bi svijet trebao zajednički rješavati pitanja uništavanja okoliša i društvenog i gospodarskog razvoja. Pri postizanju 17 ciljeva održivog razvoja i 169 povezanih konkretnih ciljeva koje bi trebalo ostvariti do 2030., obrazovanje je u samom središtu. Obrazovanje je ljudsko pravo te bi obrazovanje (uključujući i ono o održivosti) trebalo biti dostupno svima. Međutim, prema izvješću Unesco-a o provedbi ciljeva održivog razvoja, javno obrazovanje nije besplatno za sve i često nije uključivo. Provedba cilja održivog razvoja br. 4.7. stoga se pokazala teškom. Nadalje, „mnoge zemlje još uvijek nisu u potpunosti predane tome da klimatska politika postane ključna sastavnica kurikuluma”⁽⁴⁾.

2.2.2 U cilju održivog razvoja br. 4.7 navodi se da potpisnici do 2030. trebaju „osigurati da svi koji se obrazuju steknu znanje i vještine potrebne za promicanje održivog razvoja, među ostalim obrazovanjem za održivi razvoj i održiv način života, ljudska prava, rodnu ravnopravnost, promicanje kulture mira i nenasilja, pripadnost globalnoj zajednici te poštovanje kulturne raznolikosti i doprinosa kulture održivom razvoju”. Relevantno mišljenje EGSO-a naslovljeno „Ususret Strategiji EU-a za poboljšanje zelenih vještina i kompetencija za sve”⁽⁵⁾ u skladu je s tom preporukom.

2.2.3 Posljednjih je godina politika EU-a sve više usmjerena na okolišnu održivost. Europski zeleni plan⁽⁶⁾, pokrenut 2019., plan je Europske komisije da se gospodarstvo EU-a učini održivim i da Europa do 2050. postane prvi klimatski neutralan kontinent.

2.2.4 U okviru svojeg plana za obrazovanje i osposobljavanje kako bi se doprinijelo zelenoj tranziciji, Europska komisija predložila je niz inicijativa: prvo, pokretanje koalicije „Obrazovanje za klimu”⁽⁷⁾; drugo, nedavno su usvojeni Zaključci Vijeća o poticanju angažmana mladih kao nositelja promjena radi zaštite okoliša⁽⁸⁾ te Preporuka Vijeća o učenju za zelenu tranziciju i okolišnu održivost⁽⁹⁾; treće, razvoj europskog okvira kompetencija u području klimatskih promjena i održivog razvoja⁽¹⁰⁾.

2.2.5 Vijeće za obrazovanje, mlade, kulturu i sport održano 4. i 5. travnja 2022. naglasilo je važnu ulogu sporta u obrazovanju za održiv okoliš i preporučilo da se „pronađu načini za promicanje obrazovanja o održivom razvoju i izgradnje osjećaja odgovornosti prema okolišu i građanske odgovornosti u sportskim klubovima, savezima i među drugim dionicima u području sporta.”⁽¹¹⁾

2.2.6 Europska godina mladih 2022. namijenjena je i promicanju novih prilika i mogućnosti koje nude zelena i digitalna tranzicija. Te bi tranzicije trebale biti uključive i u njihovu bi okviru trebalo posvetiti pozornost integraciji mladih s manje mogućnosti i ranjivih skupina mladih. EGSO poziva Europsku komisiju da se u Europskoj godini vještina 2023. nastavi usmjeravati na potrebe mladih i da godinu poveže s održivim razvojem i izazovima s kojima se mladi suočavaju u svijetu koji se mijenja.

⁽⁴⁾ Globalno izvješće Unesco-a o praćenju obrazovanja, 2021/2: *Non-state actors in education: who chooses? who loses? (Nedržavni akteri u obrazovanju: tko odabire? tko je na gubitku?)*

⁽⁵⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ususret Strategiji EU-a za poboljšanje zelenih vještina i kompetencija za sve” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 56, 16.2.2021., str. 1.).

⁽⁶⁾ Europski zeleni plan.

⁽⁷⁾ Europska komisija – Koalicija „Obrazovanje za klimu”.

⁽⁸⁾ Zaključci Vijeća i predstavnika vlada država članica, koji su se sastali u okviru Vijeća – Poticanje angažmana mladih kao nositelja promjena radi zaštite okoliša (SL C 159, 12.4.2022., str. 9.).

⁽⁹⁾ Preporuka Vijeća od 16. lipnja 2022. o učenju za zelenu tranziciju i održivi razvoj (SL C 243, 27.6.2022., str. 1.).

⁽¹⁰⁾ Bianchi, G., Pisiotis, U. i Cabrera Giraldez, M., *GreenComp The European sustainability competence framework* (Europski okvir kompetencija u području održivosti GreenComp), Punie, Y. i Bacigalupo, M. urednici, EUR 30955 EN, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg, 2022, ISBN 978-92-76-46485-3, doi:10.2760/13286, JRC128040.

⁽¹¹⁾ Zaključci Vijeća i predstavnika vlada država članica o sportu i tjelesnoj aktivnosti, obećavajućim alatima za promjenu ponašanja radi održivog razvoja (SL C 170, 25.4.2022., str. 1.).

2.2.7 Važno je bolje povezati ulaganja EU-a s obrazovanjem o održivom razvoju kroz upotrebu fondova EU-a kao što su Mehanizam za oporavak i otpornost, Erasmus+, Obzor, Europski fond za regionalni razvoj (EFRR) i Europski socijalni fond plus (ESF+). Borba protiv gubitka biološke raznolikosti, onečišćenja i klimatskih promjena jedan je od četiriju glavnih prioriteta novog programa Erasmus+ za razdoblje 2021. – 2027., zajedno s uključivošću i raznolikošću, digitalnom transformacijom i sudjelovanjem u demokratskom životu. EGSO pozdravlja činjenicu da će se u okviru programa Erasmus poticati i internetska mobilnost kako bi se smanjio ugljični otisak.

3. Mladi, obrazovanje i održivi razvoj

3.1 Pri prekvalifikaciji i usavršavanju mladih treba uzeti u obzir važnost razvoja vještina u području ublažavanja klimatskih promjena i prilagodbe klimatskim promjenama, kao i u području kružnog gospodarstva. Socijalni partneri (organizacije poslodavaca i radnički sindikati) i organizacije civilnog društva moraju imati ključnu ulogu u definiranju stručnih i strukovnih profila i standarda zaposlenja te u uključivanju aspekata održivosti u naukovanje i osposobljavanje zaposlenika. Socijalni partneri i civilno društvo pomažu mladima da se prilagode prijelazu iz škole na posao na način koji uključuje održivi razvoj. Uloga socijalnog i građanskog dijaloga je ključna i potrebno ju je ojačati.

3.2 Mladima su potrebni digitalna i socijalna uključivost, kvalitetno obrazovanje i osposobljavanje, stabilno zaposlenje, dobri radni uvjeti, cjenovno pristupačno stanovanje i potpora u svakodnevnoj borbi protiv klimatskih promjena. Potrebno je više istraživanja i podataka o učincima klimatskih promjena na zemlje, regije i lokalnu razinu, povezujući ih s predviđanjem vještina i radnih mjesta. Priznajući da u Europi i na drugim kontinentima postoji velika kriza povezana s hranom, mladi moraju učiti o svim aspektima održive potrošnje i proizvodnje, smanjenju rasipanja hrane i donošenju odgovornih odluka o hrani.

3.3 Nejednakost bi se, u skladu s obrazovanjem o održivom razvoju, trebala rješavati uvođenjem globalnog i europskog pokazatelja smanjenja siromaštva i ranog napuštanja školovanja. Depopulacija ruralnih područja zbog slabih izgleda za zapošljavanje i nedovoljnih mogućnosti obrazovanja štetno utječe na mlade obitelji. Rano napuštanje školovanja problem je u urbanim i ruralnim područjima te stoga politike koje se bave tržištem rada i pravednim gospodarskim rastom moraju biti učinkovite da bi se smanjio broj mladih koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih (NEET) ⁽¹²⁾.

3.4 Djelotvorna provedba europskog okvira za kvalitetna i učinkovita naukovanja ⁽¹³⁾ i poboljšanje europskog kvalitativnog okvira za pripravnništvo ključni su za obrazovanje o održivom razvoju.

3.5 EGSO smatra da su, s obzirom na opseg, složenost i neposrednost tih pitanja, potrebni pojačani i bolje koordinirani naponi EU-a i država članica, među ostalim u pogledu poboljšanja obrazovanja za održivost, koje je sada ključno. To uključuje i obrazovanje o uporabi održive energije. Potrebno je dosljedno pratiti i mapirati politike EU-a i država članica u području obrazovanja, uz razmjenu dobrih praksi među zemljama i organizacijama. U središtu obrazovanja o održivom razvoju nalaze se humanističke vrijednosti koje su usmjerene na stjecanje znanja i stvaranje uravnoteženih praktičnih rješenja, vodeći računa o posljedicama po okoliš i društvo.

3.6 Nastavnici i roditelji imaju ključnu ulogu u obrazovanju za održiv okoliš. Nastavnicima i voditeljima osposobljavanja potrebno je pružiti potporu kvalitetnim početnim i trajnim stručnim osposobljavanjem u području održivosti. U mišljenju EGSO-a „Ususret Strategiji EU-a za poboljšanje zelenih vještina i kompetencija za sve” ⁽¹⁴⁾ istaknuto je da svi trebaju steći znanje potrebno za borbu protiv klimatskih promjena. Cjeloživotno učenje za roditelje i obrazovanje građana od ključne su važnosti i trebalo bi ih ojačati pružanjem informacija svima, među ostalim pružanjem potpore organizacijama mladih u tom pogledu.

⁽¹²⁾ NEET je kratica za osobe koje „ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih” i odnosi se na osobe koje su nezaposlene i ne pohađaju obrazovanje ili strukovno osposobljavanje.

⁽¹³⁾ Preporuka Vijeća od 15. ožujka 2018. o europskom okviru za kvalitetna i učinkovita naukovanja (SL C 153, 2.5.2018., str. 1.).

⁽¹⁴⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ususret Strategiji EU-a za poboljšanje zelenih vještina i kompetencija za sve” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 56, 16.2.2021., str. 1.).

3.7 EGSO poziva države članice da pruže djelotvornu potporu nastavnicima kako bi ta profesija postala privlačnija. Iako u Europi postoji ogroman manjak nastavnika, obrazovanju za održivost potrebni su cijenjeni nastavnici s pristojnim plaćama i dobrim radnim uvjetima. Za preobrazbu obrazovnog sustava nužno je osigurati visokokvalitetno početno i trajno osposobljavanje za nastavnike, jednakost i uključenost u sustave obrazovanja i osposobljavanja te inovativnu organizaciju škola, i tako stvoriti kulturu mira i sigurnosti. Za osnaživanje mladih za održivi razvoj putem obrazovanja potrebni su sposobni stručnjaci koji na raspolaganju imaju raznovrsne i snažne instrumente. Kvalificirani nastavnici znat će kako na najbolji način iskoristiti Parišku deklaraciju⁽¹⁵⁾ i Deklaraciju iz Osnabrücka o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju⁽¹⁶⁾, kojima se promiču građanstvo i zajedničke vrijednosti slobode, tolerancije i nediskriminacije u obrazovanju.

3.8 Mladi u Europi sa svojom kreativnom maštovitošću, entuzijazmom i energijom čine neprocjenjiv ljudski kapital i izvor inovativnih ideja te imaju najveću ulogu u poticanju održivog razvoja u državama članicama EU-a sada i u bliskoj budućnosti. U tom pogledu države članice EU-a imaju velik izvor neiskorištenog potencijala za djelovanje. Organizacije mladih i neformalno obrazovanje imaju važnu ulogu u podupiranju održivog obrazovanja i učenja.

3.9 EGSO poziva na to da se mladi stave u središte procesa obrazovanja i učenja. To se može postići smanjenjem birokracije kojoj su nastavnici izloženi, usmjeravanjem na inovativnu pedagogiju i bliski odnos s učenicima te pripremom svih nastavnika za upotrebu novih tehnologija i nove kontekste učenja, i u kurikulumu i u vlastitom životu. Transformativno obrazovanje zahtijeva transformativne nastavnike, transformativne vještine i transformativne građane. Nastavnicima i voditeljima osposobljavanja potrebno je dovoljno vremena, prostora i resursa kako bi mogli provesti praktični i međusektorski pristup obrazovanju za okolišnu održivost posredstvom djelotvornog timskog rada svih dionika. Riječ je o međusektorskoj temi koja se odnosi na sve discipline obrazovanja i strukovnog osposobljavanja u interdisciplinarnom pedagoškom pristupu.

3.10 Zadovoljstvo je primijetiti da mladi već doprinose održivom razvoju svojih zemalja i međunarodnim klimatskim ciljevima u skladu s načelima „prihvatljivosti za okoliš” i da se aktivno pridružuju međunarodnim mrežama pokreta mladih čiji je cilj očuvanje prirode i borba protiv klimatskih promjena. Da bismo to nadopunili, potrebno je prilagoditi sve obrazovne sustave kako bismo osigurali prostor za transformativno obrazovanje koje će većem broju mladih omogućiti da svoje napore usmjere na korjenite promjene koje su nam potrebne. Prema nedavnom izvješću IPCC-a, „transformativno učenje od ključne je važnosti jer pomaže u poticanju zajedničke osviještenosti i kolektivnog djelovanja”⁽¹⁷⁾.

4. Održivi razvoj mora se smatrati kontinuiranim i sveobuhvatnim procesom učenja

4.1 Važno je prepoznati da održivi razvoj države i društva ne može postojati bez stalnog učenja te stjecanja i razumijevanja novih iskustava. U tom se pogledu održivi razvoj mora smatrati kontinuiranim procesom u okviru kojeg društvo mora naučiti živjeti na održiviji način iz okolišne, gospodarske i socijalne perspektive. Otvaranjem pristupa informacijama i podizanjem razine osviještenosti te, što je još važnije, izgradnjom kapaciteta građana i građanki za inovacije i provedbu rješenja, obrazovanje za održivost ima ključnu ulogu u preusmjeravanju našeg načina života i rada. Kako bi se mlade obrazovalo da svjesno pristupaju najsloženijim pitanjima održivog razvoja s kojima se suočavaju zajednice i države, potrebno je razviti sveobuhvatne kurikulume za uvođenje vještina kritičkog razmišljanja i informiranog donošenja odluka.

4.2 Na temelju studija i istraživanja provedenih kako bi Europska komisija pripremila Prijedlog preporuke Vijeća o učenju za okolišnu održivost, samo 13 država članica ima jasnu definiciju obrazovanja za održivi razvoj ili obrazovanja za okolišnu održivost. Žalostno je da se pojmovi „obrazovanje za održivi razvoj” i cilj održivog razvoja br. 4.7 ne primjenjuju u nekim državama članicama iako su prepoznati kao sastavni element cilja održivog razvoja br. 4 o kvalitetnom obrazovanju

⁽¹⁵⁾ Promicanje građanstva i zajedničkih vrijednosti slobode, snošljivosti i nediskriminacije putem obrazovanja – Eurydice.

⁽¹⁶⁾ Deklaracija iz Osnabrücka o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju kao pokretaču oporavka i pravednog prijelaza na digitalna i zelena gospodarstva (osnabrueck_declaration_eu2020.pdf).

⁽¹⁷⁾ Šesto izvješće o procjeni IPCC-a, izvješće radne skupine III.: *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change* (Klimatske promjene 2022.: ublažavanje klimatskih promjena), str. 2871.

i ključni pokretači svih drugih ciljeva održivog razvoja. U analiziranim izvješćima za pojedine zemlje nije se izričito postavljalo pitanje financiranja. Međutim, Italija, koja je počela preuzimati obveze u pogledu obrazovanja za održivi razvoj, jasno je navela da je nedostatak financijskih sredstava jedan od glavnih razloga zastoja u provedbi obrazovanja za održivi razvoj. Kada su vlade prisiljene raditi rezove zbog gospodarskih i energetskih kriza i kriza povezanih s troškovima života, u računicu uvijek, kao i druga socijalna područja, ulazi i obrazovanje. Nedostatak ulaganja uzrokuje različite oblike privatizacije i sistemske asimetrije, čime se narušava jednakost i pedagoška i akademska sloboda.

4.3 Na razmišljanje nas potiče i pitanje je li za uspješnu provedbu obrazovanja za održivi razvoj potrebna centralizirana strategija „odozgo prema dolje” ili postoje drugi čimbenici koji utječu na njezin uspjeh? Danska i Nizozemska nemaju nacionalnu strategiju za obrazovanje za održivi razvoj, ali njihove škole aktivno rade na toj temi. Finska ima nacionalnu strategiju, ali strahuje da se obrazovanje za održivi razvoj razlikuje među školama. Italija je obrazovanje za održivi razvoj već uključila u nacionalni kurikulum, ali se pri njegovoj provedbi na regionalnoj razini suočava s određenim izazovima. Francuska je razvila nacionalnu strategiju kojom upravljaju lokalna tijela nadležna za obrazovanje i koja se provodi u svim školama u okviru nacionalnog kurikuluma i pedagoških projekata. Tako su uključene sve razine, čime se osigurava njezin uspjeh.

4.4 Jedno od ključnih pitanja jest davanje prednosti obrazovanju za održivi razvoj. OECD je u suradnji s Europskom komisijom nedavno objavio istraživanje⁽¹⁸⁾ kojim se u cijelom EU-u i državama članicama OECD-a utvrđuju sposobnosti mladih u području okolišne održivosti. Taj novi pristup studijama i procjenama mogao bi poslati dobru poruku u pogledu određivanja prioriteta u području obrazovanja za održivi razvoj u državama članicama EU-a. Moglo bi biti korisno dodatno istražiti odnos između UN-ovih mjera za promicanje obrazovanja za održivi razvoj i OECD-ovih mjera za pomoć razvoju obrazovne politike putem Programa za međunarodnu procjenu učenika (PISA) kako bi se vidjelo postoji li asimetrija u načinu na koji ta dva skupa mjera oblikuju obrazovne sustave.

4.5 Jedna od mogućih prepreka jest provedba obrazovanja za održivi razvoj u zemljama s federativnim uređenjem. U nacionalnim izvješćima vidjeli smo da se stupanj koordinacije između nadležnog saveznog ministarstva i regionalnih vlasti razlikuje među državama članicama – Njemačka s time ima problema, dok Austrija ima mrežu koja regulira koordinaciju. Način na koji je austrijska savezna vlada uključena u inicijative odozdo prema gore primjer je koji bi mogle slijediti i druge zemlje.

4.6 Ključno je da sadašnja i buduća društva ponovno ocijene, preispitaju i redefiniiraju obrazovanje iz perspektive održivog obrazovanja i učenja, od predškolskog do sveučilišnog i šire, kako bi ono u konačnici prihvatilo načela, znanje, vještine, uvjerenja i vrijednosti povezane s održivošću u sva tri područja: ekologiji, društvu i gospodarstvu. Taj bi proces trebao biti globalan, interdisciplinaran i uključivati lokalne inicijative i širu javnost, a trebale bi ga podupirati i vlade. Međutim, pri provedbi u pojedinim zemljama potrebno je uzeti u obzir lokalna obilježja i posebne kulturne značajke.

4.7 Obrazovanjem za održivi razvoj trebalo bi širiti znanje o okolišu i njegovu stanju te pokazati koje mogućnosti postoje za prilagodbu našeg gospodarstva na način kojim se potiče davanje prioriteta dobrobiti ljudi i planeta, uz istodobno promicanje međugeneracijske jednakosti i očuvanje prirodnog okoliša. Tako prilagođeno gospodarstvo trebalo bi davati veću važnost ekološki prihvatljivim metodama upravljanja, pružati mogućnosti za poticanje pažljivog poštovanja prirodnih i kulturnih vrijednosti te se voditi vrijednostima na temelju ekološke etike odgovornosti za očuvanje okoliša za sadašnje i buduće generacije te za održivu uporabu prirodnih resursa.

4.8 Transformativno obrazovanje za održivi razvoj trebalo bi:

— biti utemeljeno na načelima i vrijednostima na kojima se zasniva održivi razvoj;

⁽¹⁸⁾ Borgonovi, F., et al. (2022.), *Young people's environmental sustainability competence: Emotional, cognitive, behavioural, and attitudinal dimensions in EU and OECD countries* (Sposobnosti mladih u području okolišne održivosti: emocionalni, kognitivni, bihevioristički i nazorom uvjetovani aspekti u državama EU-a i OECD-a), *OECD Social, Employment and Migration Working Papers* (Radni dokumenti OECD-a o socijalnim pitanjima, zapošljavanju i migracijama), br. 274, OECD Publishing, Pariz; Borgonovi, F., et al. (2022.), *The environmental sustainability competence toolbox: From leaving a better planet for our children to leaving better children for our planet*, (Instrumentarij za sposobnosti u području okolišne održivosti: od toga da svojoj djeci trebamo ostaviti bolji planet do toga da svom planetu trebamo ostaviti bolju djecu), *OECD Social, Employment and Migration Working Papers* (Radni dokumenti OECD-a o socijalnim pitanjima, zapošljavanju i migracijama), br. 275, OECD Publishing, Pariz. Ti su dokumenti pripremljeni kao podloga za predstojeću publikaciju „Prognoza OECD-a za vještine za 2023.”

- utjecati na sva tri područja održivog razvoja: okoliš, društvo i gospodarstvo;
- poticati cjeloživotno učenje i učenje u svim životnim situacijama kojim se potiču održiva, obzirna, odgovorna, proaktivna i kritična društva;
- zalagati se za visokokvalitetno obrazovanje koje ima aktivnu potporu i sveobuhvatno je u svojim pristupima;
- poticati pristupačno obrazovanje utemeljeno na pravima koje je obzirno i uključivo te kojim se slavi raznolikost;
- razmišljati globalno, ali se usredotočiti i na lokalna pitanja i kulturne značajke;
- obuhvaćati formalno, neformalno i informalno obrazovanje;
- uzeti u obzir evolucijsku prirodu koncepta održivog razvoja.

4.9 Budući da ne postoje univerzalni modeli transformativnog obrazovanja za održivost, svaka će zemlja morati odrediti vlastite prioritete i mjere u području održivog razvoja i obrazovanja, uz istinsko sudjelovanje relevantnih socijalnih partnera, organiziranog civilnog društva i drugih dionika, među ostalima i organizacija mladih. Suradničko vođenje škola i građanski odgoj imaju ključnu ulogu u oblikovanju škola kako bi se unaprijedilo obrazovanje o održivosti. Trebalo bi utvrditi ciljeve, glavne pravce djelovanja i mehanizme, uzimajući u obzir lokalne okolišne, društvene i gospodarske uvjete te kulturne značajke.

4.10 Stvaranje obrazovnog sustava za održivi razvoj podrazumijeva prijelaz s tradicionalnog obrazovanja na model usmjeren na održivost, koji bi se trebao temeljiti na širokom interdisciplinarnom znanju koje se zasniva na integriranom pristupu razvoju društva, gospodarstva i okoliša. Takvo obrazovanje trebalo bi uključivati rad na razini formalnog obrazovanja (škole, sveučilišta, napredne ustanove za osposobljavanje), neformalnog obrazovanja (osnivanje centara za osposobljavanje, seminara i okruglih stolova, upotreba medija itd.) i informalnog obrazovanja (učenje među kolegama putem događanja, razmjene mladih, projekti pod vodstvom mladih itd.). Programi obrazovanja i osposobljavanja koji uključuju obrazovanje za okolišnu održivost moraju biti dostupni i uključivi. Vlade moraju u ranoj fazi uzeti u obzir stvarnost s kojom se suočavaju mladi u nepovoljnom položaju i pobrinuti se da pronađu načine za uključivanje tih skupina.

Bruxelles, 15. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Europska građanska inicijativa – Spasimo pčele i poljoprivrednike”**(samoinicijativno mišljenje)**

(2023/C 100/07)

Izvjestitelj: **Arnold PUECH d’ALISSAC**

Odluka Plenarne skupštine:	19.5.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	24.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	15.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	168/0/2

1. Zaključci i preporuke

1.1 Uspjeh ove europske građanske inicijative pokazuje vrlo velika očekivanja europskih građana od Europske komisije. EGSO bi prvo želio čestitati organizatoru i pozdraviti predanost građana tom uspjehu, s obzirom na to koliko je teško prikupiti potrebne potpise. Stoga poziva Komisiju da precizno i konkretno odgovori na zahtjeve ove europske građanske inicijative.

1.2 EGSO izražava žaljenje zbog toga što glavni prijedlog EGI-ja, koji se sastoji od potpunog uklanjanja sintetičkih pesticida do 2035., nije prikazan u odabranom naslovu: „Spašavanje pčela i poljoprivrednika”. EGSO osim toga ističe da su mnogi pravni akti koji se odnose na pčele, oprašivače, bioraznolikost, održivu upotrebu pesticida i potporu poljoprivrednicima u agroekološkoj tranziciji u fazi pripreme ili ih je Komisija već donijela. Međutim, uviđa da te mjere nisu u potpunosti ostvarile svoje ciljeve. Stoga poziva Europsku komisiju da poduzme daljnje korake kako bi konkretno i učinkovitije ostvarila svoje ambiciozne ciljeve. Preporučuje na primjer veću potporu preciznoj poljoprivredi, digitalnoj poljoprivredi, biološkoj kontroli, robotici, ali i agroekologiji.

1.3 EGSO naglašava da je, u ključnom kontekstu održivosti sustavâ i neovisnosti u opskrbi hranom, potrebno uzeti u obzir sva tri stupa održivosti (okolišni, socijalni i gospodarski stup) te da se pritom ne smije zaboraviti na gospodarski, koji često biva zapostavljen.

1.4 EGSO također poziva Komisiju da prije donošenja bilo kakve odluke provede procjene učinka, posebno kako bi procijenila troškove inicijative za poljoprivrednu proizvodnju i gospodarstvo, da uspoređi te troškove s gospodarskim troškom koji imaju poljoprivrednici zbog gubitka bioraznolikosti.

2. Kontekst

2.1 *Europska građanska inicijativa za poljoprivredu u kojoj se više poštuju pčele, ljudi i okoliš*

2.1.1 Mehanizam europske građanske inicijative europskim građanima pruža priliku da aktivno sudjeluju u demokratskim procesima Europske unije, tražeći od Komisije da predloži novo zakonodavstvo. Kad inicijativa dobije potporu najmanje milijun građana EU-a i dosegne potrebne pragove u najmanje četvrtini država članica ⁽¹⁾, Europska komisija mora na nju odgovoriti.

⁽¹⁾ Uredba (EU) 2019/788 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. travnja 2019. o europskoj građanskoj inicijativi (SL L 130, 17.5.2019., str. 55.).

2.1.2 Budući da je inicijativa „Spasimo pčele i poljoprivrednike! U smjeru poljoprivrede koja je pogodna za pčele i zdrav okoliš” dosegla te pragove, poziva Europsku komisiju da predloži pravne akte za postupno ukidanje sintetičkih pesticida do 2035., obnovu bioraznolikosti i pomoć poljoprivrednicima tijekom te prijelazne faze.

2.2 Kontekst smanjenja broja oprašivača i gubitka bioraznolikosti u Europi

2.2.1 Zahtjevi ove europske građanske inicijative postavljeni su u kontekstu u kojem je Europa suočena s padom broja pčela. Naime, prema europskom crvenom popisu pčela brojnost svake treće vrste pčela i leptira je u padu, a svakoj desetoj prijete izumiranje⁽²⁾.

2.2.2 Međutim, 84 % europskih usjeva barem djelomično ostvaruje korist od životinjskog oprašivanja⁽³⁾, a 78 % divljih biljaka u EU-u ovisi o kukcima oprašivačima⁽⁴⁾. Stoga je njihova zaštita ključno pitanje za poljoprivrednu proizvodnju, u aktualnom kontekstu u kojem je važno osigurati prehranbenu sigurnost i neovisnost u opskrbi hranom. Osim toga, pčele su ključne za proizvodnju meda, dok je Europska unija u medu samodostatna tek 60 %. Kako bi zadovoljila potražnju, mora se oslanjati na uvozni med (od čega 28 % iz Kine) koji je lošije kvalitete od europskog meda.

2.2.3 Prema Izvješću o procjeni oprašivača, oprašivanja i proizvodnje hrane Međuvladine znanstveno-političke platforme o bioraznolikosti i uslugama ekosustava (IPBES)⁽⁵⁾, glavni uzroci smanjenja broja oprašivača su promjene u načinu upotrebe zemljišta, intenzivne poljoprivredne prakse i upotreba pesticida, onečišćenje okoliša, invazivne strane vrste, patogeni organizmi i klimatske promjene.

2.2.4 Raznoliki prehranbeni resursi (nektar i pelud) koji su dostupni u dovoljnim količinama tijekom cijele godine također su ključan čimbenik za pravilan razvoj pčela i osiguravanje redovitije proizvodnje meda za pčelare⁽⁶⁾.

2.2.5 Pad broja pčela dio je globalnog konteksta gubitka bioraznolikosti. Naime, u Globalnom izvješću o procjeni bioraznolikosti i usluga ekosustava IPBES-a⁽⁷⁾ iz 2019. utvrđeno je dosad nezabilježeno smanjenje bioraznolikosti.

2.2.6 Na temelju tih izvješća IPBES-a Nacionalni institut za istraživanja u području poljoprivrede, hrane i okoliša (INRAE) i Francuski institut za istraživanje mora (Ifremer) objavili su u svibnju 2022. zajedničko znanstveno stručno mišljenje o učincima sredstava za zaštitu bilja na bioraznolikost i usluge ekosustava⁽⁸⁾. U tom se mišljenju ističe višedimenzionalni aspekt smanjenja bioraznolikosti, kao i poteškoće u utvrđivanju relativnog udjela sredstava za zaštitu bilja u tom smanjenju zbog međuovisnosti raznih čimbenika. S druge strane, znanstvena saznanja omogućila su da se u zajedničkom znanstvenom stručnom mišljenju utvrdi jasna uzročno-posljedična veza između upotrebe sredstava za zaštitu bilja i smanjenja broja određenih populacija, što je slučaj, primjerice, kod kukaca oprašivača.

2.3 Mnogi pravni akti koji se odnose na pčele, održivu upotrebu pesticida, obnovu bioraznolikosti i potporu poljoprivrednicima u agroekološkoj tranziciji u fazi su pripreme ili ih je Komisija već donijela

2.3.1 Kad je riječ o zaštiti pčela i oprašivača, EU je 2018. pokrenuo europsku inicijativu za oprašivače, čiji je cilj riješiti problem smanjenja broja divljih oprašivača u EU-u. Sastoji se od deset mjera podijeljenih na tri prioritete teme:

- poboljšati znanje o smanjenju broja oprašivača, njegovim uzrocima i posljedicama,
- pozabaviti se uzrocima smanjenja broja oprašivača,
- informirati i uključiti cijelo društvo te promicati suradnju.

⁽²⁾ Nieto i dr., 2014. *European Red List of Bees* (Europski crveni popis pčela).

⁽³⁾ *The dependence of crop production within the European Union on pollination by honeybees* (Ovisnost proizvodnje usjeva u Europskoj uniji o oprašivanju pčela medarica).

⁽⁴⁾ Ollerton i dr., 2011. *How many flowering plants are pollinated by animals?* (Koliko cvjetnih biljaka oprašuju životinje?).

⁽⁵⁾ IPBES, 2016. *Assessment Report on Pollinators, Pollination and Food Production* (Izvješće o procjeni oprašivača, oprašivanja i proizvodnje hrane).

⁽⁶⁾ French Technical and Scientific Institute for Bees and Pollination (ITSAP), 2015. *Ressources alimentaires pour les abeilles* (Prehranbeni resursi za pčele).

⁽⁷⁾ IPBES, 2019. *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services* (Globalno izvješće o procjeni bioraznolikosti i usluga ekosustava).

⁽⁸⁾ INRAE i Ifremer, 2022. *Impacts des produits phytopharmaceutiques sur la biodiversité et les services écosystémiques* (Utjecaj sredstava za zaštitu bilja na bioraznolikost i usluge ekosustava).

Međutim, Europski revizorski sud u svojem je Tematskom izvješću 15/2020 o zaštiti divljih oprašivača u EU-u⁽⁹⁾ utvrdio da „to nije imalo znatan učinak na zaustavljanje pogoršanja stanja te da je za ostvarenje ciljeva inicijative potrebno bolje upravljanje”. I sama Europska komisija u svojem je izvješću o provedbi inicijative⁽¹⁰⁾ prepoznala da su, iako je ostvaren znatan napredak u provedbi mjera iz Inicijative, i dalje potrebni napori kako bi se riješili problemi različitih uzroka tog pogoršanja stanja.

2.3.2 Kad je riječ o smanjenju utjecaja i rizika povezanih sa sredstvima za zaštitu bilja, Komisija je pokrenula reviziju svoje Direktive o održivoj upotrebi pesticida kako bi se riješio glavni problem njezine ograničene učinkovitosti u smanjenju upotrebe pesticida te rizika za zdravlje ljudi i okoliš te je predstavila novi Prijedlog uredbe u lipnju 2022⁽¹¹⁾. Neke od ključnih mjera su sljedeće:

- pravno obvezujući ciljevi smanjenja upotrebe i rizika od kemijskih pesticida te upotrebe najopasnijih pesticida na razini EU-a za 50 % do 2030.,
- nove mjere kojima se osigurava da poljoprivrednici provode integriranu zaštitu bilja,
- zabrana svih pesticida na osjetljivim područjima, osim u slučajevima primjene izuzeća.

2.3.3 Stavljanje sredstava za zaštitu bilja na tržište u EU-u strogo je regulirano. Pravni okvir za stavljanje sredstava za zaštitu bilja na tržište u EU-u utvrđen je Uredbom (EZ) br. 1107/2009 Europskog parlamenta i Vijeća⁽¹²⁾. U skladu s tom Uredbom, procjene rizika provode se prije odobrenja aktivne tvari na europskoj razini kako bi se izbjegli potencijalni štetni učinci na zdravlje ili okoliš. Osim toga, smjernice za procjenu rizika od sredstava za zaštitu bilja za pčele (Smjernice za pčele ili „Bee Guidance Document”⁽¹³⁾) u postupku su revizije kako bi se uzela u obzir najnovija znanstvena dostignuća u tom području.

2.3.4 Kad je riječ o obnovi bioraznolikosti u poljoprivrednim područjima, EU se može osloniti, iako se to ne odnosi samo na poljoprivredna područja, na mrežu Natura 2000, Direktivu o pticama⁽¹⁴⁾ i Direktivu o staništima⁽¹⁵⁾, na kojima se temelji zakonodavstvo EU-a o očuvanju prirode. Europska komisija uspostavila je i Strategiju EU-a za bioraznolikost do 2030.⁽¹⁶⁾ Ona uključuje mjere i obveze povezane s obnovom bioraznolikosti u poljoprivrednim područjima, kako je utvrđeno u Prijedlogu uredbe o obnovi prirode⁽¹⁷⁾, koji je Europska komisija predstavila 22. lipnja 2022. Konkretno, člankom 8. Prijedloga utvrdio bi se obvezujući cilj da države članice do 2030. zaustave opadanje populacija oprašivača, a člankom 9. utvrdile bi se obveze u pogledu obnove poljoprivrednih ekosustava, kao što je cilj da do 2030. barem 10 % poljoprivrednih zemljišta u Uniji ima „obilježja krajobraza velike raznolikosti”.

2.3.5 Kad je riječ o potpori poljoprivrednicima u tranziciji, novi ZPP za razdoblje 2023.–2027. ključan je alat za postizanje ambicioznih ciljeva europskog zelenog plana i potporu poljoprivrednicima. Tematsko izvješće Revizorskog suda iz 2020. pokazalo je da doprinos trenutnog ZPP-a nije zaustavio smanjivanje bioraznolikosti na poljoprivrednim zemljištima⁽¹⁸⁾. Revizorski sud zaključio je da „način na koji Komisija prati rashode za biološku raznolikost nije pouzdan, da je učinak izravnih plaćanja u okviru ZPP-a ograničen ili nepoznat i da su Komisija i države članice davale prednost mjerama za ruralni razvoj kojima se ostvaruje slabiji učinak”. Novi ZPP uključuje nove mjere za poboljšanje njegova utjecaja na okoliš, kao što je poboljšana uvjetovanost.

⁽⁹⁾ Europski revizorski sud. Tematsko izvješće 15/2020.

⁽¹⁰⁾ COM(2021) 261 final.

⁽¹¹⁾ COM(2022) 305 final.

⁽¹²⁾ Uredba (EZ) br. 1107/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. listopada 2009. o stavljanju na tržište sredstava za zaštitu bilja i stavljanju izvan snage direktiva Vijeća 79/117/EEZ i 91/414/EEZ (SL L 309, 24.11.2009., str. 1.).

⁽¹³⁾ EFSA, 2022. *Revised guidance on the risk assessment of plant protection products on bees (Apis mellifera, Bombus spp. and solitary bees)* (Revidirane smjernice o procjeni rizika sredstava za zaštitu bilja za pčele (pčele medarice, bumbari i solitarne pčele)).

⁽¹⁴⁾ Direktiva 2009/147/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 30. studenoga 2009. o očuvanju divljih ptica (SL L 20, 26.1.2010., str. 7.).

⁽¹⁵⁾ Direktiva Vijeća 92/43/EEZ od 21. svibnja 1992. o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore (SL L 206, 22.7.1992., str. 7.).

⁽¹⁶⁾ COM(2020) 380 final.

⁽¹⁷⁾ COM(2022) 304 final.

⁽¹⁸⁾ Europski revizorski sud. Tematsko izvješće 13/2020.

2.3.6 I europski zakoni i nastojanja u drugim sektorima osim poljoprivrede mogu imati neizravan učinak na oprašivače, primjerice zakonodavni paket „Spremni za 55 %”, s obzirom na cilj EU-a da do 2030. smanji emisije ugljika za 55 % (jer na pčele utječu i klimatske promjene), Akcijski plan za postizanje nulte stope onečišćenja, kojim bi se trebala otkloniti onečišćenja zraka, vode i tla, Direktiva o obnovljivim izvorima energije i nova strategija EU-a za šume, u kojoj je utvrđen cilj Europske komisije da do 2030. posadi tri milijarde stabala diljem Europe.

3. Opće napomene

3.1 EGSO naglašava važnost europskih građanskih inicijativa kao alata za izravno sudjelovanje europskih građana. Europska građanska inicijativa doista je najmoćniji alat participativne demokracije na europskoj razini. EGSO je, kao most između organizacija civilnog društva i europskih institucija, tijekom godina ojačao položaj europskih građanskih inicijativa i povećao njihovu vidljivost u svakodnevnom radu europskih institucija. Pozdravlja činjenicu da je ovo mišljenje prvo koje je doneseno o jednoj europskoj građanskoj inicijativi, prije odgovora Europske komisije, te poziva Komisiju da precizno odgovori na iznesene zahtjeve.

3.2 EGSO izražava žaljenje zbog toga što glavni prijedlog EGI-ja, koji se sastoji od potpunog uklanjanja sintetičkih pesticida do 2035., nije prikazan u odabranom naslovu: „Spašavanje pčela i poljoprivrednika”. Ističe da su mnogi pravni akti u fazi pripreme ili ih je Komisija već donijela u pokušaju da odgovori na te zahtjeve, no uviđa da te mjere nisu u potpunosti ostvarile svoje ciljeve. Stoga poziva Europsku komisiju da poduzme daljnje korake kako bi konkretnije i brže postigla svoje ciljeve. Međutim, EGSO naglašava da je potrebno uzeti u obzir sva tri stupa održivosti (okolišni, socijalni i gospodarski stup), u ključnom kontekstu održivosti sustavâ i neovisnosti u opskrbi hranom, te provesti procjene učinka prije donošenja bilo kakve odluke, posebno kako bi se procijenili troškovi inicijative za poljoprivrednu proizvodnju i gospodarstvo.

4. Posebne napomene

4.1 Kad je riječ o zahtjevu europske građanske inicijative da je potrebno „postupno smanjiti upotrebu sintetičkih pesticida u poljoprivredi EU-a za 80 % do 2030., počevši od najopasnijih, te ih potpuno ukinuti do 2035.”:

4.1.1 EGSO upozorava da ne bi trebalo predlagati postavljanje idealističkih ili neostvarivih ciljeva u prekratkim vremenskom okviru. Ističe da Komisija već predlaže smanjenje upotrebe i rizika od kemijskih pesticida te upotrebe najopasnijih pesticida za 50 % do 2030. Općenito, protivi se postavljanju ciljeva smanjenja upotrebe pesticida koji nisu povezani s dostupnošću učinkovitih i pristupačnih alternativnih rješenja za poljoprivrednike.

4.1.2 EGSO naglašava da je regulatorni okvir za sredstva za zaštitu bilja u Europi jedan od najzahtjevnijih na svijetu u pogledu ciljeva jer mu je polazišna točka načelo nepostojanja neprihvatljivih učinaka na okoliš.

4.1.3 Prema mišljenju EGSO-a, s obzirom na to da smanjenje broja pčela medarica i divljih oprašivača ima više uzroka, izbacivanje pesticida iz upotrebe ne bi trebalo smatrati jedinim ili glavnim rješenjem za njihovo spašavanje. Ključno je pozabaviti se svim uzrocima smanjenja. Na primjer, u slučaju pčela medarica grinje *Varroa* i azijski stršljen glavni su izvor zabrinutosti za profesionalne pčelare, koji se nadaju novim rješenjima za tretiranje kako bi mogli bolje zaštititi svoje pčele.

4.1.4 EGSO upozorava na važnost pčela medarica, divljih oprašivača i drugih kukaca za poljoprivredu (oprašivanje usjeva, prirodna regulacija štetnih nametnika itd.). Kao primjer navodi program partnerstava između poljoprivrednika i pčelara od kojih svi imaju koristi, kao što je „Posvoji košnicu”⁽¹⁹⁾, koji su pokrenuli poljoprivrednici. Naime, poljoprivrednici koji su u okviru programa posvojili košnice pri provođenju fitosanitarnih postupaka kojima štite svoje nasade posebnu pozornost posvećuju zaštiti pčela. Trebalo bi razviti i programe kao što je „ApiAlert”⁽²⁰⁾, koji omogućuju praćenje smrtnosti košnica i objektivnih stvarnih uzroka njihove smrti.

4.2 Kad je riječ o zahtjevu europske građanske inicijative da se obnove prirodni ekosustavi „na poljoprivrednim područjima kako bi poljoprivreda postala pokretač oporavka biološke raznolikosti”:

⁽¹⁹⁾ Le Betteravier. *Quand 14 agriculteurs de l'Aisne deviennent apiculteurs* (Kako se 14 poljoprivrednika u Aisneu počelo baviti pčelarstvom).

⁽²⁰⁾ 20 Minutes. *Toulouse: Pour suivre la mortalité des abeilles, BeeGuard met au point un compteur vidéo sur ses ruches connectées* (Toulouse: Kako bi mogao pratiti smrtnost pčela, BeeGuard je razvio videobrojač za svoje košnice).

4.2.1 EGSO naglašava da je ljudska aktivnost, kao što su neke poljoprivredne prakse, jedan od uzroka smanjenja broja oprašivača i bioraznolikosti, ali da poljoprivreda može biti i rješenje. Na primjer, zalaže se za veću potporu projektima kao što su ponovna sadnja živica ili poticanje poljoprivrednika na uzgoj medonosnih izvora kako bi ih se posvetilo zaštiti pčela i bioraznolikosti. Nadalje, od ključne će važnosti biti osiguravanje većih naknada poljoprivrednicima za usluge ekosustava koje pružaju kako bi im se pružila potpora u provedbi takvih projekata.

4.2.2 EGSO prima na znanje snažnu ambiciju Europske komisije da poljoprivreda postane sredstvo obnove bioraznolikosti, zahvaljujući ciljevima i mjerama strategije za bioraznolikost i strategije „od polja do stola” te Prijedloga uredbe o obnovi prirode, te je zabrinut za poštovanje načela prehrabne neovisnosti EU-a.

4.2.3 EGSO smatra da bi trebalo promicati i dobrovoljno uključivanje u poljoprivredne inicijative za oprašivače ili bioraznolikost koje su se proširile po cijeloj Europi. Na primjer, u Francuskoj je Nacionalna federacija sindikata poljoprivrednika (FNSEA) objavila zbirku poljoprivrednih inicijativa za oprašivače⁽²¹⁾. U njoj su u cilju povećanja broja dobrih poljoprivrednih praksi koje pogoduju pčelama opisane dobrovoljne inicijative za oprašivače u Francuskoj i izneseni nadahnjujući, pozitivni i pragmatični primjeri. Slično je u Danskoj 2018. pokrenuta komunikacijska kampanja naslovljena *10 bee-friendly recommendations for your farm* (10 preporuka za vaše poljoprivredno gospodarstvo koje pogoduju pčelama)⁽²²⁾. Njome se promiču razne dobrovoljne prakse koje poljoprivrednici mogu primijeniti na razini svojeg poljoprivrednog gospodarstva, kao što su sadnja živica i cvjetnih traka, ili čak ograničavanje zanošenja pri upotrebi sredstava za zaštitu bilja prskanjem u odgovarajućim klimatskim uvjetima (npr. slabiji vjetar) ili upotrebom sustava za smanjenje zanošenja.

4.2.4 EGSO smatra da će se Europska komisija za obnovu prirodnih ekosustava u poljoprivrednim područjima morati osloniti na niz strategija: održavanje i obnovu agroekoloških infrastruktura, diversifikaciju usjeva kako bi se potaknula raznolikost nasada u krajoliku, razvoj agrošumarstva, ekološke poljoprivrede te proizvoda s oznakom kvalitete i podrijetla, održavanje trajnih travnjaka, smanjenje upotrebe pesticida i njihovih učinaka itd.

4.3 Kad je riječ o zahtjevu europske građanske inicijative da se provede reforma „poljoprivrede davanjem prednosti malim, raznolikim i održivim poljoprivrednim djelatnostima, podupiranjem brzog povećanja agroekološke i organske prakse te omogućavanjem neovisnog osposobljavanja poljoprivrednika i istraživanja u području poljoprivrede bez pesticida”:

4.3.1 EGSO ukazuje na postojanje izvješća u čijoj izradi je sudjelovalo 300 stručnjaka iz 23 države članice koji su analizirali potencijalne učinke budućeg ZPP-a na zaštitu i obnovu bioraznolikosti⁽²³⁾. Znanstvenici su iznijeli konkretne prijedloge za poboljšanje učinka ZPP-a na bioraznolikost i potporu poljoprivrednicima u toj tranziciji. EGSO preporučuje Komisiji i državama članicama da iz njega crpe inspiraciju u okviru reforme ZPP-a, koji je moćan alat za poljoprivrednu reformu.

4.3.2 Međutim, EGSO smatra da agroekološka tranzicija i poboljšanje bioraznolikosti nisu mogući samo iz Bruxellesa provedbom ZPP-a te naglašava važnost lokalne razine. Naime, u cilju prilagodbe posebnostima regija, potrebno je da poljoprivrednici i vlasnici zemljišta razviju i lokalna rješenja.

4.3.3 Osim toga, EGSO želi naglasiti svoju predanost pronalaženju učinkovitih alternativa kako nijedan poljoprivrednik ne bi ostao bez rješenja. Stoga bi želio da se prije svega potakne precizna poljoprivreda, digitalna poljoprivreda, biološka kontrola, robotika, ali i agroekologija, sa znatnim financijskim sredstvima za razvoj istraživanja, provedbu inovacija i njihovu primjenu u sektorima i na poljoprivrednim gospodarstvima.

4.3.4 EGSO prepoznaje važnost pčelarstva kao gospodarskog sektora koji posebno doprinosi ruralnom razvoju i očuvanju populacija na tim područjima u mnogim državama članicama. S obzirom na nedostatnu proizvodnju meda u Europi potrebno je pojačati potporu pčelarstvu i gospodarskom vrednovanju meda i drugih proizvoda košnice (pelud, vosak, matična mliječ itd.) kako bi se očuvalo profesionalno i ekološki prihvatljivo pčelarstvo koje može zadovoljiti potrebe europske potrošnje meda. EGSO također naglašava da je važno da se pčelari udruže u strukovne organizacije kako bi se bolje organizirali i učinkovitije branili interese europskog pčelarstva. Posebno bi želio da Europska komisija iskoristi priliku predstojeće revizije Direktive o medu za jačanje označivanja meda i sljedivosti kako bi se učinkovitije suzbijalo prijevare i uvoz iz trećih zemalja koji ne zadovoljavaju naše standarde, čime se slabi europska proizvodnja meda.

⁽²¹⁾ EFSA, 2022. *Recueil des initiatives agricoles favorables aux pollinisateurs* (Zbirka poljoprivrednih inicijativa za oprašivače).

⁽²²⁾ Dansko vijeće za poljoprivredu i hranu, 2018. *10 bee-friendly recommendations for your farm* (10 preporuka za vaše poljoprivredno gospodarstvo koje pogoduju pčelama).

⁽²³⁾ Pe'er i dr., 2022. *How can the European Common Agricultural Policy help halt biodiversity loss? Recommendations by over 300 experts* (Kako europska zajednička poljoprivredna politika može pomoći u zaustavljanju gubitka biološke raznolikosti? Preporuke više od 300 stručnjaka).

4.3.5 Naposljetku, kako bi se osigurala prihvatljivost agroekološke tranzicije europskim poljoprivrednicima, EGSO preporučuje Komisiji da brzo osigura recipročnost standarda kako bi se ograničilo narušavanje tržišnog natjecanja za europske poljoprivrednike.

Bruxelles, 15. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Krizna cijena hrane: uloga špekulacija i konkretni prijedlozi za djelovanje nakon izbijanja rata u Ukrajini”

(samoinicijativno mišljenje)

(2023/C 100/08)

Izvjestitelj: **Peter SCHMIDT**

Odluka Plenarne skupštine:	14.7.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika samoinicijativno mišljenje
Nadležna Stručna skupina:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	24.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	15.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	157/7/5

1. Zaključci i preporuke

EGSO:

1.1 skreće pažnju na globalnu krizu cijena hrane, koju je pogoršao rat u Ukrajini, što je dovelo do poremećaja u opskrbi osnovnim prehrambenim proizvodima kao što su pšenica i suncokretovo ulje; naglašava da kriza nije posljedica samo tog sukoba već i strukturnih i sistemskih problema koji stvaraju glad i predstavljaju prijetnju izvorima prihoda ljudi u cijelom svijetu. Hrana se ne bi smjela tretirati kao financijska imovina jer nije roba poput mnoge druge;

1.2 iako uviđa da je pitanje cijena hrane i špekulacije vrlo složeno i da uzročno-posljedične veze tih pojava treba dodatno istražiti, **postojeća struktura tržišta robe ne donosi rezultate** ni u pogledu „održivog gospodarstva kakvo trebamo” ni ciljeva povezanih s održivim razvojem, klimatskih ambicija i pravedne tranzicije iz UN-ovog Programa održivog razvoja do 2030. i europskog zelenog plana, već aktivno radi protiv njih. Ta struktura ugrožava napore da se okonča glad, da se potiču pravedni prihodi za poljoprivrednike i radnike i pravedne cijene za potrošače te da se mali i srednji prerađivači hrane i maloprodajni sektor zaštite od rizika sve veće inflacije. **Stoga ju je potrebno izmijeniti propisima kako bi se doprinijelo dobrobiti ljudi i društvenom razvoju u svrhu provedbe ciljeva održivog razvoja.** Imajući na umu da EU već ima najreguliranije tržište, očigledno je da takvu regulaciju, da bi ona bila djelotvorna, treba proširiti na globalnu razinu;

1.3 ističe potrebu za rješavanjem pitanja koncentracije u prehrambenim lancima i financijskog vlasništva; naglašava da je **globalno fizičko trgovanje žitaricama vrlo koncentrirano**. Procjenjuje se da četiri poduzeća – Archer-Daniels-Midland, Bunge, Cargill i Louis Dreyfus – kontroliraju 70 – 90 % svjetske trgovine žitaricama. Ta poduzeća nemaju oligopol samo nad svjetskom trgovinom žitaricama nego i nad informacijama o tržišnim osnovama, a usto su i izrazito financijalizirana;

1.4 napominje da fondovi čijim se udjelima trguje na burzi (ETF) i uzajamni fondovi temeljeni na indeksima, uključujući one koji su posebno povezani s hranom i poljoprivredom, otvaraju nove mogućnosti koje se uvelike koriste za financijska ulaganja i dobit te da u tim investicijskim instrumentima sve više sudjeluju pojedinačni građani putem svojih mirovinskih fondova i osobnih mirovinskih štednih računa. **Rast tih investicijskih fondova povezanih s vlasničkim kapitalom utječe na preoblikovanje poljoprivredno-prehrambenih sustava na načine kojima se daje prednost potrebama dioničara pred drugim socijalnim i okolišnim ciljevima;**

1.5 napominje da **visoke i brzorastuće cijene te tajnovitost u vezi sa zalihama stvaraju neizvjesnost i šire strah i paniku**. Strah i panika, naročito u vrijeme velike neizvjesnosti, primjerice nakon izbijanja rata u Ukrajini, uzrokuju prekomjerni rast i volatilitnost cijena, dok tržištem dominiraju trgovci koji se bave špekulativnim trgovanjem i iskorištavaju priliku za povećanje cijena;

1.6 poziva države članice i institucije EU-a da **povećaju transparentnost tržišta**, prije svega:

- izvješćivanjem o okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima i objavljivanjem nefinancijskih informacija aktera koji se bave špekulacijom. Kad je riječ o špekulaciji hranom, mora se istražiti uloga rejtinga koji se određuje prema okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima;
- svi akteri na globalnoj razini trebali bi dostavljati izvješća Sustavu informiranja o poljoprivrednom tržištu (AMIS), uključujući države i privatne aktere;
- dodatnim nadzorom nad izvanburzovnim (OTC) transakcijama;

1.7 naglašava da tržišta robnih izvedenica pružaju ključne usluge proizvođačima i korisnicima prehrambenih proizvoda, točnije omogućuju zaštitu od rizika i utvrđivanje cijena, te da je funkcioniranje tih tržišta ugroženo špekulativnim aktivnostima; potiče države članice i institucije EU-a da poduzmu mjere nužne za suzbijanje **prekomjerne špekulacije robom**, konkretno:

1.7.1 reguliranjem **tržišta budućnosnica**:

- ponovno uvesti regulaciju tržišta za izvedenice prehrambenih proizvoda, kao što je bio slučaj tijekom posljednjih nekoliko desetljeća prošlog stoljeća, jer se time zadržava funkcija budućnosnica kao zaštite od rizika. Budućnosnice su važne za poljoprivrednike radi upravljanja rizicima jer im omogućuju utvrđivanje cijene sredstava za proizvodnju i konačnog proizvoda za određeno vrijeme u budućnosti;
- uvesti stroga dnevna ograničenja na kretanje cijena i dnevna ograničenja pozicija čim aktivnosti trgovanja na tržištima robnih budućnosnica pokažu anomalije (Direktiva o tržištima financijskih instrumenata, MiFID II). Ograničenja pozicija treba rekalibrirati kako bi one odražavale istinski interes strane u transakciji u odnosu na potrebu za zaštitom od izloženosti riziku u stvarnom svijetu;
- ograničiti pristup izvedenicama/zaštiti od rizika samo na kvalificirane i informirane ulagače i trgovce koji su istinski zainteresirani za temeljnu poljoprivrednu robu;
- uvesti kratkoročne/srednjoročne/dugoročne ugovorne obveze kako bi se povećala stabilnost;
- poticati banke i financijska poduzeća da se povuku iz financijske špekulacije prehrambenim proizvodima uvođenjem povećanih kapitalnih zahtjeva kako bi se smanjio učinak poluge;

1.7.2 reguliranjem **indeksa (robni indeksi i indeksi prehrambenih proizvoda)**:

- regulirati i zabraniti robne indeksne fondove i replikaciju putem ugovora o razmjeni i putem proizvoda kojima se trguje na burzi jer se time u najvećoj mogućoj mjeri povećava veza između tržišta energije i tržišta hrane; ograničenja pozicija ne funkcioniraju kad su posrijedi trgovci robnim indeksima ili trgovci ugovorima o razmjeni jer su oni sinkronizirani;
- zaustaviti priljev javnih/uzajamnih fondova ⁽¹⁾ subjektima koje se bave špekulacijom hranom; nijedan javni akter ne bi smio trgovati izvedenicama prehrambenih proizvoda u špekulativne svrhe koje ne služe javnom interesu;
- zabraniti uključivanje poljoprivrednih proizvoda (npr. unutar fondova, ETF-ova) u portfelje institucijskih aktera (npr. mirovinski fondovi, osiguranja);
- imajući u vidu potrebu za reguliranjem tog tržišta, u budućim mišljenjima EGSO-a moraju se dodatno razraditi konkretne preporuke;

⁽¹⁾ Subjekti za zajednička ulaganja u prenosive vrijednosne papire (UCITS).

1.7.3 rješavanjem pitanja financijalizacije prehrambenog sektora kao izvora goleme zarade na teret ljudi:

- uvesti globalno oporezivanje neočekivano velike dobiti prije dividendi korporacija koje se bave trgovinom i financiranjem i porez na špekulaciju hranom⁽²⁾ kako bi se ograničilo visokofrekventno trgovanje;
- razbiti oligopole na svim razinama međunarodnog lanca trgovine hranom i financijskih interesa.

2. Kontekst – kriza cijena hrane uslijed rata u Ukrajini

2.1 Unatoč nadi da će svijet brže izaći iz krize i da će se stanje u pogledu sigurnosti opskrbe hranom početi poboljšavati nakon pandemije 2021., **glad u svijetu te je godine dodatno porasla**. Razlike u učinku pandemije i oporavku, zajedno s ograničenim opsegom i trajanjem mjera socijalne zaštite, dovele su do **povećanja nejednakosti** koje su 2021. pridonijele daljnjem nazadovanju u pogledu postizanja cilja nulte stope gladi do 2030., pri čemu su naročito pogođene žene i djeca. Procjenjuje se da je 2021. gladi bilo izloženo 702 do 828 milijuna ljudi u svijetu (tj. 8,9 odnosno 10,5 % svjetskog stanovništva), što je ukupno 150 milijuna ljudi više nego 2019., prije pandemije COVID-a 19⁽³⁾.

2.2 Aktualni **rat u Ukrajini**, u kojem sudjeluju dva velika svjetska proizvođača osnovnih žitarica, uljarica i gnojiva, te drugi vanjski šokovi remete međunarodne lance opskrbe i povećavaju cijene žitarica, gnojiva i energije. Do toga dolazi u trenutku kad se lanci opskrbe još uvijek oporavljaju od COVID-a i na njih već negativno utječu sve učestalije ekstremne klimatske nepogode, posebno u zemljama s niskim dohotkom, što ima potencijalno ozbiljne posljedice za globalnu sigurnost opskrbe hranom i prehranu. **Hrane ima dovoljno, ali je zbog sukoba došlo do privremene nestašice i ozbiljnih poremećaja u lancu opskrbe hranom i problema u distribuciji⁽⁴⁾, uključujući i na lokacijama gdje se nalaze zalihe, kao i do negativnog učinka na proizvodnju (žetvu i sadnju/sjetvu) u Ukrajini.**

2.3 Tijekom 2022. Organizacija UN-a za hranu i poljoprivredu (FAO) zabilježila je **rekordni indeks cijena hrane** s cijenama 34 % većima nego prethodne godine. Važno je napomenuti da je indeks cijena hrane FAO-a već u siječnju ove godine dosegao razine koje su bile jednake najvišim razinama iz 2008. U tom je kontekstu bilo neizbježno da će šok u opskrbi koji pogađa dvije zemlje koje su među najvećim svjetskim izvoznicama žitarica na određenoj razini destabilizirati svjetska tržišta. Međutim, **opseg i razmjer trenutčne volatilnosti cijena mogu se samo djelomično objasniti tržišnim osnovama**. Jedan od temeljnih nedostataka u prehrambenom sustavu koji je krizu u Ukrajini pretvorio u globalnu krizu sigurnosti opskrbe hranom jest netransparentna i disfunkcionalna priroda tržišta žitarica⁽⁵⁾.

2.4 U svojoj rezoluciji „Ukrajina: od pomoći do obnove – prijedlozi europskog civilnog društva” EGSO skreće pozornost na globalnu krizu cijena hrane, koju je pogoršao rat u Ukrajini, i poziva države članice i institucije EU-a da poduzmu mjere nužne za suzbijanje špekulacije robom i povećanje transparentnosti tržišta. I Europski parlament je u dvjema novijim rezolucijama pozvao na donošenje mjera za sprječavanje prekomjerne špekulacije⁽⁶⁾.

⁽²⁾ Porez na financijske transakcije koje se koriste isključivo pri špekulaciji hranom – Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Porez na financijske transakcije” (SL C 181, 21.6.2012., str. 55.).

⁽³⁾ FAO, IFAD, Unicef, WFP i SZO (2022.), *The State of Food Security and Nutrition in the World 2022* (Stanje u pogledu sigurnosti opskrbe hranom i prehrane u svijetu 2022.) Preoblikovanje prehrambenih i poljoprivrednih politika radi povećanja cjenovne pristupačnosti zdrave prehrane. Rim, FAO.

⁽⁴⁾ Statistički podaci FAO-a.

⁽⁵⁾ Organizacija IPES Food.

⁽⁶⁾ Rezolucija Europskog parlamenta od 6. srpnja 2022. o rješavanju pitanja sigurnosti opskrbe hranom u zemljama u razvoju (2021/2208(INI)) (SL C 47, 7.2.2023., str. 149.) i Rezolucija Europskog parlamenta od 24. ožujka 2022. o potrebi za hitnim akcijskim planom EU-a u cilju osiguravanja sigurnosti opskrbe hranom unutar i izvan EU-a s obzirom na rusku invaziju na Ukrajinu (2022/2593(RSP)) (SL C 361, 20.9.2022., str. 2.).

2.5 **Trenutačna struktura tržišta roba ne pogoduje ni „održivom gospodarstvu kakvo trebamo”⁽⁷⁾ ni ciljevima povezanim s održivim razvojem, klimatskim ambicijama i pravednom tranzicijom sadržanima u UN-ovom Programu održivog razvoja do 2030. i europskom zelenom planu.** Ne doprinosi ni poticanju pravednih prihoda za poljoprivrednike⁽⁸⁾ i radnike i pravednih cijena za potrošače, kao ni zaštiti prerađivača hrane (posebno MSP-ova) i maloprodajnog sektora od rizika sve veće inflacije.

3. Uloga i posljedice špekulacije robom: tržišta i mehanizmi

3.1 **Špekulacija je ulaganje u nadi da će se u budućnosti ostvariti dobit, uz rizik od gubitka.** Špekulacija robom može imati tri oblika: i. izravna kupnja ili prodaja fizičke robe, ii. kupnja ili prodaja ugovora u kojem se navodi buduća kupnja ili isporuka robe i iii. kupnja ili prodaja vlasničkog kapitala ili duga korporacije koja proizvodi robu ili njom trguje. Standardizirani ugovori o robi nazivaju se budućnosnice ili robne izvedenice i njima se trguje na tržištima robnih izvedenica, koja su uređena financijska tržišta. **Stoga se špekulacija robom može odvijati na fizičkim i financijskim tržištima roba te neizravno na tržištima dionica i obveznica.**

3.2 Na tržištima robnih izvedenica od ranih 2000-ih, nakon promjena u regulatornim okvirima kojima se uređuju ta tržišta, došlo je do velikog priljeva likvidnosti od „netradicionalnih” ulagača. **Dolazak novih trgovaca naziva se „financijalizacija” burza robe⁽⁹⁾.** Iako je povećanje likvidnosti pridonijelo dubini tržišta robnih izvedenica, što je otežalo izravno manipuliranje tržištem, **njime je uvedena i špekulativna potražnja koja nije povezana s uvjetima na tržištu fizičke robe, čime se narušava sposobnost tih tržišta da ispunjavaju ključne funkcije.**

3.3 U svojem izvornom obliku **uređena tržišta robnih izvedenica ispunjavaju dvije glavne svrhe: i. upravljanje rizikom za proizvođače i korisnike robe i ii. utvrđivanje cijena.** Upravljanje rizikom ostvaruje se zaštitom od rizika, što znači zauzimanje suprotnih pozicija na fizičkom tržištu i tržištu izvedenica, pri čemu se cijena robe određuje u trenutku uvođenja zaštite od rizika. Zaštita od rizika zahtijeva blisku vezu između tržišta robnih budućnosnica i fizičkog tržišta. Kako bi se osigurao taj bliski odnos, fizička trgovina obično se uspoređuje s cijenom izvedenica. Iako se tom praksom osigurava djelotvornost zaštite od rizika, njome se osigurava i **izravan prijenos špekulativnih pozicija s tržišta izvedenica na fizičko tržište.**

3.4 Budućnosnicama se trguje za različite mjesece dospijea. Svaka budućnosnica ima dogovorenog kupca i prodavatelja. Ponude kupaca i prodavatelja uparuje klirinška kuća burze. Uparena cijena ne plaća se u cijelosti. Umjesto toga, oba trgovca prenose jamstveni polog na račun marže koji je registriran u toj klirinškoj kući. Dobici i gubici izravno se uzimaju iz jamstvenog pologa. **Stoga je obilježje trgovanja robnim budućnosnicama velika zaduženost.**

3.5 Kad se budućnosnica približi datumu dospijea, trgovci imaju dvije mogućnosti: i. držati se ugovora i (u slučaju prodavača) insistirati na isporuci ili je (u slučaju kupca) preuzeti ili ii. zauzeti suprotnu poziciju kako bi se ugovor zaključio prije datuma dospijea. Velika većina svih robnih budućnosnica namiruje se suprotnim pozicijama. Stoga za **trgovanje robnim budućnosnicama trgovac ne mora posjedovati fizičku robu** koju prodaje ili skladišni kapacitet za preuzimanje fizičke robe koju kupuje.

⁽⁷⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Održivo gospodarstvo kakvo trebamo” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 106, 31.3.2020., str. 1.).

⁽⁸⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o „Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o nepoštenim trgovačkim praksama u odnosima među poduzećima u lancu opskrbe hranom” (COM(2018) 173 final) (SL C 440, 6.12.2018., str. 165.).

⁽⁹⁾ UNCTAD (2009.), *The Financialisation of Commodity Markets* (Financijalizacija tržišta roba), poglavlje II. Izvješća o trgovini i razvoju 2009. UNCTAD: Ženeva; UNCTAD (2011.), *Price Formation in Financialized Commodity Markets: The Role of Information* (Formiranje cijena na financijaliziranim tržištima roba: uloga informacija).

3.6 Samo burzovni posrednici mogu trgovati na registriranim burzama robe. Burzovni posrednici trguju u ime svojih klijenata i za njihovu osobnu korist. **Postoji veliko sekundarno tržište na kojem se robne izvedenice preprodaju i prepakiravaju izvan burze.** Budućnosnicama se trguje i izvan reguliranih burzi, što se naziva izvanburzovno (OTC) trgovanje, gdje se transakcije dogovaraju bez sudjelovanja klirinške kuće. **Zbog toga su robne izvedenice lako dostupne malim ulagačima**, uglavnom u obliku ETF-ova za određenu robu ili robne indekse⁽¹⁰⁾.

3.7 Zbog deregulacije tržišta robnih izvedenica i jednostavnosti trgovanja na njima, ta su tržišta vrlo likvidna, a **trgovanje robnim izvedenicama uvelike nadmašuje trgovinu fizičkom robom.** Likvidnost je ključni uvjet za utvrđivanje cijene. Utvrđivanje cijene sposobnost je tržišta da ispravno i pravodobno odražava informacije o uvjetima fizičke potražnje i ponude. Utvrđivanje cijena je moguće ako, i samo ako, svi trgovci zauzmu pozicije neovisno i isključivo na temelju svog poznavanja uvjeta fizičke potražnje i ponude, koji se nazivaju tržišne osnove. **Utvrđivanje cijena narušavaju trgovci koji zauzimaju pozicije koje nisu povezane s tržišnim osnovama.**

3.8 **Ne zauzimaju svi trgovci pozicije na temelju tržišnih osnova⁽¹¹⁾.** U akademskoj literaturi razlikuju se aktivni i pasivni trgovci. Aktivni trgovci dalje se dijele na informirane i neinformirane trgovce. **Aktivni i informirani trgovci** društva su za trgovinu robom koja trguju robnim budućnosnicama u svrhu zaštite od rizika i u špekulativne svrhe u okviru svoje osnovne djelatnosti te specijalizirani upravitelji novca (npr. fondovi za zaštitu od rizika) koji provode strategije trgovanja na temelju prikupljenih informacija o tržištu.

3.9 **Aktivni i neinformirani trgovci (trgovci na temelju pozitivnih povratnih informacija)** upravitelji su novcem koji provode strategije trgovanja koje se temelje na analizi statističkih obrazaca i malo prikupljenih informacija o tržištu ili bez tih informacija uopće. **Pasivni i neinformirani trgovci (trgovci indeksima)** institucijski su ulagači, kao što su mirovinski fondovi te mali ulagači koji ulažu u ETF-ove i žele biti izloženi širokom skupu cijena robe, uključujući poljoprivredne proizvode te energiju, minerale i metale, u svrhu diversifikacije portfelja. Izloženost se postiže repliciranjem robnih indeksa koji su srodni burzovnim indeksima.

3.10 Repliciranje indeksa podrazumijeva zauzimanje samo kupovnih pozicija koje se prenose u trenutku dospjeća budućnosnica. **Stoga su trgovci indeksima jednostrani u zauzimanju pozicija. Sinkronizirani su i među skupinama robe**, što signalizira veliku potražnju za širokim spektrom robe te dovodi do zajedničkog kretanja cijena različitih skupina robe koje nije povezano s tržišnim osnovama⁽¹²⁾.

3.11 Takve špekulativne cjenovne signale mogu pogoršati trgovci na temelju pozitivnih povratnih informacija koji procjenjuju poticaj koji tržište daje smjeru kretanja cijena. **Opredjeljivanjem za određeni smjer kretanja cijena ti mu trgovci daju dodatni poticaj, čime se ujedno ispunjavaju njihova očekivanja, što dovodi do špekulativnih balona i velike volatilnosti cijena.** Špekulativni baloni mogu potrajati, posebno ako su informacije o tržišnim osnovama ograničene, tj. u vrijeme velike neizvjesnosti te ako na tržištu dominiraju neinformirani i pasivni trgovci.

3.12 Prikupljanje informacija o tržištu skupo je i relativno skuplje od statističke analize ili brzog pregledavanja glavnih vijesti, posebno kada trgovci istodobno ulažu na više tržišta. **Informirani trgovci stoga su relativno malobrojni i obično je riječ o velikim društvima za trgovinu koja prikupljaju informacije o tržištu u okviru svojeg poslovanja s fizičkom robom.** Zbog toga su tržišta robnih izvedenica podložna pojavi špekulativnih balona, posebno u vrijeme neizvjesnosti i panike na tržištu.

⁽¹⁰⁾ Heidorn, van Huellen, Loayza-Desfontaines, Riedler, Schmaltz, i Schröder (2014.), *Flankierende Ansätze zur Verbesserung der Markttransparenz und Bekämpfung von Marktmissbrauch im Rohstoffterminhandel*, (Popratna načela za poboljšanje tržišne transparentnosti i borbu protiv zlouporabe tržišta u terminskom trgovanju sirovinama), Bundesministerium der Finanzen (BMF), Berlin, Mannheim.

⁽¹¹⁾ Van Huellen (2020.), *Approaches to Price formation in financialised Commodity Markets* (Pristupi formiranju cijene na financijaliziranim tržištima roba), *Journal of Economic Surveys*, 34(1): 219– 237. DOI: 10.1111/joes.12342.

⁽¹²⁾ Van Huellen (2018), *How financial investment distorts food prices: evidence from U.S. grain markets* (Kako financijska ulaganja narušavaju cijene hrane: dokaz s tržišta žitarica u SAD-u), *Agricultural Economics*, 49(2): 171– 181. DOI: 10.1111/agec.12406.

3.13 **Globalna fizička trgovina žitaricama vrlo je koncentrirana.** Četiri poduzeća kontroliraju otprilike 70 – 90 % svjetske trgovine žitaricama i ostvaruju prekomjernu dobit: Archer-Daniels-Midland, Bunge, Cargill i Louis Dreyfus, poznati kao ABCD ⁽¹³⁾ (poduzeće Archer-Daniels-Midland zabilježilo je najveću zaradu u gotovo 120 godina postojanja i 28 %-tno povećanje u operativnoj dobiti u odnosu na prethodnu godinu ⁽¹⁴⁾). Ta poduzeća nemaju oligopol samo nad svjetskom trgovinom žitaricama, nego i nad informacijama o tržišnim osnovama, uključujući skladištenje. **Uskladištene zalihe čuvaju se u transakcijske ili špekulativne svrhe i iz predostrožnosti.** Informacije o razinama zaliha pažljivo se skrivaju od konkurenata. Kao trgovci, ta su poduzeća okrenuta budućnosti, nastoje kupiti jeftino i prodati skupo.

3.14 **Osim toga, ta su poduzeća također iznimno financijalizirana.** Archer-Daniels-Midland i Bunge trgovačka su društva uvrštena na burzu koja su izložena pritiscima dioničara, koji daju prednost kratkoročnoj dobiti pred dugoročnim ulaganjima. Među dioničarima su fondovi za zaštitu od rizika (npr. BlackRock), investicijske banke i, u velikoj mjeri, i institucijski ulagači, kao što su mirovinski fondovi. Cargill i Louis Dreyfus društva su u privatnom vlasništvu koja, osim što trguju žitaricama, u svoja društva kćeri ubrajaju i fondove za zaštitu od rizika, banke, društva za prijevoz tereta, skladištenje, nekretnine i infrastrukturu.

3.15 **Veliki trgovci fizičkom robom** trguju i na tržištima izvedenica i na fizičkim tržištima te imaju vlastitu brokersku službu za izravan pristup tržištima robnih izvedenica. Osim toga, **imaju znatnu moć nad svojim dobavljačima i kupcima.** Ta im moć omogućuje da odgode plaćanja kako bi povećali gotovinske rezerve ili da odgode isporuke robe ako očekuju da će se cijene promijeniti u njihovu korist. **Za razliku od proizvođača i potrošača, fizički trgovci profitiraju od volatilnosti tržišta** jer velike, brze promjene cijena stvaraju prilike za prodaju pozicija koje se odnose na skladišni prostor i financijskih pozicija uz veliku dobit u kratkom vremenskom razdoblju.

3.16 **Visoke i rastuće cijene i tajnovitost u vezi sa zalihama šire strah i paniku. Strah i panika, naročito u vrijeme velike neizvjesnosti, primjerice nakon izbijanja rata u Ukrajini, uzrokuju prekomjerne razine cijena i volatilnost, dok tržištem dominiraju trgovci koji se bave špekulativnim trgovanjem i iskorištavaju priliku koju donosi povećanje cijena** ⁽¹⁵⁾. Fizički trgovci nisu zainteresirani za kratkoročne i srednjoročne intervencije jer visoke cijene povećavaju vrijednost njihovih špekulativnih i transakcijskih pozicija koje se odnose na uskladištene zalihe, koje prodaju uz golemu dobit. **Trgovci četiri poduzeća poznatih kao ABCD zabilježili su 2021. rekordno visoku ili gotovo rekordno visoku dobit.**

3.17 **Iznimno visoke cijene izazivaju strah da će doći do nestašice u ponudi i da će cijene ponuđene robe biti nepristupačne te povećavaju potražnju za skladištenjem zaliha iz predostrožnosti.** Gomilanje prehrambenih proizvoda stvaranjem zaliha iz uvoza ili uvođenjem zabrana izvoza stvara umjetne nestašice na fizičkom tržištu i dodatno potiče rast cijena. Špekulativno povećanje cijena na taj se način potvrđuje *ex post* tržišnim osnovama, ujedno ispunjavajući očekivanja. Tijekom prehrambene krize 2008. Indija je reagirala na visoke cijene žitarica uvođenjem zabrane izvoza riže, što je dovelo do naglog povećanja cijena riže. Kina trenutno skladišti velike količine kukuruza, riže i pšenice zbog zabrinutosti da bi moglo doći do nestašice ⁽¹⁶⁾. Iako vlade koje gomilaju prehrambene proizvode djeluju špekulativno, to rađe iz straha i želje da svojim građanima osiguraju pravo na hranu, a ne u svrhu profiterstva. Time se te aktivnosti jasno razlikuju od špekulacija koje provode financijski i fizički trgovci. **Gomilanje zaliha od strane vlada i potrošača reakcija je na visoke cijene hrane, a ne njihov uzrok i to ne doprinosi sigurnosti opskrbe hranom i strateškoj autonomiji ni u EU-u ni u zemljama u razvoju.**

4. Uloga trgovačkih društava i agencija za rejting prema okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima

4.1 U postupke evaluacije za nacionalne **ekološke oznake**, kao što su austrijska ekološka oznaka UZ49 ili njemačka ekološka oznaka FNG, špekulacija hranom trenutno se ne uzima izričito u obzir. Izvedenice koje se ne upotrebljavaju isključivo za zaštitu od rizika općenito govoreći su zabranjene. U području ekoloških oznaka smatra se da su lanci opskrbe

⁽¹³⁾ Murphy, Burch i Clapp (2012.), *Cereal Secrets: The World's Largest Grain Traders and Global Agriculture* (Tajna žitarica: najveći svjetski trgovci žitaricama i svjetska poljoprivreda), Izvješće o istraživanju Oxfama.

⁽¹⁴⁾ Iz izvještaja za dioničare za fiskalnu godinu od prosinca 2020. do prosinca 2021.

⁽¹⁵⁾ IFPRI

⁽¹⁶⁾ Članak Bloomberg-a

u prehrambenoj industriji previše složeni da bi se osigurao lako primjenjiv skup pravila. Na primjer, upotreba gnojiva, koja se mogu ocijeniti na različite načine ovisno o njihovom ugljičnom otisku, podaci koji nedostaju za utvrđivanje pitanja otimanja zemljišta, nepostojanje transparentnosti u pogledu špekulativnih aktivnosti trgovanja u godišnjim izvješćima itd. Zbog složenosti lanaca opskrbe ne postoje strogi kriteriji za isključenje, nego manje važni „kontroverzni kriteriji” za koje postoji veća vjerojatnost da će ih agencije za rejting tumačiti na vrlo različite načine. **U postupke evaluacije za nacionalne ekološke oznake nisu izričito uključeni primijenjeni kriteriji povezani s poljoprivrednim proizvodima. Kontroverzni kriteriji, koji se odnose na upravljanje, imaju malu ulogu u cjelokupnom postupku ocjenjivanja zbog mogućnosti različitih tumačenja. Ti kontroverzni kriteriji uglavnom obuhvaćaju poslovnu etiku, pri čemu se uzimaju u obzir špekulativna trgovina, nedostatak transparentnosti, otimanje zemljišta itd. Na primjer, u okviru jedne ekološke oznake istražuje se „kvaliteta okolišnih, socijalnih i upravljačkih standarda” fonda pri upotrebi robnih izvedenica, ali postupak i njegovi mogući ishodi ostaju nejasni i nisu javno dokumentirani.**

4.2 Ključna sastavnica rejtinga prema okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima procjena je korporativnog upravljanja (vlasništvo, kontrola, upravni odbor, računovodstvo itd.) i korporativnog ponašanja (poslovna etika i porezna transparentnost) prehrambene industrije. **Međutim, nedostaju podaci kao što su postotak špekulativnog trgovanja poljoprivrednim proizvodima koje vrše ministarstva financija ili transparentne informacije o razinama zaliha u skladišnim objektima, pa su ti elementi rijetko obuhvaćeni kriterijima upravljanja.**

4.3 **Agencije za rejting procjenjuju da je tržište hrane ranjivije od drugih sektora.** U prehrambenoj industriji klimatski rizik natprosječno je visok u usporedbi s drugim industrijama u kojima se razmatraju okolišni, socijalni i upravljački standardi jer poljoprivredno-prehrambeni sektor pridonosi problemima povezanim s klimom, a i osjetljiv je na njih (npr. porast temperature, suše, poplave itd.). Iako se posljednjih pet godina prosječni rejting poduzeća u prehrambenoj industriji prema okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima povećao, **u kategoriji prehrambenih proizvoda dominiraju poduzeća s većinskim dioničarom, pri čemu prevladava obiteljsko vlasništvo.** Ta korporativna struktura nosi rizike korporativnog upravljanja povezane sa složenom vlasničkom strukturom s različitim glasačkim pravima: ugovori o upravljanju/transakcije između društva i nositelja kontrole ili postojanje više subjekata u vlasništvu iste osobe koja ima kontrolu. Davanje prednosti osobnom obogaćivanju vlasnika u dominantnom položaju, a ne osiguravanju održive dobiti može dovesti do toga da manjinski ulagači budu izloženi rizicima koji proizlaze iz odluka koje uvelike pogoduju obiteljskim skupinama. **U industriji prehrambenih proizvoda dominira kontrolno vlasništvo: 58,4 % poduzeća koja čine indeks MSCI ACWI ima dioničara ili skupinu dioničara koji kontroliraju 30 % ili više glasačkih prava.**

4.4 Za većinu poduzeća u prehrambenoj industriji (60 %) navodi se da su iznad investicijskog razreda (BBB) rejtinga prema okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima. Gotovo dvije od deset sastavnica imaju visok ili vrlo visok rejting prema okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima. To dovodi do velikih priljeva od strane upravitelja imovinom u dionice prehrambene industrije. Cijene hrane na najvišoj su razini u posljednjih deset godina, a taj bi se trend mogao nastaviti. Međutim, ulagači su sve nenaklonjeniji industrijama koje krše okolišna, socijalna i upravljačka načela, kao što je industrija palmina ulja. **Povećat će se potražnja za izgradnjom portfelja temeljenih na robi, koji su u skladu s okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima.** Od rujna 2008. do rujna 2011. indeks FAO-a povećao se za 12 %, što je više od inflacije. Utjecaj povećanja cijena hrane na dionice bio je obilježen sljedećim značajkama: prvo, učinak mu je bio široko rasprostranjen. Rast cijena hrane imao je pozitivan učinak na proizvođače hrane, prerađivače hrane i poduzeća koja rade s robom široke potrošnje. Ovog će puta okolišni, socijalni i upravljački kriteriji biti ključni odlučujući čimbenik u odlukama o raspodjeli imovine. Slabi rezultati dionica palmira ulja tijekom rasta cijena palmira ulja 2021. primjer su tih novih razmatranja koja utječu na cijene dionica. **Međutim, kako je navedeno u točkama 4.1. – 4.4., rejtingom prema okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima ne obuhvaća se pitanje špekulacije hranom. Kad se uzmu u obzir, na primjer, vrlo špekulativno trgovanje ili prekomjerno stvaranje zaliha fizičke robe zbog čega se razine cijena povećavaju, koje je dio poslovne etike i upravljanja trgovačkog društva, ukupni rejting prema okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima mora se na odgovarajući način prilagoditi. U tom je pogledu moguće da je prosječni rejting prema okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima za prehrambenu industriju i financijska društva previsok.** To se mora detaljnije istražiti.

4.5 Visoke razine koncentracije u poljoprivredno-prehrambenom sektoru koje se brzo povećavaju jačaju industrijski model prehrane i poljoprivrede te pogoršavaju njegove socijalne i ekološke posljedice i postojeću neravnotežu moći⁽¹⁷⁾. **Divovi u upravljanju imovinom, konkretno BlackRock, Vanguard, State Street, Fidelity i Capital Group, zajedno posjeduju znatne udjele poduzeća koja dominiraju u raznim dijelovima lanca opskrbe poljoprivredno-prehrambenim proizvodima.** Kad se promatraju zajedno, tih pet društava za upravljanje imovinom posjeduju oko 10 – 30 %

(17) Izvješće organizacije IPES Food

udjela najvećih poduzeća u poljoprivredno-prehrambenom sektoru. U visoko koncentriranim segmentima tržišta, u koje spadaju sredstva za poljoprivrednu proizvodnju, trgovanje robom te prerađena i pakirana hrana, dominiraju poduzeća u kojima najveći udio u vlasništvu imaju velika društva za upravljanje imovinom⁽¹⁸⁾. Ukupni učinak tih korporativnih strategija može biti širi i dovesti do, primjerice, veće nejednakosti u prehrambenom sustavu, slabljenja inovacija u tom sektoru te veće tržišne i političke moći među vodećim poduzećima. **Potrebna su daljnja istraživanja kako bi se izgradili čvrsti temelji za usmjeravanje politika koje se tiču ulaganja povezanih s vlasničkim kapitalom u prehrambenom i poljoprivrednom sektoru.**

4.6 U slučaju ulaganja povezanih s vlasničkim kapitalom u poljoprivredno-prehrambenom sektoru brojni aspekti financijalizacije imaju važnu ulogu. ETF-ovi i uzajamni fondovi temeljeni na indeksima, uključujući one koji su posebno povezani s hranom i poljoprivredom, otvaraju nove mogućnosti za financijska ulaganja i dobit, a pojedinačni građani sve više sudjeluju u tim investicijskim instrumentima putem svojih mirovinskih fondova i osobnih mirovinskih štednih računa⁽¹⁹⁾. **Rast tih investicijskih fondova povezanih s vlasničkim kapitalom utječe na preoblikovanje poljoprivredno-prehrambenih sustava na načine kojima se daje prednost potrebama dioničara pred drugim socijalnim i okolišnim ciljevima.** Primjerice, Van Eck Vectors Agribusiness ETF najveći je poljoprivredni indeksni fond. U posljednjih deset godina ostvaruje prosječnu godišnju dobit od 8,32 %, dok se njegova neto vrijednost imovine u razdoblju od 2020. do 2021. povećala za 32 %.

5. Postojeći regulatorni okvir: izazovi i prepreke

5.1 Direktivom MiFID II (2014/65/EU) uvedeni su sveobuhvatni zahtjevi za objavljivanje i izvješćivanje kako bi se ograničilo prekomjerno špekulativno trgovanje i promicala transparentnost. Predložena su i ograničenja pozicija po mjestu trgovanja ne samo za trgovanje vrijednosnim papirima nego i za ekvivalentne OTC transakcije. Poduzeća su također obvezna mjestima trgovanja i regulatornim tijelima dostavljati dnevna izvješća o pozicijama.

5.2 **Te su mjere, prije svega ograničenja pozicija, korisne, ali je njihova djelotvornost u suzbijanju prekomjerne špekulacije na financijskom tržištu ograničena.** Usko su povezane s pitanjem uloge koju špekulacija ima u formiranju cijena. Kritika ograničenja pozicija koju upućuju civilno društvo i članovi akademske zajednice ne odnosi se isključivo na (moguću) slabu provedbu ograničenja pozicija, već i na regulatorna pitanja kao što su i. učestalost preispitivanja, ii. uzimanje u obzir indeksnih fondova pri utvrđivanju ograničenja pozicija i iii. pravila regulatornih tijela o izuzeću. Regulatorna tijela moraju se suočiti s pitanjima o tome kada se počinju primjenjivati ograničenja pozicija i zašto velik priljev kapitala u poljoprivredne proizvode tijekom posljednje dvije godine nije izazvao zabrinutost. Od ključne je važnosti i veća transparentnost regulatornih tijela.

5.3 **O svim bi transakcijama čim se provedu trebalo izvijestiti nacionalna tijela:** na svim većim burzama trebalo bi uvesti izvješćivanje o transakcijama u stvarnom vremenu (ili što je bliže moguće) za sve robne izvedenice, uključujući OTC ugovore. Što više trgovinskih transakcija treba obavljati na transparentnim platformama, a **svi bi OTC ugovori trebali biti registrirani.** Razne vrste ugovornih strana trebale bi podlijetati odgovarajućim zahtjevima za objavljivanje: sudionici na tržištu i pozicije trebali bi se kategorizirati prema vrsti subjekta (npr. banka ili fizički trgovac) i djelatnosti (npr. špekulativna ili zaštita od rizika) te podlijetati odgovarajućim zahtjevima za objavljivanje i, u skladu s tim, regulatornim ograničenjima.

5.4 **Na primjer, CFTC objavljuje samo tjedne podatke o pozicijama u trgovanju, iako postoje dnevni podaci.**

5.5 Treba uvesti ograničenja o tome koliko se cijena može povećati ili smanjiti u jednom danu, a burza bi trebala imati pravo zatvoriti tržište ako se ta ograničenja prekorače. Treba uvesti vremenski određena dnevna ograničenja cijena, prvo na opreznij, ali odgovarajućoj razini, koja bi se nakon praćenja da se utvrdi da ne dolazi do štetnih posljedica, kao što je slaba likvidnost, mogla postupno povećati.

⁽¹⁸⁾ Clapp, J. (2019.), *The rise of financial investment and common ownership in global agrifood firms* (Povećanje financijskih ulaganja i zajedničkog vlasništva u globalnim poljoprivredno-prehrambenim poduzećima), *Review of International Political Economy*.

⁽¹⁹⁾ <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09692290.2019.1597755>.

5.6 Osim toga, trebalo bi rekalibrirati ograničenja pozicija kako bi se smanjio utjecaj jednog aktera na cijene. *Ex ante* ograničenja pozicija treba objediniti na svim financijskim tržištima. Treba uvesti ograničenje broja prebacivanja ugovora u jednom danu.

5.7 Treba regulirati OTC trgovanje i registrirati transakcije u klirinškoj kući radi nadzora. Registrirane burze također bi trebale imati pravo obustaviti trgovanje ako se ne može osigurati pravilno funkcioniranje tržišta. Nijedan trgovac ne bi smio moći pozivati burzu na odgovornost za gubitke nastale zbog obustavljanja trgovanja, koje je u okviru regulatorne nadležnosti burze.

5.8 Agregirana ograničenja pozicija trebala bi se uvesti za sve vrste ugovora o izvedenicama i primjenjivati na sve ugovorne strane: **sva izuzeća od ograničenja pozicija trebala bi biti ograničena na poduzeća koja izravno posluju s fizičkom robom i koriste se burzama robe kako bi se zaštitila od rizika koji su ključni za njihovo komercijalno poslovanje.**

5.9 Trebalo bi uvesti režim oporezivanja za ograničavanje upotrebe pasivnih špekulacija, ETF-ova i visokofrekventnog trgovanja na tržištima poljoprivrednih izvedenica. Porez na financijske transakcije mogao bi se upotrijebiti i za suzbijanje prekomjernih špekulacija, dok bi se istodobno prikupljala sredstva za razvoj i za financiranje borbe protiv klimatskih promjena. Međutim, moglo bi biti presloženo oporezivati transakcije koje se izvršavaju u milisekundama. Zahvaljujući automatizaciji trgovanja prosječno trajanje trgovinske transakcije iznosi osam sekundi. Bilo bi primjerenije oporezivati burzu kao subjekt na temelju definiranih kriterija nego se baviti svakom ulaznom i izlaznom trgovinskom transakcijom.

5.10 Zbog krize u Ukrajini cijene pšenice razlikuju se na nekim lokalnim tržištima, a razlika između cijena za plaćanje u gotovini i referentnih budućnosnica na čikaškoj burzi naglo pada jer kupci pšenice oklijevaju pred najvišim cijenama koje su zabilježene od 2008. To može izbaciti iz igre poljoprivrednike, koji se već suočavaju s najgorom inflacijom troškova u poljoprivredi posljednjih godina. Taj scenarij promptnog tržišta kojemu svjedočimo zbog rata šteti trenutačnoj sposobnosti poljoprivrednika da stavljaju na tržište svoje stare, pa čak i nove usjeve pšenice. Neki uzgajivači tvrde da su njihove ponude povučene iz silosa za žitarice. Budućnosnice za pšenicu postaju apsurdne. Dolazi do velikog raskoraka između budućnosnica i prodaje u gotovini.

5.11 Kako bi se rasprava o daljnjim propisima stavila u kontekst, treba napomenuti da EU već ima najreguliranija financijska tržišta. Očigledno je da takvu regulaciju, da bi ona bila djelotvorna, treba proširiti na globalnu razinu.

5.12 **Zaključno, špekulacija na financijskom tržištu nije jedini čimbenik koji pridonosi dinamici cijena na tržištima robnih budućnosnica, a time i povećanju cijena hrane, no važan je čimbenik! Potrebna je dublja analiza regulatornih instrumenata i njihovog funkcioniranja te moguća prilagodba tijekom krize.**

6. Daljnji koraci: prijedlozi civilnog društva za djelovanje

6.1 EGSO poziva države članice i institucije EU-a da **povećaju transparentnost tržišta**, prije svega izvješćivanjem o okolišnim, socijalnim i upravljačkim standardima te objavljuvanjem nefinancijskih informacija aktera koji se bave špekulacijom. Kad je riječ o špekulaciji hranom, mora se istražiti uloga rejtinga prema okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima. Konkretnije, treba preispitati metodologije koje agencije za rejting koriste za ocjenjivanje prehrambene industrije i sudionika u prehrambenom sektoru općenito. Trenutačno je korelacija rejtinga prema okolišnim, socijalnim i upravljačkim kriterijima manja od 50 %. To dovodi do pogrešnih procjena koje imaju znatan učinak na priljeve sredstava u poljoprivredu.

6.2 Svi akteri na globalnoj razini trebali bi dostavljati izvješća Sustavu informiranja o poljoprivrednom tržištu (AMIS), uključujući države i privatne aktere, po mogućnosti putem FAO-a. Što se više zna o pričuvama hrane, to bolje. O presudne su važnosti informacije o skladištenju/tokovima pričuva na globalnoj razini. OTC transakcije treba dodatno proučiti. Svi OTC proizvodi moraju se poravnavati i registrirati putem klirinške kuće. Podaci o pozicijama raščlanjenim po klijentima trebaju se staviti na raspolaganje regulatornim tijelima.

6.3 EGSO ističe da tržišta robnih izvedenica pružaju ključne usluge proizvođačima i korisnicima prehrambenih proizvoda, točnije omogućuju upravljanje rizicima i utvrđivanje cijene, te da je funkcioniranje tih tržišta ugroženo špekulativnim aktivnostima. EGSO stoga poziva države članice i institucije EU-a da poduzmu **mjere nužne za suzbijanje prekomjerne špekulacije robom**, osobito:

6.3.1 reguliranjem **tržišta budućnosnica** za izvedenice prehrambenih proizvoda, kao što je bio slučaj tijekom posljednjih nekoliko desetljeća prošlog stoljeća jer se time zadržava funkcija budućnosnica kao zaštite od rizika. Ostale preporučene mjere uključuju:

- uvođenje strogih dnevnih ograničenja na kretanje cijena i dnevnih ograničenja pozicija čim aktivnosti trgovanja na tržištima robnih budućnosnica pokažu anomalije (MiFID II). Ograničenja pozicija treba rekalibrirati kako bi one odražavale istinski interes strane u transakciji u odnosu na potrebu za zaštitom od izloženosti riziku u stvarnom svijetu. Korisne bi bile veća transparentnost i djelotvorna provedba ograničenja pozicija;
- ograničavanje pristupa izvedenicama/zaštiti od rizika samo na kvalificirane i informirane ulagače i trgovce koji su istinski zainteresirani za temeljnu poljoprivrednu robu;
- uvođenje kratkoročne/srednjoročne/dugoročne ugovorne obveze kako bi se povećala stabilnost;
- poticanje banaka i financijskih poduzeća da se povuku iz financijske špekulacije prehrambenim proizvodima uvođenjem povećanih kapitalnih zahtjeva kako bi se smanjio učinak poluge. Primjeri velikih financijskih institucija (kao što su Deutsche Bank, ERSTE Bank, Raiffeisen Austrija itd.) koje zabranjuju špekulaciju hranom putem izvedenica pokazuju da ti akteri mogu na odgovarajući način prilagoditi svoje upravljanje;
- strožu regulativu u slučaju anomalija. Burze bi trebale uvesti pravila kojima se ograničava destabilizirajući utjecaj visokofrekventnog trgovanja⁽²⁰⁾;
- jačanje mehanizama praćenja i sankcioniranja zloupotrebe pozicija na tržištu i povećanje njihove fleksibilnosti kako bi se omogućilo pravovremeno reagiranje;

6.3.2 reguliranjem **indeksa (robni indeksi i indeksi prehrambenih proizvoda)**, posebno reguliranjem i zabranom robnih indeksnih fondova i replikacija putem ugovora o razmjeni i putem proizvoda kojima se trguje na burzi jer se time u najvećoj mogućoj mjeri povećava veza između tržišta energije i tržišta hrane. Ograničenja pozicija ne funkcioniraju kad su posrijedi trgovci indeksom robe/trgovci ugovorima o razmjeni jer su oni sinkronizirani. Nadalje, treba zaustaviti priljev javnih sredstava subjektima koji se bave špekulacijom hranom, a nijedan javni akter ne bi smio trgovati izvedenicama prehrambenih proizvoda u špekulativne svrhe koje ne služe javnom interesu. Trebala bi se uvesti i zabrana poljoprivrednih proizvoda (npr. unutar fondova, ETF-ova) u portfeljima institucijskih aktera (npr. mirovinski fondovi, osiguranja). Imajući u vidu potrebu za reguliranjem tog tržišta, u budućim mišljenjima EGSO-a moraju se dodatno razraditi konkretne preporuke;

6.3.3 **rješavanjem problema financijalizacije prehrambenog sektora** kao izvora goleme zarade na teret ljudi, npr. uvođenjem oporezivanja neočekivano velike dobiti korporacija prije isplate dividendi, kao i poreza na špekulaciju hranom⁽²¹⁾ u svrhu suzbijanja visokofrekventnog trgovanja, te ukidanjem oligopola na svim razinama lanca i financijskih interesa.

Bruxelles, 15. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

⁽²⁰⁾ <https://www.welthungerhilfe.de/welternaehrung/rubriken/wirtschaft-menschenrechte/befeuert-finanzspekulation-die-globale-ernaehrungskrise>.

⁽²¹⁾ Porez na financijske transakcije koje se koriste isključivo pri špekulaciji hranom – Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Porez na financijske transakcije” (SL C 181, 21.6.2012., str. 55.).

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Socioekonomsko stanje u Latinskoj Americi nakon krize koju je izazvao COVID-19 – uloga civilnog društva u procesu oporavka”

(samoinicijativno mišljenje)

(2023/C 100/09)

Izvjestitelj: **Josep PUXEU ROCAMORA**

Odluka Plenarne skupštine:	20.1.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za vanjske odnose
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	16.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	15.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	159/2/0

1. Zaključci i preporuke

1.1 Napore treba usredotočiti na poboljšanje dijaloga i jačanje suradnje između dviju regija uz pomoć horizontalnog pristupa i višerazinskog dijaloga.

1.2 Biregionalni odnos jača se na temelju zajedničkih vrijednosti i ciljeva. Međutim, on mora biti privlačan i u pogledu resursa, prijenosa tehnologije i rezultata te svoje socijalne dimenzije.

1.3 U okviru geopolitičkog natjecanja EU-a i Latinske Amerike uspostava strateške autonomije može potaknuti biregionalnu suradnju, predanost multilateralizmu i učvršćivanje međunarodne prisutnosti i važnosti kad su posrijedi strateška pitanja.

1.4 Jedna od najvažnijih značajki ranjivosti u Latinskoj Americi niska je kvaliteta radnih mjesta. Oporavak bi se trebao usredotočiti na promicanje otvaranja formalnijih i dostojanstvenijih radnih mjesta, poboljšanje strukovnog osposobljavanja i sektorskih politika te promicanje minimalne plaće i kolektivnog pregovaranja u okviru socijalnog dijaloga.

1.5 Europa i Latinska Amerika predane su demokraciji, vladavini prava i okolišnoj održivosti, što podrazumijeva pružanje zaštite i jamstva da će civilno društvo imati vodeću ulogu u razvoju i prevladavanju kriza te promicati dijalog nužan za novi društveni ugovor.

1.6 Od ključne je važnosti zadržati načelo „nitko ne smije biti zapostavljen”, pri čemu treba redefinirati ranjivost i promatrati je ne samo u pogledu dohotka, već i njezina utjecaja na razne skupine stanovništva: među ostalim žene, osobe s invaliditetom, starije osobe i djecu. Slobodno i demokratski organizirana civilna društva najbolji su instrument za to da ta tvrdnja ne ostane samo na riječima nego da se provede u djelo.

1.7 Zbog društvenih napetosti u Latinskoj Americi i prijetnji demokraciji diljem svijeta treba promijeniti pristup razvoju s pomoću brojnijih i boljih politika, veće uključenosti i pluralizma te razumijevanja dubokih izvora nezadovoljstva kako bi se te politike usmjerilo prema socijalnoj dobrobiti. Europa i Latinska Amerika mogu biti partneri u savezu za demokraciju, održivost, socijalnu pravdu i multilateralizam ⁽¹⁾.

1.8 Europa i Latinska Amerika trebale bi biti partneri u savezu u okviru kojega bi se branila demokracija, stvarala pravednija i ravnopravnija gospodarstva i društva, jačao multilateralizam i u potpunosti vodilo računa o zaštiti okoliša. Taj savez iziskuje potpuno priznavanje i sudjelovanje, među ostalim, organiziranog civilnog društva, organizacija za ljudska prava, sindikata i poslovnih organizacija te udruga za zaštitu okoliša.

2. Opće napomene

2.1 U Latinskoj Americi gospodarski rast postupno usporava nakon završetka ciklusa rasta na temelju sirovina. Prije krize uzrokovane koronavirusom prosječni rast iznosio je samo 0,3 %. Naime, razdoblje 2014.–2020. bilo je razdoblje najnižeg gospodarskog rasta u sedam desetljeća, dok je državni dug dosegnoo rekordne razine.

2.2 Zdravstvena kriza uzrokovana koronavirusom imala je teške posljedice u tom području, u kojemu je broj slučajeva zaraze i smrtnih slučajeva premašio svjetski prosjek. To je znatno opteretilo zdravstvene sustave, koji su i ranije imali poteškoća u suočavanju s endemskim bolestima, pa čak i u osiguravanju primarne skrbi ⁽²⁾. Kriza uzrokovana COVID-om 19 samo je naglasila negativne učinke politika koje su provođene tijekom desetljeća (među ostalim smanjenje proračuna za zdravstvo, smanjenje broja osoblja, smanjenje ulaganja u infrastrukturu), a koje su se pokazale neučinkovitima u suočavanju s izazovom koji je prouzročio virus.

2.3 Suočena s pandemijskom krizom većina zemalja djelovala je preventivno uvođenjem ograničenja kretanja i pripremom potpora i novčane pomoći za osjetljive sektore. Osim toga, provedene su dosad nezabilježene protucikličke fiskalne i monetarne politike ⁽³⁾. Unatoč tome, zabilježeni su veliki ljudski i ekonomski gubici i veliko smanjenje socijalne uključenosti zbog strukturnih slabosti i proračunskih ograničenja za mjere kojima se odgovorilo na pandemiju.

2.4 Prosječna inflacija u regiji, koja je u porastu, 2021. dosegla je 9,8 %. Dodatno pogoršana posljedicama rata, očekuje se da će u 2022. porasti na 11,2 % ⁽⁴⁾. To dovodi do povećanja razlika koje ograničavaju razvoj.

2.5 Latinska Amerika suočava se s takozvanim „razvojnim zamkama” ⁽⁵⁾

2.5.1 Za izlaz iz zamke u koju je upala produktivnost potrebne su diversificirane gospodarske strukture i sofisticiraniji proizvodi i usluge. Povratak na proizvodnju primarnog sektora ne osigurava dovoljnu integraciju u globalne lance vrijednosti i stvara malo poticaja za ulaganja. Osim toga, pandemija je posebno pogodila mikro- te mala i srednja poduzeća, koja imaju više poteškoća u uvođenju novih tehnologija, dok rat slabi poljoprivredni sektor.

2.5.2 Prevladavanje zamke socijalne ugroženosti podrazumijeva potrebu za jačanjem institucija rada i socijalne zaštite u područjima u kojima je potrebno stvoriti više kvalitetnijih i uključivijih formalnih radnih mjesta kako bi se prekinuo začarani krug ugroženosti, nestabilnih prihoda i slabe socijalne zaštite.

⁽¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Održivi lanci opskrbe i dostojanstven rad u međunarodnoj trgovini” (razmatračko mišljenje) (SL C 429, 11.12.2020., str. 197.); Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Novi okvir za sporazume o slobodnoj trgovini, sporazume o gospodarskom partnerstvu i sporazume o ulaganjima kojim se jamči stvarno sudjelovanje organizacija civilnog društva i socijalnih partnera te osigurava osviještenost javnosti” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 290, 29.7.2022., str. 11.).

⁽²⁾ Unesco, *COVID-19 and vaccination in Latin America and the Caribbean: challenges, needs and opportunities* (COVID-19 i cijepljenje u Latinskoj Americi i na Karibima: izazovi, potrebe i mogućnosti), 2021.

⁽³⁾ OECD, *Latin American Economic Outlook 2020* (Gospodarski izgledi za Latinsku Ameriku 2020.), 2021.

⁽⁴⁾ Podaci MMF-a.

⁽⁵⁾ OECD, *Latin American Economic Outlook 2021* (Gospodarski izgledi za Latinsku Ameriku 2021.), 2022.

2.5.3 Rješavanje problema institucijske zamke zahtijeva bolje institucije i politike uključivanja kako bi se ponovno uspostavilo povjerenje, poboljšala kvaliteta javnih usluga i odgovorilo na težnje široke srednje klase te kako bi se osigurala snaga za odupiranje populističkim i autoritarnim tendencijama.

2.5.4 Zamka ekološke ranjivosti leži u naklonjenosti proizvodnji u sektorima s intenzivnim korištenjem prirodnih resursa i podrazumijeva snošenje visokih troškova prilagodbe modela koji karakteriziraju visoke emisije ugljika i iskorištavanje neobnovljivih resursa.

2.6 Strukturni problemi i razvojne zamke⁽⁶⁾ utječu na oporavak gospodarstva i zapošljavanja. Regionalni BDP smanjio se za 6,8 % u 2020. ⁽⁷⁾ Prosječni rast 2021. u regiji iznosio je 6,1 %, a očekuje se da će 2022. biti samo 2,1 %, što se smatra nedovoljnim za nadoknadu sve većih strukturnih slabosti. Stanje se pogoršava zbog krize uzrokovane ruskom agresijom na Ukrajinu i rasta cijena fosilnih goriva, poljoprivrednih inputa i hrane, iako su neke zemlje povećale svoju ponudu primarnih proizvoda za izvoz.

3. Socijalne i gospodarske posljedice pandemije i rata

3.1 Od 22 milijuna izgubljenih radnih mjesta u 2020. još uvijek nije nadoknađeno 4,5 milijuna, osobito za niskokvalificirane radnike, žene i mlade te neformalno zaposlene osobe. Od 2019. do 2020. stopa sudjelovanja žena u zaposlenosti smanjila se s 51,4 % u 2019. na 46,9 % u 2020. Gubitak radnih mjesta u domaćem sektoru (20,9 %) zahvatio je 2019. između 11 i 13 milijuna žena. ⁽⁸⁾

3.2 Regija je izgubila više od deset godina u pogledu smanjenja siromaštva i mogla bi se naći suočena s još jednim izgubljenim desetljećem⁽⁹⁾. U 2021. stopa siromaštva dosegla je 32,1 %, a stopa ekstremnog siromaštva 13,8 %. Broj siromašnih osoba iznosi 201 milijun, a broj osoba u ekstremnom siromaštvu povećao se s 81 na 86 milijuna.

3.3 Zdravstvena i inflacijska kriza ukazuje na ranjivost stanovništva sa srednjim dohotkom, koje karakterizira niska razina doprinosa za socijalno osiguranje i niska pokrivenost socijalnim osiguranjem bez doprinosa⁽¹⁰⁾. Siva ekonomija se smanjila, ali i dalje stvara 140 milijuna radnih mjesta, na kojima rade prije svega radnici u poljoprivredi, žene i mladi. To za njih znači veću ranjivost i manju društvenu mobilnost, a za državu manju mogućnost naplate poreza i zaštite ljudi.

3.4 Pandemija je jako utjecala na djecu i mlade jer je ograničila zaštitu koju pruža obrazovanje u učionici: 114 milijuna djece nije pohađalo školu u određenom razdoblju, koje je u nekim zemljama potrajalo i do dvije godine. Razlike u pogledu povezanosti, digitalnih vještina i sposobnosti obitelji da se suoče s prisilnom digitalizacijom stvorile su jaz između učenika iz obitelji s visokim dohotkom i onih iz obitelji s niskim dohotkom koji je ekvivalentan dvjema godinama obrazovanja⁽¹¹⁾. Osim toga, povećao se teret pružanja skrbi za žene. Pogođene su i osobe s invaliditetom, njih oko 85 milijuna. Nedostatak dostupnih informacija, kao i diskriminacija u području zdravstvene skrbi, dodatno pridonose pogoršanju slabe socijalne uključenosti, koju još ugrožava i inflacija.

3.5 Zbog ograničenja u opskrbi koncentriranoj na sjevernoj polutki, zemlje Latinske Amerike dobile su pristup cjepivima u okviru bilateralnih pregovora i primile 93 milijuna doza u okviru programa COVAX. EU je izvezao više od 130 milijuna doza, a države članice donirale su još 10 milijuna doza⁽¹²⁾. Unatoč poteškoćama regija je u prosjeku dostigla 63,3 % procijepljenosti dvjema dozama. Iako brojka u nekim zemljama doseže 89 %, u drugima ne doseže ni 1 %⁽¹³⁾.

⁽⁶⁾ *Idem.*

⁽⁷⁾ ECLAC, *Economic Survey of Latin America and the Caribbean* (Gospodarska studija Latinske Amerike i Kariba), 2021.

⁽⁸⁾ ILO, *Workplace Panorama* (Panorama radnih mjesta), 2022.; ECLAC, *Social Panorama of Latin America* (Socijalna panorama Latinske Amerike), 2021.

⁽⁹⁾ ECLAC, 2021., *op. cit.*

⁽¹⁰⁾ Nieto Parra, *Desarrollo en transición en América Latina en tiempos de la COVID-19* (Razvoj Latinske Amerike u tranziciji u vrijeme pandemije bolesti COVID-19), Fundación Carolina, 2020.

⁽¹¹⁾ Unesco, *Responding to COVID-19: Education in Latin America and the Caribbean* (Odgovor na COVID-19: Obrazovanje u Latinskoj Americi i na Karibima), 2021.

⁽¹²⁾ 2.12.2021. – Sastanak čelnika i čelnica EU-a te Latinske Amerike i Kariba: udruženim snagama za održiv oporavak nakon pandemije bolesti COVID-19 – priopćenje za medije predsjednika Charlesa Michela i predsjednice Ursule von der Leyen.

⁽¹³⁾ *Our World in Data* (Naš svijet u podacima).

4. Zaoštavanje društvenih nemira

4.1 Socijalni nemiri koji su 2019. potresali više zemalja nisu u potpunosti prevladani. Neke napetosti su se povećale i još će se pogoršati s porastom cijena hrane. Ljutnja građana povezana je s niskom kvalitetom javnih politika, korupcijom, ranjivošću srednje klase, socijalnom isključenošću i nesigurnošću. Socijalna očekivanja nastala u prvom desetljeću 21. stoljeća nisu ispunjena i jaz između građana i institucija se povećao. Rezultati regionalnog izbornog ciklusa 2020.-2022. pokazuju trend promjena, što predstavlja velik izazov za izabrane predsjednike.

4.2 Ta je regija jedna od najneravnopravnijih u svijetu. Između 2019. i 2020. slojevi stanovništva s visokim i srednje visokim dohotkom smanjili su se za 1 %, a slojevi sa srednjim i srednje niskim dohotkom za 3,5 %, dok su se slojevi s niskim dohotkom (dohotkom koji je manje od 1,8 puta veći od praga siromaštva) povećali za 4,7 %, a siromašni i ekstremno siromašni sloj povećao se za 3,3 %⁽¹⁴⁾.

4.3 Drugi čimbenik nezadovoljstva jest nesigurnost s kojom se suočavaju latinskoamerički građani, posebno u gradovima. Nasilje bi svakako moglo biti povezano s organiziranim kriminalom, nezakonitom trgovinom i nesposobnošću država da ih obuzdaju⁽¹⁵⁾. Međutim, ne radi se samo o kriminalu; postoji i socijalno nasilje, koje je povezano s ekstremnim siromaštvom i iziskuje javne politike za stvaranje dostojanstvenih radnih mjesta i promjene u kvaliteti obrazovanja za sve, ali i političko nasilje kojim se potiče diskvalifikacija protivnika i tako pokušava očuvati moć. Izrazito zabrinjavajuće nasilje nad sindikalistima, novinarima, borcima za zaštitu okoliša i ljudskih prava te poduzetnicima također se povećalo tijekom pandemije i prosvjeda.

4.4 U skladu sa zaključcima posljednjeg sastanka EuroLata, na kojem je istaknuta potreba za većom zaštitom pravosudnih djelatnika, bila bi korisna evaluacija projekta COPLA (Kazneni sud Latinske Amerike i Kariba).

4.5 Jedan od strukturnih izazova osjetljivost je na klimatske promjene: regija je jedna od najteže pogođenih, s gospodarskim posljedicama i do 85 852 milijuna EUR godišnje. Te bi posljedice trebalo uzeti u obzir u njihovim socijalnim dimenzijama, uključujući nesigurnost opskrbe hranom i katastrofe do kojih sve češće dolazi.

4.6 Nesigurnost, siromaštvo i autoritarni režimi potaknuli su masovnu migraciju ljudi diljem kontinenta. Vulnerabilnost tih migracijskih procesa i postupaka azila dovela je do humanitarne krize, koja nije primjereno riješena i koja zahtijeva regionalni pristup.

4.7 Demokracije su u ranjivom položaju. Elite, političke stranke i parlamenti pate od krize legitimiteta i povjerenja, što je u kombinaciji s percepcijom korupcije i visokim razinama rascjepkanosti i polarizacije dovelo do nefunkcioniranja mehanizama kolektivnog donošenja odluka i pregovaranja⁽¹⁶⁾. Trenutačno stanje nestabilnosti u svijetu još više naglašava prijetnju od autoritarizma i potrebu za jačanjem demokracija.

5. Ususret novom socijalnom paktu

5.1 Unatoč nezadovoljstvu i slabom povjerenju u sustav građani su spremni sudjelovati u političkim promjenama na ulicama i na izborima. U tim gibanjima važna je uloga mladih i žena: njihovo sudjelovanje u političkom prostoru je dragocjeno. Važno je promicati model institucionaliziranog socijalnog dijaloga poput onog koji već postoji u Europi i učvrstiti sadašnju suradnju s Europskim gospodarskim i socijalnim odborom i Međunarodnim udruženjem gospodarskih i socijalnih vijeća.

5.2 Građani moraju imati ključnu ulogu u promjenama, a treba i ojačati mehanizme javne rasprave i sudjelovanja, osiguravajući njihovu dostupnost i zaštitu. Potrebno je ponovno pridobiti povjerenje građana s pomoću oblikovanja otvorenih i uključivih politika te osigurati jasne komunikacijske strategije i sustave socijalne nadoknade. Također je potrebno ojačati odgovornost i evaluaciju politika i njihovih učinaka.

⁽¹⁴⁾ ECLAC, 2021., *op. cit.*

⁽¹⁵⁾ UNODC, *Global Study on Homicide* (Globalna studija o ubojstvima), 2019.

⁽¹⁶⁾ Organizacija International IDEA, *The State of Democracy in the Americas 2021* (Stanje demokracije u objema Americama u 2021.), 2021.

5.3 Novi socijalni ugovor može se postići: s pomoću transverzalnih sporazuma između socioekonomskih skupina, između teritorija i između generacija; poticanjem otporne i održive proizvodne strategije za otvaranje kvalitetnih radnih mjesta te zelenu i digitalnu transformaciju. To ujedno iziskuje sveobuhvatne i djelotvorne sustave socijalne zaštite te održiviji model financiranja razvoja. Time bi trebalo osigurati poštovanje prava, dostojanstvena radna mjesta uz minimalne plaće dostatne za život, kolektivno pregovaranje, univerzalnu socijalnu zaštitu te pravedne mjere za klimatsku i tehnološku tranziciju, dogovorene u okviru socijalnog dijaloga.

5.4 Za novi socijalni pakt potrebna je stabilna i fiskalno održiva politika javnih rashoda. Kratkoročno su važne mjere međunarodne suradnje te povećanje likvidnosti i njezino usmjeravanje u zemlje sa srednjim dohotkom, kao i otpis duga za zemlje s niskim i srednjim dohotkom. Time se pridonosi jačanju javnih prihoda kroz učinkovitiju naplatu poreza. Srednjoročno je potrebno ojačati progresivno i učinkovito oporezivanje kako bi se pokrili stalni troškovi aktivne socijalne politike. Bit će potreban i međunarodni konsenzus za restrukturiranje državnog duga. Dugoročno je potrebno povećati udio poreza i njihovu digitalnu naplatu te ekološko oporezivanje. Potrebna je i međunarodna suradnja kako bi se smanjili utaja i izbjegavanje plaćanja poreza ⁽¹⁷⁾.

5.5 S tim u vezi ključno je razviti socijalno tržišno gospodarstvo u regiji, s obzirom na njegovu ključnu ulogu u razvoju uključivog i otpornog sustava proizvodnje. U tu je svrhu potrebno stvoriti odgovarajuća tržišta i distribucijske kanale ⁽¹⁸⁾. Važno je prepoznati i ojačati ulogu unutarnjih savjetodavnih skupina u praćenju sporazuma o slobodnoj trgovini ⁽¹⁹⁾.

6. Savez s Europskom unijom

6.1 U okviru politike razvojne suradnje EU-a prepoznaje se potreba za primjenom novih modaliteta koji nadilaze paradigmu Sjever-Jug i pružanje službene razvojne pomoći (ODA) usvajanjem novih oblika partnerstva s više dionika i na više razina ⁽²⁰⁾. Instrument za susjedstvo, razvoj i suradnju odgovara na potrebu za poboljšanjem fleksibilnosti u geografskoj ili tematskoj raspodjeli sredstava te za suočavanjem s globalnim izazovima i izradom plana za ciljeve održivog razvoja. Cilj je strategije Global Gateway povezati svijet na pametan, čist i siguran način u digitalnom, energetskom i prometnom sektoru te ojačati zdravstvene, obrazovne i istraživačke sustave. Tim se promjenama EU-u nastoje osigurati potrebni resursi i alati za usklađivanje njegovih vrijednosti i interesa u sve složenijem, osporavanijem i međusobno povezanim međunarodnom kontekstu.

6.2 Kako bi se izradile strategije, pokrenuta je inicijativa Tim Europa, čiji je cilj objediniti napore europskih institucija, država članica i njihovih provedbenih agencija te institucija za financiranje razvoja.

6.3 U okviru europske suradnje nastoji se prevladati klasifikaciju prema dohotku po glavi stanovnika i usvaja se koncept „tranzicijskog razvoja”, koji je primjereniji potrebama regije. Međutim, i dalje je prisutan izazov poboljšanja dijaloga i sposobnosti komunikacije o važnosti odnosa s tom regijom i njegovih prednosti.

6.4 U ovom trenutku s brojnim iznimno ozbiljnim izazovima na globalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini važno je istaknuti da bi Europa i Latinska Amerika mogle biti idealni partneri u savezu u okviru kojega bi se branila demokracija, stvarala pravednija i ravnopravnija gospodarstva i društva, jačao multilateralizam i u potpunosti vodilo računa o zaštiti okoliša. Treba naglasiti da taj savez ne bi bio održiv bez potpunog priznavanja i sudjelovanja, među ostalim, organiziranog civilnog društva, organizacija za ljudska prava, sindikata i poslovnih organizacija te udruga za zaštitu okoliša.

⁽¹⁷⁾ ECLAC, *Fiscal, Panorama of Latin America and the Caribbean 2021* (Porezno okruženje u Latinskoj Americi i na Karibima 2021.), 2021.

⁽¹⁸⁾ Europska komisija, Akcijski plan EU-a za socijalnu ekonomiju, 2021.

⁽¹⁹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Održivi lanci opskrbe i dostojanstven rad u međunarodnoj trgovini” (razmatračko mišljenje) (SL C 429, 11.12.2020., str. 197.); Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Novi okvir za sporazume o slobodnoj trgovini, sporazume o gospodarskom partnerstvu i sporazume o ulaganjima kojim se jamči stvarno sudjelovanje organizacija civilnog društva i socijalnih partnera te osigurava osviještenost javnosti” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 290, 29.7.2022., str. 11.).

⁽²⁰⁾ Sanahuja, Ruiz Sandoval, E., *La Unión Europea y la Agenda 2030 en América Latina: políticas de cooperación en una región de „desarrollo en transición”* (Europska unija i Program održivog razvoja do 2030. u Latinskoj Americi: politike suradnje u regiji u „tranzicijskom razvoju”), Fundación Carolina, 2019.; Novi Europski konsenzus o razvoju, 2017., Višegodišnji financijski okvir 2021-2027., 2018.

7. Potpora oporavku u suradnji s civilnim društvom

7.1 U 2020. došlo je do promjena u strukturi izvora izravnih stranih ulaganja. Do 2019. europska poduzeća bila su glavni ulagači u regiji i činila su 55 % izravnih stranih ulaganja. Međutim, 2020. europska ulaganja pala su za 49 %, a ulaganja iz regije za 35 %, u usporedbi s padom od 4 % za ulaganja iz SAD-a⁽²¹⁾ i rastom kineskih ulaganja.

7.2 Europska strategija za izlazak iz krize temelji se na poboljšanju njezina gospodarskog modela s pomoću europskog zelenog plana i sredstava iz instrumenta Next Generation EU. Ti su aspekti ključni za biregionalnu strategiju, a izgradnja instrumenata koji bi poticali energetske, digitalne, zelenu i društvenu tranziciju donijet će mnoge koristi objema regijama.

7.3 Nužno je osnažiti trgovinske odnose s Europom kroz već potpisane sporazume ili sporazume s Mercosurom, Čileom i Meksikom. Tim sporazumima ne samo da se jača trgovina, već se njima može utjecati na kvalitetu zapošljavanja i njegovu socijalnu funkciju, prijenos tehnologije i prelazak na održivost. Cilj je promicanje trgovinskog partnerstva koje se razlikuje od onih s drugim partnerima u pogledu kvalitete i dugoročne održivosti, ali i profitabilnosti, za razliku od drugih modela međunarodnih odnosa usmjerenih u korist jedne strane i neodgovornih. Međutim, trgovinski sporazumi moraju biti usmjereni na ljude i njihova temeljna prava, dostojanstven rad i solidarnost s najranjivijim skupinama, poštovanje okoliša, obranu demokracije i učinkovito ostvarivanje prava. Njegovi glavni aspekti jesu:

7.4 Privlačenje ulaganja kojima se podupire postizanje ciljeva održivog razvoja, s multilateralnim regulatornim okvirom kako bi se to postiglo, s naglaskom na kvaliteti života ljudi, njihovim pravima, dostojanstvenom zapošljavanju, uključenosti, održivosti i obrani demokracije. Poželjna je i intenzivnija suradnja u projektima i pozitivna provedba Europskog strateškog kompasa kako bi se postigli zajednički ciljevi.

7.4.1 Digitalizacija kao prilika za razvoj. Latinska Amerika na srednjem je stupnju razvoja u pogledu digitalizacije, no njezina je stopa rasta najniža među zemljama u usponu. U digitalnom području spajaju se digitalno partnerstvo EU-a i Latinske Amerike i Kariba, povezano s postavljanjem transatlantskog optičkog kabela (EllaLink), i strategija povezivosti Europske unije Global Gateway. Snažna potpora procesima digitalizacije mora učvrstiti njezinu socijalnu dimenziju i jačanje poduzeća.

7.4.2 Promicanje formalnog gospodarstva i izbjegavanje neformalnog zapošljavanja⁽²²⁾. Multilateralni sporazumi uključuju posebne klauzule kojima se zahtijeva usklađenost sa sporazumima Međunarodne organizacije rada, kao i jamčenje prava, sprečavanje dječjeg rada i jačanje inspekcije rada. Te klauzule imaju pozitivan učinak na izgradnju kapaciteta u andskim zemljama s kojima su potpisani sporazumi⁽²³⁾.

7.4.3 Izravno podupiranje boljeg, kvalitetnijeg i šireg obrazovanja na svim razinama te jačanje obrazovnih i znanstvenih mreža s Europom. Program Erasmus Mundus sredstvo je koje se može dodatno iskoristiti za povezivanje sveučilišta.

7.4.4 EU je 2021. započeo postupak preispitivanja svoje trgovinske politike i jačanja svojeg pristupa trgovini i održivom razvoju. Potvrdio je da mu je cilj otvorena, održiva i odlučna trgovinska politika, uz uključivanje dimenzije održivog razvoja. To pak, pored promicanja konkurentnosti između proizvodnih sektora i gospodarskih subjekata (velikih, srednjih i malih), mora ići ruku pod ruku s promicanjem vrijednosti i načela kao što su demokracija te sva ljudska, kulturna, rodna,

⁽²¹⁾ Izvješće ECLAC-a, *Foreign Direct Investment in Latin America and the Caribbean 2021* (Izravna strana ulaganja u Latinskoj Americi i na Karibima 2021.), 2021.

⁽²²⁾ Vidjeti Europski konsenzus o razvoju (2006.), Komunikaciju Europske komisije o promicanju dostojanstvenog rada za sve (2006.), Plan za promjenu Europske komisije (2011.), Novi europski konsenzus o razvoju (2017.), Radni dokument službi Komisije *Promote decent work worldwide. Responsible global value chains for a fair, sustainable and resilient recovery from the COVID-19 crisis* (Promicanje dostojanstvenog rada u cijelom svijetu. Odgovorni lanci vrijednosti za pravedan, održiv i otporan oporavak od krize uzrokovane bolešću COVID-19), Europska komisija (2020.), novi Instrument Europske unije za susjedstvo, razvoj i međunarodnu suradnju (2020.).

⁽²³⁾ Fairlie Reinoso, A., *Nuevos retos para el Acuerdo Comercial Multipartes de la Unión Europea con Perú, Colombia y Ecuador* (Novi izazovi za multilateralni trgovinski sporazum Europske unije s Peruom, Kolumbijom i Ekvadorom); Fundación Carolina i fundacija EU-LAC, 2022.

okolišna, radnička i sindikalna prava. Organizirano civilno društvo obiju regija trebalo bi aktivno sudjelovati u jačanju odnosa putem virtualnih tematskih sastanaka i/ili sastanaka uz fizičku prisutnost, s ambicioznijim rasporedom i provedbenim planom.

7.4.5 Europska unija nastoji postići klimatsku neutralnost do 2050. i predvoditi u globalnim naporima za zaštitu i ekološki oporavak planeta ⁽²⁴⁾. Promicanje tih ciljeva u europskoj trgovinskoj politici u cilju ambicioznije suradnje u području okoliša ⁽²⁵⁾ važno je za trgovinske odnose s Latinskom Amerikom i za jačanje civilnog društva koje se suočava s brojnim prijetnjama kako zbog osjetljivosti na klimatske promjene tako i zbog sukoba s nasilnim akterima. Od ključne je važnosti zaštititi te osobe i one koji brane ljudska prava, sindikaliste i novinare te poticati vlade Latinske Amerike da se obvežu na jamčenje njihova integriteta.

7.4.6 Inicijativom Tim Europa podupiru se naponi za sprečavanje krčenja šuma u Amazoniji, a u novoj fazi programa EUROCLIMA+ dodijelit će se 140 milijuna EUR za potporu obvezama u okviru Pariškog sporazuma. Međutim, Latinska Amerika usmjerila je samo 15 % ulaganja iz proračuna u gospodarski oporavak nakon pandemije, od čega se manje od 6,9 % odnosi na zeleni oporavak. Ključno je podržati regiju kako bi se stvorilo ekološko oporezivanje, kao i zelena javna potrošnja i privatna ulaganja. Također je poželjno ojačati savez za odgovorno upravljanje strateškim sirovinama i osigurati održiv prijenos tehnologije iz europskog stručnog znanja i iskustava.

7.4.7 Za partnerstvo Europske unije s Latinskom Amerikom potreban je sporazum s Mercosurom, zajedničkim tržištem od 780 milijuna potrošača, na osnovi kojega bi se BDP mogao povećati za 1,5 % u Brazilu ili do 10 % u Paragvaju. Aspekti zaštite okoliša moraju biti korak naprijed prema biregionalnim partnerstvima nove generacije. Trebalo bi ostvariti napredak u potrazi za održivim sustavima koji bi uključivali certifikate o zaštiti okoliša za neke vrste proizvodnje i zrcalne klauzule. Uspjeh EU-a u oblikovanju te dimenzije značit će strateško jačanje njegove vizije globalnog razvoja i njegova strateškog potencijala.

Bruxelles, 15. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

⁽²⁴⁾ Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Europskom vijeću, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Europski zeleni plan [COM(2019) 640].

⁽²⁵⁾ Giles Carnero, R., *La oportunidad de una cláusula ambiental de elementos esenciales en acuerdos comerciales de la Unión Europea con Estados terceros: a propósito del Acuerdo Unión Europea-Mercosur* (Prıkladnost okolišne klauzule s ključnim elementima u trgovinskim sporazumima Europske unije s trećim zemljama: u povodu sporazuma između Europske unije i Mercosura), Fundación Carolina, 2021., radni dokument br. 44.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Digitalna tranzicija u euromediterranskoj regiji”**(samoinicijativno mišljenje)**

(2023/C 100/10)

Izvjestiteljica: **Dolores SAMMUT BONNICI**

Odluka Plenarne skupštine:	20.1.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika (samoinicijativno mišljenje)
Nadležna Stručna skupina:	Stručna skupina za vanjske odnose
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	16.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	181/0/3

1. Zaključci

1.1 Digitalna tranzicija donosi korjenite promjene u svaki aspekt života i značajne napretke u smislu učinkovitosti i omogućavanja korisnicima da žive ispunjenije živote. Smatra se stupom otpornosti u razdoblju nakon pandemije COVID-a 19 i eksponencijalno se ubrzava od početka pandemije, posebno zbog mjera EU-a u digitalnom području, koje su se u pogledu strategije ublažavanja posljedica pandemije COVID-a 19 pokazale djelotvornima.

1.2 Prednosti digitalizacije dobro su poznate u određenim sektorima kao što su e-obrazovanje, e-zdravstvo, e-uprava, poljoprivreda, e-pravosuđe i e-bankarstvo. Brojne vlade u mediteranskoj regiji promiču te sektore, ali uloženi naponi nisu ujednačeni unutar regije i mogli bi dovesti do još dubljeg digitalnog jaza među zemljama. Stoga je infrastruktura za pružanje potpore tim tehnologijama od ključne važnosti.

1.3 Digitalni jaz u smislu pristupa i uporabe ne postoji samo između raznih mediteranskih zemalja, nego i unutar zemalja u toj regiji, pri čemu se ruralna i udaljena područja, neformalni radnici, žene i starije osobe nalaze se u nepovoljnijem položaju. Stoga su, kako ne bi došlo do pogoršanja postojećih nejednakosti, naponi za zatvaranje digitalnog jaza od ključne važnosti i na regionalnoj i na nacionalnoj razini.

1.4 Digitalna povezivost postaje pravo svakog ljudskog bića. U Planu glavnog tajnika UN-a za digitalnu suradnju već je utvrđen niz ciljeva za 2030. Za razliku od toga, „pravo na isključivanje” pitanje je o kojem se raspravlja i stvarnost je u nizu europskih zemalja.

1.5 Digitalne vještine su neophodne i valja ih uključiti u programe osposobljavanja usmjerene na mlade ljude u regiji s obzirom na vrlo visoke stope nezaposlenosti mladih. Učinkovita politika tržišta rada u regiji nastojat će mlade ljude učiniti ne samo korisnicima već i proizvođačima tehnologije. Zapošljavanje i poduzetništvo u tom području pružaju vrlo obećavajuće izgleda za razvoj karijere.

1.6 Nužan je dobar pravni okvir kako bi se korisnici zaštitili od digitalnih rizika kao što su kibersigurnosni napadi i kako bi se osiguralo da se u sklopu mehanizama zaštite podataka poštuju ljudska prava. Indeksom kibersigurnosti koji određuje Međunarodna telekomunikacijska unija (ITU) mjeri se predanost zemalja kibersigurnosti na globalnoj razini. Indeks općenito pokazuje više razine sigurnosti u regiji sjevernog Sredozemlja, dok među zemljama južnog Sredozemlja najbolje rezultate postiže Egipat.

1.7 Okvir je također potreban kako bi se zajamčilo pravedno i konkurentno digitalno tržište s obzirom na digitalne divove. Unutar digitalnog pravnog okvira zemalja sjevernog i južnog Sredozemlja postoji značajan jaz. Valja istaknuti nepostojanje neovisnog tijela nadležnog za promicanje digitalne tranzicije u regiji južnog Sredozemlja.

1.8 EGSO izričito naglašava da se konvencije UN-a o ljudskim pravima i temeljne konvencije ILO-a moraju ambiciozno provoditi u svim mediteranskim državama kako bi digitalna tranzicija mogla istinski doprinijeti prosperitetnom ekološkom, gospodarskom i društvenom razvoju.

2. Uvod

2.1 Digitalna tranzicija utječe na svaki aspekt našeg života, od potrošnje do rada i proizvodnje. Kao odgovor na globalnu pandemiju bolesti COVID-19, u posljednjih nekoliko godina došlo je do dosad nezabilježenog ubrzanja te tranzicije. Digitalizacija se smatra jednim od glavnih stupova oporavka na objema obalama Sredozemlja, a ljudi usvajaju digitalne alate brže nego ikad prije. Rad na daljinu sve vrijeme ili dio vremena postaje stvarnost, a e-trgovina i ekonomija platformi bilježe dosad neviđen rast, čime se kompenzira zatvaranje poduzeća uzrokovano pandemijom. Međutim, ova brza tranzicija može dodatno produbiti nejednakosti jer su najranjivije skupine stanovništva koje se suočavaju s digitalnom isključenosti ujedno i skupine koje su bile najsnažnije pogođene pandemijom.

2.2 Glavni su ciljevi ovog dokumenta sljedeći:

- ocjena trenutnog stanja u smislu digitalne tranzicije u euromediteranskoj regiji, programâ i ostvarenog napretka;
- isticanje potencijalnih prednosti digitalizacije, a osobito novih prilika za MSP-ove, putem e-trgovine, e-obrazovanja, e-uprave, e-zdravstva i digitalnog bankarstva;
- utvrđivanje prepreka digitalizaciji, pri čemu se glavne prepreke odnose na digitalnu infrastrukturu i pristup, digitalni jaz unutar određene zemlje (ruralna/gradska područja, žene/muškarci, mladi/starije osobe) i između zemalja (sjever/jug), manjak neophodnih digitalnih vještina i digitalnu pismenost. Prema tome, digitalna tranzicija može dovesti do povećanja nejednakosti u određenoj zemlji, ali i do razlika u razvojnim obrascima između zemalja u regiji;
- isticanje rizika povezanih s digitalizacijom, od rizika povezanih s kibersigurnosti, digitalnom suverenosti, zaštitom podataka i digitalnim piratstvom do građanskih sloboda.

3. Kontekst mišljenja

3.1 Trenutačno živimo u razdoblju brze digitalizacije, a digitalni su alati prisutni u svim aspektima naših života, uključujući zdravlje, rad, državnu upravu, obrazovanje i vođenje poduzeća, među ostalim. Digitalne vještine neophodne su u novom svijetu rada za osiguravanje prilika za rad i nagrađuju se višim primanjima. Digitalno gospodarstvo čine osnovni sektori IT-a/IKT-a, kao što su proizvodnja hardvera, softvera i IT savjetovanje, informacijske usluge i telekomunikacije, digitalno gospodarstvo u užem smislu, uključujući digitalne usluge i ekonomiju platformi, te digitalizirano gospodarstvo u širem smislu, kojim su obuhvaćeni e-poslovanje, e-trgovina, industrija 4.0, precizna poljoprivreda i algoritamska ekonomija, pri čemu su ekonomija dijeljenja i ekonomija honorarnih poslova predvodnici digitalne ekonomije⁽¹⁾.

3.2 Digitalizacija je bila u porastu čak i prije izbijanja pandemije COVID-a 19, a trenutno je obilježena trendovima u digitalnim tehnologijama u područjima lanca blokova (engl. blockchain), analize podataka, umjetne inteligencije, 3D ispisa, interneta stvari, automatizacije i robotike, računalstva u oblaku⁽²⁾ te sustavâ praćenja i daljinskog nadzora.

(1) Bukht, R. i Heeks, R., *Defining, conceptualising and measuring the digital economy* (Definiranje, konceptualizacija i mjerenje digitalnog gospodarstva), *Development Informatics Working Papers*, br. 68, 2017. Bukht, R. i Heeks, R., „*Defining, conceptualising and measuring the digital economy*” (Definiranje, konceptualizacija i mjerenje digitalnog gospodarstva), *Development Informatics Working Papers*, br. 68, 2017.

(2) Izvješće o digitalnom gospodarstvu za 2019., UNCTAD

3.3 Ovaj trend prema brzom usvajanju digitalnih alata i tehnologija naziva se četvrtom industrijskom revolucijom i ima izvanredan potencijal za podizanje globalnog dohotka i kvalitete života.

3.4 Nadalje, budući da više od 30 % stanovništva diljem svijeta upotrebljava platforme društvenih medija, digitalizacija može biti dvosjekli mač koji može ojačati socijalnu koheziju i približiti ljude iz različitih kulturnih sredina, ali isto tako može djelovati kao alat za širenje ekstremnih ideja, ideologija i lažnih vijesti.

3.5 Broj pojedinaca koji upotrebljavaju internet u porastu je tijekom posljednjih desetljeća i u ovoj regiji; u 2020. ta je brojka iznosila čak 93,2 % stanovništva u Španjolskoj, 90,8 % stanovništva na Cipru, 90,1 % u Izraelu, 86,9 % na Malti, 86,6 % u Sloveniji, 84,1 % u Maroku, 77,7 % u Turskoj, 77,6 % u Crnoj Gori i 71,9 % u Egiptu. Najniža je brojka u regiji zabilježena u Alžiru i 2018. obuhvaćala je 49 % stanovništva (najnoviji dostupni podaci, baza podataka Međunarodne telekomunikacijske unije (ITU)/Pokazatelj IKT-a). Ove brojke samo ističu regionalne razlike u smislu digitalnog pristupa. Treba napomenuti da na nacionalnoj razini ruralna i udaljena područja imaju mnogo nižu razinu povezanosti.

3.6 Sredozemne države članice EU-a poduprle su digitalnu tranziciju i proširile su svoje virtualne politike ⁽³⁾ uključujući jedinstveno digitalno tržište i program Digitalna Europa ⁽⁴⁾. U ožujku 2021. Europska komisija objavila je plan za digitalno desetljeće Europe, u kojem su predstavljeni digitalni ciljevi za razdoblje do 2030. i vizija za digitalnu transformaciju Europe ⁽⁵⁾. Jedan od instrumenata digitalnog desetljeća jest platforma Digitalizacija za razvoj (D4D) ⁽⁶⁾, pokrenuta u prosincu 2020. s ciljem usklađivanja i koordiniranja digitalnih inicijativa država članica ⁽⁷⁾. Nadalje, digitalizacija je glavni stup nove agende za Sredozemlje, koju je Europska komisija predložila u veljači 2021. Nova je agenda osobito „usmjerena na zelen, digitalan, otporan i pravedan oporavak, u skladu s Programom održivog razvoja do 2030., Pariškim sporazumom i europskim zelenim planom” ⁽⁸⁾.

3.7 Pandemija COVID-a 19 utjecala je na ponašanje na radu i preusmjerila je ljude prema radu na daljinu. Iako rad na daljinu ima niz nedostataka, njegove se prednosti kreću od manje vremena provedenog putujući na posao, smanjenja emisija i pozitivnih učinaka na okoliš do bolje ravnoteže između poslovnog i privatnog života, posebno za roditelje ⁽⁹⁾. Kapacitet rada na daljinu razlikuje se na obje obale Sredozemlja. Brojni radnici s juga imaju manje mogućnosti za rad na daljinu jer ne mogu ostvariti pristup potrebnim alatima ili jer se njihovi poslovi ne mogu obavljati na zadovoljavajući način radom na daljinu. Shireen Al Azzawi (2021.) izradila je indeks „mogućnosti rada na daljinu” za arapske zemlje i utvrdila značajan jaz u mogućnostima za rad na daljinu u toj regiji. Potvrdila je pretpostavku da najranjiviji radnici nemaju mogućnost raditi na daljinu, zbog čega su najteže pogođeni pandemijom ⁽¹⁰⁾. Iskustvo Europe u pogledu širokog prihvatanja rada na daljinu naglašava važnost uspostave pravnog okvira za „pravo na isključivanje” kako bi se poštovala granice između osobnog i profesionalnog života ⁽¹¹⁾.

3.8 Digitalizacija je dovela do porasta ekonomije platformi i ekonomije honorarnih poslova. Iako ekonomija platformi donosi brojne mogućnosti, također je dovela do porasta zabrinutosti o uvjetima rada, a osobito o ograničenoj pokrivenosti socijalnim osiguranjem, rascjepkanom radnom vremenu i niskim razinama prihoda te borbi za osiguranje kolektivnih

⁽³⁾ Cilj jedinstvenog digitalnog tržišta jest jačanje pristupa, kvalitete i sigurnosti povezivosti unutar država članica: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/ict/bloc-4.html>

⁽⁴⁾ Digitalno desetljeće Europe sastoji se od četiriju glavnih stupova, koji se odnose na vještine, infrastrukturu, upravu i poslovanje: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/digital-europe-programme_hr

⁽⁵⁾ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en

⁽⁶⁾ Platforma „Digitalizacija za razvoj (D4D)”.

⁽⁷⁾ Langendorf, M., „Applying Europe’s Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls” (Primjena Digitalne agende Europe u partnerskim zemljama Sredozemlja: prilike i zamke), IEMed. Mediterranean Yearbook, 2021.

⁽⁸⁾ Obnovljeno partnerstvo s južnim susjedstvom, Europska komisija, 2021.

⁽⁹⁾ Working from home: From invisibility to decent work (Rad od kuće: Od nevidljivosti do dostojanstvenog rada), ILO, 2021.

⁽¹⁰⁾ Al Azzawi, S., Lives Versus Livelihoods: Who Can Work from Home in MENA? (Životi i prihodi: tko može raditi od kuće u zemljama Bliskog istoka i sjeverne Afrike?), ERF Working Paper, br. 1471, 2021.

⁽¹¹⁾ Informativna obavijest EPRS-a Pravo na isključivanje, PE 642.847 – srpanj 2020.

prava⁽¹²⁾. U tom se pogledu u Deklaraciji Međunarodne organizacije rada povodom njezine stote obljetnice o budućnosti rada (2019.) poziva na donošenje politika i mjera za suočavanje s izazovima i mogućnostima digitalne transformacije rada, uključujući rad putem platformi.

3.9 Digitalna tranzicija koja brzo napreduje, posebno u gospodarskom i poslovnom životu, ima veliki utjecaj na sve sociokulturne strukture. Tako se primjerice tijekom Arapskog proljeća moglo primijetiti da su se digitalni komunikacijski alati prvenstveno upotrebljavali za uspješnu organizaciju građanskog otpora i suradnju među aktivistima. Međutim, daljnji razvoj događaja pokazao je da je u zemljama bez održive demokratske strukture ponovno došlo do gušenja temeljnih sloboda (uključujući pravo na slobodu izražavanja u digitalnim medijima), kao i prava radnika (uključujući pravo na slobodu udruživanja, koje postaje još važnije u ekonomiji platformi i honorarnih poslova). Na primjer, neovisne organizacije civilnog društva, kao što su sindikati, nevladine organizacije za ljudska prava ili organizacije poslodavaca i njihovi aktivisti, izloženi su represiji samo zbog toga što ostvaruju temeljne slobode ili izražavaju neslaganje. Osim toga, internetske stranice domaćih i međunarodnih vijesti i neovisnih organizacija organiziranog civilnog društva opetovano su blokirane. Konvencije UN-a o ljudskim pravima i konvencije Međunarodne organizacije rada često se samo formalno, ali ne i pravilno provode u nekim državama u mediteranskoj regiji.

3.10 Digitalizacija je ključna za razvoj MSP-ova⁽¹³⁾. Prednosti su različite, od nižih troškova, uštede vremena i sredstava i veće učinkovitosti, do bolje integracije lanca opskrbe i diferencijacije proizvoda⁽¹⁴⁾. Dokument OECD-a „Izgledi za MSP-ove i poduzetništvo za 2019”⁽¹⁵⁾ donosi detaljniji prikaz takvih prednosti. Jedan od primjera jest analiza velike količine podataka, čime se, u kombinaciji sa senzorima, aplikacijama, računalstvom u oblaku i 3D ispisom omogućuje veća mogućnost prilagodbe.

3.11 Iako postoje brojne prednosti digitalizacije za MSP-ove, oni se također suočavaju s brojnim preprekama, pri čemu je jedna od najvažnijih nedovoljan pristup financiranju⁽¹⁶⁾. Druga značajna prepreka jest nedovoljan pristup digitalnim vještinama, obrazovanju i osposobljavanju, a usvajanje digitalnih poslovnih modela i tehnologija iziskuje i financijska ulaganja i digitalne vještine zaposlenika. Udruženje ekonomista iz euromediteranske regije (engl. Euro-Mediterranean Economists Association (EMEA)) izradilo je indeks digitalne pripravnosti, koji se temelji na istraživanju usmjerenom na MSP-ove iz zemalja južnog Sredozemlja. Indeks ukazuje na činjenicu da razina pripravnosti za digitalnu transformaciju ovisi o infrastrukturnim kapacitetima, telekomunikacijama i tehnološkom napretku ostvarenom na razini pojedinačne zemlje, ali i o mogućnostima poduzeća na mikrorazini; veća poduzeća pripravnija su za digitalizaciju, dok su novija poduzeća spremnija uložiti napore u ostvarenje digitalizacije⁽¹⁷⁾.

3.12 Loša strana digitalizacije je gubitak radnih mjesta do kojeg dolazi zbog automatizacije u nekim gospodarskim sektorima. Civilno društvo može imati važnu ulogu u podupiranju usavršavanja radnika, s ciljem da digitalna tranzicija bude i pravedna tranzicija, kao i u skladu s akcijskim planom EU-a s kojim se želi osigurati da nitko ne bude zapostavljen.

3.13 U svrhu promicanja digitalizacije i osmišljavanja najučinkovitijih politika, od presudne je važnosti mjeriti i pratiti digitalnu tranziciju primjenom pouzdanih i mjerljivih pokazatelja. Europska komisija od 2014. razvija indeks gospodarske i društvene digitalizacije (engl. Digital Economy and Society Index (DESI))⁽¹⁸⁾, koji prikazuje napredak u područjima digitalizacije u državama članicama, ali i postojani digitalni jaz⁽¹⁹⁾. Indeks DESI može biti osnova za referentni okvir za praćenje za sredozemne zemlje izvan EU-a.

⁽¹²⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Bolji radni uvjeti za jaču socijalnu Europu: iskorištavanje svih prednosti digitalizacije za budućnost rada (COM(2021) 761 final) i Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o poboljšanju radnih uvjeta u radu putem platformi (COM(2021) 762 final) (SL C 290, 29.7.2022., str. 95.).

⁽¹³⁾ Informativno izvješće EGSO-a „Digitalizacija i MSP-ovi u euromediteranskoj regiji”

⁽¹⁴⁾ Kergroach, S., *Giving momentum to SME digitalization* (Davanje zamaha digitalizaciji MSP-ova), Journal of the International Council for Small Business, svezak 1., br. 1, 2020., str. 28–31.

⁽¹⁵⁾ OECD, *Izgledi za MSP-ove i poduzetništvo za 2019.*

⁽¹⁶⁾ Informativno izvješće EGSO-a „Pristup malih i srednjih poduzeća te srednje kapitaliziranih poduzeća financiranju za razdoblje 2014. – 2020.: prilike i izazovi”

⁽¹⁷⁾ Ayadi, R. i Forouheshfar, Y., *MSMEs digitalization in the Mediterranean: A new digital preparedness index* (Digitalizacija mikropoduzeća i MSP-ova u zemljama Sredozemlja: novi indeks digitalne pripravnosti), radni dokument EMANES-a, 2022., uskoro će biti objavljen.

⁽¹⁸⁾ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>

⁽¹⁹⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_5481

4. Opće napomene

4.1 Snažan učinak digitalne tranzicije osjeća se na razini cijelog društva i gospodarstva. Iako se južno Sredozemlje suočava s izazovima u pogledu pružanja univerzalne pristupačnosti i poboljšanja digitalnih vještina građana, ta regija nije iznimka u ubrzanju digitalne tranzicije i ostvarivanju koristi od nje u brojnim područjima.

4.2 Upotreba e-trgovine porasla je zbog mjera ograničavanja socijalnih kontakata. Kupovina putem interneta uvelike je prihvaćena te je zabilježen porast e-trgovine između poduzeća i korisnika te između poduzeća i poduzeća. Glavni direktor najveće afričke platforme za e-trgovinu, Jumia, objavio je četverostruki porast prodaje namirnica, osobito u Tunisu i Maroku, gdje su ograničenja kretanja dovela do porasta prodaje od 100 %⁽²⁰⁾.

4.3 Budući da je pandemija COVID-a 19 dovela do zatvaranja škola, *e-obrazovanje* doživjelo je procvat. Neke su vlade čak uvele platforme za e-učenje, kao što je platforma „Darsak” u Jordanu. Neke su zemlje, kao primjerice Egipat, uvele hibridni sustav⁽²¹⁾. Internetske platforme postaju vrlo popularne, čak i za određene projekte u svrhu povezivanja s lokalnim profesionalnim udrugama, općinama i ključnim akterima⁽²²⁾. Određeni dio sredstava EU-a trebao bi biti usmjeren na obrazovanje/osposobljavanje u smislu digitalnog usavršavanja te bi se njime trebalo poticati mlade na razvoj e-kompetencija i studiranje IT-a i umjetne inteligencije kako bi osigurali sigurne poslove.

4.4 Smatra se da se zahvaljujući e-upravi smanjuju birokratsko opterećenje i opterećenje administrativnih postupaka, što vodi do učinkovitog i jednostavnog pružanja javnih usluga. Osim toga, ona može biti alat za demokratizaciju i povećanje aktivnog sudjelovanja građana. Jačanje e-uprave prioritet je među državama članicama i čini jedan od stupova indeksa DESI. Regija južnog Sredozemlja također se kreće u tom smjeru. Maroko je sa svojom nacionalnom inicijativom u području e-uprave ostvario znatan napredak⁽²³⁾. Egipat je 2019. pokrenuo sustav e-plaćanja za, među ostalim, naplatu poreza i plaćanje računa. Jordansko Ministarstvo digitalnog gospodarstva u siječnju 2020. premjestilo je svoju infrastrukturu informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT) u oblak kako bi proširilo usluge na građane⁽²⁴⁾.

4.5 *E-zdravstvo* predstavlja troškovno učinkovit način dobivanja i pružanja potrebne potpore. Rješenja e-zdravstva imala su ključnu ulogu u borbi protiv pandemije bolesti COVID-19. U okviru tih rješenja upotrebljavaju se telemedicina i mobilne aplikacije u području zdravstva. Tijekom posljednje dvije godine analiza velikih količina podataka za epidemiološki nadzor pokazala se korisnom u borbi protiv pandemije. Primjerice, u Tunisu je skupina liječnika pokrenula *Tobba.tn*, digitalnu platformu za savjetovanje s liječnikom putem interneta⁽²⁵⁾.

4.6 *Digitalno bankarstvo* predstavlja učinkovit alat za postizanje financijske uključenosti, a uloga mobilnog bankarstva već se dokazala u prošlosti. Financijsko-tehnološka rješenja mogu potaknuti digitalnu transformaciju i ojačati financijsku uključenost. Te usluge sve više prevladavaju, a njihov je cilj potpuno ukidanje upotrebe čekova i gotovinskih transakcija, što bi moglo dovesti do isključenja starijih osoba koje možda ne raspolazu potrebnim digitalnim vještinama.

4.7 Primjenom *e-pravosuđa* olakšava se pristup pravnim uslugama i smanjuju troškovi sudskih saslušanja, podnošenja dokumenata itd., kao i vrijeme potrebno za pristupanje tim uslugama.

⁽²⁰⁾ Sidlo, K., Digital Transformation in the Southern Neighbourhood (Digitalna transformacija u zemljama južnog susjedstva), istraživanje EuroMeSCo-a/Euromeda, 2021.

⁽²¹⁾ El Kadi, T.H., „Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region” (Neujednačeni poremećaji: pandemija bolesti COVID-19 i digitalni jaz u euromediterranskoj regiji), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

⁽²²⁾ Primjerice, u ovom se projektu predlaže da vlasnik platforme budu EU, općine, sveučilišta, trgovačka društva ili ministarstva obrazovanja u Turskoj, Maroku, Egiptu i Alžiru: Akpınar P., van Heukelingen, N., Babüroğlu O.N. I Durukan, F.R., A new formula for collaboration: Turkey, the EU & North Africa (Nova formula za suradnju: Turska, EU i sjeverna Afrika), 2022.

⁽²³⁾ *Digital Government Review of Morocco* (Pregled digitalne uprave u Maroku), OECD, 2018.

⁽²⁴⁾ El Kadi, T.H., *Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region* (Neujednačeni poremećaji: pandemija bolesti COVID-19 i digitalni jaz u euromediterranskoj regiji), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

⁽²⁵⁾ El Kadi, T.H., *Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region* (Neujednačeni poremećaji: pandemija bolesti COVID-19 i digitalni jaz u euromediterranskoj regiji), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

4.8 S obzirom na postojeći učinak globalnog zatopljenja, smanjenja lanca opskrbe hranom i viših cijena hrane, poljoprivredna industrija može postati konkurentnija i učinkovitija primjenom precizne poljoprivrede te uporabom velikih količina podataka i tehnologije lanca blokova. To može dovesti do visoke razine učinkovitosti u gospodarenju vodama, upravljanju hranjivim tvarima u tlu i kontroli bolesti zahvaljujući naprednom praćenju temperature i manjoj potrebi za ljudskom snagom ⁽²⁶⁾ te postati alat za ublažavanje klimatskih pitanja.

4.9 Obrasci uporabe interneta razlikuju se među mediteranskim zemljama. U zemljama južnog Sredozemlja prevladava uporaba interneta putem mobitela i društvenih mreža. Međutim, za razliku od zemalja sjevernog Sredozemlja, kupovina putem interneta nije uobičajena. To se u određenoj mjeri može objasniti financijskom isključenosti i niskim udjelom posjedovanja bankovnog računa u južnijim regijama ⁽²⁷⁾.

5. Prepreke digitalizaciji

5.1 Jedna od glavnih prepreka digitalizaciji jest digitalni jaz, koji ne postoji samo između zemalja, osobito među zemljama Sredozemlja (u izdanju Indeksa mrežne spremnosti za 2021. zabilježeni su značajni jazovi ⁽²⁸⁾). Na nacionalnoj razini različite skupine stanovništva nemaju istu razinu pristupa tehnološkim alatima. Jaz je prisutan između muškaraca i žena, ruralnih i gradskih područja, mladih i starijih ljudi. S poslovnog gledišta postoji digitalni jaz s obzirom na veličinu i sektor djelatnosti; za razliku od većih poduzeća, manja poduzeća suočavaju se s izrazito visokim troškovima ne samo u smislu materijala, nego prvenstveno u smislu potrebe za usavršavanjem radnika. Drugi socioekonomski čimbenici, kao što su razina prihoda i obrazovanja, mogu biti razlog digitalne isključenosti.

5.2 U većini zemalja južnog susjedstva zabilježeni su značajni jazovi u smislu pokrivenosti mobilnim internetom. Taj se problem osobito javlja u zemljama velikima površinom, kao što su Alžir i Libija te, u nešto manjoj mjeri, u Egiptu. Ulaganje u digitalnu infrastrukturu i izgradnja stabilnih brzih internetskih veza ključni su u ruralnim područjima u kojima digitalizacija može biti potencijalna poluga za uključiv rast ⁽²⁹⁾.

5.3 Digitalna nepismenost, koja je prisutnija među osobama nižeg stupnja obrazovanja, često se ističe kao još jedna prepreka digitalizaciji. Zbog toga su potrebne reforme programa obrazovanja i strukovnog osposobljavanja kako bi oni uključivali ključne digitalne vještine za buduće tržište rada. Digitalizacija se također smatra dijelom potreba zaposlenika za usavršavanjem.

5.4 Na digitalnu pismenost također utječe rod; muškarci općenito imaju bolji pristup digitalnim alatima i, sukladno tome, bolje digitalne vještine. U Tunisu 72,5 % muškaraca i 61,1 % žena upotrebljava internet. Neke su zemlje već premostile taj jaz. Primjerice, u Sloveniji ta razlika iznosi manje od 2 postotna boda: internet upotrebljava 87,2 % muškaraca i 86 % žena. S druge strane, Turska bilježi veći rodno utemeljeni jaz u pogledu pristupa internetu, koji iznosi 11,2 postotna boda (Međunarodna telekomunikacijska unija ITU/Pokazatelji IKT-a). Države članice EU-a predane su zatvaranju rodno utemeljenog jaza u digitalnim vještinama do 2030. izradom politika kojima se djevojčice potiče da se opredjeljuju za školske predmete u području IKT-a, i praćenjem napretka putem pregleda pokazatelja „Žene u digitalnoj sferi”.

6. Rizici povezani s digitalizacijom

6.1 Zbog rastuće zabrinutosti u pogledu postupnog gubitka nadzora vlada, poduzeća i građana nad svojim podacima postavlja se pitanje „digitalnog suvereniteta”. To također utječe na sposobnost zemalja za inovacije te sposobnost za oblikovanje zakonodavstva u digitalnom okruženju ⁽³⁰⁾. Budući da Europa i Sredozemlje zaostaju u ulaganjima u umjetnu inteligenciju, a strani divovi u području društvenih medija stječu sve veći utjecaj, ta zabrinutost je opravdana.

⁽²⁶⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Energetska i digitalna tranzicija u ruralnim područjima” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 486, 21.12.2022., str. 59).

⁽²⁷⁾ El Kadi, T.H., *Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region* (Neujednačeni poremećaji: pandemija bolesti COVID-19 i digitalni jaz u euromediterranskoj regiji), IEMed Mediterranean Yearbook, 2020.

⁽²⁸⁾ <https://networkreadinessindex.org/nri-2021-edition-press-release/>

⁽²⁹⁾ *Smart Cities and Inclusive Growth* (Pametni gradovi i uključivi rast), OECD, 2020.

⁽³⁰⁾ Informativna obavijest EPRS-a „Digitalni suverenitet za Europu” (PE 651.992 – srpanj 2020.)

6.2 Neke mediteranske zemlje nisu sklone brzoj digitalnoj tranziciji. Politička nevoljkost posljedica je straha od gubitka kontrole nad stanovništvom, što dovodi do filtriranja i cenzure. U međuvremenu, digitalni alati mogu omogućiti da se čuje glas organizacija civilnog društva i promovirati demokraciju. Tuniski Kvartet za nacionalni dijalog, dobitnik Nobelove nagrade za mir za 2015., primjer je važne uloge koju organizacije civilnog društva mogu imati u mirnoj tranziciji društva.

6.3 Budući da digitalizacija utire put društvenom i gospodarskom razvoju, neovisno tijelo trebalo bi uspostaviti odgovarajući digitalni regulatorni okvir kojim bi se promicala načela digitalnih prava, kao što je internetska neutralnost.

6.4 Brza digitalizacija također uzrokuje povećani rizik od kiberprijetnji. Uloga nadležnih tijela ključna je u uspostavi dobro osmišljenog zakonodavnog okvira za zaštitu korisnika. Maroko, Tunis, Alžir i Egipat trenutačno provode zakone o kibersigurnosti. Međutim, u tim zakonima manjka sastavnica koja se odnosi na zaštitu podataka⁽³¹⁾. Ključno je zaštititi osjetljive osobne podatke građana, kao što su podaci koji se odnose na zdravlje itd.

6.5 Zaštita podataka postaje jedno od najvažnijih područja digitalne tranzicije. Pitanje vlasništva nad podacima i zaštite golemih količina podataka jedan je od prioriteta tvorca politika kao odgovor na porast analize velikih količina podataka i činjenicu da platforme društvenih medija stječu dosad neviđenu moć i utjecaj. Neki tvrde da regulatorni okvir u južnom susjedstvu i dalje nije dovoljno razvijen i da se zakoni o tehnologijama u nastajanju ne donose dovoljno brzo⁽³²⁾. Neke su zemlje čak izrazile manjak političke volje za radom na tim pitanjima. Pitanje je još ozbiljnije u slučaju osjetljivih podataka, primjerice u pogledu aplikacija i platformi u području zdravstva. Osobito valja istaknuti skepticizam prisutan u južnim zemljama, u kojima zakonodavstvo kao što su Opća uredba o zaštiti podataka i slične zaštite privatnosti možda još nisu doneseni. U Europi se Aktom o digitalnim uslugama i Aktom o digitalnim tržištima nastoji izgraditi sigurniji digitalni prostor za korisnike, uz istodobno poticanje inovacija i konkurentnosti.

6.6 Digitalno piratstvo također je jedna od zamki digitalizacije. Kopiranje digitaliziranih tvorevina koje podliježu pravima intelektualnog vlasništva i njihova široka distribucija izrazito su jednostavni. Poduzeća u kreativnoj industriji u većoj će mjeri biti zahvaćena ovom pojavom te će, zbog manjka učinkovitog zakonodavstva, poslovni modeli umjetnika i kreativnih radnika postati neodrživi.

6.7 Digitalizacija može dovesti do gušenja građanskih prava. Nadležna tijela u nekim zemljama ugrožavaju digitalna prava jer se digitalizacija smatra sredstvom nadzora. Primjerice, zbog pandemije su se aplikacije za praćenje lokacije upotrebljavale za praćenje širenja virusa, što je izazvalo zabrinutost u pogledu ljudskih prava⁽³³⁾. Moguće praćenje svake digitalne aktivnosti ozbiljna je prijetnja demokraciji i može se upotrijebiti kao sredstvo ugnjetavanja. Izvješće o slobodi na internetu za 2021. na prvo je mjesto stavilo Francusku sa 78 od 100 bodova, zatim slijede Italija sa 76, Tunis sa 63, Maroko s 53, Libanon s 51, Jordan s 47, Turska s 34 i Egipat s 26 bodova⁽³⁴⁾.

6.8 Postojani digitalni jaz može dovesti do značajnijih nejednakosti i razlika unutar područja Sredozemlja. U nekim zemljama postoji manjak digitalne infrastrukture (pokrivenost ili pristup fiksnoj širokopojasnoj mreži), dok neka udaljena ili ruralna područja uopće nisu pokrivena mrežama ili nisu pokrivena mrežama 4G/5G. Manjak digitalnih vještina među stanovništvom i digitalna nepismenost predstavljaju još jedan izvor podjela. Niske razine digitalne pismenosti osobito su uobičajenije u zemljama na jugu regije, osobito među ženama i starijim osobama⁽³⁵⁾.

⁽³¹⁾ Langendorf, M., *Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls* (Primjena Digitalne agende za Europu u partnerskim zemljama Sredozemlja: prilike i zamke), IEMed. Mediterranean Yearbook, 2021.

⁽³²⁾ Sidlo, K., *Digital Transformation in the Southern Neighbourhood* (Digitalna transformacija u zemljama južnog susjedstva), istraživanje EuroMeSCo-a/Euromeda, 2021.

⁽³³⁾ Langendorf, M., *Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls* (Primjena Digitalne agende za Europu u partnerskim zemljama Sredozemlja: prilike i zamke), IEMed. Mediterranean Yearbook, 2021.

⁽³⁴⁾ <https://freedomhouse.org/policy-recommendations/internet-freedom>

⁽³⁵⁾ Sidlo, K., *Digital Transformation in the Southern Neighbourhood* (Digitalna transformacija u zemljama južnog susjedstva), istraživanje EuroMeSCo-a/Euromeda, 2021.

6.9 Stvaranje tehnoloških divova predstavlja prepreku za pravedno tržišno natjecanje na digitalnim tržištima. Izbjegavanje plaćanja poreza čini tržišta nepravednima za lokalne MSP-ove u nastajanju, za koje je vjerojatnost da će preživjeti vrlo mala. Također doprinosi digitalnom odljevu mozgova. Još jedan rizik povezan s tehnološkim divovima jest njihova sposobnost apsorpcije aktera koji se pojavljuju, čime se stvaraju monopoli i sprječava uspostava digitalnih središta u Europi i području Sredozemlja. Do toga može doći jer ne postoji regulatorni okvir, pa čak i zbog rupa u poreznim zakonima za multinacionalne kompanije, što štetno utječe na pravedno tržišno natjecanje.

6.10 Neozbiljna provedba konvencija UN-a o ljudskim pravima i konvencija ILO-a u nekim državama mediteranske regije prepreka je osnivanju neovisnih organizacija civilnog društva, uključujući nevladine organizacije, neovisne sindikate i udruge poslodavaca, te stoga ugrožava održivu digitalnu tranziciju. EGSO stoga izričito naglašava da se konvencije UN-a o ljudskim pravima i konvencije Međunarodne organizacije rada moraju ambiciozno provoditi u svim mediteranskim državama kako bi digitalna tranzicija mogla istinski doprinijeti prosperitetnom ekološkom, gospodarskom i društvenom razvoju.

6.11 Nadalje, rat u Ukrajini predstavlja ozbiljnu prijetnju za zemlje diljem regije i može se povezati s višim rizikom od kibersigurnosnih napada.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Provjera konkurentnosti radi izgradnje snažnijeg i otpornijeg gospodarstva EU-a”**(razmatračko mišljenje)**

(2023/C 100/11)

Izvjestitelj: **Christian ARDHE**Suizvjestitelj/ica: **Giuseppe GUERINI**

Zahtjev za savjetovanje:	Predsjedništvo Vijeća Europske unije, 30.6.2022.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za jedinstveno tržište, proizvodnju i potrošnju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	10.11.2022.
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	54/1/2
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	150/4/11

1. Zaključci i preporuke

1.1 EGSO smatra da je zahtjev češkog predsjedništva za pripremu razmatračkog mišljenja o provjeri konkurentnosti vrlo aktualan. S obzirom na trenutačne i predviđene buduće izazove, EGSO smatra da je povećanje konkurentnosti gospodarstva EU-a od ključne važnosti. Uzimajući u obzir činjenicu da su jedinstveno tržište i socijalno tržišno gospodarstvo EU-a najveća prednost EU-a za postizanje gospodarskog rasta i socijalne dobrobiti, EGSO poziva na provjeru konkurentnosti kako bi se pružila potpora poduzećima, otvaranju radnih mjesta i poboljšanim radnim uvjetima, kao i održivom gospodarskom rastu i socijalnoj koheziji.

1.2 EGSO smatra da je provjera konkurentnosti pristup kojim se osigurava da se aspekti konkurentnosti na odgovarajući način uzimaju u obzir pri donošenju odluka. Za to je potrebno odgovarajuće znanje o učincima inicijativa na konkurentnost, kao i način razmišljanja kojim se uzima u obzir konkurentnost pri donošenju odluka.

1.3 EGSO naglašava da bi provjera konkurentnosti trebala biti ključni dio uravnoteženog donošenja odluka u EU-u i da bi se trebala primjenjivati u kontekstu svakog postupka donošenja politika i zakonodavstva EU-a. Trebala bi obuhvaćati zakonodavne inicijative, sekundarno zakonodavstvo, fiskalne mjere, strategije i programe, kao i međunarodne sporazume. Trebalo bi je uključiti i u postupak europskog semestra jer su politike država članica u tom pogledu ključne.

1.4 Budući da je pouzdana procjena učinka činjenična osnova za provjeru konkurentnosti, ključno je osigurati da procjena učinka na konkurentnost bude zaista obvezna, djelotvorna i u potpunosti provedena u svakoj fazi postupka donošenja odluka. EGSO cijeni postojeće smjernice i paket instrumenata za bolju regulativu, ali ističe da, kao što je istaknuo Odbor za nadzor regulative, postoji očita potreba za poboljšanjima, posebno u pogledu provedbe instrumenata.

1.5 EGSO smatra da bi provjera konkurentnosti trebala obuhvatiti i učinak na poduzeća, zapošljavanje, radne uvjete na različitim razinama, uključujući troškove usklađivanja i druge izravne učinke, multiplikacijski učinak na lance vrijednosti i njihove posljedične makroekonomske učinke. U tom pogledu posebnu pozornost treba posvetiti konkurentnom položaju najrazličitijih poduzeća u smislu sektora, veličine i poslovnog modela, uključujući poduzeća socijalne ekonomije.

1.6 EGSO smatra da je važno obuhvatiti i pozitivne i negativne učinke na konkurentnost kako bi se izbjegao gubitak konkurentnosti, ali i poboljšala konkurentnost, pridajući posebnu pozornost konkurentnosti u odnosu na razvoj proizvoda i usluga EU-a koji su konkurentni na svjetskom tržištu. Pri provjeri konkurentnosti treba uzeti u obzir veliku raznolikost poduzeća, koja bi mogla biti pogođena na različite načine.

1.7 Iako je glavni naglasak provjere konkurentnosti na inicijativama čiji primarni ciljevi nisu poboljšanje konkurentnosti, EGSO poziva Komisiju da pripremi i poseban program konkurentnosti, s glavnim dugoročnim ciljem jačanja konkurentnosti EU-a.

1.8 Program konkurentnosti trebao bi se temeljiti na socijalnom tržišnom gospodarstvu EU-a i usredotočiti se na osnovna pitanja kao što su jedinstveno tržište i vanjska trgovina, ulaganja i pristup financiranju, porezni sustavi, istraživanje i inovacije, vještine i tržišta rada, kao i mikropoduzeća te mala i srednja poduzeća i usporedna tranzicija. Pritom treba uzeti u obzir okvir održivog financiranja u kojem su aspekti konkurentnosti usklađeni sa socijalnim i okolišnim ciljevima. Budući da je konkurentnost povezana i sa socijalnim i okolišnim aspektima i pitanje je koje se odnosi na sve, predstavnici socijalnih partnera i drugi akteri civilnog društva moraju biti usko uključeni u pripremu programa, pri čemu socijalni dijalog ima ključnu ulogu, kako je navedeno u europskom stupu socijalnih prava.

2. Kontekst mišljenja

2.1 Ovo je mišljenje odgovor na zahtjev češkog predsjedništva za razmatračko mišljenje EGSO-a u području konkurentnosti EU-a i regulatornih aspekata zakonodavstva EU-a za poduzeća u EU-u. Njegova je tema provjera konkurentnosti radi izgradnje snažnijeg i otpornijeg gospodarstva EU-a. Predsjedništvo naglašava potrebu za smanjenjem strateške ovisnosti EU-a i osiguravanjem veće otpornosti, kao i za osiguravanjem otvorenosti prema vanjskom svijetu i konkurentnosti poduzeća iz EU-a.

2.2 Švedska vlada navela je također konkurentnost kao jedan od elemenata političkog smjera predstojećeg švedskog predsjedanja EU-om.

2.3 EGSO je već pozvao na provjeru konkurentnosti u svojem mišljenju „Spremni za 55 %”⁽¹⁾, u kojem je naveo da „u tranziciji prema klimatski neutralnom društvu moramo odabrati model koji će rezultirati uspješnim gospodarstvom. Ako želimo da EU bude predvodnik i da ga ostatak svijeta slijedi, trebamo nastojati stvoriti najuspješniji model, pravedan i održiv s gospodarskog, socijalnog i ekološkog stajališta.” EGSO je također naveo da bi „svi zakonodavni prijedlozi izneseni u okviru paketa mjera „Spremni za 55 %” trebali proći provjeru konkurentnosti u skladu s načelima ciljeva održivog razvoja kako bi se dobro shvatile sve implikacije za poduzeća”. Prije toga EGSO je u svojem mišljenju „Unija tržišta kapitala” pozvao na ispitivanje konkurentnosti⁽²⁾.

2.4 U izvješću Konferencije o budućnosti Europe stoji da nove političke inicijative EU-a trebaju proći „provjeru konkurentnosti” kako bi se analizirao njihov učinak na poduzeća i njihovo poslovno okruženje (trošak poslovanja, inovacijski kapacitet, međunarodna konkurentnost, jednaki uvjeti itd.) te da takva provjera treba biti u skladu s Pariškim sporazumom, ciljevima održivog razvoja, uključujući rodnu ravnopravnost kao i da se njome ne ugrožavaju zaštita ljudskih, socijalnih i radničkih prava ni standardi zaštite okoliša i potrošača.

2.5 Predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen nedavno je u svojem govoru⁽³⁾ izjavila da ćemo u naše zakonodavstvo uvesti standardnu provjeru konkurentnosti.

⁽¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – „Spremni za 55 %”: ostvarivanje klimatskog cilja EU-a za 2030. na putu ka klimatskoj neutralnosti (COM(2021) 550 final) (SL C 275, 18.7.2022., str. 101.).

⁽²⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Unija tržišta kapitala za građane i poduzeća – novi akcijski plan (COM(2020) 590 final) (SL C 155, 30.4.2021., str. 20.).

⁽³⁾ Govor predsjednice von der Leyen na plenarnoj sjednici Europskog parlamenta o pripremi sastanka Europskog vijeća 20. i 21. listopada 2022..

3. Motivi i potreba za provjerom konkurentnosti

3.1 Konkurentnost kao izričit cilj prisutna je u programu EU-a u različitim oblicima još od Lisabonske strategije iz 2000., nakon koje su uslijedile strategija Europa 2020., industrijska strategija kao i niz izvješća o europskoj konkurentnosti i jedinstvenom tržištu. Međutim, tijekom godina međunarodna konkurencija postala je sve žešća i, s obzirom na trenutačne i predviđene buduće izazove, od ključne je važnosti stvoriti novi zamah kako bi EU postao konkurentniji. EU je na pandemiju bolesti COVID-19 odgovorio instrumentom NextGenerationEU, programom masovnog ulaganja kojim se obećava jačanje globalnog konkurentnog položaja gospodarstva EU-a i koji se temelji na zelenijim i digitaliziranim poduzećima uz potporu učinkovitijih javnih usluga, pojačane infrastrukture i dinamičnog tržišta rada.

3.2 Udio Europe u svjetskom gospodarstvu već se neko vrijeme smanjuje. Procjenjuje se da će 2050. udio EU-a u svjetskom bruto domaćem proizvodu iznositi manje od 10 % svjetskog bruto domaćeg proizvoda (BDP), a u sljedećih nekoliko godina 85 % predviđenog rasta svjetskog BDP-a dolaziti će iz trećih zemalja. Loši izgledi za rast u Europi pogoršavaju relativan gospodarski pad. To znači da se glas Europe u svijetu manje cijeni, što slabi globalnu ulogu i utjecaj EU-a u međunarodnoj suradnji⁽⁴⁾.

3.3 Kratkoročni izgledi u velikoj su mjeri povezani s ruskom invazijom na Ukrajinu, koja i dalje negativno utječe na gospodarstvo EU-a, te s činjenicom da se EU još uvijek oporavlja od različitih posljedica pandemije bolesti COVID-19. Rat je uzrokovao dodatan pritisak na rast cijena energije i prehrambenih sirovina, što dovodi do povećanja globalnog inflacijskog pritiska i smanjuje kupovnu moć kućanstava⁽⁵⁾. Kao odgovor na visoke stope inflacije, Europska središnja banka povećala je kamatne stope u eurima, slično mjerama koje je poduzela američka središnja banka (*Federal Reserve Bank*). Osim toga, slabljenje globalnog rasta smanjuje vanjsku potražnju. EU i njegove države članice reagirali su povećanjem potpore poduzećima u vidu nekoliko programa za očuvanje njihove konkurentnosti u nepovoljnim i vrlo nestabilnim gospodarskim izgledima.

3.4 Osim dosad nezabilježene situacije uzrokovane pandemijom i ratom, Europa se suočava s povijesnom strukturnom transformacijom potaknutom geopolitičkim kretanjima, demografskim promjenama, digitalizacijom i prijelazom na klimatski neutralno i kružno gospodarstvo. Time se mijenjaju tržišta i ubrzava tržišno natjecanje u pogledu čimbenika proizvodnje. Uspjeh transformacije u konačnici ovisi o uspješnosti cjelokupnog gospodarstva. Europa će moći biti konkurentna na globalnoj razini i ostvariti potrebno blagostanje samo ako bude svjetski predvodnik u inovacijama i održivosti.

3.5 Potrebno je naglasiti razliku između konkurentnosti na unutarnjem i konkurentnosti na svjetskom tržištu. Prva se odnosi na tržišno natjecanje pod jednakim uvjetima, usklađivanje pravila i uklanjanje prepreka⁽⁶⁾. Druga podrazumijeva povoljne uvjete te bolje i pristupačnije proizvode i usluge u tržišnom natjecanju s konkurentima izvan EU-a. Dobro funkcioniranje unutarnjeg tržišta doprinosi i boljim uvjetima za globalnu konkurentnost.

3.6 Važno je postići ravnotežu između različitih ciljeva politike. Međutim, s obzirom na to da konkurentna poduzeća donose koristi gospodarstvu i društvu u cjelini te da zdravo gospodarstvo i stabilno društvo povećavaju otpornost i doprinose konkurentnom poslovnom okruženju, veći naglasak trebalo bi staviti na stvaranje prilika od kojih će svi imati koristi.

3.7 Očito je i da EU treba ojačati svoj međunarodni položaj i utjecaj u digitalnoj i zelenoj tranziciji. Snažniji položaj u razvoju i uvođenju digitalnih tehnologija ne odnosi se samo na gospodarsku konkurentnost, već i na sigurnost i geopolitičku ulogu EU-a. To je preduvjet i da EU može postavljati globalne standarde, primjerice u području pouzdanosti umjetne inteligencije.

⁽⁴⁾ Achtung Europa, ECIPE 2021.

⁽⁵⁾ Ljetna gospodarska prognoza 2022..

⁽⁶⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Cijena nedjelovanja na europskoj razini – koristi koje donosi jedinstveno tržište” (razmatračko mišljenje) (SL C 443, 22.11.2022., str. 51.).

3.8 Potreba za snažnijim globalnim utjecajem odnosi se i na borbu protiv klimatskih promjena. To zahtijeva znatan diplomatski utjecaj i snažnu konkurentnost u pogledu troškovne učinkovitosti, inovacija, vještina i ponude niskougljičnih proizvoda, tehnologija i rješenja na globalnim tržištima. Pozitivan je pomak činjenica da niz poduzeća iz EU-a već usklađuje ulaganja s okolišnim i socijalnim ciljevima, što je vidljivo iz sve veće upotrebe ekoloških, socijalnih i upravljačkih proizvoda na globalnim i europskim financijskim tržištima. EU razrađuje cjelovit okvir za održivo financiranje koji mora osigurati veću transparentnost i prostor za ekološke, socijalne i upravljačke proizvode i biti usklađen s općom održivošću.

3.9 S obzirom na važnost uspješnog gospodarstva s konkurentnim poduzećima za stvaranje blagostanja i dobrobiti u Europi, kao i održivih rješenja za klimatske i okolišne probleme, ključno je da se poduzećima iz EU-a osigura povoljno okruženje za inovacije, ulaganja i trgovinu. Budući da su mnogi elementi poslovnog okruženja određeni političkim, regulatornim i fiskalnim okvirima, oblikovatelji politika moraju osigurati da se tim okvirima podupire konkurentnost poduzeća, a time i cjelokupno gospodarstvo i društvo.

4. Elementi provjere konkurentnosti

4.1 Budući da ne postoji jedinstvena ili univerzalna definicija konkurentnosti, sadržaj provjere konkurentnosti ovisi o području primjene i perspektivi koju će trebati uzeti u obzir. U zahtjevu češkog predsjedništva izričito se upućuje na konkurentnost poduzeća iz EU-a s ciljem izgradnje snažnijeg i otpornijeg gospodarstva EU-a.

4.2 Konkurentnost poduzeća može se opisati kao njihova sposobnost da na profitabilan način budu uspješni na tržištu, stvarajući vrijednost za sebe i za društvo u cjelini. To, pak, ovisi o dostupnosti čimbenika proizvodnje (kvalificirane radne snage, energije i sirovina, kapitala, podataka), ukupnim troškovima proizvodnje, potražnji i tržištima proizvoda te kapacitetu poduzeća za inovacije i iskorištavanje prilika uz istodobno jačanje gospodarskog modela socijalnog tržišta EU-a.

4.3 Jedinstveno socijalno tržišno gospodarstvo EU-a, zajedno s dobrim makroekonomskim upravljanjem, istraživanjem i inovacijama, socijalnim dijalogom, uključenošću civilnog društva, kao i sveobuhvatnim obrazovnim sustavom, motiviranom radnom snagom sa stabilnim radnim mjestima, zdravstvenim i socijalnim sustavima, uspješnim sektorom socijalne ekonomije i održivim ulagačima, ključna su sredstva za nadogradnju u nastojanju da se ostvari bolja konkurentnost. S obzirom na trenutačne i predviđene buduće izazove, EGSO poziva na provjeru konkurentnosti kako bi se pružila potpora poduzećima, otvaranju radnih mjesta i poboljšanim radnim uvjetima, održivom gospodarskom rastu i socijalnoj koheziji.

4.4 EGSO smatra da je provjera konkurentnosti pristup kojim se osigurava da se aspekti konkurentnosti na odgovarajući način uzimaju u obzir pri donošenju odluka. Za to je potrebno razumjeti kako će inicijative utjecati na konkurentnost, kao i način razmišljanja kojim se uzima u obzir konkurentnost pri donošenju odluka. Provjera konkurentnosti stoga se sastoji od dvije razine:

- razine procjene učinka („tehnička” razina), na kojoj treba procijeniti različite načine na koje političke i regulatorne inicijative utječu na konkurentnost;
- razine donošenja odluka (politička razina), na kojoj dužnu pozornost treba posvetiti konkurentnosti i dati joj odgovarajuću važnost pri oblikovanju novih inicijativa, nadovezujući se na europski model socijalnog tržišnog gospodarstva.

4.5 EGSO smatra da je važno da provjera konkurentnosti bude što sveobuhvatnija, uzimajući u obzir učinke na poduzeća i lance opskrbe, kao i njihove posljedične makroekonomske učinke. Pouzdana provjera konkurentnosti za sve nove inicijative trebala bi poslužiti kao kontrolna mjera kako bi se osiguralo da se prijedlozima podupiru veća konkurentnost, više radnih mjesta i održivi rast.

5. Procjena učinka kao temelj provjere konkurentnosti

5.1 Provjera konkurentnosti trebala bi se temeljiti na pouzdanim informacijama o učincima političkih i regulatornih inicijativa na različitim razinama, uključujući troškove usklađivanja, jednostavnost pristupa tržištima i druge izravne učinke na poduzeća. Od posebne su važnosti multiplikacijski učinci u lancima vrijednosti, kao što su učinci na dostupnost energije i sirovina. Provjerom konkurentnosti trebali bi se obuhvatiti i povezani učinci na radna mjesta, ulaganja, inovacije, produktivnost, pravne aspekte, funkcioniranje jedinstvenog tržišta, vanjsku trgovinu te ukupni europski socijalni model i ukupni održivi rast.

5.2 Postojećim smjernicama i paketom instrumenata za bolju regulativu uspostavljenima u kontekstu agende Europske komisije za bolju regulativu već se zahtijeva da inicijative za koje se očekuje da će imati znatne gospodarske, socijalne ili okolišne učinke budu popraćene procjenama učinka. Izvješće o procjeni učinka mora sadržavati opis okolišnih, socijalnih i gospodarskih učinaka, uključujući učinke na mala i srednja poduzeća te konkurentnost. EGSO poziva na sveobuhvatno izvješćivanje o učincima konkurentnosti na niz raznolikih poduzeća u smislu sektora, veličine i poslovnog modela, uključujući poduzeća socijalne ekonomije.

5.3 EGSO cijeni sadržaj postojećeg paketa instrumenata i napominje da se u radnom dokumentu OECD-a alat Europske komisije za konkurentnost navodi kao najsvieobuhvatniji postojeći dokument za procjenu regulatornih učinaka na konkurentnost⁽⁷⁾. Međutim, postoji i očita potreba za poboljšanjima, posebno u pogledu primjene i provedbe instrumenata.

5.4 Prema Odboru za nadzor regulative, analiza učinka često je nedovoljno razvijena, a određeni znatni učinci nisu bili dostatno procijenjeni. Kako je opisano u godišnjem izvješću za 2021⁽⁸⁾, Odbor za nadzor regulative često je tražio daljnju analizu učinaka na potrošače, konkurentnost, inovacije, države članice i MSP-ove. Također je često tražio daljnju kvantifikaciju, posebno administrativnih troškova i ušteda. U svojem godišnjem izvješću za 2020⁽⁹⁾, Odbor za nadzor regulative najčešće upućuje na nedostatak analize konkurentnosti (često povezan s nedostatnom analizom troškova), učinaka na MSP-ove i društvenih učinaka.

5.5 EGSO stoga naglašava potrebu da se procjene učinka više usredotoče na konkurentnost kako bi se osigurala njihova odgovarajuća uravnoteženost. Odbor također smatra važnim da se različiti dijelovi paketa instrumenata povezani s konkurentnošću, uključujući one koji se odnose na sektorsku konkurentnost, MSP-ove, inovacije, tržišno natjecanje, unutarnje tržište, trgovinu i ulaganja, razmotre na integrirani način.

5.6 Pri provjeri konkurentnosti treba uzeti u obzir veliku raznolikost poduzeća, koja bi mogla biti pogođena na potpuno različite načine. EGSO stoga poziva na odgovarajuću procjenu učinaka na različite poslovne sektore i ekosustave, na poduzeća različitih veličina (uključujući mikropoduzeća te mala i srednja poduzeća), na poduzeća koja posluju u različitim dijelovima lanaca vrijednosti i na različitim tržištima i geografskim lokacijama te na poduzeća s različitim poslovnim modelima, uključujući korporacije, zadruga i poduzeća socijalne ekonomije.

5.7 EGSO poziva na to da se posebna pozornost posveti međunarodnoj konkurentnosti poduzeća iz EU-a, što je posebno važno s obzirom na otvorenu stratešku autonomiju EU-a i mogućnosti izvoza.

5.8 EGSO naglašava da procjena učinaka na konkurentnost ne bi trebala biti ograničena na učinke pojedinačne inicijative zasebno, već bi se u obzir trebalo uzeti i kumulativno opterećenje, posebno troškovi usklađivanja zakonodavstva ili drugih mjera koje utječu na iste aktere. Osim toga, procjena bi trebala obuhvaćati kratkoročne i dugoročne učinke, među ostalim u različitim prognostičkim scenarijima. Kako bi se pronašla najbolja moguća politika, potrebno je procijeniti i učinak alternativnih opcija na konkurentnost te ih sveobuhvatno razraditi. Važno je i da se u procjeni učinka na konkurentnost više usmjeri na kvantitativne podatke te da ih se detaljno razradi.

⁽⁷⁾ *How do laws and regulations affect competitiveness* (Kako zakoni i propisi utječu na konkurentnost), OECD, 2021.

⁽⁸⁾ Odbor za nadzor regulative, godišnje izvješće, 2021.

⁽⁹⁾ Odbor za nadzor regulative, godišnje izvješće, 2020.

5.9 EGSO poziva da se izradi pouzdana procjena o pozitivnim i negativnim učincima na konkurentnost i da se podnesu dokazi. Cilj ne bi trebao biti samo izbjegavanje gubitka konkurentnosti, već i postizanje ambicioznijeg cilja poboljšanja ukupne konkurentnosti europskog socijalnog tržišnog gospodarstva kako bi se potaknuo snažan, održiv i uključiv rast.

5.10 EGSO usto smatra da je važno na sveobuhvatan način sagledati konkurentnost u pogledu održivosti. Okolišna održivost povezana je s konkurentnošću poduzeća, ne samo kao troškovni čimbenik, nego i zato što više sudionika na tržištu, uključujući klijente, ulagače i financijere, očekuje dobru okolišnu učinkovitost. Isto vrijedi i za socijalnu održivost, uključujući poštovanje ljudskih prava, rodne ravnopravnosti i radničkih prava. Pritom je potrebno uskladiti više aspekata, uključujući, među ostalim, tehnološke napretke, troškove i društvenu prihvaćenost.

5.11 Budući da procjena učinaka na konkurentnost predstavlja činjeničnu osnovu za provjeru konkurentnosti, EGSO smatra da je ključno osigurati da procjena učinka na konkurentnost bude zaista obvezna, učinkovita te da se u potpunosti primjenjuje i provodi. Trebalo bi je ažurirati i tijekom zakonodavnog postupka ako dođe do znatnih promjena. EGSO istodobno naglašava da su za provedbu procjena potrebni adekvatni resursi i prave vještine. EGSO preporučuje i redovito uspoređivanje praksi konkurentskih zemalja.

5.12 Pri provjeri konkurentnosti trebali bi se u potpunosti iskoristiti i drugi postojeći instrumenti kao što su provjere primjerenosti, program REFIT i platforma „Fit for Future”. Oni su posebno važni za procjenu kumulativnih učinaka različitih inicijativa.

6. Provjera konkurentnosti kao dio donošenja odluka

6.1 EGSO smatra da bi provjera konkurentnosti trebala biti ključan dio uravnoteženog donošenja odluka i da bi se trebala primjenjivati u kontekstu svih vrsta postupaka donošenja politika i zakonodavstva EU-a, uključujući strategije i programe EU-a, proračunske i fiskalne odredbe, sekundarno zakonodavstvo i međunarodne sporazume. Osim toga, trebale bi se primjenjivati na postupak europskog semestra jer su politike država članica u tom pogledu ključne.

6.2 Iako je glavni naglasak provjere konkurentnosti na inicijativama čiji primarni ciljevi nisu poboljšanje konkurentnosti, EGSO poziva Komisiju da pripremi i poseban program konkurentnosti, s dugoročnim ciljem jačanja konkurentnosti EU-a.

6.3 Program konkurentnosti trebao bi se usredotočiti na dugoročnu perspektivu i obratiti pozornost na osnovna pitanja kao što su razvoj jedinstvenog tržišta i smanjenje tržišnih prepreka, povećanje ulaganja i pristupa financiranju, uključujući strategije ulaganja s rodnom dimenzijom, olakšavanje vanjske trgovine i vanjske suradnje, promicanje inovacija, talenata na visokoj razini i istraživačke izvrsnosti, unapređenje vještina putem obrazovanja, strukovnog osposobljavanja i cjeloživotnog učenja, povećanje uključivosti tržišta rada i poboljšanje uvjeta rada, ubrzavanje postupaka izdavanja dozvola, smanjenje birokracije i troškova usklađivanja i razvoj poreznih sustava kako bi bili poticajniji. Njime bi se također trebali osnažiti poslovni modeli kojima se konkurentnost usklađuje sa socijalnim i okolišnim ciljevima, što je primjerice slučaj kod poduzeća i organizacija koji za svoja ulaganja primjenjuju okolišne, socijalne i upravljačke kriterije.

6.4 Jačanje mikropoduzeća te malih i srednjih poduzeća te poboljšanje digitalne i zelene tranzicije također bi trebali biti ključni dijelovi programa. Nadalje, potrebno je posvetiti odgovarajuću pozornost kapacitetima država članica, razlikama i potrebnoj suradnji među državama članicama, kao i provedivosti inicijativa te redovitom praćenju rezultata programa. EGSO također naglašava ključnu ulogu socijalnog dijaloga kako je navedeno u europskom stupu socijalnih prava.

6.5 Kad je riječ o kratkoročnim mjerama, EGSO cijeni brzu prilagodbu politike tržišnog natjecanja EU-a pandemiji bolesti COVID-19 i ratu u Ukrajini te njihovim gospodarskim posljedicama ⁽¹⁰⁾. Fleksibilnost u primjeni pravila o državnim potporama, iako je iznimna i privremena, ključna je za omogućavanje opstanka poduzeća iz EU-a u vrlo teškim vremenima, čime se čuva konkurentnost koju europska poduzeća ostvaruju inovacijama i produktivnošću.

6.6 Osim toga, iznimno je važno i pouzdano i pošteno tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu i u odnosu na strane konkurente. Odbor cijeni aktualni rad na povećanju učinkovitosti pravila o državnim potporama za zdravstvene i socijalne usluge od općeg gospodarskog interesa (SGEI) kako bi se poboljšale kvaliteta i dostupnost takvih usluga za građane na lokalnoj razini ⁽¹¹⁾.

6.7 EGSO ujedno općenito pozdravlja inicijativu Komisije o uredbi o stranim subvencijama kojima se narušava unutarnje tržište s obzirom na to da je njezin cilj izbjegavanje narušavanja funkcioniranja jedinstvenog tržišta, odnosno osiguravanje jednakih uvjeta u pogledu stranih konkurenata ⁽¹²⁾.

6.8 Program konkurentnosti bio bi sljedeći korak u odgovaranju na osnovni cilj zahtjeva češkog predsjedništva, a to je izgradnja snažnijeg i otpornijeg gospodarstva EU-a. Time bi se pridonijelo dobrobiti građana EU-a te postizanju klimatski neutralnog i kružnog gospodarstva. Budući da je konkurentnost pitanje koje se odnosi na sve, predstavnici socijalnih partnera i drugi akteri civilnog društva moraju biti usko uključeni u pripremu programa.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

⁽¹⁰⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Politika tržišnog natjecanja spremna za nove izazove (COM(2021) 713 final) (SL C 323, 26.8.2022., str. 34.).

⁽¹¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Pravilima o državnim potporama koja se primjenjuju na usluge od općeg gospodarskog interesa u području zdravstva i socijalnih usluga nakon pandemije. Promišljanja i prijedlozi o evaluaciji Komisije za izmjenu zakonodavnog paketa iz 2012. (samoinicijativno mišljenje) (SL C 323, 26.8.2022., str. 8.).

⁽¹²⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o stranim subvencijama kojima se narušava unutarnje tržište (COM(2021) 223 final – 2021/0114 (COD)) (SL C 105, 4.3.2022., str. 87.).

III

(Pripremni akti)

EUROPSKI GOSPODARSKI I SOCIJALNI ODBOR

**574. PLENARNO ZASJEDANJE EUROPSKOG GOSPODARSKOG I SOCIJALNOG ODBORA,
14.12.2022.–15.12.2022.****Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Izvešće Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Izvešće o politici tržišnog natjecanja za 2021.”****(COM(2022) 337 final)**

(2023/C 100/12)

Izvjestitelj: **Philip VON BROCKDORFF**

Zahtjev za savjetovanje:	Europska komisija, 27.10.2022.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za jedinstveno tržište, proizvodnju i potrošnju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	10.11.2022.
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	51/0/3
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	206/0/2

1. Zaključci i preporuke

1.1 Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) poziva na kontinuirani dijalog s Komisijom o daljnjem djelovanju potrebnom za snažnije funkcioniranje jedinstvenog tržišta.

1.2 EGSO poziva Glavnu upravu za tržišno natjecanje da kontinuirano prati programe koje je odobrila sama Komisija i koje su države članice pokrenule kao odgovor na COVID-19 i rat u Ukrajini kako bi se izbjeglo preusmjerenje sredstava poduzećima koja nisu gospodarski održiva.

1.3 S obzirom na to, EGSO poziva Komisiju da iskoristi najveću dopuštenu fleksibilnost u okviru pravila o državnim potporama kako bi državama članicama omogućila da provode programe kojima se pruža djelotvorna pomoć poduzećima pogođenima ratom u Ukrajini.

1.4 EGSO pozdravlja nove smjernice Komisije o pravilima o državnim potporama u području klime, zaštite okoliša i energije te ih smatra korakom u pravom smjeru.

1.5 EGSO podržava istrage nekonkurentnih praksi tehnoloških divova; to je u skladu sa stajalištem EGSO-a o Aktu o digitalnim tržištima.

1.6 EGSO poziva na snažniju suradnju među nacionalnim tijelima u okviru Europske mreže za tržišno natjecanje kako bi se nastavilo primjenjivati pravo tržišnog natjecanja EU-a na poduzeća koja se bave prekograničnim poslovnim praksama kojima se ograničava tržišno natjecanje i koje su štetne za potrošače.

1.7 EGSO poziva na uspostavu ravnopravnih uvjeta tržišnog natjecanja u cijelom zrakoplovnom sektoru. Međutim, upozorio bi na opasnost od razvoja zrakoplovnog tržišta na kojemu bi s vremenom mali broj zračnih prijevoznika mogao preuzeti prevlast.

1.8 EGSO podržava prijedlog uredbe Komisije o stranim subvencijama kojima se narušava tržište i koje se dodjeljuju poduzećima izvan EU-a koja posluju u EU-u, ali poziva Komisiju da pozornost usmjeri i na subvencije kojima se narušava tržište i druge prakse kojima se narušava tržišno natjecanje u državnim i privatnim poduzećima izvan EU-a.

1.9 EGSO upozorava na moguće sporazume kojima se narušava tržišno natjecanje ili na zlouporabu dominantnog položaja u sektoru hipermarketa i prodavaonica namirnica, što bi moglo utjecati na potrošače zbog viših cijena i na proizvođače zbog nižih cijena opskrbe.

1.10 EGSO pozdravlja prijedlog Komisije o novom Instrumentu jedinstvenog tržišta za hitne slučajeve kojim se dopunjuju druge zakonodavne mjere EU-a za upravljanje krizama.

1.11 EGSO poziva na poduzimanje daljnjih koraka za jačanje tržišnog natjecanja i jedinstvenog tržišta u vrijeme kada se gospodarstva i dalje suočavaju s izazovima prouzročenim visokim cijenama energije, ograničenjima u pogledu opskrbe i gospodarskom nesigurnošću.

1.12 EGSO čvrsto vjeruje da se program EU-a za zeleno i digitalno gospodarstvo zasnovan na socijalnoj tržišnoj ekonomiji ne smije promijeniti zbog rata u Ukrajini.

1.13 Naposljetku, EGSO preporučuje primjenu državnih potpora u skladu sa zakonodavstvom EU-a kako bi se suzbile socioekonomske posljedice rata u Ukrajini, s posebnim naglaskom na rodnu ravnopravnost i širu rodnu perspektivu, posebno u slučaju izbjeglica u državama članicama koje graniče s Ukrajinom.

2. Kontekst

2.1 U Izvješću o politici tržišnog natjecanja za 2021. predstavljena su ključna kretanja u području politika i zakonodavne inicijative provedene prošle godine, kao i niz provedbenih mjera. Komisija je 2021. provela preispitivanje ključnih propisa, smjernica i obavijesti o tržišnom natjecanju, kako je navela u svojoj komunikaciji „Politika tržišnog natjecanja spremna za nove izazove” ⁽¹⁾, u kojoj se definira uloga politike tržišnog natjecanja na putu Europe prema oporavku, zelenoj i digitalnoj tranziciji te otpornom jedinstvenom tržištu.

2.2 Komisija je donijela i prijedlog nove uredbe za otklanjanje tržišnih narušavanja uzrokovanih stranim subvencijama koje treće zemlje dodjeljuju poduzećima koja posluju na jedinstvenom tržištu ⁽²⁾, nakon objave prijedlogâ Akta o digitalnim tržištima iz 2020. i Akta o digitalnim uslugama, u cilju svladavanja širokog spektra digitalnih izazova ⁽³⁾. Aktom o digitalnim tržištima posebno se uvode obveze koje djeluju kao nadzornici pristupa za poduzeća i potrošače na jedinstvenom tržištu.

2.3 Da bi se svladali izazovi, ažurirani su protumonopolski propisi te pravila i smjernice o koncentracijama. To je uključivalo preispitivanje pravila o vertikalnoj opskrbi i horizontalnoj suradnji, pri čemu je cilj potonje konkretno bio olakšati poduzećima suradnju na načine kojima se povećava gospodarska učinkovitost. Osim toga, Komisija je objavila rezultate svoje evaluacije Obavijesti o utvrđivanju tržišta, u kojoj se navode smjernice o načinu provedbe tržišnog natjecanja na tržištima proizvoda i zemljopisnim tržištima.

⁽¹⁾ Politika tržišnog natjecanja spremna za nove izazove, COM(2021) 713 final.

⁽²⁾ COM(2021) 223 final.

⁽³⁾ COM(2020) 842 final.

2.4 Komisija je usto ažurirala pravila i smjernice o državnim potporama kako bi pomogla u suočavanju s promjenjivim okolnostima te podržala zelenu i digitalnu tranziciju. Posebno je važna potreba za jačanjem otpornosti jedinstvenog tržišta s obzirom na gospodarsku nesigurnost. Komisija to čini praćenjem kretanja na tržištu. Privremeni okvir za mjere državne potpore bio je posebno pravodoban i relevantan za pružanje potpore poduzećima diljem EU-a. Događaji izazvani agresijom Rusije na Ukrajinu iziskuju daljnju prilagodbu politika Komisije. U međuvremenu Komisija je do kraja 2022. uvela potporu ulaganjima i potporu solventnosti do 31. prosinca 2023., čime se državama članicama omogućilo da iskoriste privatna sredstva i stave ih na raspolaganje MSP-ovima.

2.5 Jednako je važno i preispitivanje Smjernica o državnim potporama za klimu, zaštitu okoliša i dekarbonizaciju gospodarskih djelatnosti. Bilo je neophodno proširiti područje primjene ovih smjernica kako bi se obuhvatile nove gospodarske djelatnosti kao što su čista mobilnost i dekarbonizacija industrije. Stoga se revidiranim smjernicama podupire europski zeleni plan.

2.6 Nadalje, Komisija je revidirala Uredbu o vertikalnom skupnom izuzeću i Vertikalne smjernice. Cilj je ažurirati prethodna pravila za koja se smatralo da nisu svrsishodna s obzirom na kretanja na tržištu, kao što je rast internetske prodaje.

2.7 Prošireno je i područje primjene općeg skupnog izuzeća kako bi se omogućili programi koje financira EU. Time se u osnovi pridonosi pojednostavnjenju pravila o državnim potporama koja se primjenjuju na nacionalno financiranje i u vezi s posebnim programima EU-a.

2.8 Nadalje, usvojene su revidirane smjernice za regionalne potpore kako bi se državama članicama omogućilo da pruže potporu regijama u nepovoljnijem položaju i regijama koje se suočavaju sa strukturnim izazovima.

2.9 Važan korak bila je prilagodba Komisije aktualnoj i budućoj provedbi u pogledu izazova prouzročenih digitalnom transformacijom. Učinkovitost i djelotvornost kojima Komisija može odgovoriti na protutržišne prakse društava kao što su Apple, Amazon ili Facebook smatrale su se ključnima.

2.10 Isto tako, Komisija je provela reorganizaciju kako bi se bavila važnim projektima od zajedničkog europskog interesa. Relevantno je i osnivanje radne skupine za potporu provedbi Akta o digitalnim tržištima.

2.11 Kako bi se ojačalo funkcioniranje jedinstvenog tržišta, predviđen je proračun od 4,2 milijarde EUR za program jedinstvenog tržišta namijenjen provedbi politike tržišnog natjecanja EU-a.

2.12 Djelotvorna provedba pravila EU-a o tržišnom natjecanju i regulatorne reforme ključne su za digitalnu transformaciju gospodarstva EU-a i veću otpornost jedinstvenog tržišta u vrlo teškim vremenima.

2.13 S tim u vezi, važnost protumonopolskih istraga i zlouporabe koju provode velike multinacionalne korporacije od iznimne je važnosti. Kontrolom koncentracija koju provodi Komisija osigurava se i to da se konsolidacija odvija tako da se omogućuje tržišno natjecanje na tržištima i rješava pitanje prevlasti na tržištu. Broj odluka o koncentracijama iznosio je impresivnih 396 u različitim sektorima.

2.14 Još jedan važan korak bila je smjernica o širokopojasnoj infrastrukturi koja ispunjava potrebe za vrlo zahtjevnim digitalnim brzinama, kako je utvrđeno u gigabitnom društvu EU-a do 2025. i digitalnoj strategiji, kao i u ciljevima iz Digitalnog kompasa 2030. Državnim potporama podupiru se širokopojasne infrastrukture diljem EU-a u situacijama u kojima nema poticaja privatnim operaterima da osiguraju odgovarajuću širokopojasnu pokrivenost.

2.15 Aktivnosti Komisije također su doprinijele okolišnim ciljevima, posebno u pogledu dekarbonizacije gospodarstava i postupnog ali stabilnog prelaska prometnog sektora s fosilnih na alternativna goriva. Izbjegavanje narušavanja tržišnog natjecanja ključno je za potporu europskom zelenom planu, a i u tom je pogledu Komisija odobrila niz mjera državne potpore usmjerenih na olakšavanje zelene tranzicije EU-a.

2.16 Relevantne su bile i provedba protumonopolskih pravila i kontrola koncentracija u automobilskoj industriji koje su doprinijele zelenoj tranziciji. Ta je mjera Komisije uključivala izricanje novčanih kazni u stotinama milijuna eura.

2.17 Iznimno je važna činjenica da se uloga Komisije u unapređenju politike tržišnog natjecanja odnosi na način na koji tržišno natjecanje koristi potrošačima diljem EU-a. Kao što se u izvješću ispravno ističe, socijalno tržišno gospodarstvo jedno je od glavnih uporišta EU-a te se provedbom pravila o tržišnom natjecanju i zaštitom tržišnog natjecanja u svakom trenutku podupire daljnji razvoj socijalnog tržišnog gospodarstva.

2.18 Isto vrijedi i za financijske usluge, pri čemu je Komisija riješila pitanje potencijalnih kartela u sektoru financijskih usluga izricanjem velikih novčanih kazni nizu financijskih institucija.

2.19 Jednako važan bio je i odgovor Komisije na gospodarske i društvene posljedice COVID-a 19 primjenom fleksibilnosti dopuštene u pravilima o državnim potporama putem privremenog okvira za mjere državne potpore. To je državama članicama omogućilo da osiguraju programe za poduzeća kao što su kreditna jamstva. Komisija je odobrila niz programa u vrijednosti od nekoliko milijardi eura na temelju privremenog okvira u nizu sektora koje su pogodila ograničenja povezana s bolešću COVID-19, uključujući zrakoplovni sektor, kako bi se ispunile potrebe za likvidnošću i kapitalom.

2.20 Jedna od važnih uloga Komisije bilo je pružanje smjernica i potpore za omogućavanje provedbe planova za oporavak i otpornost koje su dostavile države članice. To je bilo potrebno kako bi se osigurala usklađenost planova s pravilima o državnim potporama.

2.20.1 Komisija je 2021. nastavila osiguravati dosljednu primjenu članaka 101. i 102. Ugovora o funkcioniranju Europske unije. Osim toga, Komisija je pratila i pomagala državama članicama u njihovim nastojanjima da prenesu Direktivu ECN+ ⁽⁴⁾ u nacionalno pravo. Tom se direktivom tijela nadležna za tržišno natjecanje u cijelom EU-u ovlašćuju za djelotvorniju provedbu pravila o tržišnom natjecanju i osiguravanje pravilnog funkcioniranja jedinstvenog tržišta.

2.21 Naposljetku, Komisija je ostala aktivna u Odboru OECD-a za tržišno natjecanje, Međunarodnoj mreži za tržišno natjecanje i Konferenciji Ujedinjenih naroda o trgovini i razvoju.

3. Opće napomene

3.1 EGSO prima na znanje konstruktivni rad Komisije na daljnjem jačanju jedinstvenog tržišta provedbom pravila o tržišnom natjecanju i zaštitom tržišnog natjecanja diljem EU-a.

3.2 EGSO također prima na znanje da je Komisija učinkovito reagirala u svrhu ublažavanja posljedica ograničenja povezanih s COVID-om 19 donošenjem privremenog okvira za mjere državne potpore kako bi se poduzećima omogućila potrebna potpora država članica, uz istodobno očuvanje cjelovitosti jedinstvenog tržišta.

3.3 Ista razina učinkovitosti primjenjuje se kao odgovor na krizu koja je uslijedila nakon ruske invazije na Ukrajinu. EGSO smatra da je brzo donošenje privremenog okvira za državne potpore u kriznim situacijama bilo jednako neophodno kao i djelovanje u vezi s ograničenjima povezanim s COVID-om 19. EGSO stoga poziva Komisiju da primijeni svu fleksibilnost dopuštenu pravilima o državnim potporama kada se države članice suočavaju s gospodarskim šokovima.

3.4 EGSO također prima na znanje rad Komisije na preispitivanju ključnih propisa, smjernica i obavijesti kako bi osigurala da ostanu svrsishodni, posebno na reviziji Uredbe o vertikalnom skupnom izuzeću i Vertikalnih smjernica.

3.5 EGSO smatra da su donošenje uredbe o proširenju područja primjene Uredbe o općem skupnom izuzeću i objavljivanje Smjernica o državnim potporama za klimu, zaštitu okoliša i energiju važni koraci kojima se podupiru glavni ciljevi politike EU-a. Usvajanje revidirane komunikacije o važnim projektima od zajedničkog europskog interesa također se smatra relevantnim.

⁽⁴⁾ Direktiva (EU) 2019/1 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2018. o ovlaštavanju tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje za učinkovitiju provedbu pravila o tržišnom natjecanju i osiguravanju pravilnog funkcioniranja unutarnjeg tržišta (SL L 11, 14.1.2019., str. 3.).

3.6 EGSO primjećuje napore koji su poduzeti radi napretka prema donošenju Akta o digitalnom tržištu. EGSO smatra da je taj zakonodavni akt golem korak prema provedbi tržišnog natjecanja i zaštiti potrošača tijekom upotrebe digitalnih usluga.

3.7 EGSO također napominje da je prijedlog uredbe o stranim subvencijama kojima se narušava unutarnje tržište u postupku usvajanja. EGSO je u brojnim svojim mišljenjima izrazio protivljenje stranim subvencijama kojima se narušava tržište, a koje se dodjeljuju poduzećima koja posluju u EU-u; predloženom uredbom Komisiji bi se dale nove ovlasti za istraživanje takvih stranih subvencija i eventualno poduzimanje mjera pravne zaštite. EGSO smatra da je to u skladu s načelom poštenog tržišnog natjecanja pod jednakim uvjetima.

3.8 EGSO prima na znanje protumonopolske mjere, kao i mjere poduzete u pogledu kontrole spajanja poduzeća. Takve su mjere potrebne radi očuvanja integriteta jedinstvenog tržišta i zaštite građana EU-a, posebno od odluka tehnoloških divova.

3.9 Komisijino odobrenje niza mjera državne potpore kojima se podupire zelena tranzicija EU-a, uključujući mjere za potporu obnovljivim izvorima energije i čistoj mobilnosti, otvara put daljnjem pozitivnom djelovanju u budućnosti.

4. Posebne preporuke

4.1 EGSO poziva na nastavak dijaloga s Komisijom o daljnjem djelovanju potrebnom za snažnije funkcioniranje jedinstvenog tržišta. S tim u vezi EGSO ističe svoje nedavno mišljenje u kojem utvrđuje nedostatke na jedinstvenom tržištu EU-a.

4.2 Budući da je EGSO pohvalio brzinu kojom je Komisija odgovorila na ograničenja povezana s COVID-om 19 te nedavno na gospodarske posljedice rata u Ukrajini, poziva na kontinuirano praćenje programa koje je odobrila sama Komisija i koje su pokrenule države članice kao odgovor na COVID-19 i rat u Ukrajini kako bi se izbjeglo preusmjeravanje sredstava poduzećima koja nisu gospodarski održiva. Razina potrebne potpore, kao i pritisci s kojima se suočavaju vlade diljem EU-a kako bi pružile državne potpore, izuzetno je visoka i može dovesti do takvih situacija.

4.3 S obzirom na to, EGSO poziva Komisiju da iskoristi najveću dopuštenu fleksibilnost u okviru pravila o državnim potporama kako bi državama članicama omogućila da provode programe kojima se pruža djelotvorna pomoć poduzećima i zajednicama pogođenima ratom u Ukrajini. EGSO istodobno naglašava da bi takve potpore trebale biti dopuštene uz minimalno narušavanje tržišnog natjecanja.

4.4 EGSO ističe napore uložene u podupiranje zelenog programa EU-a putem politike tržišnog natjecanja. To je ključno, a nove smjernice Komisije o pravilima o državnim potporama u području klime, zaštite okoliša i energije korak su u pravom smjeru. Budući da su ta tri sektora međusobno povezana, EGSO smatra da nove smjernice pružaju čvrst temelj za djelotvornu potporu europskom zelenom planu.

4.5 EGSO upućuje na istrage koje je Komisija provela nad nizom tehnoloških divova u pogledu nekonkurentnih praksi i u potpunosti podržava takve istrage jer su u skladu sa stajalištem EGSO-a o Aktu o digitalnim tržištima, posebno njegovom važnošću u omogućivanju tržišnog natjecanja u području digitalnih usluga i zaštite građana EU-a od zlorabe tehnoloških divova. To dokazuje da Komisija sada ima veći utjecaj u pogledu svojeg cilja postizanja uređenijeg digitalnog tržišta.

4.6 EGSO poziva na snažniju suradnju među nacionalnim tijelima u okviru Europske mreže za tržišno natjecanje kako bi se nastavilo primjenjivati pravo tržišnog natjecanja EU-a na poduzeća koja se bave prekograničnim poslovnim praksama kojima se ograničava tržišno natjecanje i koje su štetne za potrošače. EGSO smatra da je koordinacija istraga ključna.

4.7 EGSO ističe važnost odluka Komisije u pogledu zrakoplovnog sektora, posebno tijekom pandemije, te poziva na osiguravanje ravnopravnih uvjeta tržišnog natjecanja u cijelom sektoru. Međutim, upozorio bi na opasnost od razvoja zrakoplovnog sektora i tržišta na kojemu bi s vremenom mali broj zračnih prijevoznika mogao preuzeti prevlast.

4.8 EGSO u potpunosti podržava prijedlog uredbe Komisije o stranim subvencijama kojima se narušava tržište, a koje se dodjeljuju poduzećima iz trećih zemalja koja posluju u EU-u. To očigledno narušava tržišno natjecanje, a i strana poduzeća možda ostvaruju korist od poreznih olakšica, čime se pak tržišno natjecanje dodatno narušava. Osim toga, EGSO poziva Komisiju da poduzme odgovarajuće mjere u pogledu subvencija kojima se narušava tržište i drugih praksi kojima se narušava tržišno natjecanje od strane poduzeća (državnih ili privatnih) izvan EU-a. Time bi se pridonijelo i postizanju ciljeva europske industrijske strategije.

4.9 EGSO napominje da Komisija i nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje prate stanje lanaca opskrbe hranom u Europi. EGSO upozorava na moguće sporazume kojima se narušava tržišno natjecanje ili zlouporabu prevlasti, što utječe na potrošače zbog većih cijena. EGSO upozorava i na to da sektor hipermarketa i prodavaonica namirnica ima dominantnu ulogu na tržištu hrane na štetu potrošača u smislu viših cijena i na štetu proizvođača u smislu nižih cijena opskrbe. EGSO je svjestan da je dužnost država članica osigurati provedbu Direktive o nepoštenim trgovačkim praksama kako bi se prevladale situacije u kojima postoji neravnoteža u pojedinačnim poslovnim odnosima ⁽⁵⁾. EGSO stoga poziva Komisiju da prestane motri djelotvornost analize tržišta i mjera koje poduzimaju nacionalna tijela.

4.10 EGSO pozdravlja prijedlog Komisije o novom Instrumentu jedinstvenog tržišta za hitne slučajeve, kojim se dopunjuju druge zakonodavne mjere EU-a za upravljanje krizama, kao što je Mehanizam Unije za civilnu zaštitu, kao i pravila EU-a za određene sektore, lance opskrbe i proizvode kao što su zdravlje, poluvodiči i sigurnost opskrbe hranom, kojima se već predviđaju ciljne mjere za odgovor na krizu. EGSO smatra da se time osigurava uravnotežen okvir za upravljanje krizama kako bi se utvrdile različite prijetnje jedinstvenom tržištu i osiguralo njegovo neometano funkcioniranje: stvaranjem strukture za upravljanje krizama, predlaganjem novih mjera za ublažavanje negativnih učinaka na jedinstveno tržište i dopuštanjem mjera u krajnjoj nuždi u hitnim slučajevima.

4.11 EGSO poziva na poduzimanje daljnjih koraka za jačanje tržišnog natjecanja i jedinstvenog tržišta u vrijeme kada se gospodarstva i dalje suočavaju s izazovima prouzročenim visokim cijenama energije, ograničenjima u pogledu opskrbe i gospodarskom nesigurnošću.

4.12 EGSO čvrsto vjeruje da se program EU-a za zeleno i digitalno gospodarstvo zasnovan na socijalnoj tržišnoj ekonomiji ne smije promijeniti zbog krize koja je u tijeku u Ukrajini. Cilj EU-a i dalje bi trebala biti tržišta koja građanima EU-a osiguravaju konkurentne i pravedne cijene djelovanjem Komisije i nacionalnih tijela diljem EU-a. S tim u vezi, važno je spomenuti nedavno izneseni prijedlog Komisije o zajedničkoj nabavi prirodnog plina kao privremeno, ali učinkovito rješenje za stabilizaciju cijena energije.

4.13 Posljednja točka odnosi se na primjenu državnih potpora u skladu s pravilima EU-a, koje se pružaju kako bi se podržale mjere za suzbijanje socioekonomskih posljedica rata u Ukrajini, uključujući izbjegličku krizu koja pogađa države članice koje graniče s Ukrajinom, kao i na potrebu da se posebna pozornost posveti rodnoj ravnopravnosti i široj rodnoj perspektivi.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

⁽⁵⁾ Direktiva je izmijenjena Direktivom (EU) 2019/2161 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. studenoga 2019. o izmjeni Direktive Vijeća 93/13/EEZ i direktiva 98/6/EZ, 2005/29/EZ te 2011/83/EU Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu boljeg izvršavanja i modernizacije pravila Unije o zaštiti potrošača (SL L 328, 18.12.2019., str. 7.).

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru te Odboru regija – Novi europski program za inovacije”

(COM(2022) 332 final)

(2023/C 100/13)

Izvjestitelj: **Maurizio MENSI**

Suizvjestitelj: **Christophe LEFÈVRE**

Zahtjev za savjetovanje:	Europska komisija, 27.10.2022.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za jedinstveno tržište, proizvodnju i potrošnju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	10.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	177/0/0

1. Zaključci i preporuke

1.1 Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) pozdravlja europski program za inovacije koji je predložila Komisija i s kojim posebno dijeli dvostruki cilj promicanja konkurentnosti Europe te zdravlja i dobrobiti njezinih građana.

1.2 EGSO usto pozdravlja naglasak koji je Komisija stavila na potrebu da se ukloni nedostatak *scale-up* poduzeća (poduzeća u fazi širenja) i *deep tech* poduzeća u EU-u u usporedbi s trećim zemljama u kojima prevladavaju tehnološka poduzeća u fazi rasta. EGSO predlaže Komisiji da stavi veći naglasak na ulogu poduzeća, posebno MSP-ova i *start-up* poduzeća te na ulogu mreža inovacija kojima ona upravljaju u provedbi zelene i digitalne tranzicije.

1.3 EGSO pozdravlja strukturu prijedloga koja se temelji na pet vodećih inicijativa. Potrebno je i osigurati instrumente za provjeru i praćenje ostvarenih rezultata.

1.4 EGSO pozdravlja prijedlog o osnivanju savjetodavne skupine za izradu propisa koji bi pogodovali inovacijama u području javnih usluga i predlaže da jedan predstavnik ili predstavnica EGSO-a bude njezin punopravni član/članica.

1.5 EGSO naglašava važnost financiranja infrastrukture za eksperimentiranje i testiranje kako bi se pomoglo *start-up* poduzećima i premostio jaz između laboratorija i komercijalne primjene. U tom pogledu pozdravlja uvođenje novog koncepta „infrastrukture za testiranje i eksperimentiranje” u nacrt revizije Uredbe o općem skupnom izuzeću za državne potpore.

1.6 EGSO pozdravlja i inicijativu za javnu nabavu. U tom kontekstu predlaže da se u ponudama u inovativnoj nabavi predvidi sudjelovanje barem jednog *start-up* poduzeća.

1.7 EGSO naglašava važnost raspolaganja snažnim sustavom intelektualnog vlasništva koji bi se primjenjivao na izume *start-up* poduzeća u svrhu promicanja kontinuiranog razvoja istraživanja.

1.8 EGSO poziva Komisiju da potakne međuregionalnu dimenziju ulaganja uz zajedničko sudjelovanje manje inovativnih i inovativnijih regija.

1.9 EGSO naglašava da bi javna potpora trebala koristiti i visokom obrazovanju i laboratorijima za inovacije. U tom pogledu predlaže Komisiji da za ostvarivanje inovativnih ciljeva iskoristi niz oglednih istraživačkih centara i sveučilišta.

1.10 EGSO pozdravlja i potporu Komisije državama članicama u razvoju prekograničnih projekata od zajedničkog europskog interesa. Stoga predlaže da se financiraju i istraživanja i profesionalni razvoj istraživača te da rezultati istraživanja koja se podupiru javnim sredstvima budu na raspolaganju inovatorima kako bi ih dalje razvijali, po mogućnosti putem platforme Innospace.

1.11 EGSO pozdravlja objavljivanje smjernica kako bi se relevantnim tijelima pomoglo u odabiru najprikladnijeg europskog strateškog programa i naglašava važnost horizontalne provedbe strateških programa.

1.12 EGSO pozdravlja ideju o razmatranju povoljnijeg oporezivanja za dioničke opcije i fiskalnog režima za talentirane osobe koje putuju za poslom preko granica. Komisiju poziva da koordinira nacionalne inicijative usmjerene na razvoj talenata.

1.13 EGSO pozdravlja namjeru Komisije da razvije pouzdanije i usporedive skupove baza podataka te zajedničku taksonomiju podataka kojom bi se politike mogle usmjeravati na svim razinama, kao i njezinu namjeru da putem foruma Europskog vijeća za inovacije širi najbolje primjere iz prakse na strukturiran način.

1.14 EGSO pozdravlja i namjeru Komisije da razmijeni najbolje primjere iz prakse i objavi smjernice za vlade o njihovoj uporabi kako bi se prevladala regulatorna rascjepkanost među državama članicama.

2. Referentni okvir

2.1 Cilj je novog europskog programa za inovacije staviti Europu na prvo mjesto u novom valu *deep tech* inovacija i *start-up* poduzeća, što se može postići:

- poboljšanjem pristupa financiranju za europska *start-up* i *scale-up* poduzeća;
- poboljšanjem uvjeta u kojima bi inovatori mogli eksperimentirati s novim idejama u okviru regulatornih izoliranih okruženja;
- pridonosenjem stvaranju „regionalnih inovacijskih dolina”, među ostalim u regijama koje zaostaju u razvoju;
- privlačenjem i zadržavanjem talenata u Europi;
- poboljšanjem okvira politike jasnijom terminologijom, pokazateljima i skupovima podataka, kao i potporom za politike država članica.

2.2 Novi europski program za inovacije obuhvaća 25 posebnih mjera koje su svrstane u pet vodećih inicijativa:

- financiranjem *scale-up* poduzeća potaknut će se ulaganja institucionalnih i drugih privatnih ulagača;
- doprinosenjem inovacijama u vidu prostora za eksperimentiranje i podrške za javnu nabavu olakšat će se inovacije;
- ubrzavanjem i jačanjem inovacija u europskim ekosustavima u cijelom EU-u i uklanjanjem jaza među različitim zemljama i regijama poduprijet će se stvaranje i međusobna povezanost regionalnih inovacijskih dolina i državama članicama pomoći da dodijele najmanje 10 milijardi EUR za regionalne inovacije povezane s prioritetima EU-a;
- promicanjem, privlačenjem i zadržavanjem talenata s *deep tech* kvalifikacijama moći će se osigurati razvoj i protok ključnih talenata s *deep tech* kvalifikacijama unutar EU-a;
- poboljšanje alata za oblikovanje politika bit će ključno za razvoj i uporabu pouzdanih i usporedivih skupova podataka i zajedničkih definicija (*start-up* poduzeće, *scale-up* poduzeće) na kojima se mogu temeljiti politike na svim razinama u cijelom EU-u.

3. Opće napomene

3.1 Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) pozdravlja Komisijin europski program za inovacije, a posebno njegov dvostruki cilj promicanja konkurentnosti Europe, s jedne, i dobrobiti europskih građana, s druge strane.

3.2 U tom pogledu EGSO pozdravlja činjenicu da se Komisijin plan temelji na općem cilju premošćivanja postojanog inovacijskog jaza među državama članicama i unutar europskih regija, koji bi mogao ugroziti socijalnu i gospodarsku koheziju.

3.3 EGSO smatra da bi digitalna dividenda trebala biti dostupna svim europskim građanima bez obzira na to gdje žive. Digitalna revolucija trebala bi ukloniti postojeće nedostatke koji su se pojavili tijekom industrijske revolucije i koji su postali izraženiji u državama članicama koje su pristupile EU-u nakon pada željezne zavjese.

3.4 To je sada još važnije jer sve države članice i regije EU-a moraju biti neovisne o trećim zemljama koje, kao što to pokazuju rat u Ukrajini, aktualna energetska kriza i nestašica čipova, nisu uvijek pouzdane, a u svakom slučaju nisu usklađene s temeljnim europskim vrijednostima.

3.5 EGSO usto pozdravlja naglasak koji je Komisija stavila na potrebu da se uklone nedostaci u *scale-up* i *deep tech* poduzećima u usporedbi s trećim zemljama u kojima prevladavaju tehnološka poduzeća u fazi rasta. Komisiji predlaže da stavi veći naglasak na ulogu poduzeća, MSP-ova i *start-up* poduzeća te mreža inovacija kojima oni upravljaju u provedbi zelene i digitalne tranzicije, promičući time njihovu konkurentnost ⁽¹⁾. Iz toga proizlazi da je važno promicati i inicijative za pretvaranje tradicionalnih poduzeća u inovativna poduzeća.

3.6 EGSO smatra da bi dublja i ujednačenija digitalizacija mogla pokrenuti pozitivnu dinamiku poboljšanjem dobrobiti građana, postizanjem ciljeva održivosti, jačanjem ekonomske i socijalne kohezije u Uniji te smanjenjem industrijske i gospodarske ovisnosti o trećim zemljama koje ne dijele iste vrijednosti.

3.7 S obzirom na sve prethodno navedeno EGSO u potpunosti pozitivno ocjenjuje i podržava Komisijinu inicijativu Komisije u pogledu sadržaja.

3.8 EGSO pozdravlja i strukturu inicijative koja se temelji na pet vodećih inicijativa. Ističe da je primjereno osigurati alate za stalnu provjeru i praćenje postignutih rezultata kako bi se, prema potrebi, pripremile potrebne korektivne mjere i mjere poboljšanja.

3.9 EGSO pozdravlja prijedlog o osnivanju savjetodavne skupine za izradu propisa koji bi pogodovali inovacijama u području javnih usluga i predlaže da jedan predstavnik ili predstavnica EGSO-a bude njezin punopravni član/članica.

4. Vodeća inicijativa za financiranje *deep tech scale-up* poduzeća

4.1 EGSO snažno pozdravlja sve predložene mjere za smanjenje troškova novog vlasničkog kapitala u cijelom EU-u. One uključuju mogućnost uporabe prava intelektualnog vlasništva kao kolaterala i prijedlog novog akta o uvrštenjima kojim će se pojednostavniti i smanjiti početni i postojeći zahtjevi u pogledu uvrštenja za određene vrste poduzeća kako bi se smanjili troškovi i povećala pravna sigurnost za izdatelje, uz istodobno očuvanje zaštite ulagatelja i integriteta tržišta.

4.2 EGSO napominje da Europa treba imati sustav intelektualnog vlasništva kojim bi se na odgovarajući način uravnotežilo otvorenu znanost i intelektualno vlasništvo. U tom pogledu mnoga *start-up* poduzeća posjeduju (ili upotrebljavaju) osnovne standarde (tzv. SEP). Trebalo bi izbjegavati nametanje pravnih obveza, barem za MSP-ove, za provedbu procjena kritičnosti skupova osnovnih standarda (tzv. SEP) koje žele licencirati. Takva bi obveza mogla štetiti inovacijama jer bi mogla produžiti pregovore, što bi dovelo do poteškoća u fazi u kojoj izgledi za prihode od licencije još nisu sigurni.

⁽¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Digitalnoinovacijski centri i MSP-ovi” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 75, 28.2.2023., str. 82.).

4.3 EGSO pozdravlja naglasak na žene i na prikupljanje podataka o ženama i manje zastupljenim skupinama kako bi se razvile ciljne politike za uklanjanje rodnih i drugih razlika koje se tiču i *start-up* poduzeća. Promicanje zapošljavanja žena u sektoru inovacija ključno je za osiguravanje europske konkurentnosti, dok bi uspostava pokazatelja o rodu i manje zastupljenim skupinama bila koristan izvor informacija za suočavanje s tom problematikom.

4.4 EGSO ističe da i etablirani MSP-ovi i srednje kapitalizirana poduzeća uvode inovacije za provedbu zelene i digitalne tranzicije, stoga bi u program trebalo uvrstiti mjere kojima bi im se u tome pomoglo i kojima bi se promicala njihova konkurentnost. Općenito, važno je stvoriti ekosustav koji bi i tradicionalnim poduzećima omogućio da postanu inovativna poduzeća.

4.5 S obzirom na to da su, kao što ističe Komisija, bankovni proizvodi glavni izvor financiranja poduzeća, EGSO naglašava važnost jamstava financiranih javnim sredstvima i poziva Komisiju da razmotri mogućnost repliciranja u tom sektoru onoga što je već predviđeno privremenim okvirima za bolest COVID-19 i rat u Ukrajini. U tom bi pogledu javna jamstva mogla privući dugoročne i manje rizične ulagače (kao što su mirovinski fondovi i državni fondovi), čija financijska sredstva nisu dovoljno iskorištena u Europi.

4.6 EGSO poziva Komisiju da u provedbi te vodeće inicijative da prednost prekograničnim istraživačkim laboratorijima i spin-off *start-up* poduzećima s različitih sveučilišta. Opsežna suradnja među sveučilištima može potaknuti inovacije s praktičnim primjenama u okviru pristupa odozdo prema gore, koji se čini prikladnijim za poticanje kreativnosti.

4.7 EGSO nadalje potiče Komisiju da usmjeri potporu EU-a na pojedine sektore (npr. čipove, obnovljivu energiju itd.) kako bi se promicalo primijenjeno istraživanje tamo gdje je to zaista potrebno za ostvarivanje strateških ciljeva EU-a.

4.8 Osim smanjenja troškova vlasničkog kapitala i usklađivanja poreznih sustava, EGSO poziva Komisiju da razmotri uvođenje posebnog „financiranja *scale-up* poduzeća” EU-a namijenjenog za podupiranje rasta određenih strateških *start-up* poduzeća. Time bi se mogla smanjiti i privlačnost takozvanih „ubojitih preuzimanja” ili premještanja u inozemstvo jer bi osnivači mogli podupirati razvoj svojih poduzeća bez njihove prodaje ili premještanja poslovanja.

4.9 EGSO poziva Komisiju da razmotri stvaranje europskog digitalnog tržišta za *start-up* poduzeća kako bi se mogla povezati s potencijalnim ulagačima iz cijelog EU-a. Stvaranjem takvog tržišta mogle bi se prevladati poteškoće s kojima bi se *start-up* poduzeća, posebno u manjim državama članicama, mogla suočiti prilikom traženja lokalnih ulagača i u pravodobnom pristupu znatnoj likvidnosti.

4.10 EGSO naglašava važnost tehnološke infrastrukture za širenje tehnologija *deep tech start-up* poduzeća. Stoga bi takav pristup trebalo bolje promicati i olakšati. Za infrastrukturu i podatke koji se financiraju javnim sredstvima mogle bi se uvesti obveze otvorenog i nediskriminirajućeg pristupa.

5. Vodeća inicijativa – poticanje *deep tech* inovacija s pomoću izoliranih okruženja i javne nabave

5.1 EGSO pozdravlja objavljivanje smjernica o regulatornim izoliranim okruženjima, platformama za testiranje i živim laboratorijima koji bi služili za privlačenje eksperimentiranja u EU, kao i širenje najboljih primjera iz prakse u državama članicama radi promicanja usklađivanja.

5.2 EGSO pozdravlja i uvođenje novog pravila u okviru državnih potpora za istraživanje, razvoj i inovacije koje će državama članicama omogućiti financiranje većeg broja infrastrukture za testiranje i eksperimentiranje. U tom kontekstu EGSO predlaže da se utvrdi gornja granica za prihvatljivo nacionalno javno financiranje kako bi se izbjeglo kažnjavanje manjih ili siromašnijih država članica ili da se osiguraju ciljana i komplementarna europska financijska sredstva za one države članice koje ne mogu sudjelovati u utrci za državne potpore. Predlaže i objavljivanje europskih smjernica kako bi se uskladila nacionalna tumačenja u slučajevima u kojima bi se ona mogla razlikovati.

5.3 EGSO naglašava važnost financiranja infrastrukture za eksperimentiranje i testiranje kako bi se pomoglo *start-up* poduzećima da poboljšaju svoje tehnologije i premoste jaz između laboratorija i komercijalne primjene. U tom pogledu pozdravlja uvođenje novog koncepta „infrastrukture za testiranje i eksperimentiranje” u nacrt revizije Uredbe o općem skupnom izuzeću za državne potpore. Točnije, koncept infrastrukture za testiranje i eksperimentiranje trebao bi se razlikovati od koncepta koji se obično definiraju kao „tehnološka infrastruktura”. Razlikovni element može biti prevladavajuća uporaba u gospodarske svrhe. Osim toga, trebalo bi izjednačiti pragove za prijavu na 21 milijun EUR i za infrastrukturu za testiranje i eksperimentiranje i za tehnološku infrastrukturu te osigurati povoljne uvjete za poduzeća koja doprinose s najmanje 5 % troškova ulaganja u infrastrukturu za testiranje i eksperimentiranje.

5.4 EGSO pozdravlja i inicijativu za javnu nabavu. EGSO pozdravlja i inicijativu za javnu nabavu. U tom kontekstu predlaže da se razmotri mogućnost uvođenja mehanizma kojim bi se jamčilo sudjelovanje barem jednog *start-up* poduzeća u najinovativnijoj javnoj nabavi.

5.5 EGSO naglašava važnost raspolaganja snažnim sustavom intelektualnog vlasništva koji bi se primjenjivao na izume *start-up* poduzeća u svrhu promicanja kontinuiranog razvoja istraživanja. Kad poslovni partneri zatraže ekskluzivnost znanstvenih rezultata u ranoj fazi (što zahtijeva ekskluzivnost kako bi se podržali znanstveni laboratoriji i suradnja s njima), postoji rizik da znanstveni laboratoriji neće dalje razvijati te rezultate jer oni više neće biti od gospodarskog interesa.

6. Vodeća inicijativa za ubrzanje i jačanje inovacija u europskim inovacijskim ekosustavima u EU-u i premošćivanje inovacijskog jaza

6.1 EGSO poziva Komisiju da potakne međuregionalnu dimenziju ulaganja. Posebno pozdravlja to što je prednost dana određenim međuregionalnim inovacijskim projektima povezanim s glavnim prioritetima EU-a (kao što je održivost) uz zajedničko sudjelovanje inovativnijih i manje inovativnih regija.

6.2 EGSO naglašava da se inovacije temelje na cijelom lancu istraživanja i razvoja, od istraživanja potaknutog znatiželjom do primijenjenog istraživanja i razvoja, kao i do područja obrazovanja i osposobljavanja, te da ovise o kapacitetima i resursima potrebnima za uvođenje inovacija koje određuju politički, kulturni i socioekonomski sustavi. U tom pogledu EGSO naglašava da bi, kako bi se osigurala strukturne inovacije i podržao razvoj novih primijenjenih ideja, javna potpora trebala dodijeliti i za visoko obrazovanje, uključujući i strukovno obrazovanje (koje je ključno za ubrzanje inovacija) i inovacijske laboratorije, a ne samo za projekte koji su već u fazi stavljanja na tržište. Za postizanje tog cilja Komisija bi mogla iskoristiti niz oglednih sveučilišta.

6.3 EGSO pozdravlja i potporu Komisije državama članicama koje razvijaju važne prekogranične projekte od zajedničkog europskog interesa te naglašava važnost podupiranja i faze istraživanja jer su inovacije lokalni proces koji bi od samog početka trebalo podupirati u okviru pristupa odozdo prema gore, u skladu sa završnim izvješćem Konferencije o budućnosti Europe (prijedlozi 12. i 35.). Stoga bi trebalo financirati i istraživanja i profesionalni razvoj istraživača. Rezultati istraživanja, koji se podupiru javnim sredstvima, trebali bi biti na raspolaganju inovatorima kako bi ih dalje razvijali, po mogućnosti putem platforme Innospace.

6.4 EGSO pozdravlja objavljivanje smjernica koje bi relevantnim tijelima pomogle u odabiru najprikladnijeg europskog strateškog programa. Naglašava i da je u izradi strateških programa važno ne smatrati ih izoliranim, već uzeti u obzir njihovu komplementarnost i, gdje je to moguće, horizontalno ih primijeniti.

7. Vodeća inicijativa – poticanje, privlačenje i zadržavanje talenata s *deep tech* kvalifikacijama

7.1 EGSO pozdravlja tu inicijativu za povećanje mogućnosti i poticanje povezivanja poslodavaca i talenata diljem Europe.

7.2 EGSO posebno pozdravlja ideju o razmatranju mogućnosti povoljnijeg oporezivanja za dioničke opcije u Uniji.

7.3 EGSO poziva Komisiju da uzme u obzir poreznu situaciju talentiranih osoba koje putuju za poslom preko granica kako bi osigurala da to ne predstavlja prepreku slobodnom kretanju talenta.

7.4 EGSO poziva Komisiju da koordinira nacionalne inicijative usmjerene na razvoj talenata.

8. Vodeća inicijativa – poboljšanje alata za oblikovanje politika

8.1 EGSO pozdravlja namjeru Komisije da razvije pouzdanije i usporedive skupove baza podataka te zajedničku taksonomiju podataka, kao i njezinu namjeru da putem foruma Europskog vijeća za inovacije širi najbolje primjere iz prakse na strukturiran način.

8.2 EGSO pozdravlja i namjeru Komisije da razmjenjuje najbolje primjere iz prakse kako bi prikupila dobre primjere regulatornih izoliranih okruženja i fleksibilnih pravnih okvira iz cijelog EU-a te kako bi objavila smjernice za vlade o tome kako ih upotrebljavati. EGSO potiče Komisiju da iskoristi te alate kako bi se prevladale regulatorna rascjepkanost i razlike među državama članicama.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o

a) Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavljanju instrumenta jedinstvenog tržišta za hitne slučajeve i stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 2679/98

(COM(2022) 459 final – 2022/0278 (COD))

b) Prijedlogu uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni uredbi (EU) 2016/424, (EU) 2016/425, (EU) 2016/426, (EU) 2019/1009 i (EU) br. 305/2011 u pogledu izvanrednih postupaka za procjenu sukladnosti, donošenje zajedničkih specifikacija i nadzor tržišta zbog izvanrednog stanja na jedinstvenom tržištu

(COM(2022) 461 final – 2022/0279 (COD))

c) Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni direktiva 2000/14/EZ, 2006/42/EZ, 2010/35/EU, 2013/29/EU, 2014/28/EU, 2014/29/EU, 2014/30/EU, 2014/31/EU, 2014/32/EU, 2014/33/EU, 2014/34/EU, 2014/35/EU, 2014/53/EU i 2014/68/EU u pogledu izvanrednih postupaka za procjenu sukladnosti, donošenje zajedničkih specifikacija i nadzor tržišta zbog izvanrednog stanja na jedinstvenom tržištu

(COM(2022) 462 final – 2022/0280 (COD))

(2023/C 100/14)

Izvjestitelj: **Andrej ZORKO**

Suizvjestiteljica: **Janica YLIKARJULA**

Zahtjev za savjetovanje:	a) Europski parlament: 9.11.2022. a) Vijeće Europske unije, 11.11.2022. b) Europski parlament, 21.11.2022. b) Vijeće Europske unije, 24.11.2022. c) Europski parlament, 21.11.2022. c) Vijeće Europske unije, 30.11.2022.
Pravna osnova:	a) članci 114., 21., 45. i 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije b) članci 114. i 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije c) članci 91., 114. i 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za jedinstveno tržište, proizvodnju i potrošnju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	10.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	208/0/1

1. Zaključci i preporuke

1.1 EGSO podržava Komisijinu namjeru da uvede instrument jedinstvenog tržišta za hitne slučajeve (dalje u tekstu „SMEI”) u svrhu svladavanja budućih kriza koje bi mogle utjecati na funkcioniranje jedinstvenog tržišta i njegovih poduzeća kao i na dobrobit građana EU-a. EGSO podržava mjere za osiguravanje slobodnog kretanja robe, usluga i osoba te sprečavanja ograničenja unutar EU-a i u razdobljima krize. U okviru SMEI-ja prednost je potrebno dati razmjeni informacija, suradnji, komunikaciji i solidarnosti među državama članicama. Nužne su bolja administrativna suradnja i mjere transparentnosti, no EGSO izražava žaljenje zbog činjenice da nisu predviđene nikakve posljedice u slučaju da države članice ne ispune zahtjeve.

1.2 Odgovor na krizu mora biti brz, privremen, ispravno usmjeren te usklađen na razini EU-a kako bi se uspostavio zajednički pristup. U okviru toga potrebno je uzeti u obzir učinke krize na poduzeća i dobrobit građana EU-a te uspostaviti uvjete za otpornije društvo i gospodarstvo u budućnosti. Odgovor je potrebno jasno usmjeriti na slobodno kretanje robe, usluga i osoba u razdobljima krize te na suzbijanje posljedica krize na dobrobit stanovništva, a ne na intervencije u proizvodnji i pružanju robe i usluga i u pripadajućim lancima opskrbe.

1.3 Za ublažavanje krize potreban je jasan pravni okvir kako bi se izbjegla različita tumačenja, fragmentirane mjere i nepotrebni sudski postupci. EGSO smatra da definicije pojmova „kriza“, „strateški važna područja“, „roba i usluge od strateške važnosti“ i „roba i usluge potrebne tijekom krize“ nisu dovoljno precizne da bi mogle poslužiti u rješavanju tih pitanja te preporučuje da ih Komisija pobliže definira.

1.4 Izvanredne mjere ne bi smjele ugroziti temeljna prava europskih građana niti bi ostvarenje tih prava, među ostalim prava na štrajk u bilo kojem sektoru, trebalo zahtijevati odgovor za krizne situacije. Komisija bi trebala jasno navesti da štrajk ili druga kolektivna mjera, ako se poduzima u okviru nacionalnog zakonodavstva, ne može predstavljati kriznu situaciju u smislu SMEI-ja. Isto tako, kada je riječ o poduzećima, sve mjere ublažavanja krize moraju biti u skladu s načelima nužnosti i proporcionalnosti, što u prijedlogu nije slučaj. Osim toga, treba poštovati neovisnost socijalnih partnera. Te mjere mogu dovesti do stvaranja nepotrebnih dodatnih prepreka, ograničenja i opterećenja koje je potrebno izbjegavati, osobito u razdobljima krize. Jedinstveno tržište trebalo bi ostati pristupačno i zaštićeno od socijalnog i fiskalnog dampinga.

1.5 EGSO smatra da je u izvanrednoj situaciji potreban brz i učinkovit odgovor. Stoga preporučuje da Komisija ponovno razmotri prijedlog u kontekstu odgovarajuće brzog i učinkovitog pristupa rješavanju krize. EGSO sa zabrinutošću smatra da bi predloženi pristup mogao biti neučinkovit zbog administrativne preopterećenosti.

1.6 EGSO preporučuje uspostavu bliske suradnje između savjetodavne skupine za SMEI i postojećih instrumenata EU-a za strateško predviđanje u svrhu predviđanja kriznih događaja na temelju stalnog praćenja i procjene rizika globalnih i regionalnih događaja. Predstavnici civilnog društva trebali bi biti aktivno uključeni u taj proces kako bi svoja saznanja i rezultate svojeg rada uključili u aktivnosti predviđanja EU-a.

1.7 EGSO predlaže da se predstavnici socijalnih partnera i jedna relevantna organizacija civilnog društva uključe kao članovi savjetodavne skupine za SMEI. Osim toga, poziva na pojašnjenje uloge predložene savjetodavne skupine, osobito u odnosu na druga tijela slične naravi.

1.8 Potrebno je ponovno razmotriti delegiranje ovlasti Komisiji u okviru prijedloga kako bi se postigla ravnoteža između učinkovitog odgovora na krizu i uključivanja država članica u proces donošenja odluka.

1.9 Postoji opasnost da bi intervencijske ovlasti dodijeljene Komisiji u prijedlogu, primjerice davanje prednosti određenim narudžbama i klauzula o izuzeću od ugovora, mogle ugroziti funkcioniranje jedinstvenog tržišta. Sâmo postojanje takvih ovlasti predstavlja element nepredvidljivosti. EGSO stoga preporučuje da Komisija pažljivo ponovno razmotri prijedlog, među ostalim u kontekstu pitanja o tome na koja će društva biti usmjeren i tko bi snosio troškove potencijalnog preustroja proizvodnih linija.

1.10 Iznimno je važno ograničiti prikupljanje podataka od društava koje bi provodila Komisija ili države članice na temelju načela krajnje nužnosti i proporcionalnosti. Neki od prijedloga, primjerice sastavljanje popisa „najrelevantnijih gospodarskih subjekata“ prije objave izvanrednog stanja, ugrožavaju ravnopravne tržišne uvjete. EGSO izražava zabrinutost zbog poruka koje se time mogu poslati tržištu i sveukupnog učinka na tržišno natjecanje.

1.11 Za upravljanje krizom jedinstvenog tržišta ključna je brza, lako razumljiva i otvorena komunikacija s javnošću, poduzećima i drugim akterima. U slučaju krize potrebno je odmah imati operativno namjensko internetsko informativno sučelje.

2. Osnova za mišljenje

2.1 Jedinstveno tržište koje dobro funkcionira jedno je od najvećih vrijednosti EU-a i iznimno važno za njegovo gospodarstvo i za unapređenje dobrobiti socijalnom i gospodarskom konvergencijom te osiguravanje da socijalne neravnoteže ne postanu ozbiljna prepreka europskoj integraciji ⁽¹⁾.

2.2 Nedavne krize, kao što je pandemija bolesti COVID-19 i ruska invazija na Ukrajinu, otkrile su određenu slabost jedinstvenog tržišta i njegovih lanaca opskrbe u slučaju nepredviđenih poremećaja. Ograničenje kretanja tijekom pandemije zaustavilo je poslovanje brojnih poduzeća, zatvarane su granice, prekinuti su lanci opskrbe, došlo je do poremećaja potražnje, a radnici i pružatelji usluga nisu se mogli kretati unutar Europe, što je poslužilo kao podsjetnik da je slobodno kretanje osoba u velikoj mjeri povezano sa slobodnim kretanjem robe i usluga. Kriza često osobito utječe na mikro-, mala i srednja poduzeća te kućanstva s niskim dohotkom.

2.3 Nedostatak transparentnosti mjera koje su razne države članice poduzele u svrhu suzbijanja kriza doveo je do nesigurnosti u pogledu njihove opravdanosti i proporcionalnosti. To je oslabilo uzajamno povjerenje i solidarnost i stvorilo prepreke funkcioniranju jedinstvenog tržišta. S druge strane, jasno se očitovala važnost suradnje, otvorenosti i dijaloga među državama članicama kao i vrijednost raznovrsnosti lanaca opskrbe. Usklađen odgovor kojim se osiguralo da unutarnje granice EU-a ostanu otvorene u obliku graničnih prijelaza na kojima postoje „zelene trake” pokazao se ključnim za izbjegavanje poremećaja nužnih putovanja i lanaca opskrbe.

2.4 SMEI nadopunjuje druge zakonodavne mjere ili prijedloge EU-a u pogledu upravljanja krizama koji se odnose na, primjerice, zdravlje, poluvodiče, sigurnost opskrbe hranom i Mehanizam EU-a za civilnu zaštitu.

3. Opće napomene

3.1 EGSO pozdravlja inicijativu Komisije da uvede SMEI u svrhu suzbijanja negativnih posljedica postojećih i potencijalnih kriza na jedinstveno tržište i osobe i poduzeća koje u njemu sudjeluju te cijeni potvrdu da će se primjenjivati tako da se ne dovode u pitanje postojeći instrumenti za upravljanje krizama koji će imati status *lex specialis*.

3.2 EGSO ističe da bi SMEI trebao omogućiti bolju usklađenost mjera među državama članicama, ojačati solidarnost, očuvati učinkovitost četiriju sloboda i potaknuti jedinstveno tržište na svladavanje hitnih i neočekivanih kriza. Odbor ističe da jedinstveno tržište koje dobro funkcionira predstavlja učinkovit alat i prednost u pogledu pripremljenosti i rješavanja kriza.

3.3 Kriza koja može utjecati na funkcioniranje jedinstvenog tržišta može onemogućiti poslovanje poduzeća, no i značajno utjecati na živote ljudi diljem EU-a. S obzirom na to, u predloženim mjerama za suzbijanje bilo koje krize potrebno je uzeti u obzir obje perspektive kao i planiranje digitalne, zelene i pravedne tranzicije kako bi se jedinstveno tržište bolje pripremilo za buduće udare i krize. Budućnost jedinstvenog tržišta može se temeljiti samo na spajanju čvrstoga gospodarskog temelja i snažne socijalne dimenzije ⁽²⁾.

3.4 EGSO ističe da bilo koji odgovor na krizu mora biti brz, privremen, proporcionalan i prikladno usmjeren te omogućiti uvjete za izgradnju otpornijeg budućeg društva i gospodarstva. Osim toga, mora biti usklađen na razini EU-a kako bi se spriječila neujednačenost nacionalnih mjera, što bi moglo otežati funkcioniranje jedinstvenog tržišta.

3.5 EU će se suočiti s novim izazovima u budućim krizama. Mjere za ublažavanje krize trebale bi biti transparentne i uvijek dostupne unutar ograničenog područja primjene i u skladu sa strogim kriterijima te ih je potrebno brzo primijeniti, za što je potreban jasan pravni okvir na razini EU-a. Ovaj bi instrument u slučaju ozbiljne krize velikih razmjera trebao štititi poduzeća i stanovnike EU-a te slobode jedinstvenog tržišta, omogućiti nadzor nad mjerama za borbu protiv krize na nacionalnoj razini i razini EU-a kako bi se poštovala osnovna načela nužnosti, proporcionalnosti i nediskriminacije te poduzećima i pojedincima omogućiti administrativnu suradnju i pristup informacijama u stvarnom vremenu.

⁽¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Europskom vijeću, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Nova industrijska strategija za Europu (COM(2020) 102 final) (SL C 364, 28.10.2020., str. 108.).

⁽²⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Jedinstveno tržište za sve” (razmatračko mišljenje) (SL C 311, 18.9.2020., str.19.).

3.6 EGSO izražava zabrinutost zbog činjenice da će postupak odgovora na krizu koji se prema SMEI-ju odvija u koracima trajati predugo i usporiti proces donošenja odluka, umjesto da omogući brzu reakciju na krizu.

3.7 Nemoguće je predvidjeti opseg i vrstu neke buduće krize. Ipak, odgovor na krizu najučinkovitiji je i najmanje invazivan ako se pokrene u ranoj fazi krize. EGSO naglašava važnost strateškog predviđanja u EU-u i pritom se i dalje odlučno zalaže za uključivanje metodologije predviđanja u postupak donošenja politika u EU-u. Instrumente predložene u okviru SMEI-ja trebalo bi dopuniti bliskom suradnjom između savjetodavne skupine i postojećih mehanizama EU-a za strateško predviđanje kako bi se predvidjele buduće krize na temelju aktualnih svjetskih i regionalnih događaja koji bi mogli znatno poremetiti djelovanje jedinstvenog tržišta u mjeri koja se ne može smatrati uobičajenom za njegovo funkcioniranje. Savjetodavna skupina ne bi trebala biti zadužena samo za procjenu incidenata na koje države članice upozoravaju Komisiju, već bi trebala kontinuirano surađivati s onima koji se bave strateškim predviđanjem u EU-u u njihovoj zadaći praćenja i procjene rizika globalnih i regionalnih incidenata. Budući da je strateško predviđanje participativan postupak, EGSO očekuje da će zahvaljujući tome doći do pozitivnog pomaka u sinergijama i strukturnoj uključenosti svih institucija EU-a, uključujući EGSO^(?).

3.8 Cilj je prijedloga da se obuhvate sve značajne krize koje utječu na jedinstveno tržište i njegove lance opskrbe, uz određene iznimke za koje je EU uveo ili priprema uvesti vlastite mjere. Širok opseg prijedloga predstavlja značajne izazove. EGSO ističe da je za SMEI potrebna jasnija definicija krize koja ne smije biti podložna različitim tumačenjima. Osim toga, definicije pojmova „strateški važna područja”, „roba i usluge od strateške važnosti” i „roba i usluge potrebne tijekom krize” vrlo su općenite. EGSO smatra da bi te definicije trebale biti nedvosmislene kako bi se osiguralo da su izvanredne mjere proporcionalne i prikladno usmjerene. Nedostatak jasnih i preciznih definicija mogao bi dovesti do pravne nesigurnosti i pokretanja sudskih postupaka unutar jedinstvenog tržišta.

3.9 Sve definicije i odgovor na krizu u okviru SMEI-ja moraju biti proporcionalni i ne smiju stvoriti nepotrebna administrativna opterećenja. Instrument bi osobito trebalo pokrenuti samo kada se na jedinstvenom tržištu odvija hitna i privremena kriza, što uključuje regionalne krize koje utječu na četiri slobode. Upotreba instrumenta bi u skladu s time trebala biti vremenski ograničena i ne bi smjela postati trajna. Ovim se prijedlogom Komisiji pružaju delegirane ovlasti u vezi s protokolima za krize koje je potrebno pažljivo razmotriti te bi učinkovit odgovor na krizu trebalo uskladiti s potpunom posvećenošću zajedničkim mjerama država članica.

3.10 Iznimno je važno moći prepoznati da određena situacija zahtijeva odgovor na krizu i prikladno usmjeriti takav odgovor na probleme uzrokovane izvanrednim situacijama. Nijedna izvanredna mjera ne bi smjela ugroziti temeljna prava europskih građana, osobito ona priznata međunarodnim sporazumima i konvencijama. EU mora ostati posvećen očuvanju temeljnih ljudskih prava čak i u razdobljima krize. Isto tako, kada je riječ o poduzećima, sve mjere ublažavanja krize moraju biti u skladu s osnovnom načelima nužnosti i proporcionalnosti, što u prijedlogu nije slučaj.

3.11 Priznavanje i reguliranje robe potrebne tijekom krize može samo po sebi dovesti do nesigurnosti na jedinstvenom tržištu koje bi ograničile njegovo funkcioniranje s obzirom na to da je nemoguće predvidjeti koja će roba biti potrebna tijekom bilo koje buduće krize. EGSO razumije namjeru delegiranja određenih ovlasti Komisiji u okviru prijedloga, no istodobno mora izraziti zabrinutost zbog intervencijskih ovlasti Komisije utvrđenih prijedlogom, među ostalim otkrivanje komercijalno osjetljivih informacija i davanje prednosti određenim narudžbama, uključujući klauzulu o izuzeću od ugovora. Proizvodnja i pružanje robe i usluga i njihovi lanci opskrbe prvenstveno su tema kojom se trebaju baviti sudionici tržišta i dio su redovitog postupka planiranja i pripravnosti za nepredviđene situacije koji provode društva i vlade.

3.12 EGSO je uvjeren da je u razdobljima krize nužno izbjeći uvođenje prepreka i ograničenja unutar EU-a. Kako bi se to ostvarilo, instrument bi trebao jamčiti intenzivniju razmjenu informacija, usklađenost i solidarnost među državama članicama u pogledu usvajanja mjera povezanih s krizom, pri čemu je potrebno poštovati nacionalne nadležnosti. EGSO potpuno podržava sastavljanje popisa zabranjenih ograničenja sloboda jedinstvenog tržišta. Unatoč tome, EGSO izražava žaljenje zbog činjenice da ne postoje jasne posljedice u slučajevima u kojima države članice ne ispunjavaju zahtjeve.

(?) Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu i Vijeću – Izvješće o strateškim predviđanjima 2021. – Sposobnost i sloboda djelovanja EU-a (COM(2021) 750 final) (SL C 290, 29.7.2022., str. 35.).

3.13 Proizvodnja određene robe koja može biti ključna u suzbijanju neke krize i opskrba njome neravnomjerno su raspoređene unutar jedinstvenog tržišta. Ovisno o samoj krizi, poduzeća i pojedinci u EU-u mogu snositi posljedice različite težine, čak i u slučaju krize koja obuhvaća cjelokupni EU. U rješavanju takvih situacija ključna je solidarnost među državama članicama. Paket mjera za odgovor na krizu trebao bi stoga biti usmjeren na odvratanje od protekcionizma koji bi mogao fragmentirati jedinstveno tržište i ugroziti protok potrebne robe i usluga poduzećima i stanovnicima EU-a.

3.14 EGSO preporučuje Komisiji da procijeni saznanja stečena iz nedavnih kriza i iskoristi ih kao temelj za buduće situacije. Tijekom pandemije uvođenje „zelenih traka” ublažilo je mnoga skupa uska grla povezana osobito s protokom robe unutar EU-a, no i usluga. Osim toga, relativno brzo usvajanje zajedničke EU digitalne COVID potvrde pridonijelo je uspostavi mobilnosti prekograničnih pružatelja usluga, radnika migranata i poslovnih putnika na jedinstvenom tržištu. Za jednadženiju provedbu mjera poslužila je i tehnička pomoć koju je pružio EU.

3.15 EGSO se slaže s Komisijom da je mjere na razini EU-a potrebno uskladiti u suradnji s državama članicama. Potrebno je primijeniti zajednički pristup u svim državama članicama kad god je to moguće. Fragmentiranim pristupom stvorile bi se dodatne prepreke jedinstvenom tržištu, što bi ugrozilo inovacije, ulaganja i stvaranje radnih mjesta te socijalnu koheziju i kvalitetu života. Važno je da jedinstveno tržište ostane dostupno svima, čak i u razdobljima krize, te da bude uspješno zaštićeno od socijalnog i fiskalnog dampinga⁽⁴⁾.

3.16 Poduzećima i pojedincima potrebno je ujedno pružati poticaje da što bolje prilagode svoj način rada na uvjete viših troškova energije i klimatskih promjena nakon krize. Sve izvanredne mjere trebaju biti u skladu s klimatskim ciljevima EU-a i postizanjem klimatske neutralnosti, a nakon što se primijene, trebale bi utrti put za ostvarenje tih ciljeva te učiniti jedinstveno tržište otpornijim. U bilo kojem odgovoru na izvanrednu situaciju potrebno je uzeti u obzir stalnu mogućnost da kriza uzrokuje razlike među zemljama EU-a u pogledu gospodarskog razvoja, socijalnih jamstava i razina prosperiteta⁽⁵⁾ te ga je potrebno osmisliti na način kojim bi se izbjegle takve posljedice.

3.17 Brza, lako razumljiva i otvorena komunikacija s javnošću, poduzećima i drugim akterima ključan je dio upravljanja krizom jedinstvenog tržišta. EGSO predlaže da se u svrhu pružanja pomoći akterima na terenu u trenutku nastupanja krize odmah uspostavi operativno namjensko internetsko informativno sučelje koje bi se redovito ažuriralo i sadržavalo pouzdane informacije o krizi i poduzetim mjerama. Instrument bi trebao osobama i poduzećima pružiti transparentnost u pogledu mjera u svim državama članicama kako bi se pridonijelo njihovu stalnom slobodnom kretanju. Sve izvanredne mjere potrebno je jasno prenijeti kako pri funkcioniranju jedinstvenog tržišta ne bi došlo do zabune ili dodatnih prepreka. EGSO smatra da bi u tome važnu ulogu mogli imati socijalni partneri i civilno društvo.

3.18 Osim toga, bliska suradnja s dionicima potrebna je i za provedbu instrumenta s obzirom na činjenicu da u praksi mjere provode akteri civilnog društva. Oni su usto najbolje upoznati s učinkovitim mjerama i postupcima. Potrebno je ojačati infrastrukturu upravljanja jedinstvenim tržištem proaktivnim uključivanjem organiziranih tijela koja predstavljaju građane, potrošače i poduzeća⁽⁶⁾. EGSO poziva Komisiju da u procese procjene i praćenja rizika te razvoj i usklađivanje kriznih mjera uključi socijalne partnere, organizacije civilnog društva i stručnjake.

4. Posebne napomene

4.1 Mjere bi se trebale temeljiti na postojećim instrumentima u odnosu na obavijesti, standarde itd. što je više moguće te biti usmjerene na pojašnjavanje i omogućavanje svoje brze i učinkovite upotrebe u smislu očuvanja funkcioniranja jedinstvenog tržišta u slučaju izbijanja krize.

⁽⁴⁾ Vidjeti bilješku 2.

⁽⁵⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o (a) Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Dugoročni akcijski plan za bolju provedbu i osiguravanje primjene pravila jedinstvenog tržišta (COM(2020) 94 final) i (b) Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Utvrđivanje i uklanjanje prepreka na jedinstvenom tržištu (COM(2020) 93 final) (SL C 364, 28.10.2020., str. 116.).

⁽⁶⁾ Vidjeti bilješku 2.

4.2 U okviru instrumenta potrebno je razmotriti ubrzanu procjenu sukladnosti, usklađenost javne nabave i nadzor tržišta u području robe i usluga koje su ključne u toj krizi. Ipak, potrebno je uzeti u obzir i da postojeće direktive EU-a već nude nekoliko mogućnosti vrlo brze nabave u izvanrednim situacijama.

4.3 Izvanredne mjere ne bi smjele ograničiti temeljna prava građana EU-a niti bi ostvarenje tih prava, među ostalim prava na štrajk u bilo kojem sektoru, trebalo predstavljati okolnost koja opravdava odgovor za krizne situacije prema SMEI-ju. EGSO je uvjeren da je pravno uređenje štrajkova u nadležnosti država članica te da štrajk ili druga kolektivna mjera, ako se poduzme u okviru nacionalnog zakonodavstva, ne može predstavljati kriznu situaciju u smislu SMEI-ja.

4.4 Iznimno je važno ograničiti prikupljanje podataka od društava koje bi provodila Komisija ili države članice uz pridržavanje načela krajnje nužnosti i proporcionalnosti. Ne bi se smjele usvojiti odredbe o obvezama poduzeća da otkriju komercijalno osjetljive informacije, davanju prednosti određenim narudžbama i klauzuli o izuzeću od ugovora jer su protivne proaktivnom traženju rješenja za krizne situacije. Neki od prijedloga, primjerice sastavljanje popisa „najrelevantnijih gospodarskih subjekata” prije objave izvanrednog stanja, ugrožavaju ravnopravne tržišne uvjete. EGSO izražava zabrinutost zbog poruka koje se time mogu poslati tržištu i sveukupnog učinka na tržišno natjecanje.

4.5 EGSO smatra da bi savjetodavna skupina, kako je navedeno u članku 3. Prijedloga, trebala u potpunosti iskoristiti znanje i iskustvo socijalnih partnera i jedne relevantne organizacije civilnog društva koji su najbolje upoznati sa svakodnevnim uvjetima „na terenu” na jedinstvenom tržištu. Iako je važno da se savjetodavna skupina sastoji od svih relevantnih kreatora politika, nadležnih tijela i agencija na razini EU-a i država članica, EGSO smatra da su socijalni partneri neodvojivo povezani s jedinstvenim tržištem i da ih je potrebno automatski uključiti u tu skupinu kao promatrače, kao i jednu relevantnu organizaciju civilnog društva, primjerice organizaciju potrošača, kako bi pružali savjete o praktičnim mjerama poduzetima u okviru SMEI-ja te ih provodili i pratili.

4.6 U skladu s člankom 13., EGSO smatra da je nužno postići solidarnost među državama članicama, primjerice u postupku osiguravanja strateških rezervi. EGSO stoga podržava preporuku Komisije da države članice ciljano raspodijele strateške rezerve kada god je to moguće.

4.7 EGSO poziva Komisiju da ponovno razmotri mogućnost ograničavanja slobodnog kretanja radnika koja je predložena u članku 17. u slučaju pograničnih radnika jer bi ograničavanje njihova slobodnog kretanja moglo štetno utjecati na jedinstveno tržište, kako je već objašnjeno.

4.8 EGSO smatra da suradnja savjetodavne skupine navedene u prijedlogu i postojećih skupina za upravljanje krizama, kao što su radna skupina za provedbu jedinstvenog tržišta, informacijski instrument jedinstvenog tržišta i platforme za prehrambene krize, nije jasno utvrđena u prijedlogu. Komisija bi trebala izbjeći udvostručavanje nadležnosti različitih tijela za upravljanje krizama jer bi time nastala nepotrebna administracija i usporio odgovor na krizu.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o horizontalnim zahtjevima za kibersigurnost za proizvode s digitalnim elementima i o izmjeni Uredbe (EU) 2019/1020”

(COM(2022) 454 final – 2022/0272 (COD))

(2023/C 100/15)

Izvjestitelj: **Maurizio MENSI**

Suizvjestitelj: **Marinel Dănuț MUREȘAN**

Zahtjev za savjetovanje:	Europski parlament, 9.11.2022. Vijeće Europske unije, 28.10.2022.
Pravna osnova:	članak 114. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za jedinstveno tržište, proizvodnju i potrošnju
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	10.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	177/0/0

1. Zaključci i preporuke

1.1 EGSO pozdravlja prijedlog Komisije o donošenju Akta o kiberotpornosti (engl. *Cyber Resilience Act*, CRA) kojim se nastoje postaviti viši standardi kibersigurnosti, čime bi se stvorio pouzdan sustav za gospodarske subjekte i osigurala sigurna uporaba proizvoda na tržištu za građane EU-a. Riječ je o inicijativi koja je sastavni dio europske strategije za podatke i kojom se jača sigurnost podataka, uključujući osobne podatke, kao i temeljna prava, što su ključni zahtjevi našeg digitalnog društva.

1.2 EGSO smatra nužnim ojačati zajednički odgovor na kibernapade i konsolidirati postupak usklađivanja u području kibersigurnosti na nacionalnoj razini u pogledu operativnih pravila i alata kako bi se izbjeglo da različiti nacionalni pristupi stvaraju pravne nesigurnosti i prepreke.

1.3 EGSO pozdravlja inicijativu Komisije koja će ne samo doprinijeti smanjenju znatnih troškova za poduzeća uzrokovanih kibernapadima, već će i građanima/potrošačima omogućiti bolju zaštitu njihovih temeljnih prava kao što je privatnost. Konkretno, Komisija inicijativom pokazuje da uzima u obzir specifične potrebe MSP-ova pri pružanju usluga tijela za certificiranje. Međutim, EGSO ističe da je potrebno pojasniti kriterije za primjenu.

1.4 EGSO smatra važnim naglasiti da, iako cijeni činjenicu da Akt o kiberotpornosti obuhvaća gotovo sve digitalne proizvode, u njegovoj praktičnoj primjeni mogli bi se pojaviti problemi s obzirom na opsežne i složene aktivnosti provjere i kontrole koje podrazumijeva. Stoga je potrebno ojačati alate za praćenje i provjeru.

1.5 EGSO ističe da je potrebno detaljno pojasniti materijalno područje primjene Akta, s posebnim naglaskom na proizvodima s digitalnim elementima i softverom.

1.6 EGSO napominje da će proizvođači biti obvezni prijaviti i slabosti proizvoda i sve potencijalne sigurnosne incidente, te o tome obavijestiti Agenciju Europske unije za kibersigurnost (ENISA). U tom je pogledu važno da se ENISA-i osiguraju potrebni resursi za pravovremeno i učinkovito izvršavanje relevantnih i osjetljivih zadaća koje će joj biti dodijeljene.

1.7 Kako bi se izbjegla bilo kakva nesigurnost u tumačenju, EGSO predlaže Komisiji da izradi posebne smjernice za proizvođače i potrošače o konkretnim pravilima i postupcima koji se primjenjuju, s obzirom na to da se čini da niz proizvoda obuhvaćenih područjem primjene Prijedloga uredbe podliježe i drugim propisima o kibersigurnosti. U tom bi pogledu također bilo važno da osobito MSP-ovi te mikropoduzeća i MSP-ovi imaju pristup kvalificiranoj stručnoj potpori koja može pružati određene profesionalne usluge.

1.8 EGSO napominje da odnos između tijela za certificiranje iz Akta o kiberotpornosti i drugih tijela ovlaštenih za certificiranje u pogledu kibersigurnosti u skladu s drugim propisima nije sasvim jasan. Isti problem operativne koordinacije mogao bi nastati i između nadzornih tijela predviđenih Prijedlogom i onih koja već djeluju na temelju drugih propisa koji se primjenjuju na iste proizvode.

1.9 EGSO napominje da se Prijedlogom predviđaju opsežne aktivnosti i odgovornosti za tijela za certificiranje kojima se mora osigurati operativnost u praksi. Time bi se također spriječilo da Akt o kiberotpornosti dovede do povećanja birokratskog opterećenja, čime bi se penalizirali proizvođači koji će morati ispuniti niz dodatnih zahtjeva za certifikaciju kako bi mogli nastaviti poslovati na tržištu.

2. Analiza prijedloga

2.1 Prijedlogom Akta o kiberotpornosti Komisija namjerava na sveobuhvatan i horizontalan način racionalizirati i preoblikovati postojeće zakonodavstvo o kibersigurnosti i istodobno ga ažurirati s obzirom na nove tehnološke inovacije.

2.2 U Aktu se u osnovi postavljaju četiri cilja: osigurati da proizvođači poboljšaju sigurnost proizvoda koji imaju digitalne elemente u fazi projektiranja i razvoja kao i tijekom njihova životnog ciklusa; osigurati ujednačen okvir pravila o kibersigurnosti, čime bi se proizvođačima hardvera i softvera olakšala usklađenost; poboljšati transparentnost sigurnosnih značajki proizvoda s digitalnim elementima; poduzećima i potrošačima omogućiti sigurnu uporabu tih proizvoda. Konkretno, Prijedlogom se uvodi oznaka CE za kibersigurnost zahtjevom da se ta oznaka stavi na sve proizvode obuhvaćene Aktom.

2.3 Riječ je o horizontalnoj mjeri kojom Komisija namjerava sveobuhvatno regulirati cijelo predmetno područje jer obuhvaća gotovo sve proizvode s digitalnim komponentama. Isključeni su samo medicinski proizvodi i proizvodi koji se koriste u civilnom zrakoplovstvu, vozila i proizvode koji se upotrebljavaju u vojne svrhe. Nadalje, prijedlogom nisu obuhvaćene usluge tipa SaaS (usluge u oblaku), osim ako se upotrebljavaju za izradu proizvoda s digitalnim elementima.

2.4 Definicija „proizvoda s digitalnim elementima” vrlo je široka i obuhvaća sve softverske ili hardverske proizvode, kao i softver ili hardver koji nije ugrađen u proizvod nego se zasebno stavlja na tržište.

2.5 Prijedlogom uredbe uvode se obvezni kibersigurnosni zahtjevi za proizvode koji imaju digitalne komponente tijekom cijelog životnog ciklusa, ali se njome ne zamjenjuje postojeće zakonodavstvo. Štoviše, proizvodi koji su već certificirani i u skladu su s postojećim standardima EU-a također će se smatrati „važećima” u skladu s novom uredbom.

2.6 Osnovno opće načelo jest da se u Europi na tržište stavlja samo „sigurni” proizvodi čiji se proizvođači ponašaju tako da ti proizvodi ostanu sigurni tijekom cijelog životnog ciklusa.

2.7 Proizvod se smatra „sigurnim” ako je dizajniran i proizveden tako da ima odgovarajuću razinu sigurnosti s obzirom na kiberrizike koje podrazumijeva njegova uporaba, ako u trenutku prodaje nema poznatih slabih točaka, ako ima sigurnu zadanu konfiguraciju, ako je zaštićen od nezakonitih veza, ako štiti privatnost podataka koje prikuplja i ako prikuplja samo one podatke koji služe njegovu funkcioniranju.

2.8 Smatra se da je proizvođač sposoban za stavljanje svojih proizvoda na tržište ako stavlja na raspolaganje popis raznih softverskih komponenti svojih proizvoda, bez odgađanja izdaje besplatne korektivne mjere u slučaju novih slabih točaka, objavljuje i detaljno navodi slabosti koje otkrije i otklanja te redovito provjerava otpornost proizvoda koje stavlja na tržište. Te i druge aktivnosti koje bi se uvele Aktom o kiberotpornosti moraju se provoditi tijekom cijelog životnog vijeka proizvoda ili najmanje pet godina nakon njegova stavljanja na tržište. Proizvođač mora osigurati uklanjanje slabih točaka redovitim ažuriranjem softvera.

2.9 U skladu s općim načelom koje se primjenjuje u raznim sektorima, te obveze vrijede i za uvoznike i distributere.

2.10 Aktom o kibernetičnosti predviđa se makrokategorija takozvanih „uobičajenih” proizvoda i softvera za koje se može računati na samoprocjenu proizvođača, kao što je već slučaj s drugim vrstama certifikata s oznakom CE. Prema podacima Komisije 90 % proizvoda na tržištu ulazi u tu kategoriju.

2.11 Dotični proizvodi mogu se staviti na tržište nakon što proizvođač, koji mora dostaviti odgovarajuću dokumentaciju kako je utvrđeno u smjernicama Prijedloga uredbe, provede samoprocjenu njihove kibernetičnosti. Proizvođač mora ponoviti procjenu ako je proizvod izmijenjen.

2.12 Preostalih 10 % proizvoda podijeljeno je u druge dvije kategorije (razred I., manje opasni i razred II., opasniji) čijem je stavljanju na tržište potrebno posvetiti veću pozornost. To su takozvani „ključni proizvodi s digitalnim elementima” čija neispravnost može dovesti do drugih opasnih i širih povreda sigurnosti.

2.13 Za proizvode iz tih dvaju razreda osnovno je samocertificiranje prihvatljivo samo ako proizvođač dokaže da je poštovao posebne tržišne norme i sigurnosne specifikacije ili kibernetičnosne certifikacije koje je EU već predvidio. Ako to nije slučaj, može dobiti certifikaciju proizvoda od akreditiranog certifikacijskog tijela čija je potvrda obvezna za proizvode II. klase.

2.14 I predložena uredba o umjetnoj inteligenciji sadrži sustav razvrstavanja proizvoda u kategorije rizika. Kako bi se izbjegle dvojbe u pogledu primjenjivih odredbi, u Aktu o kibernetičnosti razmatraju se i proizvodi s digitalnim elementima koji su istodobno klasificirani kao „visokorizični sustavi umjetne inteligencije” u skladu s Prijedlogom uredbe o umjetnoj inteligenciji. Takvi će proizvodi općenito morati biti u skladu s postupkom ocjenjivanja sukladnosti utvrđenim u Uredbi o umjetnoj inteligenciji, s iznimkom „ključnih digitalnih proizvoda” na koje će se uz „osnovne zahtjeve iz Akta o kibernetičnosti” primjenjivati pravila o ocjenjivanju sukladnosti iz tog akta.

2.15 Kako bi se osigurala usklađenost s Aktom o kibernetičnosti predviđeno je provođenje aktivnosti nadzora koje svaka država članica treba povjeriti nadležnom nacionalnom tijelu. U skladu s propisima o sigurnosti drugih proizvoda, ako nacionalno tijelo utvrdi da nedostaju kibernetičnosne značajke određenog proizvoda, njegovo stavljanje na tržište u toj državi može se obustaviti. ENISA je nadležna za detaljnu procjenu prijavljenog proizvoda, a njezine procjene u slučaju utvrđene nesigurnosti proizvoda mogu dovesti do obustave njegovog stavljanja na tržište u EU-u.

2.16 Sustav sankcioniranja iz Akta o kibernetičnosti zajamčen je nizom sankcija – razmjernih težini povrede – koje u slučaju povrede osnovnih zahtjeva za kibernetičnost proizvoda mogu iznositi do 15 milijuna EUR ili 2,5 % prometa iz prethodne porezne godine.

3. Napomene

3.1 EGSO pozdravlja inicijativu Komisije da se u područje šireg regulatornog pitanja u području kibernetičnosti uključi ključan element, u skladu s direktivom NIS ⁽¹⁾ i kao njezina dopuna te kao dopuna Akta o kibernetičnosti ⁽²⁾. Visoki kibernetičnosni standardi imaju ključnu ulogu u stvaranju čvrstog sustava kibernetičnosti EU-a za sve gospodarske subjekte i njima se osigurava sigurna uporaba svih proizvoda na tržištu za građane EU-a i jača njihovo povjerenje u digitalni svijet.

3.2 Uredba se stoga bavi dvama pitanjima: niskom razinom kibernetičnosti mnogih proizvoda i, prije svega, činjenicom da mnogi proizvođači ne pružaju ažuriranja kako bi uklonili slabosti. Nedovoljna sigurnost proizvoda koji sadrže digitalne elemente ponekad nanosi štetu ugledu njihovih proizvođača, ali većinu troškova zbog tih slabosti uglavnom snose profesionalni korisnici i potrošači. Time se ograničavaju poticaji za proizvođače da ulažu u projektiranje i razvoj sigurnih proizvoda i da pružaju sigurnosna ažuriranja. Osim toga, poduzećima i potrošačima često nedostaju dostatne i točne

⁽¹⁾ Direktiva (EU) 2016/1148 Europskog parlamenta i Vijeća od 6. srpnja 2016. o mjerama za visoku zajedničku razinu sigurnosti mrežnih i informacijskih sustava širom Unije (SL L 194, 19.7.2016., str. 1.).

⁽²⁾ Uredba (EU) 2019/881 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. travnja 2019. o ENISA-i (Agencija Europske unije za kibernetičnost) te o kibernetičnosnoj certifikaciji u području informacijske i komunikacijske tehnologije i stavljanju izvan snage Uredbe (EU) br. 526/2013 (Akt o kibernetičnosti) (SL L 151, 7.6.2019., str. 15.).

informacije na temelju kojih bi odabrali sigurne proizvode i često ne znaju kako provjeriti jesu li proizvodi koje kupuju konfigurirani na siguran način. Novim se pravilima ta dva problema nastoje otkloniti rješavanjem pitanja ažuriranja i pružanja ažuriranih informacija kupcima. EGSO smatra da bi u tom smislu predložena uredba, ako se bude ispravno primjenjivala, mogla postati međunarodno mjerilo i model u području kibersigurnosti.

3.3 EGSO pozdravlja prijedlog za uvođenje zahtjeva za informatičku sigurnost za proizvode s digitalnim elementima. Međutim, bit će važno izbjeći preklapanja s drugim relevantnim važećim zakonodavstvom, kao što su nova Direktiva NIS 2 ⁽³⁾ i Uredba o umjetnoj inteligenciji.

3.4 EGSO smatra važnim naglasiti da, iako cijenimo činjenicu da Akt o kiberotpornosti obuhvaća gotovo sve digitalne proizvode, u njegovoj praktičnoj primjeni mogli bi se pojaviti problemi s obzirom na opsežne aktivnosti provjere i kontrole koje podrazumijeva.

3.5 Materijalno područje primjene Akta o kiberotpornosti široko je i obuhvaća sve proizvode s digitalnim elementima. U skladu s predloženom definicijom obuhvaćeni su svi softverski i hardverski proizvodi i povezani postupci obrade podataka. EGSO predlaže Komisiji da pojasni je li sav softver obuhvaćen područjem primjene Prijedloga uredbe.

3.6 Proizvođači će biti obvezni prijaviti slabe točke koje se aktivno iskorištavaju, kao i sigurnosne incidente. Morat će obavijestiti ENISA-u o svim slabim točkama proizvoda koje se aktivno iskorištavaju i (odvojeno) o svakom incidentu koji utječe na sigurnost proizvoda, u svakom slučaju u roku od 24 sata od saznanja o tome. U tom pogledu EGSO ističe potrebu da se ENISA-i osigura odgovarajuća razina financijskih sredstava i stručne pripreme kako bi mogla učinkovito obavljati relevantne i osjetljive zadaće koje će joj biti povjerene na temelju Uredbe.

3.7 Činjenica da niz proizvoda obuhvaćenih područjem primjene Prijedloga podliježe i drugim propisima o kibersigurnosti mogla bi dovesti do nesigurnosti u pogledu primjenjivog zakonodavstva. Iako je predviđeno da će Akt o kiberotpornosti biti usklađen s postojećim regulatornim okvirom EU-a koji se odnosi na dotične proizvode i drugim prijedlozima koji su trenutačno u tijeku u kontekstu digitalne strategije EU-a, pravila poput onih za visokorizične proizvode umjetne inteligencije preklapaju se s onima utvrđenima u Uredbi o zaštiti podataka. U tom pogledu EGSO predlaže Komisiji da izradi posebne smjernice za proizvođače i potrošače za njegovu ispravnu primjenu.

3.8 EGSO napominje da odnos između tijela za certificiranje iz Akta o kiberotpornosti i mogućih drugih tijela ovlaštenih za certificiranje u pogledu kibersigurnosti u skladu s drugim jednako primjenjivim propisima nije sasvim jasan.

3.9 Osim toga, tijela za certificiranje imaju znatno radno opterećenje i odgovornost te im se mora osigurati operativnost u praksi kako bi se spriječio da se Aktom o kiberotpornosti poveća već predviđeno birokratsko opterećenje na štetu proizvođača da bi mogli nastaviti poslovati na tržištu. U tom bi pogledu također bilo važno da osobito MSP-ovi te mikropoduzeća i MSP-ovi imaju pristup kvalificiranoj stručnoj potpori koja može pružati određene profesionalne usluge.

3.10 Konkretno, Akt o kiberotpornosti pokazuje da tijela za certificiranje pri pružanju svojih usluga uzimaju u obzir specifične potrebe MSP-ova. Međutim, EGSO ističe da je potrebno pojasniti kriterije za primjenu.

3.11 Usto, problem koordinacije može nastati između nadzornih tijela predviđenih Uredbom i onih koja već djeluju na temelju drugih propisa primjenjivih na iste proizvode. EGSO stoga predlaže da Komisija pozove države članice da prate tu situaciju i, ako je potrebno, poduzmu mjere kako bi se to ispravilo.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

⁽³⁾ Direktiva (EU) 2022/2555 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. prosinca 2022. o mjerama za visoku zajedničku razinu kibersigurnosti širom Unije, izmjeni Uredbe (EU) br. 910/2014 i Direktive (EU) 2018/1972 i stavljanju izvan snage Direktive (EU) 2016/1148 (Direktiva NIS 2) (SL L 333, 27.12.2022., str. 80.).

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog direktive Europskog parlamenta i Vijeća o povratu i oduzimanju imovine”

(COM(2022) 245 final)

(2023/C 100/16)

Izvjestitelj: **Ionuț SIBIAN**

Zahtjev za savjetovanje:	Europska komisija, 27.10.2022.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna Stručna skupina:	Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	23.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	208/0/2

1. Zaključci i preporuke

1.1 Prijedlogom direktive ispravno se odgovara na potrebu za proširenjem područja primjene mehanizama oduzimanja, jačaju se nadležnosti nacionalnih tijela i uspostavljaju mehanizmi prekogranične suradnje kako bi se povećala stopa povrata imovine.

1.2 Kad je riječ o proširenju područja primjene mehanizama oduzimanja na novi skup kaznenih djela, EGSO potiče Europsku komisiju da pojasni i osigura da su krijumčarenje migranata i nezakonita trgovina duhanskim proizvodima obuhvaćeni područjem primjene Prijedloga direktive.

1.3 EGSO poziva Europsku komisiju da razmotri kako Prijedlog direktive primijeniti na kršenja mjera ograničavanja EU-a i smatra da je u tom području potrebno zasebno zakonodavstvo. Prijedlogom direktive trebalo bi se urediti za oduzimanje imovinske koristi omogućiti da ojačaju svoje kapacitete za rad bez dodavanja dodatnih nadležnosti.

1.4 Trebalo bi jamčiti javni pristup informacijama ne dovodeći u pitanje postupke povrata imovine koji su u tijeku. EGSO predlaže da se u Prijedlogu direktive izričito navede da su nacionalna tijela i Europska komisija obvezni redovito objavljivati sveobuhvatne statističke podatke o mjerama poduzetima na temelju te direktive i osigurati javni pristup informacijama.

1.5 EGSO poziva Europsku komisiju da osigura da države članice donesu nacionalne strategije za povrat imovine uz puno poštovanje transparentnosti i pristupačnosti.

1.6 EGSO odlučno potiče Europsku komisiju da tijekom postupka prenošenja poduzme sve potrebne mjere opreza kako bi se spriječila zlouporabe u slučaju mjera oduzimanja u postupcima povrata imovine koje se ne temelje na osuđujućoj presudi.

1.7 Za novouvedeni mehanizam kojim se osigurava oduzimanje imovine koja nije izravno povezana s kaznenim djelom navedenim u Direktivi, nego se temelji na sumnji na nezakonito stečenu imovinu/imovinu koja je rezultat kriminalnih aktivnosti, potrebni su stroži standardi za postupovna prava i zaštitne mjere za optuženika.

1.8 EGSO poziva Komisiju da ponovno razmotri odredbu u Prijedlogu direktive o ponovnoj upotrebi u socijalne svrhe i da potakne države članice da osmisle mehanizme u kojima bi prioritet bio uključivanje organizacija civilnog društva u upravljanje oduzetom imovinom i raspolaganje njome. Komisija bi trebala postaviti ciljeve za ponovnu upotrebu oduzete imovine u socijalne svrhe predviđanjem minimalnog postotka. Javni interes ne bi se trebao tumačiti tako da obuhvaća samo djelovanja u nadležnosti javnih tijela.

1.9 EGSO smatra da je jako važno da Komisija bude preciznija u utvrđivanju prava žrtava na naknadu i davanju prednosti žrtvama u rangiranju vjerovnika.

1.10 EGSO podržava prijedlog Komisije da se predloženom direktivom zahtijeva da se u svakoj državi članici uspostavi barem jedan ured za oduzimanje imovinske koristi, kojemu se moraju dodijeliti resursi potrebni za učinkovito i djelotvorno ispunjavanje njegove uloge. Kako bi se osigurao minimalni standard za funkcioniranje ureda za oduzimanje imovinske koristi u cijelom EU-u, Europska komisija trebala bi zahtijevati da se redovito izvješćuje o resursima koji su dodijeljeni u svakoj državi članici.

1.11 EGSO uvažava cilj povećanja upotrebe mehanizma preliminarne prodaje uvođenjem referentne definicije i utvrđivanjem uvjeta pod kojima bi se on trebao primjenjivati. Istodobno, „nedostupno stručno znanje” standard je koji bi se mogao poboljšati i postati „stručno znanje koje je neopravdano teško nabaviti”. S obzirom na to da se oduzeta sredstva mogu dodijeliti za naknadu štete žrtvama, prodaja bi i dalje trebala biti krajnja mjera u području ponovne upotrebe u socijalne svrhe.

1.12 EGSO potiče Europsku komisiju da dopuni mandat ureda za oduzimanje imovinske koristi i upravljanje imovinom uvođenjem relevantnih odredbi o sporazumima o zajedničkoj imovini u Prijedlog direktive.

1.13 EGSO smatra da je potrebno uključiti konkretnije alate za pomoć dužnosnicima trećih zemalja i aktivno poticati države članice na razvoj suradnje s tim zemljama kako bi se optimirali mehanizmi povrata imovine predviđeni u Prijedlogu direktive. Isto vrijedi i za primjenu pravnih alata i provedbu instrumenata koji su potrebni kako bi se osiguralo da žrtve kaznenih djela imaju puno pravo na naknadu u trećim zemljama.

1.14 EGSO preporučuje Komisiji da izda smjernice za usporedbu zakonodavstva koje će biti zamijenjeno i nove direktive koja će se donijeti kako bi se potaknulo donošenje mjera za olakšavanje predstojećeg prenošenja Prijedloga direktive u nacionalna zakonodavstva te kako bi se nacionalnim tijelima omogućilo brzo usklađivanje.

1.15 EGSO preporučuje da Europska komisija iskoristi instrumente za prikupljanje usporedivih podataka koji su uvedeni Prijedlogom direktive kako bi se uspostavili transparentni mehanizmi praćenja uz sudjelovanje civilnog društva i proveo postupak evaluacije učinka Prijedloga direktive najkasnije tri godine nakon njezina donošenja.

2. Kontekst mišljenja

2.1 Povrat imovine ključan je za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma, tj. aktivnosti povezanih s organiziranim kriminalom. Organizirani kriminal oslanja se na stjecanje dobiti koja se zatim pere i uvodi u legalno gospodarstvo, čime se stvara više žrtava, narušavaju tržišna pravila i perpetuira kapacitet takvog kriminala za potkopavanje financijskih tržišta i izazivanje gubitaka za pojedince i poduzeća. Potrebno je dodatno revidirati i provesti pravne okvire za povrat imovine i instrumente prekogranične suradnje jer se u EU-u samo oko 2 % imovine stečene kaznenim djelima zamrzava, a 1 % oduzima ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Europol, *Does crime still pay? Criminal Asset Recovery in the EU* (Isplati li se i dalje baviti kriminalom? Povrat imovine stečene kaznenim djelima u EU-u) – pregled statističkih podataka za razdoblje 2010. – 2014., 2016.

2.2 Prva posebna Strategija EU-a za suzbijanje organiziranog kriminala⁽²⁾ donesena je u travnju 2021. i bavi se organiziranim kriminalom kao prijetnjom za europske građane, državne institucije i gospodarstvo u cjelini. Jedan od stupova strategije jest oduzimanje zarade ostvarene organiziranim kriminalom i sprečavanje njezine infiltracije u legalno gospodarstvo i zakonita poduzeća (pristup praćenja novca), a Komisija je pozvana da poduzme mjere nakon revizije Direktive o oduzimanju⁽³⁾ i Odluke Vijeća o uredima za oduzimanje imovinske koristi⁽⁴⁾.

2.3 EGSO je već neko vrijeme u potpunosti svjestan porasta organiziranog kriminala i znatnih troškova koje on uzrokuje za gospodarstvo, politiku i društvo te je zabrinut zbog toga. Rad EGSO-a u skladu je s njegovom misijom, a objavljena mišljenja⁽⁵⁾ o temama koje su relevantne za borbu protiv organiziranog kriminala pomogla su europskim zakonodavcima da putem organiziranog civilnog društva građanima daju moć i relevantnost. Povrat imovine dio je šireg zakonodavnog ekosustava EU-a čiji je cilj doprinijeti restorativnoj pravdi koja je zajednicama potrebna kako bi se smanjila šteta prouzročena kaznenim djelima.

2.4 U evaluaciji⁽⁶⁾ postojećeg pravnog okvira za povrat imovine navedeno je da, unatoč općem poboljšanju u državama članicama, ukupni rezultati koji se odnose na oduzetu imovinu nisu zadovoljavajući, a stope oduzimanja u EU-u i dalje su vrlo niske. Mogućnost praćenja i identifikacije imovine ključan je čimbenik za poboljšanje stope uspješnosti te zamrzavanje i oduzimanje veće količine nezakonito stečene imovine Revizijom zakonodavstva trebalo bi proširiti područje primjene povrata nezakonito stečene imovine i povećati broj odgovarajućih instrumenata, uz povećanje kapaciteta nacionalnih ureda za oduzimanje imovinske koristi⁽⁷⁾.

2.5 Opcije politike za reviziju okvira za povrat imovine bile su predmet javnog savjetovanja 2021. Početna procjena učinka⁽⁸⁾ objavljena je u ožujku 2021. radi dobivanja povratnih informacija, nakon čega je od 21. lipnja do 27. rujna 2021. provedeno javno savjetovanje kako bi se prikupila stajališta šire javnosti i dionika. U izvješću o procjeni učinka⁽⁹⁾ analizirane su i predstavljene četiri opcije politike:

- **prva opcija:** sastoji se od **nezakonodavnih mjera** koje olakšavaju razmjenu iskustava, znanja i primjera dobre prakse među nadležnim tijelima;
- **druga opcija:** mjere bi pretežno podrazumijevale **ciljane izmjene** Odluke Vijeća o uredima za oduzimanje imovinske koristi i Direktive o oduzimanju kako bi se utvrdilo područje primjene postojećih općih zahtjeva i povećala njihova djelotvornost. Te bi mjere uključivale obveze da države članice donesu nacionalnu strategiju za povrat imovine i pobrinu se za to da nadležna tijela imaju potrebne vještine i resurse. Osim toga, uključivale bi mjere za poboljšanje prekogranične suradnje među uredima za oduzimanje imovinske koristi, uključujući pristup bazama podataka i povećane ovlasti za zamrzavanje imovine;

⁽²⁾ Komunikacija Komisije o Strategiji EU-a za suzbijanje organiziranog kriminala za razdoblje 2021.–2025. (COM(2021) 170, 14.4.2021.).

⁽³⁾ Direktiva 2014/42/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 3. travnja 2014. o zamrzavanju i oduzimanju predmeta i imovinske koristi ostvarene kaznenim djelima u Europskoj uniji (SL L 127, 29.4.2014., str. 39.).

⁽⁴⁾ Odluka Vijeća 2007/845/PUP od 6. prosinca 2007. o suradnji između ureda za oduzimanje imovinske koristi država članica u području praćenja i utvrđivanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom ili druge imovine povezane s kaznenim djelom (SL L 332, 18.12.2007, str. 103.).

⁽⁵⁾ Neka od relevantnih mišljenja: „Paket za sigurnosnu uniju” (SL C 323, 26.8.2022., str. 69.), niz mišljenja o zakonodavstvu o sprečavanju pranja novca, od kojih su najnoviji „Paket zakonodavnih mjera za sprečavanje pranja novca” iz 2021. (SL C 152, 6.4.2022., str. 89.), mišljenje „Strategija za suzbijanje organiziranog kriminala za razdoblje 2021. – 2025.” (SL C 517, 22.12.2021., str. 91.), mišljenje „Jačanje mandata Europolu” (SL C 341, 24.8.2021., str. 66.), mišljenje „Kontrole gotovine koja se unosi u Uniju ili iznosi iz nje” (SL C 246, 28.7.2017., str. 22.), „Europski program sigurnosti” (SL C 177, 18.5.2016., str. 51.) i „Otvorena i sigurna Europa” (SL C 451, 16.12.2014, str. 96.).

⁽⁶⁾ Izvješće Komisije Europskom parlamentu i Vijeću „Povrat i oduzimanje imovine: osiguravanje da se kriminal ne isplati” (COM(2020) 217 final).

⁽⁷⁾ U skladu sa Zaključcima Vijeća o jačanju financijskih istraga radi borbe protiv teškog i organiziranog kriminala, dokument Vijeća 8927/20, 17. lipnja 2020.

⁽⁸⁾ Iznesite svoje mišljenje: Borba protiv organiziranog kriminala – jačanje ovlasti ureda EU-a za oduzimanje imovinske koristi.

⁽⁹⁾ Europska komisija, IZVJEŠĆE O PROCJENI UČINKA priloženo Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o povratu i oduzimanju imovine (2022.).

- **treća opcija:** državama članicama uvele bi se detaljnije obveze za sve faze postupka povrata uz mjere predviđene drugom opcijom, a područje primjene Direktive o oduzimanju proširilo bi se na širi raspon kaznenih djela;
- **četvrta opcija:** mjere bi se temeljile na onima iz treće opcije, no područje primjene odredaba proširilo bi se na sva kaznena djela i uveli bi se opsežniji zahtjevi u pogledu pokretanja istraga. Nadalje, utvrdili bi se konkretniji uvjeti za hitne naloge za zamrzavanje i razmjenu informacija među uredima za oduzimanje imovinske koristi.

2.5.1 U procjeni učinka utvrđeno je da je treća opcija najprikladnija jer osigurava najbolju ravnotežu između djelotvornosti, učinkovitosti i proporcionalnosti s jedne strane te raznih očekivanih gospodarskih, socijalnih i okolišnih učinaka s druge strane.

2.6 Komisija je 25. svibnja 2022. predložila novu Direktivu o povratu i oduzimanju imovine kojom bi se zamijenila postojeća Direktiva o oduzimanju, Odluka Vijeća o uredima za oduzimanje imovinske koristi i Okvirna odluka Vijeća 2005/212/PUP⁽¹⁰⁾. Utvrđeni cilj jest uspostaviti zajedničke standarde za praćenje i identifikaciju, zamrzavanje i oduzimanje imovine te upravljanje njome u jedinstvenom instrumentu kojim bi se dodatno osigurao usklađeni i strateški učinkovitiji pristup za sve aktere u sustavu povrata imovine.

3. Opće i posebne napomene

3.1 Opći pristup Prijedloga direktive u skladu je s ciljevima jačanja sposobnosti nadležnih tijela da prvo utvrde i zamrznu nezakonito stečenu imovinu i upravljaju njome, zatim ojačaju i prošire sposobnosti za oduzimanje nezakonito stečene imovine te naposlijetku poboljšaju suradnju među svim tijelima uključenima u povrat imovine.

3.2 Prijedlogom direktive vjerojatno će se povećati učinkovitost i djelotvornost mehanizama povrata imovine uvođenjem osnovnog skupa minimalnih pravila o praćenju i identifikaciji, zamrzavanju, oduzimanju imovine u kaznenim stvarima i upravljanju njome te, prema potrebi, olakšati provedba mjera ograničavanja EU-a. Međutim, Prijedlog direktive trebao bi biti popraćen dodatnim zakonodavstvom i mjerama o kršenju mjera ograničavanja EU-a, a Komisija bi trebala pažljivo procijeniti mogućnost da se spriječi slabljenje kapaciteta ureda za oduzimanje imovinske koristi za ispunjavanje njihovog osnovnog mandata.

3.3 EGSO smatra da će se predloženom odredbom da svaka država članica donese nacionalnu strategiju za povrat imovine uspostaviti strateški učinkovitiji pristup u tom području, promicati bolja suradnja među relevantnim tijelima i pružiti jasan pregled rezultata povrata imovine.

3.4 Proširenim područjem primjene mehanizama oduzimanja omogućit će se nacionalnim pravosudnim tijelima da prošireno oduzimanje primjenjuju na veći skup kaznenih djela od onog koji je predviđen na temelju Direktive o oduzimanju koja je trenutačno na snazi. EGSO pozdravlja šire područje primjene Prijedloga direktive jer se na taj način popunjava praznina u Direktivi o oduzimanju u pogledu znatnog popisa kaznenih djela, uključujući kaznena djela protiv okoliša, trgovinu organima, trgovinu kulturnim dobrima, otmice, protupravno oduzimanje slobode ili uzimanje talaca i trgovinu ukradenim vozilima ako je kazneno djelo počinila zločinačka organizacija. Istodobno, Prijedlog direktive izričito ne uključuje krijumčarenje migranata i nezakonitu trgovinu duhanskim proizvodima unatoč znatnim godišnjim prihodima tih kriminalnih tržišta (procijenjeni su na 289,4 milijuna EUR odnosno 8 309,3 milijuna EUR⁽¹¹⁾).

3.5 Ako se relevantnim tijelima omogućiti neposredan i izravan pristup informacijama drugih nacionalnih tijela, kao što su porezni uredi ili nacionalni registri nekretnina, povećat će se kapacitet ureda za oduzimanje imovinske koristi da djelotvorno i pravodobno djeluju i reagiraju. Istodobno bi trebalo osigurati i javni pristup informacijama ne dovodeći u pitanje tekuće postupke na nacionalnoj razini i razini EU-a.

⁽¹⁰⁾ Okvirna odluka Vijeća 2005/212/PUP od 24. veljače 2005. o oduzimanju imovinske koristi, sredstava i imovine pribavljene kaznenim djelom (SL L 68, 15.3.2005., str. 49.).

⁽¹¹⁾ Europska komisija, Glavna uprava za migracije i unutarnje poslove, *Mapping the risk of serious and organised crime infiltrating legitimate businesses: final report* (Studija o mapiranju rizika od infiltracije teškog i organiziranog kriminala u zakonita poduzeća: završno izvješće), Disley, E., Blondes, E., Hulme, S. (urednici), Ured za publikacije, 2021.

3.6 Prijedlogom direktive proširuje se popis situacija u kojima su moguće mjere oduzimanja u postupcima povrata imovine koje se ne temelje na osuđujućoj presudi nego na kaznenom postupku na druge slučajeve u kojima osuđujuća presuda za kazneno djelo nije moguća zbog objektivnih okolnosti povezanih s imunitetom, amnestijom i istekom roka zastare. EGSO prepoznaje napore koje je Komisija uložila u ograničavanje tih slučajeva jer bi se oni mogli zloupotrijebiti ili upotrijebiti u svrhu uznemiravanja ili progona.

3.7 Prijedlog direktive uključuje novi mehanizam oduzimanja kojim se osigurava oduzimanje imovine koja nije izravno povezana s kaznenim djelom navedenim u Direktivi, već se temelji na sumnji na nezakonito stečenu imovinu/imovinu koja je rezultat kriminalnih aktivnosti. Unatoč obveznom sudskom postupku koji prethodi nalogu za oduzimanje i činjenici da je teret dokazivanja povezanosti predmetne imovine s kriminalnom aktivnošću na tužiteljstvu, potrebno je više jamstava kako bi se isključila svaka moguća zlouporaba tijekom postupka. Nacionalne jurisdikcije imaju različite pristupe, od oduzimanja na temelju građanskog do oduzimanja na temelju kaznenog prava. Prijedlog direktive trebao bi uključivati standarde za postupovna prava i zaštitne mjere za optuženika te osigurati dostupnost odgovarajućeg osposobljavanja za suce i tužitelje.

3.8 Zbog ograničenog učinka odredbe o ponovnoj upotrebi u socijalne svrhe u Direktivi o oduzimanju bio bi potreban jači poticaj državama članicama da uključe odgovarajuće mjere kako bi se osigurala djelotvornost odredbe. EGSO traži od Europske komisije da bude ambicioznija u svojim nastojanjima da ostvari djelotvornu ponovnu uporabu oduzete imovine u socijalne svrhe i da u tom pogledu odredi minimalni postotak za države članice. Od ključne je važnosti za socijalnu koheziju da pogođene zajednice dobiju izravnu odštetu i da od toga imaju koristi. Osim toga, zajednicama je potrebno više pomoći kako bi se povećala njihova otpornost na organizirani kriminal, a civilno društvo mora biti uključeno u upravljanje oduzetom imovinom i raspolaganje njome.

3.9 Kako je navedeno i u Direktivi o oduzimanju, mjere oduzimanja neće utjecati na pravo žrtava na naknadu. Međutim, Prijedlogom direktive i dalje se ne osigurava davanje prednosti naknadi žrtvama u rangiranju vjerovnika. Istodobno, građani trećih zemalja nisu dovoljno zaštićeni Prijedlogom direktive i drugim zakonodavstvom EU-a jer su ti propisi usmjereni na građane EU-a.

3.10 U izvješću o procjeni učinka ističu se sljedeći nedostaci: manjak pojedinosti o ulogama ureda za oduzimanje imovinske koristi i nedostatni ljudski, financijski i tehnički resursi dodijeljeni za praćenje imovine. Prijedlogom direktive odgovara se na to što je utvrđeno i zahtijeva osnivanje barem jednog ureda za oduzimanje imovinske koristi u svakoj državi članici. Pozdravljamo uvođenje izričite obveze osiguravanja odgovarajućih resursa kako bi se osigurala učinkovitost i djelotvornost uredâ za oduzimanje imovinske koristi. Međutim, tu bi obvezu trebalo popratiti redovitim izvješćima Komisiji s nacionalne razine u vezi s dodijeljenim sredstvima kako bi Komisija mogla ocijeniti postoji li fragmentacija ili nedostatak ravnoteže među različitim uredima za oduzimanje imovinske koristi.

3.11 Troškovi povezani s upravljanjem zamrznutom i/ili oduzetom imovinom mogu biti znatni ili čak veći od vrijednosti relevantne imovine. Prijedlog Direktive uključuje obvezu nadležnih tijela da procijene navedene troškove prije izdavanja naloga za zamrzavanje. EGSO pozdravlja tu mjeru kao učinkovit i koristan instrument namijenjen smanjenju potrebnih troškova i maksimalnom povećanju kasnije vrijednosti imovine.

3.12 Mehanizam preliminarne prodaje može se primijeniti u ograničenim slučajevima, koji su sada navedeni u Prijedlogu direktive, i vjerojatno će doprinijeti djelotvornijem upravljanju zamrznutom imovinom. Unatoč činjenici da je mehanizam dostupan u većini država članica, primjenjuje se u malim razmjerima i uz velike razlike. Prijedlogom direktive vjerojatno će se poboljšati primjena tog mehanizma uvođenjem jedinstvene definicije i uvjeta pod kojima bi se on trebao primjenjivati.

3.13 Utvrđeno je da je manjak sveobuhvatnih i usporedivih statističkih podataka velik nedostatak u povećanju djelotvornosti sustava povrata imovine. U tom se pogledu Prijedlogom direktive od svake države članice zahtijeva da uspostavi registar povrata imovine u koji će se tijekom cijelog postupka povrata imovine od nadležnih tijela prikupljati kodirane informacije.

3.14 EGSO smatra da je objedinjavanje svih relevantnih zakonskih odredaba za povrat imovine u jednu direktivu u skladu s Komisijinim Programom za primjerenost i učinkovitost propisa (REFIT) te da će se relevantnim tijelima i dionicima na taj način pomoći da bolje razumiju pravila i poboljšaju provedbu i djelotvornost mjera za povećanje stope povrata nezakonite imovine u nacionalnim jurisdikcijama.

3.15 Uredi za upravljanje imovinom bit će specijalizirana tijela osnovana ili imenovana u svakoj državi članici kako bi se osiguralo učinkovito upravljanje zamrznutom i oduzetom imovinom te kako bi ona surađivala s drugim nadležnim tijelima odgovornima za praćenje, identifikaciju, zamrzavanje, oduzimanje i upravljanje na nacionalnoj razini ili u prekograničnim slučajevima. Prijedlog direktive precizniji je u utvrđivanju uloga i zadaća ureda i državama članicama pruža više jasnoće u definiranju njihove infrastrukture za povrat imovine.

3.16 Raspolaganje imovinom ili povrat u prekograničnim postupcima trebali bi podlijegati sporazumima o zajedničkoj imovini koje trebaju potpisati relevantne države članice. Nacionalni sustavi mogu se znatno razlikovati u pogledu vrste tijela i postupaka koji su potrebni za sklapanje takvih sporazuma. Prijedlog direktive ne sadržava posebne odredbe u tom području. Stoga bi uređima za oduzimanje imovinske koristi i upravljanje imovinom trebalo izričito dodijeliti odgovarajuće nadležnosti u tom pogledu.

3.17 Suradnja s trećim zemljama posebno je važna jer organizirani kriminal postoji i izvan EU-a i znatan je rizik za unutarnju sigurnost EU-a. Budući da organizirani kriminal ima sve jaču međunarodnu i digitalnu komponentu i da su njegovi akteri sve više međusobno povezani, važno je osigurati da tijela u trećim zemljama mogu surađivati s kolegama u državama članicama. Za daljnju provedbu Prijedloga direktive trebalo bi razmotriti razne instrumente pomoći i potpore.

3.18 Instrumenti za savjetovanje kojima se Komisija služila prije donošenja Prijedloga direktive uključivi su i prilagođeni raznim dionicima u pogledu trajanja i metoda, posebno relevantnim tijelima, stručnjacima, poslovnim organizacijama, organizacijama civilnog društva i široj javnosti. EGSO prepoznaje napore Komisije da stavi na raspolaganje pouzdane podatke i informacije o trenutnom stanju i napretku država članica i EU-a u cjelini u području povrata nezakonito stečene imovine. Očekuje se da će se slični naponi poduzeti u fazi prenošenja Direktive u nacionalno zakonodavstvo i u fazi evaluacije njezine provedbe.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi zajedničkog okvira za medijske usluge na unutarnjem tržištu (Europski akt o slobodi medija) i izmjeni Direktive 2010/13/EU”

(COM(2022) 457 final – 2022/0277 (COD))

(2023/C 100/17)

Izvjestitelj: **Christian MOOS**

Suizvjestitelj: **Tomasz Andrzej WRÓBLEWSKI**

Zahtjev za savjetovanje:	Europski parlament, 17.10.2022. Vijeće Europske unije, 28.10.2022.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	23.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	155/0/3

1. Zaključci i preporuke

1.1 Sloboda i raznolikost medija od temeljne su važnosti za vladavinu prava i liberalnu demokraciju. Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) izražava žaljenje zbog zabrinjavajućeg razvoja događaja u EU-u te stoga pozdravlja inicijative Europske komisije za slobodu medija.

1.2 EGSO se pita je li dovršenje unutarnjeg medijskog tržišta dovoljno za zaštitu slobode i pluralizma medija. Glavni cilj trebao bi biti očuvanje ili ponovna uspostava slobode i raznolikosti medija, pri čemu ne treba zaboraviti da je gospodarska dobrobit povezana sa slobodom medija.

1.3 EGSO pozdravlja priznanje Europske komisije da koncentracija medijskog tržišta koja dovodi do monopola može biti golema prijetnja slobodi i pluralizmu medija. Međutim, koncentracija na tržištu može biti značajna, ali ne mora nužno imati takve negativne učinke.

1.4 Puke preporuke i neobvezujući pravni pristup nisu dovoljni. Slobodni i neovisni mediji moraju biti obvezujući kriterij u izvješću i mehanizmu za vladavinu prava.

1.5 EGSO pozdravlja prijedloge za jačanje i obranu uredničke neovisnosti. Naglašava potrebu za očuvanjem neovisnosti novinara i izdavača.

1.6 Javni mediji imaju smisla samo ako su nepristrani i potpuno neovisni o političkom utjecaju. Ključna zaštitna mjera u tom pogledu su dostatna i stabilna financijska sredstva, pod uvjetom da postoji učinkovit sustav kontrola koji bi jamčio učinkovitost potrošnje sredstava.

1.7 EGSO smatra da su obvezujući zahtjevi za transparentnost vlasništva nad medijima važni. Zahtjevi utvrđeni za male medijske kuće ne smiju dovesti do prekomjernog administrativnog opterećenja.

1.8 EGSO je zabrinut zbog nedostatka neovisnosti nekih nacionalnih regulatornih tijela i poziva na uspostavu okvira kojim bi se osigurala njihova neovisnost.

1.9 EGSO pozdravlja osnivanje Europskog odbora za medijske usluge, ali ustraje na njegovoj potpunoj neovisnosti jer bi EU morao služiti kao primjer najbolje prakse u cilju postizanja potpune neovisnosti nacionalnih regulatornih tijela. Sudjelovanje nacionalnih regulatornih tijela koja nisu neovisna nije preporučljivo.

1.10 EGSO naglašava važnost transparentnosti u svim postupcima povezanim s moderiranjem sadržaja na vrlo velikim internetskim platformama.

1.11 EGSO preporučuje da se na razini EU-a utvrde minimalni standardi koji bi bili u skladu s postojećim odredbama zakonodavstva EU-a o sprečavanju koncentracije. Poziva zakonodavce da donesu obvezujuće propise kojima se poštuje poduzetnička sloboda i izbjegavaju nepotrebna birokracija i troškovi.

1.12 Ako nacionalna regulatorna tijela u dovoljnoj mjeri ne ocijene koncentraciju na medijskom tržištu, Europska komisija morala bi reagirati u skladu s postojećim odredbama zakonodavstva EU-a o sprečavanju koncentracije.

1.13 EGSO pozdravlja obvezujuće zahtjeve transparentnosti u pogledu raspodjele državnog oglašavanja.

1.14 EGSO pozdravlja godišnje praćenje i poziva na savjetovanje s relevantnim dionicima i civilnim društvom. Predlaže proširenje opsega praćenja i uključivanje svih drugih aspekata relevantnih za zaštitu slobode i pluralizma medija.

2. Opće napomene

2.1 EGSO ponovno ističe svoje nedavno izneseno stajalište o važnosti slobode i raznolikosti medija za liberalnu demokraciju i vladavinu prava, na što su se sve države članice obvezale ratifikacijom Ugovora EU-a, kako je navedeno u sveobuhvatnom samoinicijativnom mišljenju „Osiguravanje slobode i raznolikosti medija u Europi”⁽¹⁾, njegovu mišljenju „Akcijski plan za europsku demokraciju”⁽²⁾ i mišljenju o strateškim tužbama protiv javnog sudjelovanja⁽³⁾.

2.2 Predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen u svojem je govoru o stanju Unije 2021.⁽⁴⁾ točno navela da su informacije javno dobro. Bez slobodnog pristupa neovisnim i pouzdanim informacijama građani EU-a ne mogu ostvariti svoje pravo na sudjelovanje u demokratskom životu Unije, koje je zajamčeno člankom 10. UEU-a.

2.3 Općenito, Europa je i dalje kontinent sa slobodnim i raznolikim medijima. Međutim, nedavna zbivanja u EU-u zabrinjavajuća su. Zaštita novinara, posebno zbog nedostatka instrumenata za suzbijanje strateških tužbi protiv javnog sudjelovanja, i dalje je velik problem u pogledu djelotvornih regulatornih zaštitnih mjera kojima se štiti sloboda medija. Alatom za praćenje medijskog pluralizma za 2022.⁽⁵⁾ utvrđeno je i da se tržišni pluralizam suočava s najvećom razinom

⁽¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Osiguravanje slobode i raznolikosti medija u Europi” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 517, 22.12.2021., str. 9.).

⁽²⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o akcijskom planu za europsku demokraciju (COM(2020) 790 final) (SL C 341, 24.8.2021., str. 56.).

⁽³⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o zaštiti osoba uključenih u javno sudjelovanje od očito neosnovanih ili zlonamjernih sudskih postupaka („strateške tužbe protiv javnog sudjelovanja”) (COM(2022) 177 final – 2022/0117 COD) (SL C 75, 28.2.2023., str. 143.).

⁽⁴⁾ Europska komisija, 2021., Govor predsjednice von der Leyen o stanju Unije, Strasbourg, 15. rujna 2021.

⁽⁵⁾ Europski sveučilišni institut, Centar za medijski pluralizam i slobodu medija, *Application of the Media Pluralism Monitor in the European Union, Albania, Montenegro, the Republic of North Macedonia, Serbia and Turkey in the year 2021* (Primjena alata za praćenje medijskog pluralizma u Europskoj uniji, Albaniji, Crnoj Gori, Republici Sjevernoj Makedoniji, Srbiji i Turskoj 2021.), San Domenico di Fiesole, 2022.

rizika u svim područjima obuhvaćenima studijom. Budući da nije postignut nikakav napredak na području političke neovisnosti posljednjih godina, taj alat za praćenje ističe nedostatak učinkovitih mehanizama za zaštitu uredničke autonomije u većini zemalja kao veliku prepreku poboljšanjima u tom području.

2.4 Osim unutarnjim prijetnjama slobodi medija, EU je izložen vanjskom uplitanju kojim se pokušava manipulirati javnim raspravama u Europi. U kontekstu sve većih geopolitičkih napetosti zaštita slobode medija i medijskog pluralizma važan je doprinos otpornosti EU-a na vanjske prijetnje.

2.5 Međutim, postoje neki pozitivni pomaci, što također pokazuje da zakonodavstvo EU-a može donijeti promjene. Alatom za praćenje medijskog pluralizma za 2022. utvrđen je pozitivan pomak u pogledu pokazatelja „Zaštita prava na informiranje” u četirima zemljama, pri čemu se to poboljšanje pripisuje prenošenju Direktive EU-a 2019/1937 ⁽⁶⁾ o zaštiti izvješća u nacionalno zakonodavstvo.

2.6 Stoga EGSO u načelu pozdravlja inicijativu Komisije za Europski akt o slobodi medija ⁽⁷⁾ i preporuku Komisije o unutarnjim zaštitnim mjerama za uredničku neovisnost i transparentnost vlasništva u medijskom sektoru ⁽⁸⁾ kao sljedeći nužan korak prema zaštiti slobode medija i medijskog pluralizma, a time i liberalne demokracije u EU-u.

2.7 EGSO naglašava kako je važno da Europski akt o slobodi medija bude uredba s izravnim učinkom te istodobno postavlja pitanje je li neobvezujući pravni pristup te preporuke djelotvoran način za postizanje njezinih ciljeva. Same preporuke nisu dovoljne za jamčenje slobode i raznolikosti medija u državama članicama. Slobodni i neovisni mediji moraju biti obvezujući kriteriji za izvješće o vladavini prava i za pokretanje mehanizma u državama članicama u kojima vlade krše medijske slobode i neovisnost.

2.8 Pravna je osnova te uredbe članak 114. UFEU-a, kojim se omogućuje usklađivanje nacionalnih zakonodavstava u cilju uspostave i funkcioniranja unutarnjeg tržišta. Budući da su temeljni problemi i nedostaci izrazito političke prirode i povezani su s funkcioniranjem demokratskih sustava utemeljenih na vladavini prava, EGSO se sa zabrinutošću pita je li dovršenje unutarnjeg medijskog tržišta dovoljan pristup zaštiti slobode medija i medijskog pluralizma.

2.9 Prijedlog uredbe ima pet različitih ciljeva: a) uskladiti nacionalna pravila i postupke radi prevladavanja prepreka koje ometaju medijska poduzeća u poslovanju i ulaganju u unutarnje tržište; b) ukloniti nevidljive barijere koje stranim izdavačima ograničavaju ulaganja u lokalna nacionalna tržišta; c) ojačati uredničku slobodu svih medija, a da se pritom ne ograniče prava privatnih izdavača; d) zajamčiti neovisnost javnih medija izgradnjom trajnih mehanizama na koje političari ne mogu utjecati i e) regulirati raspodjelu gospodarskih resursa, tj. državnog oglašavanja. EGSO dovodi u pitanje hijerarhiju navedenih ciljeva. Smatra da bi glavni cilj trebao biti očuvanje ili obnova slobode i raznolikosti medija, a ne usredotočenost na gospodarska pitanja, osim ako su jasno povezana sa slobodom medija.

2.10 Iz uredbe je jasno da se Komisija želi usredotočiti na „narušavanje” unutarnjeg tržišta i otvoriti medijsko tržište većem prekograničnom tržišnom natjecanju, posebno za audiovizualne medijske usluge i razmjenu videozapisa. Stoga je stvarno područje primjene te uredbe mnogo uže od onoga na što upućuje njezin naslov. EGSO smatra da je taj pristup nedovoljan za djelotvornu obranu i, prema potrebi, ponovnu uspostavu slobode medija i medijskog pluralizma, koji su ugroženi u gotovo svim državama članicama, a u nekim težim slučajevima praktično su ukinuti, sa svim razornim posljedicama koje to ima na rad i sigurnost novinara te integritet javne rasprave i informiranja. Uz otvaranje tržišta neophodno je osigurati iste standarde zaštite slobode govora kako bi se zajamčilo da širi pristup tržištu ne dovede do monopolizacije tržišta od strane stranih aktera, posebno u slučaju siromašnijih zemalja.

⁽⁶⁾ Direktiva (EU) 2019/1937 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2019. o zaštiti osoba koje prijavljuju povrede prava Unije (SL L 305, 26.11.2019., str. 17.).

⁽⁷⁾ COM(2022) 457.

⁽⁸⁾ Preporuka Komisije (EU) 2022/1634 od 16. rujna 2022. o internim zaštitnim mjerama za uredničku neovisnost i transparentnost vlasništva u medijskom sektoru (SL L 245, 22.9.2022., str. 56.).

2.11 EGSO pozdravlja prijedloge za jačanje i obranu uredničke neovisnosti. Također ističe potrebu za očuvanjem neovisnosti novinarâ i izdavača, tj. prava izdavača da oblikuju uređivačku politiku. EGSO je primijetio sve veći politički i gospodarski utjecaj u nekoliko država EU-a, kako u javnim medijima tako i u privatnim medijima koji su blisko povezani sa strukturama moći. To nije u skladu s ulogom medija kao četvrte sile. U uredbi se ne navodi kako se urednička neovisnost može uskladiti s legitimnim pravima i interesima izdavača/vlasnika privatnih medija.

2.12 EGSO podržava mjere za jačanje otpornosti na strane manipulacije informacijama i uplitanje, pod uvjetom da to ne utječe na slobodu izražavanja unutar Europske unije.

2.13 Europskim aktom o slobodi medija utvrđuje se potreba za financiranjem medijskog sektora, kao što je predložio EGSO u svojem mišljenju „Osiguravanje slobode i raznolikosti medija u Europi”⁽⁹⁾. Međutim, navedeni alati još uvijek nisu dovoljni za osiguravanje kvalitetnog novinarstva i medijske raznolikosti u državama članicama. EGSO istodobno smatra da najbolje uvjete za slobodu medija čini regulatorni okvir koji medijskim kućama omogućuje da se financiraju svojom ponudom na tržištu. Javni mediji imaju svrhu samo ako su nepristrani i potpuno neovisni o političkom utjecaju jer u suprotnom javno financiranje može dovesti do raznih oblika zlouporabe i manipulacija vlade. Svaki projekt financiranja medija trebao bi se temeljiti na vrlo transparentnim pravilima i jamstvima političke neovisnosti novinara.

2.14 EGSO podržava završno izvješće Konferencije o budućnosti Europe⁽¹⁰⁾ i njegov odlučan poziv na promicanje neovisnosti medija i medijskog pluralizma (prijedlog 27. točka 1. i prijedlog 37. točka 4.), koje Komisija citira ne pridržavajući se redoslijeda prioriteta koje ti prijedlozi podrazumijevaju.

3. Posebne napomene

3.1 EGSO pozdravlja pravo primatelja i pružatelja medijskih usluga „imaju pravo primati različite vijesti i sadržaje o aktualnim temama, proizvedene uz poštovanje uredničke slobode pružatelja medijskih usluga, u korist javnog diskursa”, kako je utvrđeno u članku 3.

3.2 EGSO dovodi u pitanje usko područje primjene članka 4. stavka 2. točke (c) koji se odnosi samo na uvođenje špijunskog softvera (samo „proizvod[i] s digitalnim elementima”) i predlaže zabranu uvođenja svakog uređaja ili tehnologije koji se mogu upotrebljavati za nadzor.

3.3 EGSO ističe važnost zaštitnih mjera za neovisnost javnih pružatelja medijskih usluga te odgovarajućih i stabilnih financijskih sredstava za njih (članak 5.), no trebao bi postojati djelotvoran sustav kontrola kojima se štiti djelotvornost trošenja sredstava. EGSO smatra da je neovisno tijelo najbolja opcija za utvrđivanje odgovarajućeg iznosa financiranja koji je potreban kako bi se javnim pružateljima medijskih usluga omogućilo da ispune svoju zadaću, pod uvjetom da ne smije biti politički imenovano. Trenutačne tendencije politizacije pitanja financiranja javnih pružatelja medijskih usluga velika su prijetnja slobodi medija.

3.4 EGSO smatra da se dužnostima pružatelja medijskih usluga iz članka 6. stavka 1. ne osigurava transparentnost vlasništva nad medijima. Netransparentnost vlasništva nad medijima važan je razlog nedostatka uredničke slobode i kvalitetnog novinarstva (u skladu s novinarskim standardima). Vlasništvo pružatelja medijskih usluga i internetskih platformi korisnicima medija mora biti transparentno. Zaštita podataka i privatnosti ne smije stajati na putu transparentnosti vlasništva nad medijima. Zahtjevi utvrđeni za male medijske kuće ne smiju dovesti do prekomjernog administrativnog opterećenja.

⁽⁹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Osiguravanje slobode i raznolikosti medija u Europi” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 517, 22.12.2021., str. 9.).

⁽¹⁰⁾ Konferencija o budućnosti Europe, *Izvješće o konačnom ishodu*, svibanj 2022.

3.5 EGSO preporučuje da se obvezujući zahtjevi u pogledu transparentnosti navedeni u točki 20. Preporuke Komisije dopune dodatnim zahtjevima navedenima u točkama 4.1. do 4.6. Dodatka Preporuci Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o medijskom pluralizmu i transparentnosti vlasništva nad medijima ⁽¹¹⁾.

3.6 EGSO smatra da postoji opasnost od neobvezujućeg pravnog pristupa iz Preporuke Komisije koji dovodi do regulatorne neujednačenosti koja ugrožava cjelovitost zajedničkog tržišta i ciljeve Direktive.

3.7 EGSO smatra da je upućivanje iz članka 7. na zahtjeve iz članka 30. Direktive 2010/13/EU ⁽¹²⁾ previše nejasno da bi se osigurala neovisnost nacionalnih regulatornih vlasti ili tijela. Stoga preporučuje da se definira okvir kojim se osigurava neovisnost nacionalnih regulatornih tijela i instrumenata kako bi se riješio svaki nedostatak neovisnosti pojedinog nacionalnog regulatornog tijela.

3.8 EGSO smatra neprihvatljivim da predstavnik nacionalne vlasti ili tijela koje nije potpuno neovisno sudjeluje u donošenju odluka predloženog Europskog odbora za medijske usluge. Kako bi se ocijenila neovisnost nacionalnih vlasti ili tijela, potrebno je u uredbi definirati jasne kriterije.

3.9 EGSO smatra da predloženi Europski odbor za medijske usluge nije neovisan o Europskoj komisiji te poziva zakonodavca Unije da osigura potpunu neovisnost tog odbora. Ako taj odbor nije potpuno neovisan o Europskoj komisiji, ne smije obavljati nikakve nadzorne ni regulatorne zadaće.

3.10 EGSO preporučuje da se članak 10. stavak 5. preoblikuje na sljedeći način: „Komisija imenuje predstavnika u Odboru. Predstavnik Komisije može sudjelovati na sastancima Odbora bez prava glasa”.

3.11 EGSO preporučuje da se članak 10. stavak 6. preoblikuje na sljedeći način: „Odbor može pozvati stručnjake i promatrače da prisustvuju njegovim sastancima”.

3.12 Kad je riječ o članku 11., EGSO odbacuje odluku Komisije o podopciji A za osnivanje Europskog odbora za medijske usluge uz potporu tajništva Komisije. Neovisnost odbora može se jamčiti samo podopcijom B za osnivanje Europskog odbora za medijske usluge, uz pomoć neovisnog ureda EU-a.

3.13 EGSO pozdravlja strukturirani dijalog sa svim dionicima i izričito s civilnim društvom, kako je navedeno u članku 12. stavku 1. EGSO, koji predstavlja najvažnije sektore civilnog društva (uključujući socijalne partnere), svojim stručnim znanjem može doprinijeti tom strukturiranom dijalogu.

3.14 EGSO pozdravlja strukturiranu suradnju, uključujući uzajamnu pomoć, među nacionalnim regulatornim vlastima i tijelima. Međutim, EGSO preporučuje da se područje primjene članka 13. stavka 2. proširi izvan rizikâ za funkcioniranje unutarnjeg tržišta medijskih usluga i javne sigurnosti i obrane te da se njime obuhvate i drugi rizici za slobodu i raznolikost medija, kao i rizici za političku neovisnost regulatornih vlasti i tijela.

3.15 EGSO pozdravlja napore za bolju zaštitu sadržaja pružatelja medijskih usluga na vrlo velikim internetskim platformama, kako je utvrđeno u članku 17., i naglašava važnost transparentnosti u svim postupcima povezanim s moderiranjem sadržaja na vrlo velikim internetskim platformama, pod uvjetom da se obvezama iz ovog stavka ne narušava funkcioniranje velikih internetskih platformi. EGSO pozdravlja strukturirani dijalog predviđen člankom 18. i ističe važnost uključivanja civilnog društva u preispitivanje primjene članka 17.

3.16 EGSO pozdravlja pravo korisnika na prilagodbu zadanih postavki audiovizualnih medija, kako je utvrđeno u članku 19. Kako bi se to pravo provelo u praksi, od ključne je važnosti prilagođenost uređaja i/ili korisničkih sučelja korisnicima. Međutim, ne smije se kršiti operativna sposobnost proizvođača i razvojnih programera niti ograničavati njihov budući razvoj. Moraju biti osmišljeni na način prilagođen korisnicima, na jednostavnom jeziku.

⁽¹¹⁾ Vijeća Europe, Preporuka CM/Rec(2018)1[1] Vijeća ministara zemljama članicama o medijskom pluralizmu i transparentnosti vlasništva nad medijima, 7. ožujka 2018., https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680790e13

⁽¹²⁾ Direktiva 2010/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 10. ožujka 2010. o koordinaciji određenih odredaba utvrđenih zakonima i drugim propisima u državama članicama o pružanju audiovizualnih medijskih usluga (Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama) (SL L 95, 15.4.2010., str. 1.).

3.17 EGSO također predlaže da se Europskom odboru za medijske usluge (u skladu s člankom 20. stavkom 4.) dodijeli pravo na sastavljanje samoinicijativnog mišljenja ako je vjerojatno da će nacionalna zakonodavna, regulatorna ili upravna mjera utjecati na funkcioniranje unutarnjeg tržišta medijskih usluga.

3.18 EGSO ponovno izražava zabrinutost zbog toga što pristup osiguravanju pluralizma i slobode medija u Europi koji se temelji isključivo na tržištu nije dovoljan. Iako priznaje da veličina poduzeća na tržištu medijskih usluga može doprinijeti gospodarskoj održivosti pružatelja medijskih usluga, EGSO pozdravlja priznanje Europske komisije da koncentracija na medijskom tržištu može biti velika prijetnja slobodi medija i medijskom pluralizmu.

3.19 EGSO pozdravlja mjere predložene u članku 21. za povećanje transparentnosti koncentracije na tržištu kao prvi korak prema suzbijanju prijetnji slobodi medija i medijskom pluralizmu koje proizlaze iz koncentracije na medijskom tržištu. Koncentracija na tržištu nema nužno negativan učinak na slobodu i raznolikost medija kada, na primjer, pomaže manjim medijskim kućama da opstanu, no potrebno je djelovati protiv koncentracije koja dovodi do monopola u pogledu informacija. EU mora poduzeti mjere posebno protiv zarobljavanja medija koje provode medijski magnati i oligarsi koji su često u bliskim odnosima s vodećim političarima u zemlji, pa čak i s vladama trećih zemalja.

3.20 EGSO podsjeća na činjenicu da su medijska tržišta i dalje vrlo rascjepkana te poziva na mjerenje koncentracije na tržišta ne samo u odnosu na nacionalno tržište medijskih usluga, već i na rascjepkana tržišta na podnacionalnoj razini ili razini okruga. Koncentracija na medijskom tržištu u okruzima sa samo jednom regionalnom medijskom kućom znatna je prijetnja slobodi medija i medijskom pluralizmu.

3.21 EGSO smatra da su smjernice Komisije „o čimbenicima koje treba uzeti u obzir pri primjeni kriterija za procjenu učinka koncentracija na medijskom tržištu” nedostatne za osiguravanje usporedivosti procjena u cijelom EU-u. EGSO preporučuje da se na razini EU-a utvrde minimalni standardi za procjene koje treba poštovati u svim državama članicama. Države članice pozivaju se da dostave detaljnije i temeljitije procjene uz minimalne zahtjeve EU-a.

3.22 Međutim, neobvezujući zahtjevi transparentnosti nisu dovoljni za suočavanje s trenutačnom prijetnjom koncentracije na tržištu slobodi medija i medijskom pluralizmu. EGSO stoga poziva zakonodavce Unije da donesu obvezujuće propise o koncentraciji medija, uzimajući u obzir slobodu poduzetničkih odluka. Međutim to ne smije opteretiti medije ili medijske institucije dodatnom birokracijom i skupim postupcima.

3.23 EGSO također preporučuje da se Europskom odboru za medijske usluge (u skladu s člankom 22.) dodijeli pravo na sastavljanje samoinicijativnog mišljenja „u nedostatku procjene ili savjetovanja u skladu s člankom 21.”. Nije dovoljno državama članicama delegirati zadaću procjene koncentracije na tržištu jer neke vlade aktivno podupiru koncentraciju na tržištu kako bi ušutkale kritike i oporbene medijske kuće.

3.24 EGSO podsjeća na činjenicu da narušavanje unutarnjeg tržišta medijskih usluga utječe i na slobodu medija i medijski pluralizam ako je to narušavanje ograničeno na određene dijelove zajedničkog tržišta na nacionalnoj, regionalnoj razini ili čak razini okruga. U svim tim slučajevima odbor mora imati pravo pokrenuti procjenu koncentracije medija ako to ne učine nacionalne regulatorne vlasti ili tijela.

3.25 EGSO preporučuje da se Europskom odboru za medijske usluge dodijeli zadaća provođenja procjena drugih prijetnji slobodi medija i medijskom pluralizmu ako to ne učine nacionalne regulatorne vlasti ili tijela.

3.26 EGSO pozdravlja obvezujuće zahtjeve transparentnosti iz članka 24. u pogledu raspodjele državnog oglašavanja. Međutim, izuzeće teritorijalnih jedinica s više od milijun stanovnika od tog zahtjeva smatra se rupom u zakonu radi izbjegavanja transparentnosti. Prihvaćanjem činjenice da administrativno opterećenje povezano sa zahtjevima za izvješćivanje mora biti razmjerno, EGSO predlaže da se odredi minimalni prag za iznos potrošnje jedne nacionalne, regionalne ili lokalne vlasti. Ako ukupna godišnja potrošnja jednog subjekta na državno oglašavanje ostane ispod praga, zahtjevi u pogledu transparentnosti nisu primjenjivi.

3.27 EGSO pozdravlja godišnje praćenje predviđeno člankom 25. i poziva na savjetovanje s relevantnim dionicima i civilnim društvom tijekom praćenja. Međutim, ograničavanje predmeta praćenja na funkcioniranje unutarnjeg tržišta medijskih usluga nije dovoljno. Stoga EGSO predlaže proširenje područja primjene praćenja kako bi se obuhvatili i svi drugi aspekti povezani sa zaštitom slobode i medija i medijskog pluralizma. EGSO preporučuje da se Europskom odboru za medijske usluge dodijeli zadaća izrade skupa pokazatelja za praćenje.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o „Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o budućnosti bez azbesta: europski pristup ublažavanju zdravstvenih rizika povezanih s azbestom”

(COM(2022) 488 final)

i o „Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o izmjeni Direktive 2009/148/EZ o zaštiti radnika od rizika povezanih s izlaganjem azbestu na radu”

(COM(2022) 489 final – 2022/0298 (COD))

(2023/C 100/18)

Izjaviteljica: **Ellen NYGREN**

Zahtjev za savjetovanje:	Europski parlament, 6.10.2022. Vijeće Europske unije, 7.10.2022.
Pravna osnova:	članak 153. stavak 2. točka (b) Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	23.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	15.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	155/9/49

1. Sažetak i preporuke

1.1 Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) pozdravlja ambiciju Komisije da smanji učestalost raka i konkretne napore da se izloženost azbestu na radnom mjestu smanji na najmanju moguću mjeru.

1.2 Znanstveno je utvrđeno da ne postoji razina izloženosti za koju se može smatrati da sigurno isključuje rizik od raka. EGSO stoga preporučuje, kao i Europski parlament, da se granična vrijednost za izloženost azbestu utvrđena u Direktivi o zaštiti radnika od rizika povezanih s izlaganjem azbestu na radnom mjestu u konačnici postavi na nižu razinu od one koju trenutno predlaže Komisija te da se, kako bi se postigao željeni cilj, osmisli plan koji će uključivati mjere koje nadopunjuju trenutne prijedloge. Tim bi se planom trebala pružiti financijska potpora poduzećima i regijama kojima je to potrebno kako bi se ostvarili postavljeni ciljevi.

1.3 EGSO preporučuje pokretanje sveobuhvatne informativne kampanje usmjerene na širu javnost o azbestu i njegovim smrtonosnim rizicima. Osim toga, svim radnicima za koje postoji vjerojatnost da će biti izloženi azbestu treba omogućiti obuku ili na materinskom jeziku ili na nekom drugom jeziku kojim vladaju.

1.4 EGSO preporučuje da svi radnici za koje se sumnja da su izloženi azbestu budu podvrgnuti pregledima i da ih pri promjeni radnog mjesta prati evidencija ili putovnica s informacijama o toj izloženosti, kako bi se pratilo njihovo zdravlje.

1.5 Da bi se djelotvorno uklonili rizici svojstveni azbestu, potrebna je međunarodna regulatorna suradnja. EGSO stavlja poseban naglasak na Konvenciju Međunarodne organizacije rada br. 162 i Roterdamsku konvenciju. U okviru pregovora o tim konvencijama i njihove provedbe Europska unija i njezine države članice trebale bi imati aktivnu i ključnu ulogu u poticanju povoljnijih kretanja u svim zemljama u svijetu i u međunarodnim trgovinskim lancima. Sporazumi o slobodnoj

trgovini koje je Europska unija sklopila s trećim zemljama ili drugim regijama svijeta trebali bi sadržavati odredbu kojom se zahtijeva ulaganje većih napora u zabranu uporabe azbesta i smanjenje njegovih štetnih učinaka u svim zemljama svijeta. EGSO poziva EU i njegove države članice da ulože velike napore kako bi osigurali da upotreba azbesta bude zabranjena na međunarodnoj razini i da radnici koji moraju rukovati tim materijalom, kada on već postoji, budu zaštićeni, primjerice na lokacijama obnove i rušenja zgrada ili u gospodarenju otpadom.

2. Kontekst i opće napomene

2.1 Zabrana azbesta u Europskoj uniji

2.1.1 Azbest je opasna tvar koja uzrokuje rak. Ta je činjenica poznata već desetljećima, a sad je tome već više od 40 godina kako je Europska unija poduzela mjere za ograničavanje i zabranu svake upotrebe tog materijala. Godine 1999. zabranila je sve vrste azbestnih vlakana. Zabrana je u potpunosti stupila na snagu 2005. i primjenjuje se kako na robu proizvedenu u Europskoj uniji tako i na onu koja se u EU uvozi. Direktivom 2009/148/EZ Europskog parlamenta i Vijeća ⁽¹⁾ kodificirana su postojeća pravila o zaštiti radnika od rizika povezanih s izlaganjem azbestu za vrijeme rada.

2.1.2 Budući da se azbest u građevinskom sektoru upotrebljavao tijekom relativno dugog razdoblja, još uvijek postoji velik broj zgrada koje sadržavaju azbest. Ovisno o vrsti radova koji se na tim zgradama izvode, pri njihovoj obnovi ili rušenju aktiviraju se opasne tvari. Azbest je prisutan i u drugim sektorima, kao što su rudarstvo i ekstraktivna industrija, gospodarenje otpadom ili održavanje vozila. Unatoč zabrani upotrebe novog azbesta koja je na snazi, radnici su i dalje u velikoj većini radova izloženi toj tvari. Osim radnika uključenih u službene statistike, u statistikama Europske unije i država članica postoji i siva zona koju čine državljani trećih zemalja koji nisu uvijek uključeni u statističke podatke. Komisija smatra da je Direktiva o zaštiti radnika od izloženosti azbestu iz 2009. i dalje uglavnom relevantna, ali predlaže njezino ažuriranje u skladu s najnovijim znanstvenim spoznajama.

2.1.3 EGSO je usvojio dva mišljenja o temama povezanim s azbestom: „Uklanjanje azbesta iz Europske unije” (CCMI/130) ⁽²⁾ i „Rad s azbestom u energetskej obnovi” (CCMI/166) ⁽³⁾. Odbor smatra da „potpuno iskorjenjivanje ukupnog preostalog azbesta i proizvoda koji sadržavaju azbest mora biti prioritetni cilj Europske unije” i „potiče Europsku uniju da surađuje sa socijalnim partnerima i drugim dionicima na europskoj, nacionalnoj i regionalnoj razini kako bi se izradili i razmijenili akcijski planovi za upravljanje azbestom i njegovo uklanjanje”. Međutim, u trenutačnim okolnostima i dalje je teško brzo postići cilj „bez azbesta”. Stoga su se u nekim državama ili regijama EU-a donositelji odluka odlučili za strategiju „sigurnost u pogledu azbesta”.

2.1.4 Komisija u svojem trenutačnom prijedlogu poziva na smanjenje tehničke granične vrijednosti za azbest u zraku s 0,1 vlakna/cm³ na maksimalnu granicu od 0,01 vlakna/cm³, mjereno u odnosu na osmosatni vremenski ponderirani prosjek (TWA).

2.2 Ambicije Europske unije u borbi protiv raka

2.2.1 Europski plan za borbu protiv raka koji je bio predstavljen 2021. inicijativa je za borbu protiv raka primjenom više pristupa. Sprečavanje nastanka raka važan je dio tog plana, što je EGSO pozdravio u svojem mišljenju SOC/677 ⁽⁴⁾. U skladu s tom logikom, bilo bi učinkovito usvojiti mjere za borbu protiv izloženosti azbestu, što je već dobro poznato pitanje, s obzirom na to da se takvim naporom smanjuje rizik od daljnjih slučajeva raka i da su postojeća istraživanja sad već pokazala da je ta izloženost jedan od glavnih uzročnika te bolesti u odnosu na radno okruženje. Budući da postoji više čimbenika rizika od mezotelioma (npr. i nanovlakna uz azbest), EGSO predlaže da se osobama koje su na radu izložene azbestu izda dokument o izloženosti.

⁽¹⁾ Direktiva 2009/148/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 30. studenoga 2009. o zaštiti radnika od rizika povezanih s izlaganjem azbestu na radu (SL L 330, 16.12.2009., str. 28.).

⁽²⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora: „EU bez azbesta” (SL C 251, 31.7.2015., str. 13.).

⁽³⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Rad s azbestom u energetskej obnovi” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 240, 16.7.2019., str. 15.).

⁽⁴⁾ Mišljenje Europskog odbora regija – Europski plan za borbu protiv raka (SL C 97, 28.2.2022., str. 17.).

2.2.2 U tom kontekstu treba naglasiti da se svatko, čak i ako nije radnik, može naći izložen azbestu, na primjer ako se nalazi u blizini gradilišta na kojem se zgrada obnavlja ili ruši. Izloženost azbestu može utjecati i na osobe koje prilikom obnove svojeg stambenog objekta nisu svjesne ili nemaju saznanja o rizicima koji iz toga proizlaze. Osim toga, do oslobađanja azbesta može doći u ventilacijskim uređajima, pri čemu mu osobe mogu biti izložene, a da toga nisu ni svjesne. EGSO stoga preporučuje da se javnost informira putem svih mogućih kanala, uključujući medije, koji u tom pogledu imaju veliku odgovornost.

2.3 Opće napomene

2.3.1 EGSO podržava nastojanja Komisije da se diversificiranim pristupima bori protiv raka. Ograničavanje rizika od izloženosti azbestu konkretan je korak naprijed u smanjenju broja slučajeva raka. Danas raspoložemo opsežnim znanstvenim spoznajama o opasnostima azbesta i izravnoj vezi između izloženosti toj tvari i raka. Na temelju najnovijih znanstvenih spoznaja koje je Komisija prikupila na tom području sada se predlaže odgovarajuće ažuriranje relevantnog pravnog okvira.

2.3.2 Svaki slučaj raka proizvodi trošak za zajednicu i patnje i gubitak za pojedince. Velik broj slučajeva te bolesti mogao bi se izbjeći ograničavanjem izloženosti azbestu tijekom rada. EGSO stoga poziva sve dionike da ulože sve napore u borbu protiv te izloženosti. To se posebno odnosi na mjere usmjerene na zaštitu radnika koji su na taj način izloženi tijekom svojeg rada, ali i na inicijative za opće širenje znanja u tom području kako bi se povećala svijest šire javnosti o rizicima povezanim s azbestom.

3. Posebne napomene

3.1 Najambicioznija mjera koju Europska unija može poduzeti pri izmjeni Direktive jest smanjenje tehničke granične vrijednosti tolerirane količine azbestnih vlakana u zraku. EGSO pozdravlja inicijativu Komisije i smatra je dobrom osnovom za prelazak na nultu toleranciju izloženosti azbestu na radu tijekom vremena.

3.1.1 Komisija predlaže izmjenu članka 8. kako bi se ta granična vrijednost smanjila na 0,1 vlakna po cm^3 , mjereno u odnosu na ponderirani prosjek tijekom osam sati (TWA). Direktivom se nadalje predviđa da se izloženost radnika na radnom mjestu prašini od azbesta ili materijala koji sadržavaju azbest mora svesti na najmanju moguću mjeru, a u svakom slučaju na najnižu tehničku moguću razinu ispod granične vrijednosti utvrđene u članku 8. U tom pogledu EGSO podsjeća na to da socijalni partneri mogu prekoračiti novu graničnu vrijednost koja će se primjenjivati u skladu s Direktivom i poduzeti odgovarajuće mjere za daljnje smanjenje prisutnosti azbestnih vlakana na radnom mjestu.

3.1.2 Prema Međunarodnoj komisiji za zdravlje na radu (ISTC) ne postoji razina izloženosti za koju se može smatrati da sigurno isključuje rizik od raka. Na savjetovanju organiziranom u EGSO-u 31. listopada 2022. profesor Jukka Takala izjavio je da svake godine u EU-u umre oko 90 370 ljudi od raka povezanog s azbestom, što upućuje na potrebu za smanjenjem granične vrijednosti izloženosti. EGSO stoga smatra da bi Europska unija trebala ići korak dalje od gornje granice koju je predložila Komisija i, u konačnici, nakon razumnog prijelaznog razdoblja, postaviti tu tehničku graničnu vrijednost na 0,001 vlakna/ cm^3 . Za ostvarenje tog cilja potrebno je izraditi plan djelovanja, popraćen prijedlozima mjera, uključujući financijske mjere, za potporu poduzećima i regijama kojima su takve odredbe potrebne kako bi se postigli postavljeni ciljevi.

3.2 Prije započinjanja radova na obnovi ili rušenju zgrade ugovaratelj mora navesti materijale za koje se očekuje da će sadržavati azbest. Pritom mora koristiti izvore informacija koji su u vezi s vlasnikom predmetne nekretnine ili informacije pridobivene putem drugih kanala, ili pak na osnovi inspekcijskog pregleda zgrade. EGSO preporučuje da se uspostave registri za prikupljanje podataka o zgradama, počevši od onih koje se obnavljaju, a zatim da se postupno obuhvaćaju i sve druge zgrade. Te bi informacije države članice trebale organizirati kroz zajednički dogovorenu strukturu unutar Europske unije kako bi se mogli dobiti usporedivi podaci o tome na kojim bi se lokacijama mogao nalaziti azbest (država, općina, funkcionalnost zgrade odnosno dijela zgrade) te u kojim količinama (približan broj oblika i količine azbesta po kvadratnom metru) itd. Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu (EU-OSHA) mogla bi biti pozvana da doprinese razvoju usklađenog regulatornog okvira za taj registar zgrada.

3.3 Važno je i osposobljavanje radnika kojima prijeti izloženost azbestu. EGSO naglašava da je od najveće važnosti da se ono pruža na njihovu materinskiom jeziku ili na nekom drugom jeziku kojim vladaju, uključujući i kada dolaze iz zemlje koja nije ona u kojoj rade i stoga ne poznaju dovoljno jezik zemlje domaćina. To se odnosi i na građane EU-a i na radnike iz trećih zemalja.

3.4 EGSO također preporučuje da se informacije o azbestu i njegovim rizicima prošire u javnosti kako bi se podigla svijest o tom pitanju među radnicima i izvođačima onih radova koji mogu dovesti do kontakta s azbestom, kao i među pojedincima i javnim tijelima koji nisu detaljno upoznati s tim pitanjem. EGSO poziva Komisiju da u suradnji s državama članicama, socijalnim partnerima i organizacijama civilnog društva zainteresiranima za tu temu razvije informativnu kampanju o azbestu i opasnostima sa smrtnim ishodom koje on predstavlja. Odbor bi mogao imati ulogu platforme za organizaciju međunarodne konferencije za podizanje svijesti o tom materijalu, njegovim štetnim učincima i načinima zaštite od njega.

3.5 Službe medicine rada dužne su obaviti (preliminarne, povremene i završne) provjere radne sposobnosti radnika izloženih azbestu, a te se potvrde predočavaju poslodavcu. Nakon završetka izlaganja azbestu, rezultat završnog pregleda prosljeđuje se i poslodavcu i zaposleniku uz posebnu dokumentaciju, evidenciju ili putovnicu koja pruža informacije o izloženosti azbestu i prati radnika tijekom cijeloga života kako bi se moglo pratiti njegovo zdravstveno stanje i utvrditi, prema potrebi, slučajevi profesionalne bolesti i mogući kasni učinci izloženosti azbestu. Te se informacije moraju priopćiti i poslodavcu i zaposleniku. Tim bi odredbama trebali biti obuhvaćeni i radnici bez osobnih dokumenata i radnici migranti, a informacije se daju radniku kako bi ih mogao predočiti na svim daljnjim liječničkim pregledima da se osigura praćenje mogućih kasnih učinaka izlaganja azbestu tijekom cijelog životnog vijeka. EGSO poziva Europsku uniju i države članice da olakšaju pristup zdravstvenim uslugama, poduprtima stručnim znanjem u tom području.

3.6 Osiguranje od profesionalnih bolesti mora obuhvaćati bolesti koje su posljedica izloženosti azbestu. EGSO preporučuje da se Europska unija i države članice pobrinu za to da se osigura da se, u slučajevima raka koji nastanu nakon sumnje na izloženost azbestu, pri odlučivanju o dodjeli prava na naknadu za profesionalne bolesti pretpostavlja da postoji korelacija između te izloženosti i bolesti, s obzirom na to da postoje jednako čvrsti i opsežni znanstveni dokazi o toj povezanosti. Trebalo bi osnovati međunarodni fond solidarnosti koji bi jamčio pravo na naknadu.

3.7 Preporučuje se da države članice surađuju putem svojih inspektora rada kako bi provjeravale je li osigurano odgovarajuće osposobljavanje radnika izloženih riziku od izloženosti azbestu u sektorima građevinarstva, rudarstva i ekstraktivne industrije, prometa, gradnje cesta i bušenja tunela te gospodarenja otpadom. Tom se suradnjom može osigurati pravilno održavanje i dostupnost propisanih registara za zgrade koje sadržavaju azbest, i na nacionalnoj razini i na razini Europske unije. EGSO ističe da se za obavljanje tih zadaća mora postojati dovoljan broj inspektora rada (npr. inspektora za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu).

3.8 Da bi se djelotvorno uklonili rizici svojstveni azbestu, potrebna je međunarodna regulatorna suradnja. U tom pogledu EGSO napominje da Konvencija Međunarodne organizacije rada br. 162 i Roterdamska konvencija o postupku naprednog i informiranog pristanka za određene opasne kemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini pružaju primjere postojećih propisa u kojima Europska unija i njezine države članice mogu i moraju imati aktivnu i istaknutu ulogu kako bi se potaknuo bolji razvoj u pogledu pitanja povezanih s azbestom u svim zemljama svijeta i u međunarodnim trgovinskim lancima. Sporazumi o slobodnoj trgovini koje je Europska unija sklopila s trećim zemljama ili drugim regijama svijeta trebali bi sadržavati odredbu kojom se zahtijeva ulaganje većih napora u zabranu uporabe azbesta i smanjenje njegovih štetnih učinaka u svim zemljama svijeta. EGSO poziva EU i njegove države članice da ulože velike napore kako bi osigurali da upotreba azbesta bude zabranjena na međunarodnoj razini i da radnici koji moraju rukovati tim materijalom, kada on već postoji, budu zaštićeni, primjerice na lokacijama obnove i rušenja zgrada ili u gospodarenju otpadom.

Bruxelles, 15. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

PRILOG

Sljedeći su amandmani odbijeni tijekom rasprave premda su dobili barem četvrtinu glasova (pravilo 43. stavak 2. Poslovnika):

*Amandman 1.***Točka 3.1.2.****Izmijeniti kako slijedi:**

Mišljenje Stručne skupine	Amandman
<p>Prema Međunarodnoj komisiji za zdravlje na radu (ISTC) ne postoji razina izloženosti za koju se može smatrati da sigurno isključuje rizik od raka. Na savjetovanju organiziranom u EGSO-u 31. listopada 2022. profesor Jukka Takala izjavio je da svake godine u EU-u umre oko 90 370 ljudi od raka povezanog s azbestom, što upućuje na potrebu za smanjenjem granične vrijednosti izloženosti. EGSO stoga smatra da bi Europska unija trebala ići korak dalje od gornje granice koju je predložila Komisija i, u konačnici, nakon razumnog prijelaznog razdoblja, postaviti tu tehničku graničnu vrijednost na 0,001 vlakna/cm³. Za ostvarenje tog cilja potrebno je izraditi plan djelovanja, popraćen prijedlozima mjera, uključujući financijske mjere, za potporu poduzećima i regijama kojima su takve odredbe potrebne kako bi se postigli postavljeni ciljevi.</p>	<p>Prema Međunarodnoj komisiji za zdravlje na radu (ISTC) ne postoji razina izloženosti za koju se može smatrati da sigurno isključuje rizik od raka. Na savjetovanju organiziranom u EGSO-u 31. listopada 2022. profesor Jukka Takala izjavio je da svake godine u EU-u umre oko 90 370 ljudi od raka povezanog s azbestom, što upućuje na potrebu za smanjenjem granične vrijednosti izloženosti. EGSO stoga pozdravlja prijedlog Komisije i smatra da bi nakon razumnog prijelaznog razdoblja trebalo dodatno smanjiti tu tehničku graničnu vrijednost. Za ostvarenje tog cilja potrebno je izraditi plan djelovanja, popraćen prijedlozima mjera, uključujući financijske mjere, za potporu poduzećima i regijama kojima su takve odredbe potrebne kako bi se postigli postavljeni ciljevi.</p>

Rezultat glasanja:

Za: 68

Protiv: 106

Suzdržani: 16

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog odluke Europskog parlamenta i Vijeća o Europskoj godini vještina 2023.”

(COM(2022) 526 final – (2022)0326 (COD))

(2023/C 100/19)

Izvjestiteljica: **Tatjana BABRAUSKIENĖ**

Zahtjev za savjetovanje:	Vijeće Europske unije, 21.10.2022. Europski parlament, 20.10.2022.
Pravna osnova:	članci 149. i 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	15.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	547
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	155/0/1

1. Zaključci i preporuke

1.1 EGSO pozdravlja činjenicu da je 2023. godina proglašena Europskom godinom vještina. Europska godina vještina mora dovesti do djelotvornih rješenja i koristi u pogledu obrazovanja za mlade i odrasle osobe, kao i za nezaposlene i zaposlene osobe neovisno o vrsti njihovog ugovora o radu, razini kvalifikacija ili spolu, što je u skladu s izjavom predsjednice von der Leyen da nam je potrebna „radna snaga s odgovarajućim vještinama” kako bi se povećala konkurentnost europskog gospodarstva, posebno MSP-ova. EGSO će sa zadovoljstvom sudjelovati u Europskoj godini vještina kako bi se postigli konkretni rezultati, pa je stoga spreman doprinijeti kao posrednik u umrežavanju i raspravama.

1.2 S obzirom na to da u nekim dijelovima EU-a postoji nejednak pristup obrazovnim mogućnostima, a stupanj obrazovanja i dalje se previše često prenosi s jedne generacije na drugu, Europska godina vještina 2023. trebala bi biti prilika da se započnu dodatne rasprave i aktivnosti u cilju sprečavanja diskriminacije u svim područjima obrazovanja i ljudima pomogne da steknu vještine koje će im omogućiti napredovanje u karijeri i kvalitetan život. Stoga, kad je riječ o pristupu kvalitetnom i uključivom osposobljavanju za prekvalifikaciju i usavršavanje, treba posebnu pozornost posvetiti skupinama u nepovoljnom socioekonomskom položaju. **Preporuku Vijeća o oblicima usavršavanja**, čija je svrha pružiti potporu odraslim osobama s niskom razinom vještina i kvalifikacija da se usavršavaju i uključuju na tržište rada, treba izvršiti i provesti kao važan cilj Europske godine vještina.

1.3 EGSO smatra da su potrebni učinkoviti mehanizmi financiranja kojima se mobiliziraju europska i nacionalna sredstva i vrši primjerena podjela troškova između javnih tijela i privatnih subjekata, kao i pojedinaca i drugih relevantnih dionika (npr. socijalnih partnera, pružatelja osposobljavanja, nevladinih organizacija). Za razvijanje kulture cjeloživotnog učenja važno je i osnaživanje radnika za pohađanje osposobljavanja.

1.4 EGSO očekuje da će se u okviru Europske godine mladih posebna pažnja posvetiti pitanju odgovornosti za osiguravanje resursa nužnih za usavršavanje i prekvalifikaciju, među ostalim usmjeravanjem financiranja, što je važno za smanjenje rizika od socijalne isključenosti. To obuhvaća i pitanje zajedničke odgovornosti socijalnih partnera na razini sektora i poduzeća za ulaganje u obrazovanje i osposobljavanje zaposlenih koje je okrenuto budućnosti, kao i obvezu poslodavaca da usvoje potrebne mjere nužne za pomoć radnicima koji su proglašeni viškom da iskoriste programe potpore. EGSO poziva i potiče socijalne partnere da poduzmu djelotvorne korake za sudjelovanje u socijalnom dijalogu kako bi se svim radnicima i radnicama osigurao jednak pristup kvalitetnom i uključivom osposobljavanju u skladu s europskim stupom socijalnih prava. Nadalje, treba ojačati mehanizme savjetovanja između obrazovnih ustanova, tijela vlasti, poduzeća i sindikata jer to može doprinijeti izradi realnih i djelotvornih strategija za prelazak iz obrazovanja u svijet rada.

1.5 S tim u vezi, EGSO predlaže da se napokon provede zamisao o jamstvu za vještine kako bi se svima omogućilo pravo na pristup kvalitetnom i uključivom osposobljavanju i da se promiče sudjelovanje u kolektivnom pregovaranju i izgradnji kapaciteta za utvrđivanje pravila i uvjeta za plaćeni dopust za stručno osposobljavanje. Na taj bi se način građanima i građankama omogućilo da u potpunosti sudjeluju u društvu i uspješno se suočavaju s njegovim mijenama, kao i tranzicijama na tržištu rada. Osposobljavanje bi u tom smislu trebalo uključivati ključne kompetencije, osnovne vještine i razvoj stručnih vještina za osobe svih razina vještina.

1.6 Komisija poziva države članice da imenuju nacionalnog koordinatora za Europsku godinu vještina kako bi se osigurala koordinacija relevantnih aktivnosti na nacionalnoj razini. EGSO predlaže da ta nacionalna koordinacijska točka djeluje na transparentan i uključiv način te da ima relevantne nadležnosti i odgovarajuća financijska sredstva iz izvora na razini EU-a i nacionalnih izvora. Svi dionici u području obrazovanja i osposobljavanja (posebno pružatelji obrazovanja i osposobljavanja, javne i privatne službe za zapošljavanje, socijalni partneri i druge relevantne organizacije civilnog društva) trebali bi imati pravo glasa u odabiru te nacionalne koordinacijske točke kako bi se osiguralo da ti dionici budu dio procesa i da imaju vodeću ulogu u planiranju i provedbi aktivnosti tijekom cijele godine, kao i u njezinoj evaluaciji. Isto načelo koordinacije trebalo bi se primjenjivati i na razini EU-a.

1.7 EGSO ponavlja svoje preporuke iz prethodnih mišljenja u vezi s dosadašnjim europskim godinama da bi te inicijative trebale podrazumijevati više od pukih promidžbenih aktivnosti i doprinosti provedbi jasnih planova i stvarnog angažmana.

1.8 Podsjećajući na dosadašnja mišljenja o takvim tematskim godinama, među ostalim na pozivanje na odgovarajuće financiranje EU-a i stvaran dijalog s civilnim društvom u osmišljavanju tih godina, kao i na konkretne mjere kojima bi se osigurala povezanost između različitih tematskih godina i njihovih trajnih rezultata, EGSO podsjeća da je za uspjeh koncepta „europske godine” ključno pravodobno ga objaviti kako bi se omogućile odgovarajuće pripreme i stvorila čvrsta odgovornost⁽¹⁾.

2. Zakonodavni prijedlog

2.1 Nakon što je to u svojem govoru o stanju Unije 2022. najavila predsjednica Ursula von der Leyen, Komisija je donijela prijedlog da 2023. bude Europska godina vještina.

2.2 U suradnji s Europskim parlamentom, državama članicama, socijalnim partnerima, javnim i privatnim službama za zapošljavanje, gospodarskim i industrijskim komorama, pružateljima usluga obrazovanja i osposobljavanja te radnicima i poduzećima, Komisija predlaže da se uz pomoć Europske godine vještina dâ novi poticaj cjeloživotnom učenju i to:

- promicanjem povećanih, djelotvornijih i uključivijih ulaganja u osposobljavanje i usavršavanje kako bi se iskoristio sav potencijal radne snage u Europi i kako bi se ljudima pružila podrška u prelasku s jednog radnog mjesta na drugo;
- osiguravanjem relevantnosti vještina za potrebe tržišta rada, među ostalim suradnjom sa socijalnim partnerima i poduzećima;
- povezivanjem ambicija i vještina ljudi s prilikama na tržištu rada, prije svega u okviru zelene i digitalne tranzicije i gospodarskog oporavka;
- posvećivanjem posebne pozornosti aktiviranju većeg broja ljudi na tržištu rada, naročito žena i mladih, prvenstveno onih koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja niti u sustavu obrazovanja odraslih;
- privlačenjem osoba iz trećih zemalja koje posjeduju vještine potrebne EU-u, među ostalim boljom ponudom mogućnosti za učenje i jačanjem mobilnosti te olakšavanjem priznavanja kvalifikacija.

2.3 Kako bi ostvarila te ciljeve, Komisija će:

- promicati prilike za usavršavanje i prekvalifikaciju, primjerice isticanjem relevantnih inicijativa EU-a, uključujući mogućnosti financiranja sredstvima EU-a, kako bi se poduprlo njihovo prihvaćanje, provedba i ostvarivanje na terenu;

⁽¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu odluke Europskog parlamenta i Vijeća o Europskoj godini mladih 2022. (COM(2021) 634 final — 2021/0328 (COD)) (SL C 152, 6.4.2022., str. 122.).

- u cijelom EU-u organizirati događanja i kampanje za podizanje svijesti kako bi se poduprlo uzajamno učenje među partnerima u području usavršavanja i prekvalifikacije;
- prijedlogom se također žele dodatno razviti alati za prikupljanje informacija o vještinama te promicati alati i instrumenti za veću transparentnost i jednostavnije priznavanje kvalifikacija, uključujući kvalifikacije stečene izvan EU-a.

2.4 Kako bi se osigurala koordinacija relevantnih aktivnosti na nacionalnoj razini, Komisija poziva države članice da imenuju nacionalnog koordinatora za Europsku godinu vještina.

3. Opće napomene

3.1 EGSO se slaže s time da je angažirano građanstvo, uključujući obučenu i kvalificiranu radnu snagu, jedan od glavnih aduta europskog socijalnog i ekonomskog modela te da se podrška za osposobljavanje osoba iz svih dobnih skupina mora iskoristiti kao poluga za poticanje društvenog sudjelovanja, kao i dugoročnog i održivog rasta jer se time doprinosi povećanju inovativnosti, produktivnosti i konkurentnosti. To je ujedno i ključno za podupiranje građana i građanki u kontekstu postizanja pravedne tranzicije jer je prelazak na održiviji način života, proizvodnje i potrošnje postao nužan za borbu protiv klimatskih promjena i njihovih negativnih posljedica na globalnoj razini, dok se pritom treba osigurati da nitko ne bude zapostavljen. Istodobno se slaže s time da je cjeloviti osobni razvoj svakog učenika ključan za prilagodbu budućim tranzicijama i izazovima, uzimajući u obzir brzi razvoj trenutačnih društava.

3.2 Nedostatak kvalificiranih radnika zbog demografskih izazova i strukturnih promjena, kao i zbog digitalizacije i dekarbonizacije, jedan je od presudnih čimbenika koji utječu na europsko gospodarstvo. Osim stjecanja novih vještina, cilj mora biti i osigurati da kvalificirani radnici mogu obavljati niz specijaliziranih zadataka i zanimanja u okolnostima koje se mijenjaju ⁽²⁾ i da im osposobljavanje pruža pristojne mogućnosti zapošljavanja i zaštitne mjere za sprečavanje nesigurnog zapošljavanja.

3.3 Povrh toga, izazov koji predstavljaju potrebe za vještinama i njihovo predviđanje od ključne su važnosti za uspjeh u postizanju glavnih ciljeva EU-a utvrđenih u Akcijskom planu za provedbu europskog stupa socijalnih prava, a to su da u osposobljavanju svake godine sudjeluje najmanje 60 % odraslih osoba i da do 2030. godine stopa zaposlenosti bude barem 78 %.

3.4 EGSO pozdravlja činjenicu da se Europska komisija usredotočila na vještine, i to proglašenjem 2023. godine kao Europske godine vještina nakon Europske godine mladih 2022.

3.5 To potvrđuje i stav Odbora – iznesen u brojnim mišljenjima – da će kvalitetno osnovno obrazovanje, kao i djelotvorno osposobljavanje zasnovano na visokim standardima, cjeloživotno učenje, stručno usavršavanje i prekvalifikacija biti sredstva nužna za uspješnu prilagodbu društvenim promjenama i poticanje aktivnog građanstva te iskorištavanje prilika za zapošljavanje u budućnosti i poticanje poduzetničkog učenja. ⁽³⁾

⁽²⁾ Studija Promatračke skupine za tržište rada *The work of the future: ensuring lifelong learning and training of employees* (Rad budućnosti: osiguravanje cjeloživotnog učenja i osposobljavanja zaposlenika) | Europski ekonomski i socijalni odbor (europa.eu).

⁽³⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Obrazovanje odraslih” (razmatračko mišljenje na zahtjev slovenskog predsjedništva) (SL C 374, 16.9.2021., str. 16.); Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Kako na temelju obrazovanja i osposobljavanja i iz perspektive cjeloživotnog učenja promicati vještine koje su Europi potrebne za uspostavu pravednijeg, povezanijeg, održivijeg, digitalnijeg i otpornijeg društva” (razmatračko mišljenje na zahtjev portugalskog predsjedništva) (SL C 286, 16.7.2021., str. 27.); Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija „Program vještina za Europu za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost” (COM(2020) 274 final) i o prijedlogu preporuke Vijeća o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju (SOO) za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost (COM(2020) 275 final) (SL C 10, 11.1.2021., str. 40.); Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu preporuke Vijeća o europskom pristupu mikrokvifikacijama za cjeloživotno učenje i zapošljivost (COM(2021) 770) – Prijedlogu preporuke Vijeća o individualnim računima (COM(2021) 773 final) (SL C 323, 26.8.2022., str. 62.); Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija o europskoj strategiji za sveučilišta (COM(2022) 16 final) i o Prijedlogu preporuke Vijeća o jačanju veza radi djelotvorne europske suradnje u području visokog obrazovanja (COM(2022) 17 final) (SL C 290, 29.7.2022., str. 109.).

3.6 Cjeloživotno učenje i razvoj vještina ključni su za društveni i gospodarski napredak u našim društvima. Međutim, EGSO smatra da nije riječ samo o prenošenju znanja koje se može „iskoristiti na tržištu” već i o kompetencijama i vještinama koje ljudima omogućuju da aktivno sudjeluju u društvenom životu. Studije pokazuju da su kritičko razmišljanje, komunikacija, timski rad, kreativnost, inicijativa i mnoge druge transverzalne vještine sve potrebni za tržište rada i društvo. Usto, sloboda, tolerancija, kritički duh, europske vrijednosti i demokratsko građanstvo ključni su elementi za budućnost Europe u borbi protiv sve veće netolerancije i novih radikalnih pokreta. Stoga tražimo da se u aktivnostima u okviru Europske godine vještina među „odgovarajuće vještine” uvrste i socijalne i transverzalne vještine koje građani, uključujući radnike i buduće radnike, moraju steći.⁽⁴⁾ To je potpuno u skladu s provedbom Preporuke Vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje, kao i s europskim okvirom za ključne osobne i socijalne kompetencije te kompetencije učenja kako učiti (LifeComp) i europskim okvirom kompetencija za održivost (GreenComp).

3.7 EGSO smatra da obrazovanje započinje u ranom djetinjstvu i prati nas tijekom cijelog života. U skladu s Rezolucijom Vijeća o novom europskom programu za obrazovanje odraslih za razdoblje 2021. – 2030., EGSO naglašava da obrazovanje odraslih mora biti više od razvoja vještina relevantnih za zapošljavanje. Jednako je važno na cjelovit način promicati osviještenost javnosti o važnosti i koristima sudjelovanja u cjeloživotnom učenju⁽⁵⁾.

3.8 EGSO stoga smatra da je jasno da sve aktivnosti u okviru Europske godine vještina moraju biti usmjerene na postizanje najboljeg mogućeg napretka u svim područjima obrazovanja i osposobljavanja (školsko obrazovanje, početno i napredno strukovno obrazovanje, neformalno i informalno cjeloživotno obrazovanje). Stoga je na svim razinama obrazovanja važno prije svega svima pružiti jednake mogućnosti, bez ikakve diskriminacije. Prihodi roditelja ili njihova razina obrazovanja više ne smiju znatno utjecati na obrazovanje pojedinca.

3.9 S obzirom na to da u nekim dijelovima EU-a postoji nejednak pristup obrazovnim mogućnostima, a stupanj obrazovanja još uvijek se previše često prenosi s jedne generacije na drugu, apsolutno je nužno posvuda pružiti prilike i mogućnosti i u najvećoj mogućoj mjeri promicati kompetencije i sposobnosti.

3.10 Cjeloživotno učenje za sve mora postati stvarnost u Europi i svi Europljani i Europljanke trebali bi imati pristup kvalitetnom i uključivom učenju i osposobljavanju. Jednak pristup usavršavanju i prekvalifikaciji znači da se dodatne mogućnosti za usavršavanje moraju osigurati svim ljudima, bez obzira na spol, podrijetlo i dob⁽⁶⁾. Taj naglasak na uključivosti iz programa vještina mora pokrivati i sve radnike i radnice bez obzira na njihov status u pogledu zaposlenja, veličinu poduzeća i vrstu njihovog ugovora o radu, uključujući niskokvalificirane odrasle osobe i osobe migrantskog porijekla; s obzirom na to da se ranjive skupine suočavaju s većim poteškoćama, treba im posvetiti posebnu pozornost i ponuditi posebne politike.

3.11 Iako podržava Europsku godinu vještina i fokus na poticanju strukovnog osposobljavanja i cjeloživotnog učenja, EGSO je zabrinut zbog toga što se čini da su program i prioriteti te godine prenatrpani. Sadrže vrlo velik broj obveza i upućivanja na sve inicijative, proračunske linije i područja politika navedene u Programu vještina za Europu. Zbog toga postoji rizik da će u toj godini važniju ulogu imati prominentne političke izjave nego dugoročni sustavni razvoj.

⁽⁴⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija „Program vještina za Europu za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost”(COM(2020) 274 final) i o prijedlogu preporuke Vijeća o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju (SOO) za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost (COM(2020) 275 final) (SL C 10, 11.1.2021., str. 40.).

⁽⁵⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Obrazovanje odraslih” (razmatračko mišljenje na zahtjev slovenskog predsjedništva) (SL C 374, 16.9.2021., str. 16.).

⁽⁶⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Obrazovanje odraslih” (razmatračko mišljenje na zahtjev slovenskog predsjedništva) (SL C 374, 16.9.2021., str. 16.).

3.12 Kako bi se izbjeglo da dug popis postojećih područja politika i zajedničkih odgovornosti zasjeni jasan naglasak na ishodima, od ključne je važnosti osigurati jasnoću i fokus prijedloga stavljanjem težišta na niz strateških prioriteta. EGSO ponavlja svoj zahtjev već iznesen u postojećim mišljenjima u vezi s dosadašnjim europskim godinama da bi te inicijative trebale biti više od pukih promidžbenih aktivnosti i doprinostiti jasnim planovima i angažmanu (⁷).

3.13 Socijalni partneri i organizacije civilnog društva također imaju važnu ulogu u upravljanju sustavom obrazovanja i osposobljavanja, uključujući i predviđanje i osiguravanje vještina. Djelotvorno uključivanje socijalnih partnera i relevantnih organizacija civilnog društva na europskoj i nacionalnoj razini te djelotvorne mjere za konsolidaciju učinkovitog upravljanja u svim područjima strukovnog obrazovanja i osposobljavanja i politike obrazovanja odraslih, uključujući aktivne politike tržišta rada i upravljanje financijskim sredstvima EU-a i država članica namijenjenih vještinama, ključni su za osiguravanje djelotvornih rješenja za sve.

3.14 Važno je da se uzme u obzir činjenica da treba pojačati dijalog u postojećim skupinama i mrežama dionika, među ostalim s pomoću uspostavljenih internetskih platformi, naročito jačanjem postupka strateškog dijaloga tijekom 2023., razvojem forumâ dionika povezanih s vodećim događanjima u 2023., ali i novim procesima sličnima civilnom dijalogu kako bi se osiguralo da dionici u području obrazovanja i osposobljavanja mogu smisleno sudjelovati u donošenju politika i odluka s obzirom na njihovu stručnost na terenu, sposobnost izražavanja potreba učenika i njihovu blisku povezanost s različitim nacionalnim i regionalnim tijelima nadležnima za provedbu preporuka u području obrazovanja i osposobljavanja.

3.15 EGSO očekuje da će se s obzirom na to u okviru Europske godine vještina razmotriti pitanje zajedničke odgovornosti socijalnih partnera na razini sektora i poduzeća za ulaganje u obrazovanje i osposobljavanje njihovih zaposlenika koje je okrenuto budućnosti, kao i obvezivanje poslodavaca da poduzmu potrebne mjere nužne za pomoć radnicima koji su proglašeni viškom da iskoriste programe potpore. S tim u vezi, EGSO poziva socijalne partnere da poduzmu djelotvorne korake za uključivanje u socijalni dijalog kako bi osigurali da svi radnici i radnice imaju jednak pristup kvalitetnom i uključivom osposobljavanju u skladu s europskim stupom socijalnih prava.

3.16 Učitelji i nastavnici imaju važnu ulogu u razvoju skupova vještina učenika u skladu s potrebama tržišta rada jer se njihovo podučavanje i osposobljavanje ne odnosi samo na stručne nego i transverzalne vještine, primjerice osnovne i socio-emocionalne vještine. Oni podupiru prelazak iz škole u svijet rada kod učenika koji dolaze iz različitih sredina, uključujući i odrasle osobe kojima su potrebne nove, ažurirane ili poboljšane vještine. S obzirom na dosad nezabilježene izazove uzrokovane pandemijom i ratom u Ukrajini, njihova predanost i kreativnost ključne su za održavanje poučavanja i učenja u školama i na radnom mjestu.

3.17 U mnogim zemljama EU-a postoji velik nedostatak učitelja i nastavnika u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju (SOO) također zbog čimbenika povezanih s ograničenom privlačnošću tog zanimanja, što podrazumijeva i uvjete zapošljavanja, plaće, nedostatak financijskih poticaja i nedovoljnu potporu za razvoj karijere. Privlačenje stručnjaka iz industrije u nastavničku profesiju trebalo bi biti jedna od ključnih strategija za osiguravanje odgovarajućeg broja nastavnika u SOO-u koji raspolažu relevantnim vještinama i znanjem, a za to je potrebno osigurati dobre i privlačne radne uvjete, pristojne plaće i fleksibilne načine ulaska u tu profesiju i mehanizme koji bi osigurali da ti stručnjaci imaju odgovarajuću kombinaciju vještina, uključujući i pedagoške vještine.

4. Posebne napomene

4.1 EGSO pozdravlja pristup u kojem se o potrebama za osposobljavanjem raspravlja iz perspektive socijalno pravedne i poštene zelene i digitalne tranzicije tržišta rada. Međutim, poziva na to da se pošalje jasna poruka da je odgovornost za usavršavanje i prekvalifikaciju zajednička i da bi trebala biti pravedno raspodijeljena.

(⁷) Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu odluke Europskog parlamenta i Vijeća o Europskoj godini mladih 2022. (COM(2021) 634 final — 2021/0328 (COD)) (SL C 152, 6.4.2022., str. 122.).

4.2 Zajednička odgovornost

4.2.1 Kako bi se osigurala uspješnost tranzicija koje su u tijeku, pojedincima treba pomoći da se pripreme za promjene kako bi bili uspješni. Potrebni su mehanizmi financiranja kojima bi se mobilizirala europska i nacionalna sredstva i koji bi uključivali primjerenu raspodjelu troškova i nefinancijskih doprinosa (primjerice, vrijeme utrošeno na osposobljavanje) među javnim tijelima, poslodavcima, pojedincima i drugim relevantnim dionicima (npr. socijalni partneri, pružatelji usluga osposobljavanja, nevladine organizacije). EGSO je u brojnim prethodnim mišljenjima⁽⁸⁾ naglasio ključnu potrebu za snažnom predanošću poduzeća i javnih tijela, prije svega kako bi se očuvala dostatna sredstva, uključujući dostatno financiranje obrazovanja i osposobljavanja.

4.2.2 EGSO predlaže da se u okviru Europske godine vještina snažno promiče potreba da u području sveobuhvatnog usavršavanja i prekvalifikacije socijalna odgovornost postane stvarnost. U tom kontekstu trebalo bi promicati i ideju jamstva za vještine kako bi se svima omogućilo pravo na pristup kvalitetnom i uključivom osposobljavanju, uključujući sudjelovanje u kolektivnom pregovaranju i izgradnji kapaciteta za utvrđivanje pravila i uvjeta za plaćeni dopust za stručno osposobljavanje, kako bi građani i građanke u potpunosti mogli sudjelovati u društvu i uspješno se suočavati s njegovim mijenama, kao i tranzicijama na tržištu rada.

4.2.3 To uključuje i pitanje zajedničke odgovornosti socijalnih partnera na razini sektora i poduzeća u pogledu ulaganja u obrazovanje i osposobljavanje njihove zaposlene radne snage okrenuto budućnosti. Kolektivno pregovaranje na svim razinama, u skladu s nacionalnim pravom i praksama, i mehanizmi za sudjelovanje radnika na razini poduzeća, relevantni su alati za suočavanje s promjenama u pogledu potreba za vještinama i osposobljavanjem, kao i za pomoć u predviđanju tih promjena i povećanje inovacija. Bilo bi korisno da u Europskoj godini vještina socijalni partneri počnu osmišljavati okvir EU-a za kvalitetu u osposobljavanju zaposlenika.

4.3 Poticanje ulaganja u obrazovanje i osposobljavanje

4.3.1 EGSO je već naglasio potrebu za jakim promicanjem većih kvalifikacija radi podupiranja sve veće digitalizacije naših tržišta rada, pružanja poticaja za ulaganje i na razini poduzeća i u javnom sektoru te promicanja javnog i privatnog ulaganja u strukovno obrazovanje i osposobljavanje. Javna ulaganja u cjeloživotno učenje, posebno odraslih, potrebno je povećati u svim državama članicama⁽⁹⁾.

4.3.2 EGSO poziva Europsku komisiju i države članice da poduzmu djelotvorne mjere za provedbu prvog i četvrtog načela europskog stupa socijalnih prava kako bi osigurala da svi građani u Europi na svojim radnim mjestima i izvan njih imaju pravo na kvalitetno i uključivo cjeloživotno učenje i kako bi poduprle provedbu tih načela održivim javnim financiranjem usuglašenim sa socijalnim partnerima i civilnim društvom.

4.3.3 S obzirom na to da države članice snose glavnu odgovornost za održiva ulaganja kako bi se zajamčila mogućnost osposobljavanja, ne samo nezaposlenim i niskokvalificiranim osobama, već i u svrhu stjecanja certificiranih osnovnih vještina, stručnih vještina i ključnih kompetencija koje dovode do stjecanja kvalifikacija, u okviru Europske godine vještina trebala bi se naglasiti potreba za odgovarajućim i dostatnim javnim ulaganjima u svim područjima obrazovanja i osposobljavanja.

4.3.4 EGSO u tom pogledu traži da se održiva ulaganja u sudjelovanje odraslih u cjeloživotnom učenju i osposobljavanje zaposlenika istaknu kao prioriteti u okviru postupka europskog semestra i da ona dobiju veću potporu iz fondova EU-a za pružanje usluga usavršavanja i prekvalifikacije, posebno europskih strukturnih i investicijskih fondova.

⁽⁸⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Prijedlogu preporuke Vijeća o europskom pristupu mikrokvalifikacijama za cjeloživotno učenje i zapošljivost (COM(2021) 770) – Prijedlogu preporuke Vijeća o individualnim računima (COM(2021) 773 final) (SL C 323, 26.8.2022., str. 62.); Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Obrazovanje odraslih” (razmatračko mišljenje na zahtjev slovenskog predsjedništva) (SL C 374, 16.9.2021., str. 16.); Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Kako na temelju obrazovanja i osposobljavanja i iz perspektive cjeloživotnog učenja promicati vještine koje su Europi potrebne za uspostavu pravednijeg, povezanijeg, održivijeg, digitalnijeg i otpornijeg društva” (razmatračko mišljenje na zahtjev portugalskog predsjedništva) (SL C 286, 16.7.2021., str. 27.).

⁽⁹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Održivo financiranje cjeloživotnog učenja i razvoja vještina u kontekstu nedostatka kvalificirane radne snage” (razmatračko mišljenje na zahtjev hrvatskog predsjedništva) (SL C 232, 14.7.2020., str. 8.).

4.4 Pravo na pristup mogućnostima cjeloživotnog učenja bez obzira na razinu i vrstu (formalno, informalno i neformalno)

4.4.1 EGSO poziva na potpunu provedbu prvog načela europskog stupa socijalnih prava kako bi se osiguralo da pristup kvalitetnom i uključivom osposobljavanju i cjeloživotnom učenju bude pravo svih polaznika, radnika i zaposlenika u okviru strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, kako bi im se omogućilo da u potpunosti sudjeluju u društvu i uspješno se suočavaju s tranzicijama na tržištu rada. Tim pravom ujedno treba poduprijeti nezaposlene i niskokvalificirane odrasle osobe u stjecanju vještina koje su potrebne na tržištu rada. Pozivamo Europsku komisiju da istraži načine uvođenja tog prava, kao i snažnijeg mehanizma praćenja, kojim bi se od država članica zahtijevalo da uspostave nacionalne akcijske programe i podnose redovita nacionalna izvješća o tome kako se to pravo osigurava.

4.4.2 S tim u vezi EGSO poziva Komisiju, države članice i socijalne partnere da iskoriste Europsku godinu vještina za poduzimanje koraka za zajedničko poticanje poduzeća da promiču osposobljavanje tijekom radnog vremena, potiču ulaganja u pružanje kvalitetnog naukovanja, sudjelovanje odraslih u cjeloživotnom učenju i osposobljavanje zaposlenika, osiguravajući svim radnicima pravo na jednak pristup kvalitetnom i uključivom osposobljavanju. Europski okvir za kvalitetna i učinkovita naukovanja proslavit će svoju petu obljetnicu 2023. te ga je potrebno evaluirati i ojačati. Krajnje je vrijeme da se naučnicima, neovisno o tome je li riječ o mladima ili odraslim osobama, postavi pitanje u kojoj su mjeri uvjeti kvalitete iz okvira ispunjeni u praksi na radnom mjestu.

4.5 Uključivanje dionika

4.5.1 EGSO pozdravlja izričitu predanost Komisije jačanju relevantnosti vještina putem bliske suradnje sa socijalnim partnerima, javnim i privatnim službama za zapošljavanje, poduzećima, pružateljima usluga obrazovanja i osposobljavanja. EGSO u tom kontekstu smatra da je ključno i:

- poticati aktivnu uključenost radnika u programe cjeloživotnog učenja i osposobljavanje na radnom mjestu kao ključni uvjet za rast i konkurentnost poduzeća, za zapošljivost radnika i osiguravanje kvalitetnih radnih mjesta ⁽¹⁰⁾;
- povećati sudjelovanje svih u cjeloživotnom učenju te utvrditi, zajedno s pružateljima usluga obrazovanja i osposobljavanja i donositeljima odluka, sadržaj učenja na način kojim će se postići koristi za svakog učenika te za zajednicu i društvo u cjelini;
- podupirati kolektivno pregovaranje i socijalni dijalog, u skladu s nacionalnim sustavima odnosa unutar industrije, kako bi bilo moguće predvidjeti i prilagoditi vještine tehnološkim i digitalnim kretanjima te razviti osposobljavanje na radnom mjestu, ali i poduprijeti civilni dijalog radi cjelovitog pregleda potreba svakog učenika.

4.6 Jačanje učinkovitih službi za zapošljavanje

4.6.1 Kako bi tranzicija bila pravedna te kako bi aktivne politike tržišta rada funkcionirale, potrebne su jednako učinkovite službe za zapošljavanje koje su sposobne ne samo za upravljanje potražnjom i ponudom radnih mjesta nego i za pružanje smjernica i savjetovanja za osobe koje traže posao. EGSO poziva države članice da ulože više sredstava u poboljšanje učinkovitosti i djelotvornosti, ali i kapaciteta službi za zapošljavanje i njihovog osoblja, kao i u osmišljavanje alata za potporu osobama koje još nisu na tržištu rada.

4.7 Individualni računi za učenje i mikrokvalifikacije

4.7.1 EGSO pozdravlja inicijativu Komisije o individualnim računima za učenje jer je pružateljima obrazovanja potrebna financijska potpora za ispunjavanje potreba učenika. Pritisak u pogledu stjecanja kvalifikacija stalno se povećava, ali individualnim računima za učenje ne bi se trebale zamijeniti postojeće strukture financiranja, već bi ih se trebalo dopuniti, posebno ako individualni račun za učenje još ne postoji.

⁽¹⁰⁾ Mišljenje Europskoga gospodarskog i socijalnog odbora „Budućnost rada – stjecanje odgovarajućeg znanja i vještina za ispunjavanje potreba budućih radnih mjesta” (razmatračko mišljenje na zahtjev bugarskog predsjedništva) (SL C 237, 6.7.2018., str. 8.).

4.7.2 Individualni računi za učenje važan su element za financiranje kontinuiranog obrazovanja. Individualni računi za učenje trebali bi se razlikovati ovisno o ciljnoj skupini te bi se u svakom slučaju trebali kontinuirano evaluirati i, ako je potrebno, prilagođavati. Prije svega, radno sposobne osobe trebale bi imati izravan pristup svojim individualnim računima za učenje i moći samostalno odlučiti za koje će ih daljnje osposobljavanje upotrijebiti.

4.7.3 U okviru prijedloga o „europskom pristupu cjeloživotnom učenju i zapošljavanju” problemi osposobljavanja i prekvalifikacije trebali bi se uspješnije rješavati mikrokvalifikacijama. Na taj bi se način olakšalo i unaprijedilo stjecanje svih vještina potrebnih za suočavanje s trenutačnim društvenim promjenama i tranzicijama na tržištu rada. Pristup je usmjeren i na pružatelje usluga odnosno na to da njihove ponude budu transparentnije i fleksibilnije zahvaljujući mikrokvalifikacijama.

4.7.4 EGSO smatra da mikrokvalifikacije za priznavanje informalnog učenja mogu biti prilično izvedive i razumne, no važno je i da mikrokvalifikacije ne budu usmjerene na to da oslabe ili zamijene formalno početno obrazovanje, visoko obrazovanje, strukovno obrazovanje i osposobljavanje ili tradicionalne vještine.

4.8 *Privlačenje državljana trećih zemalja*

4.8.1 Usmjerenost na privlačenje državljana trećih zemalja koji posjeduju vještine potrebne EU-u trebao bi se uravnotežiti smanjenjem odljeva mozgova. EGSO se zalaže za uređenije kanale migracije radne snage, ali glavni prioritet politika u području vještina trebalo bi biti osiguravanje razvoja vještina europskih radnika, kao i nezaposlenih migranata bez osobnih dokumenata koji se već nalaze i rade u EU-u.

4.8.2 Treba pažljivo razvijati i bazu talenata EU-a (dostupno samo ukrajinskim izbjeglicama). Potiče Komisiju da pripremi mjere kojima će se osigurati da svaki izbjeglica i tražitelj azila dobije jednaku priliku za vrednovanje svojih vještina i kompetencija kao i građani EU-a te da im se ponudi naukovanje, prekvalifikacija i usavršavanje kako bi se integrirali u tržište rada, u skladu s Poveljom EU-a o temeljnim pravima.

4.8.3 Osim toga, neovisno o njihovu zapošljavanju, potrebno je promicati jednostavnije, brže i lakše priznavanje kvalifikacija državljana trećih zemalja i raspravljati o njemu. Međutim, jasno je da se u slučaju reguliranih profesija samo primjenom pravila Direktive EU-a o kvalifikaciji na državljane trećih zemalja može ubrzati ili olakšati priznavanje njihovih kvalifikacija.

4.9 *Koordinacija Europske godine*

4.9.1 Komisija poziva države članice da imenuju nacionalnog koordinatora za Europsku godinu vještina kako bi se osigurala koordinacija relevantnih aktivnosti na nacionalnoj razini. S obzirom na to da su to imenovanje nacionalnih koordinatora i organizacija odgovarajućih sastanaka ključni elementi članaka o koordinaciji na nacionalnoj razini i na razini Unije, odredba je prilično štura.

4.9.2 EGSO traži da te nacionalne koordinacijske točke imaju relevantne nadležnosti, kao i odgovarajuće financijske resurse iz EU-a i nacionalnih izvora i sredstva za učinkovito uključivanje predstavnika iz široke mreže dionika u području obrazovanja, osposobljavanja i vještina na nacionalnoj razini i na razini EU-a. Ti dionici (posebno socijalni partneri, javne i privatne službe za zapošljavanje, pružatelji obrazovanja i osposobljavanja te druge relevantne organizacije civilnog društva) trebali bi sudjelovati u koordinaciji i imati vodeću ulogu u planiranju i provedbi aktivnosti tijekom cijele godine, kao i u njezinoj evaluaciji. Glavna pozornost trebala bi biti usmjerena na održive rezultate koji se mogu postići tijekom godine. Za visinu iznosa financiranja primjerom dobre prakse može se smatrati Europska godina razvoja.

4.10 *Raskorak između ponude i potražnje za kvalifikacijama*

4.10.1 Iako u nekim sektorima postoji problem nedostatka kvalificiranih radnika, takozvani raskorak često je više povezan s lošim radnim uvjetima (niske plaće, nesigurni ugovori, manjak poštovanja, radno vrijeme koje onemogućuje ravnotežu između poslovnog i privatnog života, nepostojanje osposobljavanja zaposlenika i nemogućnost razvoja karijere) i nepostojanjem alata za predviđanje kao sustava ranog upozoravanja za prognoziranje promjena na tržištu rada. Ako se u okviru Europske godine vještina ne promatra ta strana medalje, postaje jasno da je stavljeno nesrazmjerno opterećenje na radnike i društvo kao takvo, umjesto da se ustraje u tome da i poduzeća trebaju preuzeti dio odgovornosti.

4.10.2 Strategije za vještine u tom se pogledu ne mogu odvojiti od otvaranja kvalitetnih radnih mjesta i s time povezanih strategija. Programi osposobljavanja, prekvalifikacije ili usavršavanja doista neće biti korisni ako ljudi žive u gospodarski napuštenom području koje ne nudi alternativne mogućnosti zapošljavanja. Kvalitetna radna mjesta, pravedne plaće i pristojni radni uvjeti preduvjeti su za dugoročan i održiv rast, produktivnost i inovacije, a razvoj vještina i cjeloživotno učenje jedan su od alata za postizanje tih ciljeva. U tom su pogledu ključni djelotvoran socijalni dijalog sa sindikatima, poštovanje i provedba radničkih prava te informiranje i savjetovanje s radnicima o osposobljavanju zaposlenika i naukovanju na razini poduzeća.

Bruxelles, 15. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Analiza nedostatnih ulaganja u obranu i daljnji koraci”

(JOIN(2022) 24 final)

(2023/C 100/20)

Izvjestitelj: **Panagiotis GKOFAS**

Suizvjestitelj: **Jan PIE**

Zahtjev za savjetovanje:	Europska komisija, 28.6.2022.
Pravna osnova:	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležno tijelo:	Savjetodavno povjerenstvo za industrijske promjene
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	11.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	202/6/4

1. Zaključci i preporuke

1.1 EGSO podržava inicijative predložene u Zajedničkoj komunikaciji o analizi nedostatnih ulaganja u obranu i o daljnjim koracima. Zajednička komunikacija važan je korak prema poticanju suradnje država članica u području obrane, koja je potrebna za smanjenje skupih udvostručavanja u području vojne sposobnosti i izbjegavanje fragmentacije obrambenog tržišta EU-a. EGSO naglašava glavne točke mišljenja navedene u nastavku.

1.1.1 Strategija obrambene industrije EU-a trebala bi se temeljiti na snažnoj europskoj obrambenoj i sigurnosnoj politici.

1.1.2 Niska razina ulaganja i nedostatak koordinacije među državama članicama u području istraživanja i razvoja, proizvodnje i nabave dovodi do manjka kapaciteta i fragmentacije europske obrambene tehnološke i industrijske baze (EDTIB).

1.1.3 EGSO podržava konkretne mjere koje je predložila Europska komisija, odnosno Akt o jačanju europske obrambene industrije putem zajedničke nabave (EDIRPA) i europski program ulaganja u obranu (EDIP), i poziva na bolju koordinaciju među državama članicama u vezi s obrambenim politikama i nabavom na razini EU-a.

1.1.4 Trebalo bi preispitati nacionalne proračune za obranu kako bi se na godišnjoj razini predvidjela kvota koja se dodjeljuje za konsolidaciju zajedničkih europskih ulaganja u obranu. Na taj će se način doprinijeti procjeni financijske osnove za konkretne koordinirane mjere EU-a namijenjene jačanju europskih obrambenih sposobnosti.

1.1.5 Poseban naglasak trebao bi biti na modernim oblicima ratovanja kao što su kibernetički napadi, digitalni ratovi i propaganda koja se temelji na lažnim vijestima.

1.1.6 Europski parlament treba osmisliti mehanizam praćenja provedbe europske obrambene politike (ugovori, nabava, ulaganja) i u tu svrhu osigurati odgovarajuće tehničke i institucionalne alate.

1.1.7 EGSO potiče Komisiju da predstavi ambiciozan prijedlog koji bi nadilazio moguće izuzeće od PDV-a i uključivao snažne mjere za pomoć industriji da se prilagodi novim strateškim izazovima.

1.2 EGSO se slaže s procjenom nedostatnih ulaganja u obranu u Europskoj uniji koja je predstavljena u Zajedničkoj komunikaciji. Ta nedostatna ulaganja oslabila su sigurnost Europe, ugrozila NATO i oslabila položaj Unije u odnosu na druge globalne sile. Istodobno unutar Europske unije i dalje postoje razlike u ulaganjima u obranu. To je u suprotnosti s načelom solidarnosti među državama članicama i pogoduje centrifugalnim političkim snagama koje narušavaju nastojanja da se razviju zajednička sigurnosna kultura i obrambena politika u Europi.

1.3 EGSO pozdravlja najavu nekoliko država članica da će povećati svoje proračune za obranu i poziva ih da ustraju u svojoj namjeri da povećaju, ali i poboljšaju ulaganja te na taj način nastoje odgovoriti na potrebu za jačanjem solidarnosti europskih građana i građanki i kulture pripravnosti za hitne situacije. Iznimno je važno da se na europskoj razini koordiniraju nacionalni obrambeni naponi koji ne uzrokuju kolateralnu štetu za nedavne inicijative EU-a ni ne guše postojeće ili planirane europske razvojne projekte. Poboljšana koordinacija na europskoj razini ujedno je i način na koji se mogu ojačati ukupni kapaciteti NATO-a. EGSO podržava ideju jačanja europskog okvira suradnje u području obrane, posebno putem zajedničke nabave, stoga u potpunosti podržava hitnu uspostavu radne skupine za zajedničku nabavu u području obrane kao sredstva za koordinaciju odgovora država članica na vrlo kratkoročne hitne potrebe na razini EU-a, posebno obnavljanje zaliha.

1.4 EGSO poziva na daljnje tehničko istraživanje o tome kako uspostaviti europsko sučelje kojim bi se optimizirali rezultati nacionalnih rashoda za obranu na razini EU-a.

1.5 EGSO pozdravlja predloženi kratkoročni instrument za poticanje zajedničke nabave u iznosu od 500 milijuna EUR tijekom dvije godine (2022. – 2024.). Na temelju rada radne skupine za zajedničku nabavu taj instrument može pomoći u strukturiranju i koordinaciji trenutačne potražnje za hitno potrebnim obrambenim proizvodima i sprečavanju učinaka istiskivanja.

1.6 EGSO pozdravlja i najavu uspostave europskog programa ulaganja u obranu (EDIP) za zajednički razvijene projekte u području obrane i potiče Komisiju da bez odgađanja predstavi ambiciozan prijedlog koji bi nadilazio moguće izuzeće od PDV-a i uključivao snažne mjere za pomoć industriji da se prilagodi novim strateškim izazovima. Europska unija treba osmisliti investicijske inicijative kojima će se omogućiti industrijska suradnja putem *start-up* poduzeća i MSP-ova (u skladu s Aktom EU-a o malom poduzetništvu) te u potpunosti iskoristiti visokokvalificiranu radnu snagu u obrambenom sektoru, a istodobno unaprijediti postojeće i stvarati nove vještine putem posebnih programa za istraživanje i razvoj i europskih projekata kojima se nacionalnim industrijama omogućuje suradnja.

1.7 EGSO pozdravlja Komisijinu najavu da će predstaviti inicijativu za kritične sirovine, uključujući zakonodavne mjere, čiji će cilj biti jačanje otpornosti i sigurnosti opskrbe EU-a u pogledu kritičnih sirovina. Odbor smatra da bi se tom inicijativom morala uzeti u obzir strateška važnost obrambenog sektora.

1.8 Integriranje zajedničke obrambene politike omogućilo bi veću autonomiju u industrijskim inovacijama, više učinaka prelijevanja između tehnologija u vojnom i civilnom sektoru te djelotvorniju i neovisniju obrambenu i energetska politiku EU-a.

1.9 EGSO prepoznaje važnost izgradnje snažnih poveznica u području kibersigurnosti u cilju borbe protiv novog hibridnog ratovanja. S obzirom na njihovu ulogu u borbi protiv novog hibridnog ratovanja, glavni naglasak pri budućim ulaganjima u kibersigurnost trebao bi biti upravo na tim poveznicama.

1.10 EGSO smatra da se Zajedničkom komunikacijom ne pružaju dostatne strateške smjernice za daljnji razvoj europske obrambene tehnološke i industrijske baze. Kao odgovor na nove sigurnosne izazove koji ugrožavaju europski okvir solidarnosti, potrebna je sveobuhvatna europska obrambena industrijska strategija kojom bi se uskladile sve mjere industrijske politike u cilju jačanja uspješnosti europske obrambene tehnološke i industrijske baze u pogledu temeljnih funkcija. U tom je pogledu Zajednička komunikacija samo korak u pravom smjeru.

1.11 EGSO preporučuje osnivanje znanstvenog odbora ili agencije, koji bi bili pod političkim nadzorom Europskog parlamenta i koji bi kontinuirano pratili i procjenjivali ključne aspekte ulaganja u obranu te pružali smjernice za učinkovitu raspodjelu financijskih i vojnih resursa. Rezultati i preporuke trebali bi biti dostupni za svaku državu članicu.

1.12 EGSO smatra da europski obrambeni sektor može potaknuti sinergiju i suradnju među brojnim gospodarskim sektorima, akterima i dionicima. U skladu s Aktom o malom poduzetništvu posebnu pozornost trebalo bi posvetiti MSP-ovima.

2. Kontekst mišljenja

2.1 Na sastanku u Versaillesu u ožujku 2022. šefovi država ili vlada EU-a obvezali su se ojačati europske obrambene sposobnosti s obzirom na vojnu agresiju Rusije na Ukrajinu. Obvezali su se da će: 1. povećati rashode za obranu, 2. pojačati suradnju u okviru zajedničkih projekata, 3. ukloniti nedostatke i ispuniti ciljeve u pogledu sposobnosti, 4. poticati inovacije, među ostalim s pomoću civilno-vojnih sinergija te 5. jačati i razvijati našu obrambenu industriju, uključujući MSP-ove.

2.2 Osim toga, šefovi država ili vlada EU-a pozvali su Europsku komisiju, u koordinaciji s Europskom obrambenom agencijom, „da do sredine svibnja predstavi analizu nedostatnih ulaganja u obranu i predloži daljnje inicijative potrebne za jačanje europske obrambene industrijske i tehnološke baze”.

2.3 Kao odgovor na tu zadaću Europska komisija i visoki predstavnik/čelnik Europske obrambene agencije (EDA) podnijeli su Europskom vijeću niz mjera i preporuka kako bi se osiguralo da najavljena povećanja potrošnje država članica za obranu ne dovedu do daljnje fragmentacije europskog obrambenog sektora te da se njima osnaži tehnološka i industrijska baza EU-a u području obrane. Navedene preporuke konkretno uključuju mjere za poticanje zajedničke nabave, unapređenje programiranja u području obrane i povećanje proizvodnih kapaciteta. Posebno se upućuje i na poboljšanje mogućnosti financiranja u obrambenom sektoru.

2.4 Preporuke iz Zajedničke komunikacije temelje se na procjeni trenutnih nedostatnih ulaganja i kapaciteta. Unatoč povećanju europskih rashoda za obranu u 2020., zajednička ulaganja iznose samo 11 %, znatno ispod referentne vrijednosti od 35 % koju su države članice dogovorile u okviru Europske obrambene agencije i koja je utvrđena u okviru stalne strukturirane suradnje (PESCO), u odnosu na 89 % potrošenih na nacionalnoj razini. Valja napomenuti da se države članice EU-a suočavaju s različitim rizicima i imaju različite kapacitete za odgovor na vojne ili druge krize te su im potrebni različiti obrambeni resursi.

2.5 Usto, zajednički rashodi država članica za istraživanje i tehnologiju u području obrane (2,5 milijardi EUR) iznose samo 1,2 % njihovih ukupnih rashoda za obranu, znatno ispod referentne vrijednosti od 2 % koja je dogovorena u okviru Europske obrambene agencije i utvrđena kao veća obveza u okviru stalne strukturirane suradnje.

2.6 Osim toga, europski obrambeni sektor i dalje se suočava sa znatnim problemima neučinkovitosti: slabom ekonomijom razmjera, fragmentacijom tržišta i proizvodnje, udvostručavanjem i porastom broja istovrsnih obrambenih sustava itd. Nedostatak suradnje među državama članicama oslabljuje industrijske i tehnološke sposobnosti koje su nužne za očuvanje obrambenih kapaciteta EU-a i ispunjavanje trenutnih i budućih sigurnosnih potreba.

3. Opće napomene

3.1 Ulaganja u obrambeni sektor trebala bi imati preventivni učinak i djelovati kao čimbenik odvratanja i stabilnosti, u nastojanju da se poveća sigurnost i smanji rizik od sukoba, a ne poticati daljnje utrke u naoružanju i povećavati vjerojatnost novih sukoba, i na regionalnoj i na globalnoj razini.

3.2 U sprečavanju i rješavanju sukoba trebala bi, kad god je to moguće, i dalje prevladavati diplomacija. Uporaba vojne sile trebala bi i dalje biti krajnje sredstvo za odvratanje i mjera u krajnjoj nuždi. Prije pribjegavanja bilo kakvom vojnom djelovanju, u obrani europskih vrijednosti mira, demokracije, solidarnosti i stabilnosti trebalo bi se služiti razvojnim mogućnostima i gospodarskim blagostanjem. EGSO podržava sve međunarodne pokušaje postizanja mirnih, pravednih i konkretnih rješenja sukoba, sporova i/ili nezakonitih radnji (npr. invazija, okupacija, prijetnje državnom suverenitetu, zastrašivanje) u okviru parametara Povelje UN-a i Rezolucije Vijeća Europe (kao što su situacije u Ukrajini, Cipru, na zapadnom Balkanu i drugdje).

3.3 EGSO je uvjeren da postoji potreba za snažnom koordinacijom između EU-a i NATO-a. Svaka od tih dviju organizacija ima specifične alate i prednosti koji se trebaju komplementarno primjenjivati radi ostvarenja zajedničkog cilja jamčenja sigurnosti u Europi.

3.4 EGSO izražava žaljenje zbog toga što su godine ozbiljnog nedovoljnog ulaganja u obranu u EU-u dovele do nedostataka u industriji i kapacitetima. Uviđa i da je trenutačna europska obrambena tehnološka i industrijska baza prilagođena mirovnim operacijama (tj. niska razina produktivnosti) te poziva da se donesu mjere kojima bi se toj bazi pomoglo da odgovori na iznenadno povećanje potražnje uzrokovano ratom protiv Ukrajine.

3.5 EGSO podržava poziv iz Zajedničke komunikacije upućen državama članicama da pri kupnji potrebne obrambene opreme i materijala međusobno surađuju. Zajedničkom nabavom hitno potrebnih proizvoda osigurala bi se veća vrijednost za uloženi novac, poboljšala interoperabilnost te izbjeglo da se najizloženije države članice suoče s nemogućnošću nabave onoga što im je potrebno zbog suprotstavljenih zahtjeva obrambene industrije, koja ne može odgovoriti na tako velik rast potražnje u kratkom razdoblju.

3.6 EGSO ujedno podržava prijedlog da se zajednička nabava potiče putem namjenskog kratkoročnog instrumenta u okviru proračuna EU-a. Financijska potpora EU-a u okviru tog instrumenta trebala bi poticati nabavu u području obrane zasnovanu na suradnji država članica i koristiti europskoj obrambenoj tehnološkoj i industrijskoj bazi te istodobno zajamčiti sposobnost europskih oružanih snaga da djeluju, kao i sigurnost opskrbe i povećanu interoperabilnost.

3.7 EGSO također sa zanimanjem iščekuje prijedlog europskog programa ulaganja u obranu. Istodobno se pitamo hoće li za poticanje zajedničke nabave u vezi sa zajednički razvijenim projektima biti dovoljno izuzeće od plaćanja PDV-a. Potrebno je europskoj obrambenoj tehnološkoj i industrijskoj bazi omogućiti da pruži potporu europskim oružanim snagama, među ostalim za dugotrajne sukobe velikih razmjera i tijekom takvih sukoba. Za to bi bila potrebna sustavna upotreba različitih alata industrijske politike za jačanje lanaca opskrbe, poticanje vještina, uspostavu strateških zaliha itd. Stoga bi europski program ulaganja u obranu trebao slijediti sveobuhvatan pristup u cilju pružanja potpore potrebnoj transformaciji europske obrambene tehnološke i industrijske baze.

3.8 Istodobno, u Zajedničkoj komunikaciji nedostaje ambicije kad je riječ o drugim inicijativama, kao što je Europski fond za obranu. EGSO preporučuje da se iskoristi fleksibilnost trenutačnog višegodišnjeg financijskog okvira (VFO) kako bi se proračun Europskog fonda za obranu znatno povećao i to na razinu koja odgovara najavljenim povećanjima potrošnje za obranu u državama članicama. To je potrebno kako bi se osigurali utjecaj i moć Europskog fonda za obranu u pogledu poticanja suradnje. Europski fond za obranu trebao bi imati ključnu ulogu u prevladavanju fragmentacije europskih obrambenih sustava i rješavanju pitanja nedostatnih ulaganja u obranu. EGSO smatra da bi Europski fond za obranu mogao ispuniti tu ulogu ako države članice znatno poboljšaju međusobnu suradnju. Europski fond za obranu trebao bi se redovito ocjenjivati i jačati ako se time djelotvorno doprinosi većoj koheziji i učinkovitosti europske potrošnje za obranu. Europska dodana vrijednost iznimno je važna kako bi se opravdao taj instrument. Osim toga, EGSO predlaže da Europski fond za obranu prije svega dobije više strateških značajki (utvrđivanjem ograničenog broja vodećih projekata financiranih na odgovarajući način), da postane reaktivniji (povećanjem proračunske linije za MSP-ove i disruptivne tehnologije, organiziranjem otvorenih poziva kako bi se ubrzale reakcije na inovativne ideje, definiranjem ubrzanih postupaka za hitne projekte itd.) i učinkovitiji (optimiziranjem transfera obrambenih proizvoda za projekte Europskog fonda za obranu, usklađivanjem okvira za intelektualno vlasništvo, utvrđivanjem održivih rješenja za postupanje s povjerljivim podacima itd.).

3.9 Nadalje, EGSO smatra da je sveobuhvatna i strateška politika u području sirovina/kritičnih sirovina sada ključna za smanjenje strateške ovisnosti Europe o autokratskim režimima. EGSO smatra da bi se ta strategija trebala temeljiti na trima stupovima: 1. besplatnom i otvorenom globalnom pristupu sirovinama/kritičnim sirovinama; 2. jačanju europskog/domaćeg iskorištavanja i prerade sirovina/kritičnih sirovina, jačanju poreznih poticaja i inicijativa za stvaranje zaliha te 3. recikliranju sirovina/kritičnih sirovina i poboljšanju okvirnih uvjeta za kružno gospodarstvo.

3.10 EGSO smatra da je glavna zadaća europske obrambene tehnološke i industrijske baze pružanje potpore europskim oružanim snagama u ispunjavanju njihovih zadaća. EGSO je stoga uvjeren da europska obrambena tehnološka i industrijska baza mora biti u stanju obavljati četiri temeljne funkcije: 1. u svakom trenutku i u svim okolnostima isporučiti potrebnu obrambenu opremu i pružiti povezane usluge, 2. poboljšati ključne obrambene tehnologije i njihove primjene te razviti nove, poboljšane verzije i njihove sljedeće generacije, 3. reagirati na nove tehnološke trendove i otkrića konkurenata i potencijalnih protivnika te 4. stvoriti izazove za konkurente i potencijalne protivnike razvojem inovativnih koncepata, disruptivnih tehnologija i potpuno novih primjena. Zajednička komunikacija temelj je na kojem bi Komisija i države članice trebale hitno osmisliti sveobuhvatnu obrambenu industrijsku strategiju usmjerenu na poboljšanje uspješnosti europske obrambene tehnološke i industrijske baze u pogledu tih temeljnih funkcija.

4. Posebne napomene

4.1 EGSO prepoznaje i važnost izgradnje snažnih poveznica u području kibersigurnosti u cilju borbe protiv novog hibridnog ratovanja, kao što su kibernetički napadi i digitalne zlouporabe u nedavnim međunarodnim vojnim sukobima i sukobima koji nisu vojnog karaktera. Stoga bi se poseban naglasak trebao staviti na ulaganja u kibersigurnost, sektor koji u posljednjih deset godina brzo raste i čini se da doprinosi brzim promjenama u međunarodnim i unutarnjim odnosima i političkim razmatranjima.

4.2 EGSO naglašava da Europska unija treba razviti investicijske inicijative kojima će se omogućiti industrijska suradnja putem *start-up* poduzeća i MSP-ova te u potpunosti iskoristiti visokokvalificiranu radnu snagu u obrambenom sektoru, a istodobno unaprijediti postojeće i stvarati nove vještine putem europskih programa suradnje.

4.3 EGSO ponavlja svoj prijedlog da se uspostavi jedinstveno kontaktno mjesto na internetu za MSP-ove i *start-up* poduzeća, odnosno internetski „kutak za MSP-ove iz EU-a”, u čijem okviru bi se pružala mogućnost unosa prethodno definiranih podataka i dobivanja prilagođenih informacija o najprikladnijem programu EU-a za pružanje potpore.

4.4 Kad je riječ o mjerama za potporu ključnim tehnologijama i industrijskim kapacitetima, i dalje je ključno smanjenje kritičnih ovisnosti duž lanaca vrijednosti u području obrane – od pristupa kritičnim sirovinama do opskrbe ključnim komponentama, podsustavima itd. To uključuje i financijsku i gospodarsku stabilnost industrijskog lanca opskrbe i dostupnost dostatnih vještina za ispunjavanje postojećih i budućih zahtjeva u pogledu sposobnosti i tehnologije. EGSO također želi naglasiti svoja stajališta i preporuke koji su već izneseni mišljenju „Plan za sigurnosne i obrambene tehnologije” (CCMI/189).

4.5 Pri osmišljavanju nove paradigme ulaganja u obranu u Europi trebalo bi uzeti u obzir i socijalne i okolišne kriterije, zadovoljavanje potrebe za djelotvornim uključivanjem pouzdanih i prenosivih alata u zeleni plan i ciljeve održivosti te na taj način odgovoriti na glavne prioritete i rizike u Europi, kao što su kružno gospodarstvo, civilna zaštita, prirodne katastrofe, upravljanje kriznim situacijama i pomorsko terorističko djelovanje. Za pojave u okviru upravljanja krizama i klimatske krize potrebne su hitne komplementarne mjere i moderni alati. O zasebnom programu suradnje trebalo bi raspraviti s Glavnom upravom za europsku civilnu zaštitu i europske operacije humanitarne pomoći (ECHO).

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

Mišljenje Europski gospodarski i socijalni odbor „Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o održivoj upotrebi sredstava za zaštitu bilja i izmjeni Uredbe (EU) 2021/2115”

(COM(2022) 305 final – 2022/0196 (COD))

(2023/C 100/21)

Izvjestitelj: **José Manuel ROCHE RAMO**

Suizvjestitelj: **Arnold PUECH D’ALISSAC**

Zahtjev za savjetovanje:	Europski parlament, 14.7.2022. Vijeće, 6.7.2022.
Pravna osnova:	članak 192. stavak 1. i članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Odluka Plenarne skupštine:	22.2.2022.
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	24.11.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	157/01/04

1. Zaključci i preporuke

1.1 Prijedlogom uredbe o održivoj upotrebi sredstava za zaštitu bilja uvodi se niz novina i mjera namijenjenih ublažavanju određenih nedostataka utvrđenih u primjeni i izvršavanju Direktive o održivoj upotrebi pesticida ⁽¹⁾.

1.2 EGSO uvida da je ova revizija potrebna i zadovoljan je što su mnoga ograničenja koja su utvrđena u važećoj direktivi, kao i brojne inicijative predložene u ovom novom prijedlogu, već bile navedene u napomenama i preporukama u njegovom izvješću o evaluaciji ⁽²⁾. Na primjer, ovom se uredbom nastoji ispuniti potreba za boljom usklađenošću u izvršavanju nacionalnih akcijskih planova, smanjiti razlike u postojećim uvjetima u pojedinim državama članicama, osigurati odgovarajuće osposobljavanje korisnika te istaknuti važnost promicanja novih tehnologija kao što je precizna poljoprivreda.

1.3 U skladu s ciljevima utvrđenima u strategiji „od polja do stola” i strategiji za bioraznolikost do 2030., Prijedlogom uredbe o održivoj upotrebi pesticida nastoji se poboljšati okolišna, gospodarska i socijalna održivost prehrambenih sustava. U tom pogledu EGSO pozdravlja uključivanje tih ciljeva, istodobno uviđajući koristi koje to donosi za poboljšanje zdravlja građana i potrošača i stanja okoliša.

1.4 Novom europskom strategijom uvode se kvantitativni ciljevi smanjenja upotrebe kemijskih pesticida i rizika od njih do 2030. Budući da su ti ciljevi ambiciozni, valja odrediti razumna prijelazna razdoblja kojima se uzimaju u obzir ⁽³⁾ povijesno smanjenje upotrebe i zemljopisni, poljoprivredni i socioekonomski uvjeti raznih država članica, te tijekom kojih bi poljoprivrednicima bio moguć pristup novim alternativnim sredstvima. Uzimajući u obzir da je postojećim

⁽¹⁾ Direktiva 2009/128/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. listopada 2009. o uspostavi okvira za djelovanje Zajednice u postizanju održive upotrebe pesticida (SL L 309, 24.11.2009., str. 71.).

⁽²⁾ Informativno izvješće EGSO-a „Evaluacija Direktive o održivoj upotrebi pesticida”.

⁽³⁾ Eurostat, Prodaja pesticida u EU-u.

niskorizičnim alatima potrebno u prosjeku deset godina da dođu na tržište, zakonodavci bi trebali posebnu pozornost posvetiti utvrđenom vremenskom okviru za postizanje navedenih ciljeva, i to dopuštajući fleksibilnost potrebnu da se poštuje načelo da nitko ne smije biti zapostavljen. Osim toga, Europska komisija u svojem dokumentu predlaže dalekosežna ograničenja u pogledu korištenja sredstava za zaštitu bilja u „osjetljivim područjima”. EGSO ističe da su predloženom definicijom i područjem primjene odredbi za „osjetljiva područja” obuhvaćene velike površine poljoprivredne proizvodnje u EU-u. Takav zahtjev ima dalekosežne posljedice i stoga bi se trebao temeljiti isključivo na pouzdanoj znanstvenoj i agronomskoj procjeni učinka.

1.5 Postoji potreba za jasnim smjernicama i odgovarajućim pokazateljima za usklađene pokazatelje rizika. Zbog ograničenih postojećih podataka, osobito o upotrebi kemijskih pesticida, potrebna je posebna pažnja u vezi s metodom koja se primjenjuje. To je posebno potrebno ako se kao referentna vrijednost (usklađeni pokazatelj rizika) koristi komercijalna prodaja. Jednako tako, trebalo bi obratiti posebnu pozornost na razdoblje koje se koristi za njegov izračun. U tom pogledu procjene u vezi sa stavljanjem pesticida na tržište mogle bi se poboljšati primjerice tako što bi se razlikovala odobrenja za profesionalnu upotrebu od odobrenja za „upotrebu u kući i vrtu” (odnosno za poljoprivredne i nepoljoprivredne svrhe).

1.6 Zbog negativnih posljedica nedavnih kriza, od pandemije do invazije i rata u Ukrajini te izrazitog povećanja učinaka klimatskih promjena (suše, požari, poplave, novi nametnici, toplinski valovi itd.), proizvodnja i sigurnost opskrbe hranom postaju jedan od glavnih prioriteta političkog programa EU-a.

1.7 Unatoč tome, EU mora nastaviti razvijati predviđeni plan kako bi ispunio svoje obveze u pogledu djelovanja u području klime i održivosti. Imajući na umu da Europa mora nastaviti provoditi mjere u okviru Programa održivog razvoja do 2030. i ciljeva održivog razvoja, trebalo bi uzeti u obzir posljedice i učinke trenutnog konteksta na poljoprivredno-prehrambene sustave. U tom bi pogledu u trenutnom kriznom scenariju trebalo predvidjeti mogućnost primjene određenih odstupanja, uvijek na *ad hoc* i vremenski ograničenoj osnovi ⁽⁴⁾.

1.8 Tu krizu treba iskoristiti i kao priliku za rješavanje strukturnih uzroka globalne nestabilnosti i preoblikovanje dinamike lanaca opskrbe uvođenjem trajnih poboljšanja za ljude i planet. Konkretno, hitno je potrebno pokrenuti dublju raspravu i promišljanje o poljoprivredno-prehrambenom sustavu koji EU mora uspostaviti za sljedeća desetljeća.

1.9 Istodobno, EU ima obvezu i odgovornost uključiti proizvodnju i sigurnost opskrbe hranom kao glavni strateški cilj. U tom smislu ciljevi zelenog plana i strategije „od polja do stola”, među kojima je i ovaj prijedlog, trebali bi se uvijek temeljiti na znanstvenim dokazima popraćenima odgovarajućim procjenama učinka kako bi se osiguralo da su ciljevi pravilno usklađeni, uz poštovanje načela proporcionalnosti.

1.10 U tom su pogledu brojne studije ⁽⁵⁾ već upozorile na moguće negativne učinke koje drastično povećanje cijena hrane zbog smanjenih usjeva i nižih prinosa može prouzročiti na svjetskoj razini. Zbog smanjenja poljoprivredne proizvodnje Europska unija mogla bi postati ovisnija o uvozu hrane iz trećih zemalja, što bi dovelo do ekološke, socijalne i gospodarske štete.

1.11 Krajnji cilj prijedloga trebao bi stoga biti odabir alternativnih rješenja (paket instrumenata) kojima bi se dala prednost boljoj primjeni i poštovanju integrirane zaštite bilja, koja bi trebala biti temelj prijedloga, te povećala i podržala upotreba alternativnih sredstava za suzbijanje štetnih organizama, kao što su niskorizična ili biološka sredstva za zaštitu

⁽⁴⁾ Rezolucija Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o ratu u Ukrajini i njegovim gospodarskim, socijalnim i okolišnim posljedicama (SL C 290, 29.7.2022., str. 1.).

⁽⁵⁾ FAO, *Hunger Hotspots – FAO-WFP early warnings on acute food insecurity* (Žarišne točke gladi – Izvješće Organizacije UN-a za hranu i poljoprivredu (FAO) i Svjetskog programa za hranu (WFP)).

bilja. Međutim, ta rješenja zasad ne mogu zamijeniti upotrebu kemijskih pesticida. Države članice trebale bi početi promicati upotrebu tog paketa instrumenata što je prije moguće i osigurati dostupnost odgovarajućih programa poticaja.

1.12 Taj bi paket instrumenata trebao biti usmjeren na upotrebu različitih rješenja i mjera koje se temelje na znanosti i inovacijama. Upotreba otpornijih sorti i certificiranog sjemena, primjena konzervacijske poljoprivrede, integrirane proizvodnje, novih tehnika uzgoja, ekološke poljoprivrede, plodoreda, kao i digitalnih tehnika i odabir uzgoja manje dominantnih kultura, trebali bi služiti kao vodič za uspješan prelazak prema modelu koji se temelji na manjoj upotrebi sredstava za zaštitu bilja;

1.13 Kako bi se to postiglo, od ključne je važnosti raspolagati održivim, znanstveno utemeljenim, djelotvornim, sigurnim i pristupačnim sustavima za zaštitu bilja koji mogu poljoprivrednicima pružiti alate koji su im potrebni kako bi ostali konkurentni. U tom smislu Komisija bi trebala zahtijevati uzajamnost standarda kako bi proizvodi koji se uvoze na tržište Unije iz trećih zemalja i koji su tretirani nedopuštenim sredstvima bili barem istovjetni proizvodima koji se koriste u EU-u.

1.14 Istodobno, bitno je izbjeći neproporcionalno povećanje birokratskog opterećenja poljoprivrednika koje bi moglo naročito utjecati na mala i srednja poljoprivredna gospodarstva koja su manje otporna na tu vrstu situacija zbog ekonomije razmjera.

1.15 Tijela zadužena za objavljivanje statističkih podataka trebala bi biti vrlo pažljiva prilikom upravljanja tim podacima, a osobito u potpunosti poštovati prava pojedinaca na privatnost i prava vlasništva nad podacima koji su u često povjerljivi.

1.16 EGSO pozdravlja odabir modela nepristranog, profesionalnog i neovisnog savjetovanja kojim bi se poljoprivrednicima omogućilo da na poljima i dalje primjenjuju održive prakse. Uloga koju u tom pogledu mogu imati poljoprivredne organizacije i zadruge bit će ključna za ostvarivanje njihove što veće koristi, kako u proizvodnji tako i u eventualnoj kolektivnoj prodaji (npr. poljoprivredne zadruge).

1.17 EGSO pozdravlja i uvođenje posebne mjere za pružanje financijske potpore poljoprivrednicima kako bi im se nadoknadili nastali troškovi. Međutim, smatra da je još uvijek potrebno detaljnije utvrditi određene aspekte njezina uključivanja u ZPP te posebno pojasniti aspekte koji se odnose na vremenski raspored i praktičnu primjenu s obzirom na to da bi 1. siječnja 2023. trebali biti potvrđeni i stupiti na snagu novi ZPP i odgovarajući strateški planovi svih država članica.

2. Kontekst

2.1 Europska komisija objavila je 22. lipnja 2022. svoj Prijedlog uredbe o održivoj upotrebi sredstava za zaštitu bilja u okviru revizije Direktive o održivoj upotrebi pesticida, nakon što je to početno bilo predviđeno za 23. ožujka 2022. i odgođeno zbog posljedica ruske invazije na Ukrajinu. Uredba je objavljena u „Paketu za zaštitu prirode” zajedno s Prijedlogom uredbe o obnovi prirode. Taj je paket odlučujući korak u provedbi europskog zelenog plana, strategije „od polja do stola” i strategije za bioraznolikost.

2.2 U skladu sa strategijom „od polja do stola”, glavni su ciljevi Komisijina prijedloga:

— do 2030. smanjiti za 50 % ukupnu upotrebu kemijskih pesticida i rizik od njih (cilj br. 1 za smanjenje) te do 2030. smanjiti za 50 % upotrebu najopasnijih pesticida (cilj br. 2 za smanjenje) u odnosu na prosjek iz godina 2015., 2016. i 2017.,

— povećati primjenu i ostvarivanje integrirane zaštite bilja,

— povećati upotrebu manje opasnih i nekemijskih alternativa kemijskim pesticidima za suzbijanje štetnih organizama,

- poboljšati raspoloživost podataka o praćenju primjene i upotrebe pesticida i rizika koji predstavljaju za zdravlje i okoliš,
- poboljšati izvršavanje, primjenu i pridržavanje pravnih odredaba u svim državama članicama kako bi se poboljšala djelotvornost i učinkovitost politika, i
- promicati usvajanje novih tehnologija kao što je precizna poljoprivreda radi smanjenja ukupne upotrebe i rizika od pesticida.

2.3 Države članice mogu smanjiti svoj nacionalni cilj u pogledu upotrebe kemijskih sredstava za zaštitu bilja i rizika povezanog s primjenom sustava ponderiranja kojim će se poštovati vrijednosti o intenzitetu upotrebe te vrijednosti u vezi s upotrebom i rizikom. Taj postotak smanjenja do 2030. ni u kojem slučaju ne smije biti manji od 35 % ni veći od 70 %.

2.4 Kako bi se postigli ti rezultati, u prijedlogu Komisije utvrđuju se ciljevi smanjenja koji su pravno obvezujući u EU-u. Novim se pravilima predviđa i da bi države članice trebale donijeti obvezujuće ciljeve kako bi pridonijele postizanju općeg cilja EU-a. Uredbom se predviđa da države članice mogu u određenoj mjeri biti fleksibilne kako bi uzele u obzir svoju nacionalnu situaciju. Osobito bi trebalo obratiti pozornost na dosadašnji napredak i intenzitet upotrebe pesticida u svakoj državi članici.

2.5 Komisija godišnje mjeri upotrebu i rizik od kemijskih pesticida koristeći se podacima o prodaji sredstava za zaštitu bilja koje joj dostavljaju države članice. Referentnu osnovu za izračun smanjenja od 50 % čini prodaja iz godina 2015., 2016. i 2017.

2.6 Sve aktivne tvari koje su stavljene na tržište u obliku sredstava za zaštitu bilja razvrstavaju se u jednu od četiriju skupina i svakoj se dodjeljuje ponder koji je veći u slučaju opasnijih skupina.

2.7 Ukratko, glavne su novine revizije sljedeće:

- donošenje uredbe koja je izravno obvezujuća i jednako primjenjiva u svim državama članicama,
- pravno obvezujući ciljevi: smanjenje upotrebe i rizika od kemijskih pesticida i upotrebe najopasnijih pesticida za 50 % do 2030.,
- pojednostavnjeni nacionalni akcijski planovi i godišnja izvješća kojima se podupiru pravno obvezujući ciljevi,
- ekološki prihvatljivo suzbijanje štetnih organizama kojim se osigurava da svi poljoprivrednici primjenjuju integriranu zaštitu bilja u kojoj se kemijski pesticidi upotrebljavaju samo kao krajnja mjera,
- novi registar koji služi kao potpora inspekcijskom pregledu uređaja za primjenu pesticida;
- obveza preispitivanja usklađenih pokazatelja rizika s obzirom na statističke podatke o poljoprivrednim inputima i outputima,
- poticaji poljoprivrednicima za smanjenje pesticida u okviru nove zajedničke poljoprivredne politike (ZPP): izvanredna financijska sredstva za potporu usklađenosti u razdoblju od pet godina,
- osposobljavanje: nova razdoblja valjanosti potvrda o osposobljavanju i dokaza o osposobljavanju koji su potrebni za određene aktivnosti,
- zabrana upotrebe svih pesticida u osjetljivim područjima i u radijusu od tri metra oko tih područja,
- stroži kriteriji za iznimke za prskanje iz zraka.

2.8 Ključnim paketom politika pružit će se podrška poljoprivrednicima i drugim korisnicima u prelasku na održivije sustave proizvodnje hrane, osobito: i. povećanjem asortimana bioloških i niskorizičnih alternativa na tržištu; ii. poticajima poljoprivrednicima za smanjenje pesticida u okviru novog ZPP-a; iii. istraživanjem i razvojem u okviru programa Obzor 2030.; i iv. ekološkim akcijskim planom.

3. Opće napomene

3.1 Trenutačni krizni scenarij, od pandemije do invazije i rata u Ukrajini te izrazitog povećanja učinaka klimatskih promjena (suše, požari, poplave, novi nametnici, toplinski valovi itd.), vrši snažan pritisak na europske i globalne poljoprivredno-prehrambene sustave. Unatoč tome, te prepreke ne bi smjele spriječiti odlučnu predanost EU-a daljnjem razvoju mjera usmjerenih na postizanje pravedne tranzicije, kako je utvrđeno u Programu održivog razvoja do 2030.⁽⁶⁾.

3.2 U mnogim svojim mišljenjima EGSO je pozvao na stvaranje sveobuhvatne prehrambene politike EU-a koja bi pružila: i. gospodarsku, sociokulturnu i okolišnu održivost; ii. povezivanje među sektorima, područjima politike i razinama vlasti; iii. uključive postupke odlučivanja; i iv. kombinaciju obveznih mjera (propisi i porezi) i poticaja (premije na cijenu, pristup kreditiranju, resursi i osiguranje) kako bi se ubrzala tranzicija prema održivim prehrambenim sustavima⁽⁷⁾.

3.3 Za postizanje tih ciljeva potrebna je veća usklađenost i dosljednost različitih politika i zakonodavstva EU-a: europskog zelenog plana, strategije „od polja do stola”, strategije za bioraznolikost, akcijskog plana za postizanje nulte stope onečišćenja, održive upotrebe sredstava za zaštitu bilja itd.

3.4 Usto, proračun za ZPP ne bi se smio smanjiti niti ostati na trenutačnoj razini, nego bi se trebao povećati i podržati tranziciju. Uvjet za odobrenje strateških planova ZPP-a trebao bi biti i to da države članice donesu sveobuhvatne planove preoblikovanja prehrambenih okruženja i povezivanja poticaja za proizvodnju zdrave i održive hrane sa stvaranjem novih tržišta za te proizvode⁽⁸⁾.

3.5 U tom pogledu Odbor pozdravlja odluku da se u okviru novog ZPP-a prednost da financiranju dobrovoljnih praksi koje su usmjerene na poštovanje održive upotrebe sredstava za zaštitu bilja, a da se ni u kojem slučaju ne kažnjavaju ili ugrožavaju prihodi od primjene alternativnih praksi koje su jednako zakonite i odobrene europskim zakonodavstvom. Financiranje u okviru zelenih planova i inicijativa za ruralni razvoj općenito je bilo dostupno samo za inicijative koje nadilaze zakonske zahtjeve. Novim okvirom omogućit će se svim državama članicama da financiraju ispunjenje svih obveza poljoprivrednika u okviru održive upotrebe sredstava za zaštitu bilja tijekom pet godina.

3.6 Jednako tako, Odbor cijeni nastojanja da se poveća učinkovitost nacionalnih akcijskih planova za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja. Iako se nacionalni akcijski planovi za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja mogu znatno razlikovati, a ciljevi su bili dobrovoljni i mogli bi uključivati različita područja interesa, sadržaj novih nacionalnih akcijskih planova za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja jednostavniji je i uključuje detaljan popis inicijativa i njihove poveznice s ciljevima strategije „od polja do stola”. Od svih država članica tražit će se da navedu financijske i druge mjere za promicanje integrirane zaštite bilja i nekemijskih alternativa. U godišnjim izvješćima o napretku i provedbi morat će predstaviti trendove za sve ciljeve te pojednostavniti kvantitativne podatke o poštovanju održive upotrebe sredstava za zaštitu bilja. Komisija svake dvije godine sastavlja analizu godišnjih izvješća o napretku i provedbi.

⁽⁶⁾ Rezolucija Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o ratu u Ukrajini i njegovim gospodarskim, socijalnim i okolišnim posljedicama (SL C 290, 29.7.2022., str. 1.).

⁽⁷⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Strategija „od polja do stola” za pravedan, zdrav i ekološki prihvatljiv prehrambeni sustav (COM(2020) 381) (SL C 429, 11.12.2020., str. 268.).

⁽⁸⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Strategija „od polja do stola” za pravedan, zdrav i ekološki prihvatljiv prehrambeni sustav (COM(2020) 381) (SL C 429, 11.12.2020., str. 268.).

3.7 Međutim, ključno je da u okviru tog novog modela „nitko ne smije biti zapostavljen”, što znači da se mora osigurati da sve države članice unatoč različitim polaznim točkama mogu postići optimalnu provedbu održive upotrebe sredstava za zaštitu bilja.

3.8 Kako bi se postigao taj cilj, organizirano civilno društvo, a posebno organizacije s iskustvom u području pesticida, trebalo bi intenzivno sudjelovati u osmišljavanju, praćenju i budućoj evaluaciji nove uredbe. Potrebno je poboljšati kvalitetu informiranja šire javnosti, a naročito potrošača, o ulozi pesticida, kao i osposobljavanje te informiranost korisnika pesticida ⁽⁹⁾.

3.9 Poštene cijene hrane (koje odražavaju stvarne troškove proizvodnje za okoliš i društvo) ključne su za dugoročno postizanje održivih prehrambenih sustava. Ključno je da, čak i tijekom trenutne krize, EU osigura stvarnu uzajamnost standarda u preferencijalnim trgovinskim sporazumima ⁽¹⁰⁾.

4. Posebne napomene

4.1 Poboljšanje pristupa, dostupnosti i isplativosti alternativnih rješenja i novih tehnologija ključno je za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja. Integrirana zaštita bilja i druge prakse zaštite bilja s niskim unosom pesticida, karakteristične za integriranu proizvodnju i ekološku poljoprivredu, bile su među ključnim elementima Direktive i čine temelj nove uredbe ⁽¹¹⁾.

4.2 Prijedlogom uredbe predviđa se opće pravilo u skladu s kojim profesionalni korisnici, uključujući poljoprivrednike, primjenjuju nekemijske mjere prije nego što primijene kemijska sredstva za zaštitu bilja. Time su obuhvaćene mjere kao što su plodored, praćenje štetnih organizama, integrirana zaštita bilja i primjena nekemijskih metoda suzbijanja štetnih organizama i drugih manje rizičnih pesticida ⁽¹²⁾.

4.3 To ne znači da upotreba pesticida nije moguća ili neophodna u određenim okolnostima. Upravo suprotno, u nekim slučajevima, poput komercijalne proizvodnje hrane, moguće je suzbiti štetne organizme u zadovoljavajućoj mjeri samo pesticidima kao krajnjom mjerom u skladu s ključnim načelom integrirane zaštite bilja. Na primjer, valja istaknuti njihovu važnost u primjeni za male namjene.

4.4 Klimatske promjene ubrzavaju širenje štetnih organizama koji zahtijevaju raspoloživost pesticida kada se iscrpe svi ostali alati za njihovo suzbijanje. Ta je potreba još očitija kad se uzme u obzir da se u sljedećih trideset godina predviđa povećanje svjetskog stanovništva za više od dvije milijarde. Taj se scenarij mora uzeti u obzir na odgovarajući način kako bi se osigurao stabilan sustav proizvodnje hrane kojim se može opskrbiti sve veći broj svjetskog stanovništva.

4.5 Nadalje, zbog sve češće pojave suša, poplava, toplinskih valova i drastičnih promjena temperature koje se događaju posljednjih godina smanjuju se kapaciteti za proizvodnju hrane i urod poljoprivrednika. U tom smislu, u trenutnom kontekstu krize koju je u prvom redu uzrokovala pandemija, zatim invazija na Ukrajinu te navedeni učinci klimatskih promjena, potrebno je osigurati održavanje stabilnih prinosa u poljoprivrednoj proizvodnji kako bi se svijet opskrbio visokokvalitetnim proizvodima u dovoljnim količinama da se očuva sigurnost opskrbe hranom.

⁽⁹⁾ Informativno izvješće EGSO-a „Evaluacija Direktive o održivoj upotrebi pesticida”.

⁽¹⁰⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o Komunikaciji Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Strategija „od polja do stola” za pravedan, zdrav i ekološki prihvatljiv prehrambeni sustav (COM(2020) 381) (SL C 429, 11.12.2020., str. 268.).

⁽¹¹⁾ Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o „Integriranoj proizvodnji u Europskoj uniji” (samoinicijativno mišljenje) (SL C 214, 8.7.2014., str. 8.).

⁽¹²⁾ Informativno izvješće EGSO-a „Evaluacija Direktive o održivoj upotrebi pesticida”.

4.6 U uredbi se ističe i ključna uloga neovisnih savjetnika koji će pružati stručne savjete u skladu s primjenjivim pravilima za pojedine kulture i integriranom zaštitom bilja. U tom je smislu ključno poticati i unaprijediti savjetodavnu ulogu profesionalnih poljoprivrednih organizacija i zadruga koje pružaju izravnu podršku na terenu kao stručni savjetnici u tom području. U Španjolskoj je, na primjer, obvezno tražiti mišljenje savjetnika o velikoj većini usjeva, što je ojačalo postojanje više od 20 000 službeno ovlaštenih savjetnika.

4.7 U svojoj prethodnoj evaluaciji Direktive o održivoj upotrebi pesticida EGSO je istaknuo važnost poboljšanja sustava kontrole i osiguravanja usklađenosti Direktive o održivoj upotrebi pesticida i nacionalnih akcijskih planova. U okviru održive upotrebe pesticida profesionalni korisnici morat će evidentirati razloge svake intervencije (kemijske, biološke, fizikalne ili one koja se odnosi na kulturu).

4.8 U tom bi pogledu trebalo pridati posebnu važnost konceptu zaštićenih ili osjetljivih područja iz prijedloga uredbe. Upotreba sredstava za zaštitu bilja više neće biti moguća u određenim zaštićenim ili osjetljivim područjima (gradske zelene površine, uključujući javne parkove ili vrtove, igrališta, rekreativna ili sportska područja, putovi za javnu upotrebu, zaštićena područja mreže Natura 2000 i sva ekološki osjetljiva područja koja se mogu očuvati za ugrožene oprašivače) osim ako su ispunjeni određeni uvjeti i tek nakon što profesionalni korisnik koji će nanositi sredstva detaljno obrazloži koje proizvode namjerava upotrebljavati, kako, kada i koliko dugo. Za to je ključno da nadležna tijela za odobrenje raspoložu dovoljnim brojem kvalificiranog osoblja kako bi se izbjegla kašnjenja koja uzrokuju odgađanje tretmana, čime se sprečava pravodobno djelovanje protiv pojave štetnih organizama.

4.9 S druge strane, trebalo bi uzeti u obzir specifične zemljopisne i klimatske uvjete u državama članicama kako bi se osiguralo da se neće nametati pretjerano ograničavanje upotrebe sredstava za zaštitu bilja na poljoprivrednom zemljištu u ekološki osjetljivim područjima na kojima se u suprotnom ne bi mogla suzbiti pojava novih štetnih organizama. Na primjer, u Španjolskoj mreža Natura obuhvaća 27 % teritorija, što uključuje tisuće hektara površine za uzgoj poljoprivrednih usjeva i stočarstvo. Dobra strategija može biti razgraničavanje različitih područja razgraničenjem i odvajanjem područja koja su sastavni dio integralnog rezervata od ostalih područja. Naposljetku, odluka o ograničenju upotrebe u osjetljivim područjima trebala bi se temeljiti na čvrstim znanstvenim i poljoprivrednim dokazima kojima bi se potkrijepila kategorizacija određenog područja kao zaštićenog područja.

4.10 Prag koji treba dosegnuti prije kemijske intervencije detaljno će biti utvrđen u pravilima za pojedine kulture, a nadležna tijela država članica bit će dužna uspostaviti elektronički registar integriranog upravljanja sredstvima za zaštitu bilja i štetnim organizmima, čime se osigurava da će profesionalni korisnici tamo unositi svoje podatke.

4.11 Usto, s obzirom na to da je nedostatak znanja o optimalnoj upotrebi pesticida bio jedna od glavnih prepreka primjeni Direktive o održivoj upotrebi pesticida ⁽¹³⁾, EGSO pozdravlja činjenicu da je Komisija uzela u obzir mnoge njegove preporuke u području osposobljavanja i izgradnje kapaciteta.

4.12 Uspostavlja se novi središnji elektronički registar za certifikaciju osposobljavanja. On će sadržavati detaljne podatke o razdoblju valjanosti potvrda o osposobljavanju (pet godina za savjetnika i deset godina za distributera ili profesionalnog korisnika). Bit će potreban dokaz o osposobljavanju kako bi korisnik mogao kupiti ili upotrijebiti odobrena sredstva za zaštitu bilja za uređaje za profesionalnu upotrebu i kako bi savjetnik mogao davati savjete. Distributeri će morati imati dovoljan broj osposobljenog osoblja.

4.13 Uprava bi trebala osigurati privatnost upotrebe poljoprivrednih podataka, a poljoprivrednicima bi se osobito trebao omogućiti bolji pristup digitalnim znanjima i širokopojasnom internetu radi izbjegavanja većih opterećenja i napora poljoprivrednika, koji u mnogim slučajevima nemaju tehničkih i ljudskih resursa za ispunjavanje obveze uspostave elektroničkog registra.

⁽¹³⁾ Informativno izvješće EGSO-a „Evaluacija Direktive o održivoj upotrebi pesticida”.

4.14 Za primjenu uredbe bilo bi korisno poboljšati informiranost građana, a osobito potrošača, o ulozi i upotrebi pesticida u skladu s nacionalnim i europskim zakonodavstvom. U tom bi smislu ključne bile kampanje jačanja osviještenosti građana i informativne kampanje usmjerene na bolju informiranost šire javnosti i oblikovatelja politika. Trebalo bi širiti informacije, na primjer, o čimbenicima uključenima u određivanje cijena hrane, kao i o pitanjima više povezanim s označivanjem ili certificiranjem proizvoda ⁽¹⁴⁾.

4.15 Jednako tako, trebalo bi održavati usporedive uvjete u području međunarodne trgovine. Zbog dosljednosti različitih politika EU-a potrebno je biti iznimno pažljiv pri zabrani uvoza prehrambenih proizvoda koji su tretirani sredstvima zabranjenima u EU-u.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

⁽¹⁴⁾ Informativno izvješće EGSO-a „Evaluacija Direktive o održivoj upotrebi pesticida”.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog uredbe Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) br. 389/2012 u pogledu razmjene informacija iz elektroničkih upisnika o gospodarskim subjektima koji premještaju proizvode oporezive trošarinama među državama članicama u komercijalne svrhe”

(COM(2022) 539 final – 2022/0331 (CNS))

(2023/C 100/22)

Zahtjev za savjetovanje:	Vijeće Europske unije, 27.10.2022.
Pravna osnova:	članci 113. i 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za ekonomsku i monetarnu uniju te ekonomsku i socijalnu koheziju
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	209/0/3

Budući da Odbor prihvaća sadržaj Prijedloga uredbe Vijeća o izmjeni Uredbe (EU) br. 389/2012 u pogledu razmjene informacija iz elektroničkih upisnika o gospodarskim subjektima koji premještaju proizvode oporezive trošarinama među državama članicama u komercijalne svrhe ⁽¹⁾ i smatra da njegov komentar nije potreban, na 574. plenarnom zasjedanju održanom 14. i 15. prosinca 2022. (sjednica od 14. prosinca 2022.) odlučio je o njemu dati pozitivno mišljenje s 209 glasova za i tri suzdržana.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

⁽¹⁾ COM(2022) 539 final.

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora „Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o utvrđivanju mjera za upravljanje, očuvanje i kontrolu primjenjivih na području obuhvaćenom Sporazumom o ribarstvu u južnom Indijskom oceanu (SIOFA)”

(COM(2022) 563 final – 2022/0348 (COD))

(2023/C 100/23)

Zahtjev za savjetovanje:	Europski parlament, 9.11.2022. Vijeće, 10.11.2022.
Pravna osnova:	članak 43. stavak 2. i članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	14.12.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	574
Rezultat glasanja (za/protiv/suzdržani):	202/0/3

Budući da Odbor bezrezervno prihvaća sadržaj prijedloga i smatra da njegov komentar nije potreban, odlučio je o njemu dati pozitivno mišljenje.

Bruxelles, 14. prosinca 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

ISSN 1977-1088 (elektroničko izdanje)
ISSN 1977-060X (tiskano izdanje)

Ured za publikacije
Europske unije
L-2985 Luxembourg
LUKSEMBURG

HR